

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	81
<hr/>	
zeszyt	3

Warszawa 2013

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	81
<hr/>	
zeszyt	3

Warszawa 2013

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Bożenna Bojar, Sabina Cisek,
Jerzy Franke, Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Mirosław Górny,
Henryk Hollender, Artur Jazdon, Maria Juda, Dariusz Kuźmina,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, David Nicholas,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Maria Próchnicka, Jadwiga Sadowska,
Krystyna Sanetra, Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępniaik

Dofinansowano ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelna
Monika HALASZ-CYSARZ – sekretarz redakcji
Dorota GRABOWSKA – redaktor tematyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”*

Pełne teksty roczników 1927-2010 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe oraz
w Bibliograficznej Bibliotece Cyfrowej: www.bbc.uw.edu.pl/dlibra

TREŚĆ

Pracownikom i współpracownikom „Przeglądu Bibliotecznego” (<i>Barbara Sosińska-Kalata</i>)	285
A r t y k u ł y	
JADWIGA SADOWSKA: Ślady cenzury w „Przewodniku Bibliograficznym”. Druki do użytku służbowego i wewnętrznego (1944-1988)	289
SABINA CISEK: Metodologia jakościowa w bibliologii i informatologii: wybrane aspekty.	299
ANNA MATYSEK: Dokumenty normalizacyjne w Internecie	311
RENATA BOROŃSKA: Wpływ Internetu na proces gromadzenia zbiorów zwartych w BG UTP w Bydgoszczy.	326
S p r a w o z d a n i a	
„Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Bibliotekarz 2.0 – nowoczesność na bazie tradycji” (Kraków, 23-24 maja 2013 r.) (<i>Anna Stach-Siegieńczuk</i>)	341
„Biblioteka w komórce? Przyszłość usług bibliotecznych” Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego (Łódź, 4-6 czerwca 2013) (<i>Justyna Jerzyk-Wojtecka</i>).	344
Homo communicativus. Współczesne oblicza komunikacji i informacji (Toruń, 24-25 czerwca 2013 r.) (<i>Karolina Żernicka</i>)	347
R e c e n z j e i p r z e g l ą d y p i ś m i e n n i c t w a	
Evelina Kristanova: <i>Książka na łamach katolickich czasopism społeczno- kulturalnych w Polsce w latach 1945-1953</i> . Łódź: 2012 (<i>Piotr Nowak</i>)	351
Maria Siuda: <i>Prasa województwa kieleckiego w latach 1944-1989: studium historycznoprasoznawcze</i> . Kielce 2012 (<i>Małgorzata Korczyńska- Derkacz</i>)	355
<i>Boom i kryzys. Nowe czasopisma literacko-artystyczne i społeczno- kulturalne w Polsce po roku 1980</i> . Red. Magdaleny Rabizo-Birek. Rzeszów 2012 (<i>Adrian Uljasz</i>).	359
Bogdan Klukowski, Marek Tobera: <i>W tym niezwykłym czasie. Początki transformacji polskiego rynku książki (1989-1995)</i> . Warszawa 2013 (<i>Evelina Kristanova</i>)	360

<i>Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989-2010. Szkice i materiały. Praca zbiorowa pod red. Jadwigi Sadowskiej i Katarzyny Sawickiej-Mierzyńskiej. Białystok 2013 (Małgorzata Korczyńska-Derkacz).....</i>	367
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>).....	371
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	375
Z życia SBP	383
Kronika życia naukowego (<i>Dorota Grabowska</i>).....	393
Wskazówki dla autorów	421

TABLE OF CONTENTS

To the „Library Review” Staff and Contributors (<i>Barbara Sosińska-Kalata</i>)	285
Articles	
JADWIGA SADOWSKA: Traces of Censorship in „Przewodnik Bibliograficzny” (Polish National Bibliography). Publications for Staff and Internal Use Only (1944-1988)	289
SABINA CISEK: Qualitative Methodology in Contemporary Information Science. Selected Aspects	299
ANNA MATYSEK: Standards and their Availability on the Internet . . .	311
RENATA BOROŃSKA: Impact of the Internet on the Acquisition of Monographs in Main Library of the University of Technology and Natural Sciences in Bydgoszcz.	326
Reports	
„Libraries in the Educational Space. The Librarian 2.0 – the Modern Rooted in the Traditional” (Kraków, May 23-24, 2013) (<i>Anna Stach-Siegieńczuk</i>)	341
„Libraries on Mobile Phones? The Future of Library Services” International Conference of Łódź University Library (Łódź, June 4-6, 2013) (<i>Justyna Jerzyk-Wojtecka</i>)	344
„Homo Communicativus. The Contemporary Faces of Communication and Information” (Toruń, June 24-25, 2013) (<i>Karolina Żernicka</i>) . .	347
Reviews and literature surveys	
Evelina Kristanova: <i>Książka na łamach katolickich czasopism społeczno-kulturalnych w Polsce w latach 1945-1953 (Books in Catholic Socio-Cultural Press in Poland from 1945 to 1953)</i> . Łódź 2012 (<i>Piotr Nowak</i>)	351
Maria Siuda: <i>Prasa województwa kieleckiego w latach 1944-1989: studium historycznoprasoznawcze (Press of Kieleckie Region from 1944 to 1989: Historical and Press-oriented Study)</i> . Kielce 2012 (<i>Małgorzata Korczyńska-Derkacz</i>)	355

<i>Boom i kryzys. Nowe czasopisma literacko-artystyczne i społeczno-kulturalne w Polsce po roku 1980 (Boom and Crisis. New Literary-Artistic and Socio-Cultural Press in Poland past 1980).</i> Ed. Magdaleny Rabizo-Birek. Rzeszów 2012 (<i>Adrian Uljasz</i>)	359
Bogdan Klukowski, Marek Tobera: <i>W tym niezwykłym czasie. Początki transformacji polskiego rynku książki (1989-1995) (In This Remarkable Time. First Steps in the Transformation of Polish Book Market (1989 to 1995)).</i> Warszawa 2013 (<i>Evelina Kristanova</i>)	360
<i>Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989-2010. Szkice i materiały (Regional and Local Press in Podlaskie Region from 1989 to 2010. Drafts and Materials).</i> Co-ed. by Jadwiga Sadowska and Katarzyna Sawicka-Mierzyńska. Białystok 2013 (<i>Małgorzata Korczyńska-Derkacz</i>)	367
Polish Literature Survey (<i>Barbara Koryś</i>)	371
Foreign Publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	375
News from SBP (Polish Librarians Association)..	383
Chronicle of Scholarly Life (<i>Dorota Grabowska</i>).....	393
Guidelines for Authors	421

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów doboranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. Zasady ogólne

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. Zasady szczegółowe opracowania artykułu

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Ariel]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

– odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);

– odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)...., Dembowska, Maria (1976b)...., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>> .

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing paths and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł / stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (max. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

PRACOWNIKOM I WSPÓLPRACOWNIKOM „PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO”

Zeszyt 3/2013, który właśnie oddajemy w ręce czytelników jest 36. i zarazem ostatnim zeszytem „Przeglądu Bibliotecznego”, który powstał pod moją redakcją. W czerwcu 2013 r., wraz z końcem kadencji Zarządu SBP 2009-2013, dobiegła końca również druga kadencja pracy redakcji „Przeglądu”, którą kierowałam od 2005 r. Na prośbę przewodniczącej SBP, Pani Elżbiety Stefańczyk, kierowany przeze mnie zespół redakcyjny przygotował jeszcze niniejszy zeszyt, pracę nad ostatnim tegorocznym zeszytem kwartalnika podejmie już nowa redakcja.

W ubiegłym roku „Przegląd Biblioteczny” obchodził jubileusz 85-lecia. Z tej okazji w zeszycie 4/2012 pisałam o jego ważnej roli, którą od chwili powstania do dnia dzisiejszego pełni w komunikacji naukowej w polskim bibliotekoznawstwie i informacji naukowej, o jego dotychczasowych redaktorach naczelnych, o wybitnych bibliologach i informatologach, którzy na jego łamach publikowali swoje rozprawy, z których wiele do chwili obecnej stanowi lektury obowiązkowe adeptów naszej dyscypliny¹. Podsumowałam tam również okres, w którym pełniłam funkcję redaktora naczelnego „Przeglądu”, omawiając zmiany, które zostały w tym czasie wprowadzone w strukturze czasopisma i stylu jego redakcji, tematykę publikowanych artykułów i przedstawiając zestawienie danych ilościowych o pracach opublikowanych na łamach kwartalnika w ciągu tych ośmiu lat. Zestawienie to, uzupełnione o dane dotyczące anglojęzycznego zeszytu specjalnego wydanego w końcu 2012 r. oraz dane z trzech zeszytów ostatniego roku, przedstawia tabela 1.

¹ B. Sosińska-Kalata: 85-lecie „Przeglądu Bibliotecznego” 1927-2012. *Przegląd Biblioteczny* 2012 z. 4 s. 461-471.

Tabela 1.

Liczba prac naukowych opublikowanych w „Przeglądzie Bibliotecznym” w latach 2005-2013

Rocznik	Liczba opublikowanych tekstów		
	Ogółem	Liczba artykułów	Liczba tekstów pozostałych (opinie, recenzje, sprawozdania, wspomnienia)
2005 (73) z. 1-4	70	15	55
2006 (74) z. 1-4	66	19	47
2007 (75) z. 1-4	82	24	58
2008 (76) z. 1-4	101	32	69
2009 (77) z. 1-4	78	17	61
2010 (78) z. 1-4	75	18	57
2011 (79) z. 1-4	63	15	48
2012 (80) z. 1-4	62	17	45
2012 zeszyt specjalny w języku angielskim	8	8	-
2013 (81) z. 1-3	47	11	36
Łącznie	652	176	476

W ciągu niepełnych dziewięciu lat działalności kierowanej przeze mnie redakcji ukazało się łącznie 36 zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego”, w tym jeden – specjalny, nienumerowany – w języku angielskim. Łącznie na łamach „Przeglądu” w okresie tym ukazały się 652 teksty naukowe, w tym 176 artykułów – rozpraw i raportów z badań. Przez cały ten okres kwartalnik ukazywał się regularnie, po cztery zeszyty w każdym roku. Wcześniej, zwłaszcza w latach 1981-2004, z różnych zapewne powodów, „Przegląd Biblioteczny” wydawany był dwa lub trzy razy w roku, niemal każdy rocznik zawierał jeden lub dwa zeszyty podwójne. Szczegółowe zestawienia częstotliwości ukazywania się „Przeglądu” od chwili jego powstania do końca 2010 r. przedstawia i omawia Zbigniew Gruszka w opublikowanej w 2012 r. monografii kwartalnika². Wydawanie zeszytów podwójnych bywa niekiedy konieczne, ale nie jest to sytuacja właściwa dla czasopisma, które z założenia ma być kwartalnikiem. Powoduje ona nie tylko spowolnienie zadeklarowanego rytmu publikacji czasopisma, ale też zwykle skutkuje ograniczeniem liczby wydawanych artykułów i wydłuża oczekiwanie autorów na publikację wyników ich badań. Jednym ze zobowiązań, które przyjąłam obejmując kierowanie redakcją „Przeglądu”, było zapewnienie właściwego dla niego kwartalnego rytmu publikacji. Zobowiązanie to zostało wypełnione i zapewne czytelnicy „Przeglądu” przywykli już, że co kwartał do ich rąk trafia kolejny zeszyt tego czasopisma.

Utrzymanie wysokiej rangi naukowej „Przeglądu Bibliotecznego”, od lat uważanego za najważniejsze polskie czasopismo naukowe w obszarze badań nad współczesnym bibliotekarstwem i informacją naukową, było najważniejszym zobowiązaniem zespołu redakcyjnego podejmującego pracę w 2005 r.³. „Przegląd” był wówczas jednym z dwóch tylko czasopism w naszej dziedzinie umieszczonych na liście czasopism punktowanych ówczesnego Komitetu Badań Naukowych (drugim były

² Zob. Z. Gruszka: „Przegląd Biblioteczny”. Monografia. Łódź – Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, Wydaw. SBP 2012.

³ Zob. B. Sosińska-Kalata: Od Redakcji – Kontynuacja i rozwój. *Przegląd Biblioteczny* 2005, z. 1, s. 5-9.

„Roczniki Biblioteczne”). Mam nadzieję, że i to zobowiązanie zostało wypełnione, co zawdzięczamy przede wszystkim rozbudowaniu współpracy z szerokim gronem autorów ze wszystkich niemal polskich ośrodków badawczych bibliologii i informatologii.

W przywołanym wcześniej artykule podsumowującym działalność „Przeglądu” z okazji jego 85-lecia przedstawiłam zestawienie tematyki artykułów opublikowanych w nim w ostatnich latach. Zestawienie to pokazuje dużą różnorodność analizowanych zagadnień, a równocześnie ich ścisły związek z aktualnymi problemami zarówno praktyki bibliotecznej, i informacyjnej, jak i współczesnej teorii i metodologii nauki o książce, bibliotece i informacji.

Zabiegaliśmy również o obecność na łamach „Przeglądu” wysokiej klasy krytyki naukowej. Od wielu lat systematycznie ukazują się w nim przeglądy piśmiennictwa bibliologicznego i informatologicznego, zagranicznego – autorstwa prof. Jacka Wojciechowskiego i krajowego – od 2005 r. autorstwa Barbary Koryś. Redakcja starała się też zapewnić poddawanie krytycznej recenzji najważniejszych monografii z naszej dziedziny, w szczególności rozpraw habilitacyjnych i monografii profesorskich. Zapewnieniu orientacji w działalności naukowej w zakresie bibliologii i informatologii, prowadzonej w polskich ośrodkach akademickich i bibliotekach naukowych służyć ma także *Kronika życia naukowego* – dział wprowadzony do „Przeglądu” w 2011 r. i jak się wydaje – przychylnie przyjęty przez Czytelników. Poza gestią redakcji była decyzja o likwidacji dodatku bibliograficznego *BABIN*, przez kilkadziesiąt lat towarzyszącego „Przeglądowi Bibliotecznemu”, którą w 2010 r. podjął dyrektor instytucji w której bibliografia ta powstawała – Biblioteki Narodowej.

Redagując „Przegląd” staraliśmy się również zapewnić mu nowoczesną, ale też staranną formę edytorską. M.in. zasady cytowania piśmiennictwa dostosowane zostały do międzynarodowych standardów, a w ostatnich latach swobodnie opracowywane streszczenia zastąpione zostały znacznie bardziej informatywnymi abstraktami ustrukturyzowanymi. Wzorem wielu czasopism międzynarodowych zdecydowaliśmy się na umieszczanie przy każdym artykule krótkiego biogramu naukowego i fotografii autora.

W 2007 r. „Przegląd Biblioteczny” uzyskał 10 punktów – najwyższą punktację przyznawaną polskim czasopismom naukowym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Zmiana zasad oceny czasopism i skali punktacji spowodowała, że w latach 2011 i 2012 liczba punktów za publikację artykułu w „Przeglądzie Bibliotecznym” spadła do 7 – nadal jednak jest to najwyższa punktacja wśród czasopism bibliologiczno-informatologicznych. Wprowadzone przez MNiSW nowe kryteria oceniania czasopism naukowych wymagają dalszych zmian w dotychczasowej koncepcji przygotowywania „Przeglądu Bibliotecznego”. Redakcja i wydawca „Przeglądu” – Wydawnictwo SBP podejmowali w tym zakresie szereg działań, których skuteczność pokażą wyniki oceny czasopism dokonywanej przez Ministerstwo w chwili obecnej.

Nad przygotowaniem do druku 36 ostatnich zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego” pracował niewielki – jak to w przypadku czasopism naukowych często bywa – zespół redakcyjny, na który w różnych latach składały się dwie lub trzy osoby. Moimi redakcyjnymi współpracownikami w tym okresie były: dr Marianna Banacka (sekretarz redakcji w latach 2005-

2006 i zastępca redaktora naczelnego w latach 2007-2008 i 2009, z. 3); dr Ewa Chuchro (sekretarz redakcji i redaktor językowy w latach 2007-2013, z. 1); dr Maria Przastek-Samokowa (redaktor w latach 2009, z. 1, 2 i 4 – 2011, z. 1); dr Dorota Grabowska (redaktor tematyczny w latach 2012-2013, z. 3); mgr Monika Halasz-Cysarz (sekretarz redakcji w roku 2013, z. 2 i 3). Wszystkim Paniom Redaktor bardzo serdecznie dziękuję za niemały trud, jakiego wymagała systematyczna i choć często przynosząca wiele satysfakcji, to jednak nie zawsze wdzięczna praca redakcyjna. Podziękowania za współpracę chcę też złożyć autorom bardzo cenionych przez Czytelników cyklicznych przeglądów piśmiennictwa: Panu Profesorowi Jackowi Wojciechowskiemu i Pani Barbarze Koryś. Dziękuję również Panu dr. hab. Zdzisławowi Gębołysiowi, który w latach 2005-2009 (z. 2) opracowywał dla „Przeglądu” kronikę wydarzeń krajowych i zagranicznych. Bardzo serdecznie dziękuję też Pani Annie Lis za przygotowywanie w ciągu tych dziewięciu lat redakcji technicznej i korekty kolejnych zeszytów „Przeglądu”, a Pani Agnieszce Kasprzyk za sprawne opracowywanie materiału w języku angielskim. Za współpracę dziękuję również Wydawnictwu SBP i jego dyrektorowi, Panu Januszowi Nowickiemu.

Szczególnie serdecznie za wieloletnią współpracę chcę podziękować członkom Rady Redakcyjnej „Przeglądu” i recenzentom, którzy pracując *pro publico bono* wspierali redakcję swoją wiedzą i zaangażowaniem w pozyskiwaniu ciekawych tekstów, kwalifikowaniu artykułów do druku i podpowiadaniu autorom niezbędnych poprawek. Dzięki tej nieocenionej współpracy „Przegląd Biblioteczny” stał się faktycznie czasopismem całego polskiego środowiska bibliologicznego i informatologicznego.

Specjalne podziękowania składam przewodniczącemu Zarządu Głównego SBP w latach 2001-2005, Panu Janowi Wołoszowi, który w imieniu Stowarzyszenia w 2005 r. powierzył mi redakcję „Przeglądu Bibliotecznego” oraz przewodniczącej Zarządu Głównego SBP od 2005 r., Pani Elżbiecie Stefańczyk, która przez cały czas mojej redakcyjnej pracy z dużym zrozumieniem wspierała podejmowane przeze mnie działania i pomagała rozwiązywać problemy organizacyjne.

Bardzo gorąco dziękuję Czytelnikom „Przeglądu Bibliotecznego”. Nowemu zespołowi redakcyjnemu składam najlepsze życzenia pomyślnego dalszego rozwoju tego ważnego czasopisma.

Barbara Sosińska-Kalata

Warszawa, 12 września 2013 r.

JADWIGA SADOWSKA

Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: jadwigasadowska@o2.pl

ŚLADY CENZURY W „PRZEWODNIKU BIBLIOGRAFICZNYM”. DRUKI DO UŻYTKU SŁUŻBOWEGO I WEWNĘTRZNEGO (1944-1988)

Dr hab. Jadwiga Sadowska, prof. UwB, absolwentka polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, w latach 1993-2007 kierownik Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej, w latach 2005-2012 związana z Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, od 2008 r. jest kierownikiem Zakładu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie w Białymstoku. Jest autorką ok. 200 publikacji z zakresu opracowania przedmiotowego piśmiennictwa oraz zagadnień bibliografii i automatyzacji. Najważniejsze publikacje: *Instrukcja tematowania i katalogu przedmiotowego* (1990), *Hasła przedmiotowe w teorii Adama Łysakowskiego i praktyce „Przewodnika Bibliograficznego”* (2000), *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Studium analityczno-porównawcze* (2003), *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii,*

bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej (2007), *Książki i czasopisma w Polsce w świetle liczb (1990-2010)* (2013), *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989-2010* (2013).

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliografia narodowa. Cenzura. Polska. „Przewodnik Bibliograficzny”. Druki do użytku służbowego. Druki do użytku wewnętrznego.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – W artykule scharakteryzowano wydania „Przewodnika Bibliograficznego”, w których rejestrowano książki do użytku służbowego i wewnętrznego z lat 1944-1953 oraz 1968-1988, niedopuszczone przez Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk do rejestracji w bieżącej bibliografii narodowej. **Metoda badań** – Analiza materiału źródłowego „Przewodnika Bibliograficznego” nr 1 z 1955 r. (do użytku służbowego) oraz zeszytów „Przewodnika Bibliograficznego. Seria Uzupełniająca: Druki do Użytku Wewnętrznego” z lat 1969-1988. Analizie poddano opisy bibliograficzne z punktu widzenia tematyki, wydawców, serii wydawniczych, odbiorców książek. **Wyniki i wnioski** – Dokumenty „do użytku wewnętrznego”/”służbowego” ze względu na tematykę traktowane były przez GUKPPiW jako podlegające tajemnicy służbowej o ograniczonej dostępności (niskie nakłady, wyłączenie z obrotu księgarskiego,

na prawach rękopisu). W latach 1969-1988 wydawane były głównie przez instytucje naukowe i stanowiły od 3 do 9% rocznej produkcji wydawniczej książek w Polsce.

Zanim po wojnie regularnie zaczęła się ukazywać bieżąca bibliografia narodowa wydawana w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej, Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik” ogłaszała bieżącą produkcję wydawniczą książek w miesięczniku „Książka i Kultura” (nr 1 z września 1945 r.). Nie była to jednak bibliografia kompletna. Drugą publikacją, gdzie niejako równoległe do bibliografii narodowej od stycznia 1947 do września 1949 r. rejestrowano książki, był powielany miesięcznik „Informacje Bibliograficzne” wydawany przez Archiwum Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (GUKPPIW). Jak pisała dyrektor Instytutu Bibliograficznego Helena Hleb-Koszańska: „Uzasadnieniem tej nowej bibliografii urzędowej były zrazu mankamenty w rejestracji Instytutu Bibliograficznego, a zaletą – oficjalna podstawa źródłowa, zapewniająca kompletność. Po okrzepnięciu *Przewodnika Bibliograficznego – Informacje* przestały się ukazywać” (Hleb-Koszańska, 1954, s. 216).

Instytut Bibliograficzny rozpoczął pracę w czerwcu 1945 r., ale z powodu trudności poligraficznych dopiero od połowy listopada 1946 r. zaczął ukazywać się „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej i Poloniców Zagranicznych. Druki zarejestrowane w Bibliotece Narodowej w Warszawie”. Opracowaniem merytorycznym „Przewodnika Bibliograficznego” (PB) kierowała Jadwiga Dąbrowska, osoba z dużym doświadczeniem bibliograficznym, przed wojną redaktorka „Urzędowego Wykazu Druków”. W pierwszych dwóch latach PB był wydawany wspólnie przez Bibliotekę Narodową (BN) oraz Związek Księgarzy Polskich i Polskie Towarzystwo Wydawców Książek (na mocy porozumienia z 30 kwietnia 1946 r.), pełniąc jednocześnie rolę bibliografii narodowej oraz bibliografii księgarskiej (księgarze i wydawcy finansowali wydawanie PB do numeru 25/1947, zajmowali się również administracją). W tym czasie PB ukazywał się niezbyt regularnie, co było skutkiem trudności w gromadzeniu materiałów oraz braku środków finansowych. Od 1948 r. PB ukazywał się już regularnie jako tygodnik, a za jego opracowanie i wydawanie odpowiedzialny był wyłącznie Instytut Bibliograficzny i Biblioteka Narodowa (Hleb-Koszańska, 1954, s. 215).

Przez pierwsze dziesięć lat PB był jedyną częścią bieżącej bibliografii narodowej druków samoistnych, w której rejestrowano nie tylko książki, ale także wydawnictwa ciągłe nowe, zmienione i te, które przestały się ukazywać (w końcowej części każdego zeszytu PB) oraz polonika zagraniczne (raz w miesiącu). Jak każda publikacja, podlegał cenzurze GUKPPIW. Usuwano z niego opisy bibliograficzne książek, które ze względu na tematykę lub autorów, cenzura uznawała za niepożądane i niewskazane do zarejestrowania w bieżącej bibliografii narodowej. Trudno jest dotrzeć do egzemplarzy PB z naniesionymi bezpośrednio ingerencjami cenzorskimi (być może nie zachowały się), ale pewne wpływy cenzury w bibliografii narodowej są udokumentowane. Pierwsza oficjalna informacja dotyczyła rejestracji poloników zagranicznych¹. Rejestrowano ich coraz mniej, choć wpływały one do BN. W końcu, w pierwszym zeszycie PB z 1949 r. redakcja poinformowała krótko: „Przestajemy ogłaszać polonika zagraniczne ze względu na niekompletność materiału” („Przewodnik Biblio-

¹ O cenzurze bibliografii poloników zagranicznych zob. D. Bilikiewicz-Blanc: *Polonika zagraniczne w polskiej bibliografii narodowej*. Warszawa 2007, s. 61-71.

graficzny” 1949, z. 1), co świadczyło o zwiększających się restrykcjach wobec informacji i rozpowszechniania książek o charakterze poloników.

Drugim oficjalnym śladem ingerencji cenzorskich w bibliografii był „Przewodnik Bibliograficzny” nr 1, R. 1 z 1955 r. – „wydanie do użytku służbowego”, zawierający 368 opisów bibliograficznych publikacji z lat 1944-1953, które nie znalazły się w bieżących zeszytach PB. W krótkiej notce od redakcji autorstwa dyrektora H. Hleb-Koszańskiej zapisano: „Niniejszy zeszyt Przewodnika Bibliograficznego, serii przeznaczonej do użytku służbowego, zawiera opisy wydawnictw z lat 1944-1953. Obejmuje wydawnictwa przeznaczone do użytku służbowego, wewnętrznego, organizacji partyjnych, poufne itp. nie objęte bieżąco ukazującymi się zeszytami Przewodnika Bibliograficznego. Zastosowano metodę opisu przyjętą w Przewodniku Bibliograficznym; niektóre wszakże pozycje podają tylko wymiar grzbietu książki w cm. Pominięcie liczby nakładu przy wielu opisach tłumaczy się brakiem danych na opisywanych egzemplarzach. Układ materiału alfabetyczny. Dalsze zeszyty będą wydawane w miarę nagromadzenia materiału”.

Dalsze zeszyty jednak nie ukazały się, choć PB, podobnie jak inne spisy bibliograficzne, podlegał cenzurze prewencyjnej². Można przypuszczać, że niektóre wydawnictwa, głównie wojskowe, traktowane jako poufne, pierwotnie cenzurowane w PB, nie trafiły do BN jako egzemplarz obowiązkowy, a zatem nie obejmowała ich również bibliografia narodowa. Niemniej jednak sprawa dokumentów przeznaczonych do użytku służbowego lub wewnętrznego (określeń używano zamiennie, choć wyrażenie „służbowy” wskazuje raczej na grupę społeczną lub zawodową użytkowników, a wyrażenie „wewnętrzne” raczej na instytucję) istniała w bibliografii narodowej. O tym, że nie wszystkie materiały były rejestrowane w PB świadczą starania dyrektora BN (dyr. Witold Stankiewicz) i Instytutu Bibliograficznego (dyr. H. Hleb-Koszańska) o utworzenie serii uzupełniającej „Przewodnik Bibliograficzny”, do użytku wewnętrznego, w którym mogłyby być rejestrowane dokumenty wyłączone z obrotu księgarskiego, wydawane jako maszynopisy powielane, o ograniczonym zasięgu odbiorczym. Na Drugiej Ogólnokrajowej Naradzie Bibliografów w czerwcu 1966 r. H. Hleb-Koszańska ostrożnie sygnalizowała: „Ponadto musimy rozważyć skomplikowaną sprawę wydzielenia w osobnej serii «Przewodnika Bibliograficznego» publikacji rozprowadzanych poza handlem księgarskim, co pozwoli pełniej rejestrować wydawnictwa do użytku służbowego, nie podlegające wymianie międzynarodowej” (Hleb-Koszańska, 1967, s. 14). Ostatecznie w 1968 r. otrzymano zgodę GUKPPiW i w następnym roku ukazał się pierwszy zeszyt PB z opisami druków do użytku wewnętrznego, zatytułowany: „Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy Wykaz Druków wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Seria Uzupełniająca: Druki do Użytku Wewnętrznego”. Serię tę potocznie określano jako seria B (numery pozycji były poprzedzane literą B). Pierwszy zeszyt serii B zawierał opisy książek za rok 1969 i spóźnione pozycje z roku poprzedniego. Oznaczało to istnienie luki rejestracyjnej za okres 1954-1967. Następny zeszyt zawierał opisy z lat 1970-1972. Od 1973 r. seria B ukazywała się w zasadzie jako kwartalnik, ale czasem też jako półrocznik. Ostatni zeszyt ukazał się w 1988 r. (Sadowska, s. 267-268).

² Na podstawie Ustawy z dnia 31 lipca 1981 r. o kontroli publikacji i widowisk (Dz. U. 1981, Nr 20, poz. 99) wyłączono spisy bibliograficzne z cenzurowania prewencyjnego.

„PRZEWODNIK BIBLIOGRAFICZNY” NR 1/1955 – WYDANIE DO UŻYTKU SŁUŻBOWEGO

Opublikowany w 1955 r. zeszyt „Przewodnika Bibliograficznego” został wydany w nakładzie 180 + 20 egz. Maszynopis złożono do druku w lutym, druk ukończono w maju 1955 r. Każdy numer pozycji bibliograficznej poprzedzony był dużą literą „S” [= służbowy]. Materiały, które zostały zarejestrowane w tym zeszycie można rozpatrywać z punktu widzenia tematyki, autorów, wydawców, serii, odbiorców, nakładu, formy dokumentów. Dokumenty nie miały opisu rzeczowego. Często były to maszynopisy powielane i broszury liczące po kilkanaście stron. Nakłady wahały się od 100 egz. (np. *W sprawie pracy Podstawowej Organizacji Partyjnej na UMCS. Uchwała Egzekutywy KW PZPR w Lublinie*, Lublin 1950) do nawet 200 tys. egz. W tak wysokim nakładzie opublikowano broszurę *Obóz demokracji odniósł zwycięstwo. Przemówienia na zebraniu aktywu PPR i PPS w Warszawie 6 VII 1946 r.*, Warszawa 1946, autorstwa Władysława Gomółki i Józefa Cyrankiewicza; 60 tys. nakładu miała broszura *Władysław Gomułka Wiesław. <Dzieje walki i myśli>*, Łódź 1947; 50 tys. nakładu miały broszury: *O wzmożenie czujności rewolucyjnej. Uchwały Biura Organizacyjnego KC PZPR*, Warszawa 1949; *Uchwała KC PPR o oczyszczeniu organizacji partyjnej z elementów klasowo obcych i przypadkowych*, Warszawa 1948. Niskie nakłady miały publikacje naukowe, np.: *Rocznik Hydrograficzny, 1938. Dorzecze Wisły*, Warszawa 1953 (200 egz.) lub techniczne, np. *Samolot Li-2. Obsługa techniczna. Cz. 9: Technologia wymiany silników*, Warszawa 1953 (225 egz.). Na ogół jednak nakłady wynosiły po kilka tysięcy egzemplarzy.

Analiza materiału w PB wskazuje, że wydawcy książek używali sformułowania „do użytku służbowego” i do „użytku wewnętrznego”, a czasem dodatkowo dokumenty otrzymywały status „poufne”. Miały też często bardziej wyraźnie sprecyzowanego odbiorcę typu: „Materiały wyłącznie dla słuchaczy WUML [Wieczorowy Uniwersytet Marksizmu-Leninizmu]”; „Tylko do użytku otrzymującego”; „Tylko dla celów służbowych i szkoleniowych”; „Tylko do wewnętrznego użytku służbowego”; „Wyłącznie dla użytku organizacji partyjnych”; „Wyłącznie do użytku aparatu partyjnego”; „Do użytku KC PZPR”; „Tylko do użytku wewnętrznego Ośrodków Szkolenia Partyjnego PZPR”; „Dokument wewnątrzpartyjny”; „Druk wewnętrzny Stronictwa Pracy”; „Tylko do użytku wewnętrznego w jednostkach wojskowych”; „Tylko dla oficerów i podoficerów do użytku wewnętrznego w wojskach”; „Do użytku wewnątrzorganizacyjnego”; „Tylko do użytku służbowego przedsiębiorstw”; „Wydane do użytku służb. przedsiębiorstw podległych Min. Górnictwa”; „Materiał Szkoleniowy nieprzeznaczony do rozpowszechniania... wyłącznie do służb. użytku pracowników Biura Organizacji Rachunkowości”.

Analiza opisów bibliograficznych pozwala wskazać kilka grup tematycznych podlegających cenzurowaniu. Najogólniej mówiąc, były to sprawy polityczne, ekonomiczne, wojskowe. Największą grupę stanowiły publikacje polityczne przeznaczone dla aparatu partyjnego PPR, potem PZPR. Były to przemówienia, referaty, sprawozdania, uchwały, instrukcje, wytyczne, np.: *Gomułka Władysław: Ku nowej Polsce. Sprawozdanie polityczne i przemówienia wygłoszone na 1. Zjeździe PPR*,

Katowice 1945; Tenże: *W walce o demokrację ludową. <Artykuły i przemówienia>*. T. 1-2, Warszawa 1947; *Instrukcja w sprawie zadań organizacji partyjnych, rad narodowych oraz aparatu pełnomocników w realizacji przez wieś dostaw żywności i innych produktów rolnych oraz spłat należności finansowych*, Warszawa 1952; *List Sekretariatu KC do KW i KP w sprawie wzrostu i regulowania składu partii*, Warszawa 1953; *O agitacji. <Uchwały, instrukcje, materiały>*, Warszawa 1953; *O pracy prelegentów*, Wrocław 1951; *O zadaniach organizacji partyjnej w przemyśle węglowym. Uchwała Biura Organizacyjnego KC PZPR*, Warszawa 1950; *Uchwała Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Kielcach o pracy grup agitatorów w Hucie Ostrowiec*, Kielce 1952; *W sprawie obchodu 1 Maja 1952 roku. Instrukcja KC PZPR*, Warszawa 1952; *W sprawie wzmocnienia i rozszerzenia pracy wśród kobiet. Uchwała Sekretariatu KC PZPR*, Warszawa 1953.

W grupie publikacji o charakterze politycznym były też materiały szkoleniowe, odczyty i wykłady dla szkół partyjnych (Wieczorowy Uniwersytet Marksizmu-Leninizmu, Szkoła Partyjna przy KC PZPR, Centralny Ośrodek Szkolenia Partyjnego PZPR) typu: *Akumulacja kapitału i pauperyzacja proletariatu*, Stalinogród [Katowice] 1953; Tadeusz Daniszewski: *Etapy bolszewizacji K.P.P. [Komunistycznej Partii Polski]*, Warszawa 1953; Tenże: *Polska w okresie powojennego wzniesienia rewolucyjnego. <Lata 1918-1923. Nieautoryzowany stenogram wykładu>*, Warszawa 1953; Eugenia Norska: *Przewrót przemysłowy we Francji. Początki ruchu robotniczego. Stenogram wykładu*, Warszawa 1952; Stanisław Pawlak: *Stosunek państwa i partii do Kościoła i religii. <Stenogram odczytu ... z dn. 28 września 1953 r.>*, Warszawa 1953; Tadeusz Jabłoński: *Zarys historii PPS [Polskiej Partii Socjalistycznej]*, Warszawa 1946; Stanisław Mikołajczyk: *W służbie narodu i państwa*, Warszawa 1946; Jerzy Kirchmayer: *Kampania wrześniowa*, Warszawa 1946; *Materiały do nauki historii Polski*. [Cz. 1-2], Warszawa 1953.

Wyróżniała się również tematyka wojskowa. Były tu dokumenty dotyczące uzbrojenia, instrukcje, podręczniki, np.: *Czołg T-34. Krótkie wskazówki dla załogi*, [B.m.] 1945; *Działo szturmowe 76 mm. Krótkie wskazówki dla załogi*, [B.m.] 1945; *Instrukcja saperska dla piechoty. Prace saperskie w zimie*, Łódź 1946; *Karabin wz. 1891-30*, Lublin 1945; *Krótki informator o radzieckim, angielskim, amerykańskim i niemieckim sprzęcie pancernym i samochodowym*, [B.m.] 1945; *Podręcznik oficera ogniowego baterii*, [Łódź] 1945; *Spis latarni i sygnałów nawigacyjnych wybrzeża polskiego*. Wyd. 3. Stan na dzień 28 X 1950, Gdynia 1950; *Notatnik młodego żołnierza*, Warszawa 1950.

Kolejne dyscypliny objęte tajemnicą służbową to geologia i hydrologia, np.: Walenty Jarocki: *Charakterystyczne stany wody i objętości przepływu w ważniejszych przekrojach wodowskazowych rzeki Bugu*, Warszawa 1949; Antoni Kleczkowski: *Budowa geologiczna osłony triasowej Gór Świętokrzyskich w okolicy Suchedniowa*, Warszawa 1953; Zdzisław Pazdro: *Jednostki tektoniczne w budowie Opola Małego i fazy ich rozwoju*, Warszawa 1953; Emilia Sawicka: *Minerały ciężkie w piaskach plażowych polskiego wybrzeża Bałtyku*, Warszawa 1953; Maria Sokołowska: *Bibliografia kartografii geologicznej Polski*, Warszawa 1953; Jerzy Weirauch: *Instrukcja o sposobie opracowania surowego bilansu wodnego*, Warszawa 1953; *Z badań niektórych surowców mineralnych*, Warszawa 1953.

Tajemnicą służbową objęto niektóre książki dotyczące planowania i sprawozdawczości gospodarki, przemysłu, techniki, rolnictwa, rzemiosła, budownictwa. Zarejestrowano tu takie dokumenty jak, np.: *Badania techniczne pojazdów mechanicznych*, Warszawa 1953; *Instrukcja nadzoru technicznego nad budową statków. Tłumaczenie przepisów Morskiego Rejestru ZSRR*, Warszawa 1953; *Instrukcja cyjanowania narzędzi ze stali szybko tnącej*, Warszawa 1953; *Instrukcja służbowa dla Narodowego Banku Polskiego. Dział 3: Obsługa budżetu państwa*, Warszawa 1951; *Instrukcja w sprawie planowania gospodarki mieszkaniowej w 6-letnim planie rozwoju i przebudowy gospodarczej Polski*, Warszawa 1949; Aleksander Krzemieniecki: *Węzłowe zadania planu PKP [Polskich Kolei Państwowych]*, Warszawa 1953; Henryk Michałek: *Gospodarka lokalowa. <Mieszkania służbowe i mieszkania zakładowe>*, Warszawa 1953; *Próba programu przebudowy starych dzielnic mieszkaniowych na przykładzie fragmentu Pragi*, Warszawa 1953; Zygmunt Modzelewski: *Techniczne normowanie pracy*, Warszawa 1950; *Prace Instytutu Torfowego. T. 3*, Elbląg 1953; *Statystyka rolnicza 1948 i 1949*, Warszawa 1952; *Statystyka ruchu budowlanego 1949*, Warszawa 1952; *Statystyka rzemiosła 1949*, Warszawa 1951.

W omawianym zeszycie „Przewodnika Bibliograficznego” znalazły się też nieliczne publikacje z zakresu prawa, np.: Paweł Horoszowski: *Kryminalistyka. Skrypt*, Warszawa 1948; Stefan Markowski: *Biurowość Prokuratury Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Zbiór przepisów. Wzory ksiąg. Alfabetyczny skorowidz rzeczowy*, Warszawa 1953; trzy publikacje filologiczne: Karol Lausz, Tadeusz Parnowski, Salomea Szlifersztejnowa: *Wybór tekstów do nauki historii literatury polskiej*, Warszawa 1952; Leon Grzegorzewski: *Język niemiecki. Skrypt ...*, Szczecin 1949; J. K. Sokołowski: *Mówimy po rosyjsku. Samouczek języka rosyjskiego*, Kraków 1945. Ponadto: Czesław Kaczmarek: *List pasterski o powołaniu do kapłaństwa ... biskupa diecezji Kieleckiej*, Kielce 1945.

Podsumowując tematykę publikacji zarejestrowanych w zeszycie nr 1 z 1955 r. „Przewodnika Bibliograficznego – wydanie do użytku służbowego”, można uznać, że przeważały materiały o charakterze politycznym, wojskowym, ekonomicznym, w tym instrukcje i materiały szkoleniowe, sprawozdania, plany, wytyczne i uchwały partyjne.

„PRZEWODNIK BIBLIOGRAFICZNY”. SERIA UZUPEŁNIAJĄCA: DRUKI DO UŻYTKU WEWNĘTRZNEGO (tzw. SERIA B)

W serii B znalazło się piśmiennictwo, uznane przez GUKPPiW za podlegające utajnieniu, które nie mogło być zarejestrowane w „Przewodniku Bibliograficznym” kierowanym również do odbiorców zagranicznych. Były to dokumenty na ogół niskonakładowe (ale nie zawsze), drukowane na słabym papierze (papier gazetowy), zawsze w miękkiej oprawie, przeznaczone dla ograniczonego kręgu odbiorców, dystrybuowane poza siecią księgarską, z nadrukiem „do użytku wewnętrznego” lub rzadziej „do użytku służbowego”. Piśmiennictwo w serii B, podobnie jak sama seria B, przeznaczone były wyłącznie dla odbiorców krajowych.

Zamieszczono w niej w sumie 13 770 opisów książek. Szczegółowe roczne wielkości ilustrują poniższe zestawienia³.

Rok	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Seria B	1118	536!	536!	536!	426	840	604	872	1013	740
Liczba poz. w PB	10688	11626	11869	11387	11638	10536	10643	11060	11299	11136
Suma	11806	12162	12405	11923	12064	11376	11247	11932	12312	11876

! średnia arytmetyczna – seria B ukazała się w tomie zbiorczym za lata 1970-1972 i zawierała 1607 pozycji.

Rok	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Seria B	876	923	934	805	604	674	357	459	496	421
Liczba poz. w PB	10866	10906	10020	9783	9346	9880	10120	10076	9755	11082
Suma	11742	11829	10954	10588	9950	10554	10477	10535	10251	11503

Seria Uzupełniająca PB ukazywała się w nakładzie ok. 3 tys. egz., podczas gdy w tym samym czasie nakład PB był dwa razy wyższy.

W zeszytach Serii Uzupełniającej reprezentowane były wszystkie dyscypliny, wszystkie działy klasyfikacji, według której porządkowano opisy bibliograficzne PB, co świadczyło o zróżnicowanej tematyce zamieszczanych pozycji. Niektóre jednak działy były w bardzo niewielkim stopniu reprezentowane, np.: I. Marksizm-leninizm; V. Filozofia; VI. Historia; XII. Wojsko; XXI. Językoznawstwo; XXII. Nauka o literaturze; XXIIa. Literatura piękna; XXIII. Sztuka. XXIV. Religia. Religioznawstwo. Ateizm. Wydaje się, że powodem braku piśmiennictwa „do użytku wewnętrznego” w tych działach (zwłaszcza z zakresu historii czy religii) była autocenzura autorska i instytucjonalna oraz cenzura prewencyjna GUKPPIW nie dopuszczająca do publikowania jakichkolwiek pozycji niezgodnych z oficjalnym kierunkiem ideologicznym. Najprawdopodobniej również niektóre publikacje do użytku wewnętrznego i służbowego (np. z zakresu wojskowości) nie wpływały do BN.

Podstawowym kryterium decydującym o zamieszczeniu opisu bibliograficznego publikacji w Serii Uzupełniającej był napis na książce: „do użytku wewnętrznego” lub „do użytku służbowego”, czasem bardziej dokładnie: „Do użytku wewnątrzpartyjnego”, „Do użytku wewnątrzwiązkowego”, „Do użytku na terenie PRL”. Dodatkowo często książki te miały uwagę „Na prawach rękopisu”. I kolejna ich cecha, to wyłączenie z obrotu księgarskiego. Były one rozprowadzane w sieci wewnętrznej instytucji wydających, ale mogli je zakupić również klienci zewnętrzni⁴. Konsekwencją takiego przeznaczenia były zazwyczaj niskie nakłady, poniżej jednego tysiąca, kształtujące się na poziomie od 45 do 300 egz., ale były też nakłady przekraczające 1 tys., a nawet dochodzące do 7 tys. egz.

Jakie instytucje wydawały książki przeznaczone do użytku służbowego lub wewnętrznego i jakie były tego powody? Odpowiedź na to pyta-

³ Na podstawie obliczeń T. Kołacz: „Przewodnik Bibliograficzny” w latach 1946-2000 (praca licencjacka napisana pod kierunkiem dra A. Skrzypczaka w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW w 2001 r., maszynopis).

⁴ W taki sposób można było kupić książki wydawane np. przez Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (CINTE) oraz Instytut INTE w Warszawie.

nie nie jest jednoznaczna. Wydaje się, że pierwotnym powodem była chęć utajnienia pewnych informacji ekonomicznych, technicznych, naukowych. Wskazywałaby na to dosyć wysoka reprezentacja publikacji z zakresu techniki, przemysłu, rolnictwa, nauk ekonomicznych, ścisłych i przyrodniczych.

Analiza wydawców książek zamieszczanych w poszczególnych działach PB pozwala stwierdzić, że książki „do użytku wewnętrznego” wydawały:

a) instytucje i urzędy centralne, ministerstwa, np.: Urząd Rady Ministrów; Komitet do Spraw Radia i Telewizji; Ministerstwo Sprawiedliwości; Ministerstwo Kultury i Sztuki; Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki; Komenda Główna Milicji Obywatelskiej; Polski Komitet Normalizacji i Miar; Biblioteka Narodowa;

b) instytuty Polskiej Akademii Nauk (np. Instytut Fizyki; Komitet Technologii i Chemii Żywności; Komitet Akustyki) i szkół wyższych, np.: Uniwersytet Warszawski; Wyższa Szkoła Nauk Społecznych przy KC PZPR; Akademia Górniczo-Hutnicza; Politechnika Warszawska; Wyższa Szkoła Morska;

c) różnego typu instytuty i ośrodki badawcze, np.: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych; Śląski Instytut Naukowy; Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Informatyki; Instytut Technologii Elektronowej przy Naukowo-Produkcyjnym Centrum Półprzewodników; Instytut Organizacji, Zarządzania i Ekonomiki Przemysłu Budowlanego; Instytut Obróbki Skrawaniem; Instytut Organizacji Przemysłu Maszynowego; Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa; Instytut Ekonomiki Rolnej; Instytut Geologiczny; Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych; Ośrodek Badań Prasoznawczych RSW „Prasa, Książka, Ruch”; Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej; Instytut Matki i Dziecka;

d) towarzystwa naukowe i społeczne, organizacje zawodowe, np.: Towarzystwo Przyjaciół Dzieci; Związek Nauczycielstwa Polskiego; Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa; Stowarzyszenie Księgowych w Polsce; Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa; Towarzystwo Urbanistów Polskich;

e) organizacje partyjne i młodzieżowe, np.: KC PZPR; Komitet Wojewódzki PZPR w...; Wojewódzki Komitet ZSL w...; Związek Socjalistycznej Młodzieży Wiejskiej; Związek Młodzieży Socjalistycznej; Socjalistyczny Związek Studentów Polskich; Związek Harcerstwa Polskiego.

Wśród wydawanych materiałów były całe serie wydawnicze, jak np.: Archiwum Przekładów i Opracowań/Ośrodek Badań Wschód-Zachód; Europejski Program Badawczy Diebolda/Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Informatyki; Informacja Adresowana CİNTE; Kształcenie Ustawiczne/Instytut Kształcenia Nauczycieli; Materiały/Ośrodek Badań Prasoznawczych; Materiały do Studiów i Badań/Centralny Instytut Ochrony Pracy; Materiały i Studia z Zakresu Prognozowania Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych/Instytut Organizacji, Zarządzania i Ekonomiki Przemysłu Budowlanego; Materiały Informacyjne/CİNTE; Materiały Informacyjne/Instytut Planowania; Prace Instytutu Fizyki PAN; Prace Instytutu Techniki Elektronowej; Prace Ośrodka/Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Gospodarki Materiałowej; Prognozyka/Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki; Wybrane Informacje Tematyczne/CİNTE; Wybrane Informacje Tematyczne/Instytut Pracy i Spraw Socjalnych; Wydawnictwa Własne/Instytut Zootechniki; Zeszyty Informacyjne Instytutu Włókiennictwa.

Analiza serii wydawniczych, instytucji wydawniczych, a także tematyki odzwierciedlonej w postaci haseł przedmiotowych i symboli UKD wskazuje, że druki „do użytku wewnętrznego” dotyczyły w głównej mierze zagadnień z zakresu nauk ekonomicznych, technicznych, matematyczno-przyrodniczych, najogólniej mówiąc mieszczących się w obrębie informacji naukowej, technicznej, ekonomicznej.

Wydaje się, że z czasem książki z nadrukiem „do użytku wewnętrznego” stały się dla autorów i instytutów badawczych formą szybkiego wydania publikacji w niskim nakładzie, na prawach rękopisu, bez oczekiwania w kolejce do planów wydawniczych wielkich oficyn, takich jak Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne czy Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Proces wydawania metodą „do użytku wewnętrznego” był zdecydowanie krótszy i mniej kosztowny, a jednocześnie autorzy i instytuty badawcze mogły pochwalić się dorobkiem naukowym. Dlatego w Serii Uzupełniającej „Przewodnika Bibliograficznego” rejestrowano rocznie po kilkaset publikacji, z których zdecydowana część nie miała charakteru ani poufnego, ani tajnego, ani niezgodnego z kierunkiem ideologicznym państwa⁵. Jednak wówczas GUKPPiW traktował je jako publikacje półjawne, które nie powinny się znaleźć w bieżącej bibliografii narodowej, urzędowym wykazie druków wydawanych w PRL. Z drugiej zaś strony, Seria Uzupełniająca „Przewodnika Bibliograficznego” ukazywała się w nakładzie około 3 tys. egz., a więc trudno mówić o jej tajności, choć dystrybuowano ją tylko na terenie kraju. Również rejestrowane w niej dokumenty czasem miały nakład kilku tys. egz. Seria powstała jednak jako rezultat ograniczeń cenzuralnych wobec pewnej części publikacji, które były wykluczane przez GUKPPiW z rejestracji w oficjalnej bibliografii narodowej książek, tj. „Przewodniku Bibliograficznym”.

BIBLIOGRAFIA

- Hleb-Koszańska Helena (1967). Aktualny stan bibliografii w Polsce oraz postulaty na przyszłość. W: *Druga Ogólnokrajowa Narada Bibliografów. Warszawa 20 VI 1966. Referaty i dyskusja*. Warszawa: BN, s. 9-43.
- Hleb-Koszańska Helena (1954). Dziesięciolecie bibliografii polskiej 1944-1954. Zarys dziejów i kierunki rozwoju. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 213-233.
- Sadowska Jadwiga (2010). Bibliografia i polityka w Polsce w latach 1946-1990. W: *Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich w XIX i XX w.* Pod red. D. Degen i J. Gzelli. Toruń : Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, s. 255-273.

⁵ Najlepszym tego przykładem są wydawnictwa Centrum Informacji Naukowej Technicznej i Ekonomicznej dotyczące języków informacyjno-wyszukiwawczych, tezaurusów, klasyfikacji, terminologii lub wydawnictwa Biblioteki Narodowej dotyczące na przykład dziejów drukarstwa w Polsce (referaty z międzynarodowej sesji naukowych poświęconej 500-leciu drukarstwa).

JADWIGA SADOWSKA

Department of Information and Library Studies

Białystok University

e-mail: jadwigasadowska@o2.pl

**TRACES OF CENSORSHIP IN
„PRZEWODNIK BIBLIOGRAFICZNY”
(POLISH NATIONAL BIBLIOGRAPHY).
PUBLICATIONS FOR STAFF AND INTERNAL
USE ONLY (1944-1988)**

KEYWORDS: National bibliography. Censorship. Poland. “Przewodnik Bibliograficzny”. Publications for staff use. Publications for internal use only.

ABSTRACT: **Objective** - The author discusses 1944-1953 and 1968-1988 editions of “Przewodnik Bibliograficzny” which include descriptions of books for staff and internal use only, prohibited from current national bibliography by Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (Polish Main Office of Control for Press, Publications and Public Shows). **Research method** - The analysis of source texts: “Przewodnik Bibliograficzny” volume 1/1955 (for staff use only) and several issues of “Przewodnik Bibliograficzny. Seria Uzupełniająca: Druki do Użytku Wewnętrzznego (Polish National Bibliography. Supplement: Publications for Internal Use Only)” published from 1969 to 1988. Bibliographic descriptions were analyzed with focus on topics, series titles and recipients. **Results and conclusions** - Due to their topics, publications “for staff/internal use only” were treated by Polish Main Office of Control for Press, Publications and Public Shows as subject to official secrecy and restricted access (low circulation, exclusion from public bookselling, manuscript form only). In the years 1969 to 1988 they were published mostly by research institutions and made 3 to 9% of total annual book production in Poland.

Artykuł wpłynął do Redakcji 2 sierpnia 2013 r.

SABINA CISEK

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: sabina.cisek@uj.edu.pl

METODOLOGIA JAKOŚCIOWA WE WSPÓŁCZESNEJ INFORMATOLOGII. WYBRANE ASPEKTY

Dr Sabina Cisek jest starszym wykładowcą w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie pełni również funkcję kierownika studiów podyplomowych. Prowadzi badania w zakresie filozofii i metodologii nauki o informacji. Interesuje się również informacją biznesową i infobrokeringiem. Jest autorką ponad 50. publikacji, do najważniejszych należą książka *Filozoficzne aspekty informacji naukowej* (2002) i artykuł *Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w XXI wieku* (2010). Prowadzi także blog *Methodology and Philosophy of LIS (Information Science)* (<http://methodologyphilosophyinfoscience.blogspot.com/>). Od wielu lat aktywnie uczestniczy w społecznym ruchu naukowym, obecnie m.in. jako członek Zarządu Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej. Jest współautorką polskiego *Kodeksu etyki bibliotekarza i pracownika informacji*.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest charakterystyka wybranych aspektów jakościowego podejścia badawczego w informatologii (i częściowo w bibliotekoznawstwie) w XXI w., w szczególności pogłębiony opis jego najważniejszych cech oraz uchwycenie kierunków debaty teoretyczno-metodologicznej toczony *explicitie* na łamach zagranicznych czasopism anglojęzycznych. **Metody badań** – Główną metodę badań stanowi analiza i krytyka piśmiennictwa. Źródłem analizowanych publikacji była dziedzinowa baza LISTA (*Library, Information Science and Technology Abstracts*). **Wyniki i wnioski** – Refleksja metodologiczna na temat badań jakościowych w informatologii jest współcześnie wielokierunkowa, a świadomość dylematów, problemów i uwarunkowań, w tym epistemologicznych i etycznych, pogłębiona. W ciągu ostatnich dwóch lat nastąpił też szybki wzrost liczby jakościowych badań empirycznych.

SŁOWA KLUCZOWE: Badania jakościowe. Informatologia. Metodologia jakościowa. XXI w.

WSTĘP

Artykuł dotyczy wybranych aspektów metodologii jakościowej w nauce o informacji w XXI w. Jego podstawowym celem jest zainteresowanie polskiego czytelnika ważnym i wielowymiarowym zagadnieniem informacyjnych badań jakościowych. Problematyka ta w rodzimym piśmiennictwie niemal nie występuje, a jej różnorodne uwarunkowania i implikacje umykają uwadze uczonych. Charakterystyce podejścia jakościowego,

w oparciu o anglojęzyczną literaturę informatologiczną oraz polską z innych dyscyplin społecznych, poświęcona jest pierwsza, obszerniejsza część niniejszego tekstu. Natomiast w części drugiej zamieszczone są wyniki pilotażowych dociekań własnych, których główną ideą było sprawdzenie, czy we współczesnej informatologii w ogóle prowadzona jest *explicite* jakakolwiek debata metodologiczno-teoretyczna w omawianym zakresie. To, że istnieją badania empiryczne wykorzystujące metody jakościowe jest sprawą *de facto* oczywistą. Zagadnienia z pogranicza nauki o informacji i bibliotekoznawstwa zostały również uwzględnione. W rozważaniach wykorzystano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa (Cisek, 2010a).

W informatologii, podobnie jak w wielu innych naukach o kulturze występują trzy podstawowe podejścia badawcze, zwane również metodologiami: ilościowe (ang. *quantitative research*), jakościowe (ang. *qualitative research*) i mieszane (ang. *mixed methods research*) (Cisek, 2010b; Pickard, 2007). Określenia „ilościowe” i „jakościowe” są w dużej mierze umowne, główna różnica między wskazanymi strategiami nie polega na tym, iż metodologia ilościowa nakazuje policzenie „wszystkiego”, a jakościowa – wręcz przeciwnie. Z tego względu czasami stosuje się nazwy „pozytywistyczne” i „rozumiejące” (Sławecki, 2012, s. 64). Należy również podkreślić, że badania jakościowe nie są tym samym, co badania jakości czegoś, np. serwisów WWW albo usług bibliotecznych.

Termin „metodologia” ma wiele odmiennych desygnatów. Tutaj oznacza sposób poznawania świata akceptowany w danej dyscyplinie naukowej, obejmujący jej podstawy metateoretyczne (paradygmaty, wartości, założenia jawne i ukryte), metody badań, techniki gromadzenia i analizy danych empirycznych, standardy tworzenia interpretacji, kategoryzacji, uogólnień, modeli i teorii, formy prezentacji wyników dociekań, a także reguły uzasadniania oraz zapewniania intersubiektywnej sprawdzalności, trafności i rzetelności badań.

Wyrażenia „informatologia”, „nauka o informacji” oraz skrót INIB używane są w tym opracowaniu zamiennie, podobnie – „badania jakościowe”, „metodologia jakościowa” i „jakościowe podejście badawcze”.

BADANIA JAKOŚCIOWE – CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA

Metodologia jakościowa nie jest jednorodna, ma różne warianty, opiera się na wielu, często odmiennych założeniach aksjologicznych i epistemologicznych (Rapley, 2010, pp. 11-12). Dla niektórych ma charakter „totalny”, wiąże się nie tylko z pewną całościową wizją rzeczywistości, lecz także pociąga za sobą określoną postawę polityczną i społeczną (zob. np. Denzin & Lincoln, red., 2009). Dla innych stanowi wyłącznie jedną z możliwych strategii poznawczych, przydatną do badania pewnych zagadnień, zwłaszcza ludzi i ich zachowań, nieskuteczną natomiast w innych kontekstach. W tym przypadku dopuszcza się współwystępowanie w jednym projekcie badawczym metod ilościowych i jakościowych (metodologia mieszana, triangulacja) (Cisek, 2010b; Shenton & Dixon, 2004, pp. 2-3).

Norman Denzin i Yvonna Lincoln, będący uznanymi autorytetami w omawianym obszarze, proponują następującą, wstępną definicję: „(...) badanie jakościowe jest usytuowaną aktywnością, która umieszcza obserwatora w świecie. (...) to interpretatywne, naturalistyczne podejście

do świata. Oznacza to, że badacze jakościowi badają rzeczy w ich naturalnym środowisku, próbując nadać sens lub interpretować zjawiska przy użyciu terminów, którymi posługują się badani ludzie” (Denzin & Lincoln red., 2009, s. 23). W innym artykule czytamy: „badania jakościowe dążą do jak najwierniejszego opisu niezmaconego przez badacza lub badaczkę wycinka rzeczywistości społecznej. Dążą one do zrozumienia, oświecenia i ewentualnie ekstrapolacji wyników na podobne sytuacje. Badania tego typu pozwalają na budowanie wiedzy całościowej, to jest ujmującej zjawiska w ich naturalnym kontekście. Wiedza (...) jest próbą reprezentacji tego, w jaki sposób aktorzy społeczni rozumieją rzeczywistość, jakie są motywy i sposoby ich działań” (Sławecki, 2012, s. 74).

W oparciu o informatologiczną i metodologiczną literaturę przedmiotu można ustalić pewne cechy i założenia, wspólne dla większości badań jakościowych. Są one następujące:

1. Przedmiotem zainteresowania jest świat szeroko rozumianej kultury, społeczny, czyli ludzie (jednostki i grupy), ich specyfika, wytwory, relacje i zachowania. Podejście jakościowe, w sensie tutaj przyjętym, nie występuje w naukach o naturze.

2. Zakłada się, iż obiekty i procesy społeczne różnią się istotnie od fizycznych, mają inny status epistemologiczny. Są mianowicie takie, jak postrzegają je ich uczestnicy (interpretywizm). W konsekwencji w dociekaniach należy uwzględnić tzw. współczynnik humanistyczny (lub empatię, rozumienie), polegający na rozpatrywaniu „zjawisk społecznych jako aktualnego lub potencjalnego przedmiotu czyichś czynności, domagający się (...) patrzenia na rzeczywistość oczami jej uczestników, nie obserwatora” (Współczynnik..., 2010-2013).

3. Badacz i rzeczywistość badana są nierozzerwalnie powiązani. Uczony nie jest „obiektywnym”, zewnętrznym obserwatorem, przeciwnie – dzieli z badanymi ludźmi język, kontekst kulturowy, przeżycia etc. i tylko dzięki temu może ich zrozumieć. Badacz zgadza się tym samym na istnienie elementu subiektywnego, jednocześnie starając się go kontrolować, m.in. poprzez jawną autoanalizę własnych uwarunkowań różnego typu.

4. Należy skupić się na jednym lub kilku przypadkach (organizacjach, osobach, sytuacjach etc.), zawsze postrzegając je w konkretnym, lokalnym kontekście. Wybór obiektów do badania następuje w sposób celowy, a nie losowy (ang. *purposive sampling*), dobiera się je pod kątem problemu badawczego i – ewentualnie – wyłaniającej się teorii (ang. *theoretical sampling*). Nie występuje próba reprezentatywna w klasycznej postaci.

5. Cel dociekań stanowi z r o z u m i e n i e ludzi, działających w swych „naturalnych” środowiskach nauki, pracy, życia codziennego itd. Zadaniem może być również eksploracja słabo zbadanych fragmentów rzeczywistości, dogłębne, wieloaspektowe poznanie pojedynczego przypadku, a także – uchwycenie pewnych prawidłowości, kategoryzacja, opracowanie typologii albo modelu. W niektórych sytuacjach istnieją podstawy do uogólnienia lub ekstrapolacji wyników badań oraz sformułowania teorii średniego zasięgu (nie – uniwersalnej), zazwyczaj jednak do generalizacji należy podchodzić ostrożnie.

6. Metodologia jakościowa ma charakter empiryczny, z dominującą strategią indukcyjną (a nie – hipotetyczno-dedukcyjną). Nie oznacza to jednak akceptacji naiwnego, uproszczonego indukcjonizmu, głoszącego

go, że do badań można przystąpić bez jakichkolwiek prekonceptualizacji, a całą wiedzę wywieść z „czystych” danych empirycznych (Silverman, 2010, s. 114-116). Z powodu nieuchronnego uteoretyzowania obserwacji nie jest to możliwe. Co więcej, „projektując badanie, przyjmuje się założenia i metody związane z określoną perspektywą teoretyczną. Umożliwiają one pojęciowe opanowanie świata i postawienie problemu” (Stasik & Gendźwiłł, 2012, s. 4). Z drugiej jednak strony, nie wolno narzucać badanym podmiotom własnej, w tym – naukowej, wizji rzeczywistości, lecz raczej „uczyć się” od nich. Dodatkowo, z reguły nie określa się *a priori*, które czynniki i właściwości są ważne i powinny zostać wzięte pod uwagę (jak ma to miejsce w podejściu pozytywistycznym, gdzie zmienne niezależne i zależne są z góry zdeterminowane, kwestionariusze wywiadu opierają się na idei, iż wiadomo o co zapytać, z a n i m zetkniemy się z badanymi ludźmi itp.). Co jest istotne w pewnym obszarze społecznym – to winno się dopiero okazać w efekcie dociekań. Jednym z zadań metodologii jakościowej jest odkrycie nieprzewidzianego wcześniej *novum*, szczególnie – w przedsięwzięciach o charakterze eksploracyjnym, rozpoznawczym. W projektach typu potwierdzającego stopień uprzedniej instrumentacji może być znacznie wyższy (Silverman, 2010, s. 150). Najczęściej także nie formułuje się hipotez na początku dociekań (w ramach niektórych strategii – jak etnografia albo klasyczna teoria ugruntowana wręcz nie wolno, stanowiłoby to poważny błąd metodologiczny). Hipotezy mogą, ale nie muszą, pojawić się *a posteriori* w wyniku badania.

7. Postępowanie poznawcze ma charakter iteracyjny, a poszczególne jego elementy (identyfikowanie problemu i przydatnych metod, gromadzenie i analiza danych empirycznych, wyciąganie wniosków – tworzenie uogólnień, pisanie sprawozdania) przeplatają się wzajemnie i *de facto* współistnieją od początku badań. Zagadnienia niejednokrotnie formułowane są roboczo, „na próbę”, następnie zaś ulegają modyfikacji i doprecyzowaniu w toku dociekań, pod wpływem zbieranego i na bieżąco analizowanego materiału empirycznego. Efekty analizy cząstkowej, w tym – zauważone już kategorie, nowe, nieoczekiwane aspekty, prawidłowości, uwarunkowania wpływają na dobór gromadzonych w dalszym postępowaniu danych, a te z kolei kształtują powstające uogólnienia. Taki cykl może powtarzać się wielokrotnie, aż do osiągnięcia tzw. nasycenia teoretycznego (ang. *saturation*). W ten sposób, na zasadzie sprzężenia zwrotnego, odkrywamy również, co stanowi faktyczny problem badawczy oraz dookreślamy przedmiot i zakres dociekań.

8. Źródła danych empirycznych w badaniach jakościowych stanowią:

- dyskusja grupowa, zogniskowany wywiad grupowy (fokus),
- obserwacja w wielu wariantach (autoobserwacja, etnograficzna, naturalistyczna, *shadowing*, uczestnicząca i nieuczestnicząca),
- teksty, dokumenty (piśmiennicze, multimedialne, wizualne), już istniejące lub powstałe na prośbę badacza, oficjalne i nieoficjalne (blogi, dzienniki, listy, ogłoszenia, pamiętniki, regulaminy, serwisy WWW, wideo-pamiętniki, wpisy na forach i portalach społecznościowych, zarządzenia itp.),
- wywiad indywidualny (jakościowy, pogłębiony, narracyjny, *Sense-Making* i in.).

W efekcie otrzymujemy bogaty, początkowo nieustrukturyzowany, wielowymiarowy materiał empiryczny, o charakterze werbalnym (no-

tatki terenowe, opowieści, transkrypcje nagrań, zapisy wywiadów), graficznym (rysunki, zdjęcia) albo multimedialnym (filmy, zawartość serwisów WWW).

9. Niezbędnym elementem procesu badawczego jest analiza empirycznych danych jakościowych (ang. QDA = *qualitative data analysis*), której nie wolno prowadzić w sposób intuicyjny, zdroworozsądkowy, ponieważ tryb jej wykonania decyduje nie tylko o rzetelności i treści wyników badania, ale również o ich naukowości. Obowiązują tu pewne reguły, które należy wyeksplikować (Shenton, 2004b). Istnieją różne techniki QDA, m.in. analiza dokumentów, ciągła analiza porównawcza (metoda permanentnego porównywania, ang. *constant comparative analysis*), (semantyczna) analiza treści (ang. *content analysis*), tworzenie map pojęciowych (ang. *concept mapping*) (Rapley, 2010). Forma i rezultaty analizy danych jakościowych uwarunkowane są również przez przyjęty paradygmat oraz perspektywę teoretyczną (albo wręcz – filozoficzną). Badacz ma tu do dyspozycji wiele podejść, w tym – analizę dyskursu, hermeneutykę, ujęcie etnograficzne, feministyczne, fenomenologiczne, funkcjonalistyczne, konstruktywistyczne, teorię ugruntowaną i inne (Pickard, 2007; Sławecki, 2012). Współcześnie analiza danych jakościowych jest coraz częściej wspomagana przez specjalistyczne oprogramowanie komputerowe, np. ATLAS.ti, Ethnograph, MAXQDA, NVivo.

10. Wyniki badań, w większości idiograficzne albo typologiczne, przedstawia się w formie narracji, tekstu obficie cytującego materiał empiryczny (dokumenty, notatki, pamiętniki, rysunki, transkrypcje nagrań audio i wideo, zdjęcia). Rozważania teoretyczne i wnioski podparte są adekwatnymi, konkretnymi przykładami; uwarunkowania, przebieg i założenia dociekań referuje się szczegółowo. Relacja z badań często przybiera postać tzw. gęstego opisu (ang. *thick description*) (Konecki & Chomczyński red., 2012, s. 201-206), który – m.in. poprzez szczegółową charakterystykę kontekstu – umożliwia ewentualną ekstrapolację rezultatów badań (Shenton & Hay-Gibson, 2009, p. 23). Można również opracować mapę pojęć, model, schemat blokowy itp. Nie zaleca się obliczania korelacji, tworzenia zaawansowanych statystyk i wykresów (Pickard 2007, p. 249).

11. Intersubiektywną sprawdzalność, czyli warunek *sine qua non* naukowości osiąga się poprzez pozostawienie tzw. ścieżki sprawdzenia (kontrolnej) (ang. *audit trail*), czyli rygorystyczne i wyczerpujące opisanie własnego postępowania badawczego. Jest to istotne, ponieważ procedur jakościowych z reguły nie da się powtórzyć, więc klasyczny sposób oceny trafności i rzetelności badań nie jest wykonalny. Czytelnik może jednak prześledzić sam tok rozumowania i – ewentualnie – sięgnąć do oryginalnego materiału empirycznego. Zatem nie tylko kontekst i założenia badań winny zostać szczegółowo scharakteryzowane, wyeksplikować również należy, w jaki sposób doszliśmy do takich a nie innych uogólnień i wniosków, na podstawie jakich danych empirycznych, jak gromadzonych i analizowanych, także – jak interakcje między badaczem a badanymi mogły wpłynąć na materiał empiryczny i jego analizę (Shenton, 2004a; Shenton, 2004b).

12. Do metod badawczych, wykorzystywanych w postępowaniu jakościowym należą m.in.: analiza i krytyka piśmiennictwa, badanie w działaniu (ang. *action research*), etnografia tradycyjna i wirtualna (netnografia), metoda biograficzna (dokumentów osobistych), delficka,

historyczna, porównawcza, *Sense-Making*, metoda teorii ugruntowanej, studium przypadku (Cisek, 2008; Cisek, 2009a; Cisek 2010a; Denzim & Lincoln red., 2009; Głowacka, 1986; Jemielniak red., 2012; Konecki & Chomczyński red., 2012; Kruszewski, 2008; Pickard, 2007).

Przedstawiona charakterystyka jest autorską próbą uchwycenia i uporządkowania najważniejszych aspektów i pytań, w tym epistemologicznych, metodologicznych i metanaukowych związanych z jakościowym podejściem badawczym.

PODEJŚCIE JAKOŚCIOWE W INFORMATOLOGII W XXI w. – REFLEKSJA METODOLOGICZNA

W polskiej informatologii, jak już wspomniano, metodologia jakościowa rzadko stanowi przedmiot dyskusji. Istnieje zaledwie kilka adekwatnych publikacji i dotyczą one wyłącznie wybranych zagadnień szczegółowych (m.in. Cisek, 2008; Cisek, 2010b; Głowacka 1986; Kruszewski, 2008; Wiorogórska, 2012). Sytuacja taka może nieco dziwić, ponieważ – generalnie rzecz biorąc – podejście jakościowe ma długą tradycję w rodzimych naukach humanistycznych i społecznych. Co więcej, dwudziestowieczni uczeni Bronisław Malinowski i Florian Znaniecki należą do jego prekursorów i współtwórców w skali światowej (Podemski, 2009, s. XXII-XXIII). Obecnie w socjologii i dziedzinach pokrewnych w Polsce metodologia jakościowa przeżywa fazę szybkiego rozwoju, o czym świadczy rosnąca liczba publikacji, w tym czasopism (m.in. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, wydawany w trybie *open access* od 2005 r.), podręczników i słowników (Jemielniak red., 2012; Konecki & Chomczyński red., 2012), a także specjalistyczne konferencje (np. Transdyscyplinarne Sympozjum Badań Jakościowych, <http://www.tsbj-lodz.pl/>).

W informatologii i bibliotekoznawstwie za granicą badania empiryczne, wykorzystujące metody jakościowe, prowadzone są już od kilkudziesięciu lat, przede wszystkim w kontekście użytkowników bibliotek i informacji, w tym – zachowań informacyjnych (ang. *information-seeking behavior*), czynników i uwarunkowań nań wpływających, potrzeb i motywacji, edukacji i kompetencji informacyjnych (ang. *Information Literacy*). Podejście jakościowe pojawia się także w związku z badaniem profesjonalistów informacji, np. ich relacji z przedstawicielami innych dyscyplin albo postrzegania własnej roli zawodowej. Systemy i usługi informacyjne, ocena serwisów WWW, archiwa cyfrowe również bywają analizowane na sposób jakościowy, m.in. problematyce tej poświęcony jest profesjonalny wortal *Qualitative Research in Information Systems* (<http://www.qual.auckland.ac.nz>) (Myers, 2013). Szersze zastosowanie metodologii jakościowej wiąże się ze zmianą paradygmatyczną, zapoczątkowaną w latach 70. i 80. XX w., m.in. przez Brendę Dervin, Carol Kuhlthau i Toma Wilsona, a polegającą – w pewnym uproszczeniu – na zmianie perspektywy z „systemocentrycznej” na „użytkownikocentryczną” (Cibangu, 2013; Cisek, 2009b; Wilson, 2000).

Jednakże czy przedsięwzięciem empirycznym towarzyszy refleksja metodologiczno-teoretyczna? W jakich kierunkach się rozwija? Czego dotyczy? Jakie aspekty podejścia jakościowego są *explicitie* dyskutowane przez informatologów w XXI wieku? Zadaniem dociekań tutaj przedstawionych było wstępne „rozpoznanie terenu” w tym zakresie.

W celu znalezienia odpowiedzi na wymienione pytania przeszukano bazę LISTA (Library, Information Science and Technology Abstracts), udostępnianą przez firmę EBSCO, indeksującą artykuły z ponad 600 czasopism naukowych i fachowych, a także książki i materiały konferencyjne z zakresu informatologii, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych. Kwerenda przeprowadzona w dniu 24 maja 2013 r., za pomocą hasła z tezaursu DE „QUALITATIVE RESEARCH” przyniosła 620 rezultatów z lat 1973-2013, z czego zdecydowana większość, bo 614 pochodzi z XXI w. Skądinąd jednak wiadomo, że przed rokiem 2001 powstało wiele znaczących opracowań „jakościowych”, m.in. często cytowane *Qualitative Methods in Information Retrieval Research* (Fidel, 1993), wnioski zatem należy wyciągać ostrożnie, ponieważ starsze publikacje nie zawsze są uwzględnione w bazie LISTA. Na marginesie warto także zauważyć, iż analogiczne wyszukiwanie przeprowadzone zaledwie nieco ponad dwa lata wcześniej (17 marca 2011 r.) przyniosło jedynie 379 wyników, co pokazuje znaczący wzrost piśmiennictwa z kręgu badań jakościowych.

Odnalezione rekordy (614) zostały przejrane, selekcji publikacji dokonano na podstawie abstraktów, tytułów i deskryptorów, oraz – w przypadkach budzących wątpliwości – także pełnych tekstów. Zadaniem było odnalezienie opracowań teoretyczno-metodologicznych dotyczących w całości (lub przynajmniej w przeważającej części) różnych aspektów podejścia jakościowego w informatologii i bibliotekoznawstwie. Następnie – i uzupełniająco – wykorzystana została jeszcze tzw. technika kuli śnieżnej, w oparciu o bibliografie załącznikowe w wyszukanych artykułach. Należy podkreślić, iż generalnie nie chodziło o precyzyjne zliczenie wszystkich istniejących tekstów dotyczących metodologii jakościowej, ale o identyfikację wszelkich poruszanych zagadnień.

Pełne teksty wyselekcjonowanych opracowań teoretyczno-metodologicznych (w liczbie ok. 60) zostały przeanalizowane, jak już wspomniano, pod kątem rozważanej problematyki z obszaru jakościowego podejścia badawczego. W efekcie powstał wykaz aspektów i wymiarów metodologii jakościowej dyskutowanych *explicite* przez współczesnych informatologów (i bibliotekoznawców).

Lista obejmuje zatem następujące zagadnienia o charakterze ogólnym (do każdego podany jest jeden reprezentatywny przykład adekwatnej publikacji):

1. Analiza danych jakościowych (QDA) w informatologii i bibliotekoznawstwie – charakterystyka ogólna, metodyka postępowania „krok po kroku” wraz z przykładami z zakresu INIB, perspektywy analityczne (Shenton, 2004b).

2. Analiza niewywołanego jakościowego materiału empirycznego, już istniejącego w Internecie, z wykorzystaniem metodologii systemów informacyjnych (Romano et al., 2003).

3. Badania jakościowe – dylematy i kontrowersje, w tym m.in.: czy można łączyć metody ilościowe z jakościowymi; kiedy zapoznać się z literaturą przedmiotu, by poznać stan badań a jednocześnie zachować „otwarty umysł” i priorytet własnych danych empirycznych; jakimi kryteriami kierować się przy celowym (teoretycznym) doborze przypadków do badania, zwłaszcza rozpoznawczego, gdy teoria jeszcze nie istnieje, a problem badawczy jest sformułowany jedynie wstępnie; co zrobić z da-

nymi, które „nie pasują” do już wyodrębnionych szerszych kategorii; jak pogodzić wymagania dotyczące dokładnego opisu kontekstu oraz pozostawienia szczegółowej „ścieżki sprawdzenia” z ochroną anonimowości i prywatności informatorów; czy zawsze etyczne jest powtórne wykorzystanie, na potrzeby innych badań, posiadanego już materiału empirycznego (Shenton & Dixon, 2004; Shenton & Hay-Gibson, 2009).

4. Badania jakościowe w nauce o informacji – elementy historii, piśmiennictwo, postulaty związane z tworzeniem teorii w oparciu o metody jakościowe (Cibangu, 2013).

5. Eksploracyjny charakter i tolerancja niepewności w badaniach jakościowych (Mansourian, 2008).

6. Ewaluacja badań jakościowych w kontekście ich zastosowań i praktyki opartej na dowodach (ang. *evidence-based library and information practice*) (Suarez, 2010).

7. Istniejące archiwa danych jakościowych oraz etyczne, metodologiczne i organizacyjne problemy archiwizowania „surowego” materiału empirycznego, m.in. do powtórnego wykorzystania w kolejnych projektach badawczych (ang. *secondary research*) – stan obecny i perspektywy rozwoju w krajach europejskich, również w Polsce (15 artykułów zamieszczonych w numerze specjalnym *IASSIST Quarterly*, 2010-2011).

8. Metodologia mieszana (ang. *mixed methods research*), łączenie strategii ilościowych i jakościowych (Fidel, 2008).

9. Rola i metodologiczne funkcje tego, co niespodziewane (ang. *surprise*) w badaniach jakościowych (Ramiller & Wagner, 2009).

Rozumienie (ang. *understanding*) w dociekaniach jakościowych (Bawden, 2012).

10. Rzetelność, trafność i wiarygodność badań jakościowych – strategie i techniki zapewniania jakości dociekań (Shenton, 2004a).

11. Sposoby i taktyki uzyskiwania zgody zainteresowanych na badania, dostępu do grup i organizacji (Shenton & Hayter, 2004).

12. Wyszukiwanie publikacji dotyczących badań jakościowych w bazach danych – trudności (Evans, 2002).

Inny obszar zainteresowań stanowią poszczególne jakościowe metody, strategie i techniki badawcze – rzecz jasna w odniesieniu do problematyki INIB, takie jak (w kolejności alfabetycznej):

1. Analiza treści (zawartości) (ang. *content analysis*) (White & Marsh, 2006).

2. Generowanie bogatych, wieloaspektowych danych w wywiadach jakościowych – techniki (Schultze & Avital, 2011).

3. Etnografia i podejście konstruktywistyczne (Wiliamson, 2006).

4. Fenomenografia w badaniach użytkowników informacji, jej założenia, charakterystyka i zastosowania (Yates et al., 2012).

5. Technika incydentów krytycznych (ang. *critical incident approach*) (Hughes, 2012).

6. Teoria ugruntowana (Selden, 2005).

7. Wywiad jakościowy w badaniach systemów informacyjnych – charakterystyka, typologia, wskazówki dotyczące sposobu prowadzenia (Myers & Newman, 2007).

8. Wywiad narracyjny i epizodyczny (ang. *narrative and episodic interviewing*) w badaniach zachowań informacyjnych w życiu codziennym (Bates, 2004).

9. Wywiad pogłębiony z użyciem poczty elektronicznej (Meho, 2006).

10. Zogniskowany wywiad grupowy (fokus) w bibliotekoznawstwie (Wilson, 2012).

Nie wszystkie z odnalezionych publikacji mają charakter naukowy. Na przykład krótkie teksty zamieszczone w czasopiśmie *Evidence Based Library and Information Practice* (m.in. Wilson, 2012) stanowią raczej poradniki dla bibliotekarzy-praktyków, chcących podjąć badania jakościowe.

Godne odnotowania jest również, iż przedstawiciele INIB wykazują się znajomością najnowszej literatury przedmiotu dotyczącej metodologii jakościowej, a jej „guru” (m.in. Norman Denzin i Yvonna Lincoln, Matthew B. Miles i Michael Huberman, David Silverman) są często przywoływani w bibliografiach załącznikowych.

UWAGI KOŃCOWE I WNIOSKI

Po pierwsze, we współczesnej nauce o informacji metodologia jakościowa jest nie tylko stosowana bezpośrednio w praktyce badawczej, w rzeczywistych projektach empirycznych, ale również stanowi przedmiot wielokierunkowej refleksji teoretycznej. Informatolodzy i bibliotekoznawcy, podobnie jak reprezentanci innych dziedzin humanistycznych i społecznych, uświadamiają sobie i eksplikują towarzyszące podejściu jakościowemu dylematy, problemy i uwarunkowania, w tym epistemologiczne, etyczne, a także te o charakterze organizacyjno-technicznym. Do najważniejszych współczesnych autorów zagranicznych w omawianym obszarze należą m.in. Sylvain K. Cibangu, Raya Fidel oraz Andrew K. Shenton.

Po drugie, przedstawione tutaj badania własne miały charakter eksploracyjny, wycinkowy, bardziej uniwersalne tezy należałoby podeprzeć wyszukiwaniami w innych jeszcze kolekcjach i narzędziach informacyjnych, jak np. archiwum dziedzinowe E-LIS, BABIN 2.0, dział Information Science and Library Science bazy *Social Sciences Citation Index* (SSCI), wyszukiwarki naukowe Google Scholar i Scirus. Baza LISTA, aczkolwiek obszerna i ciesząca się uznaniem nie jest „idealnym” źródłem informacji (takowe nie istnieją), zdarzają się w niej także dyskusyjne sposoby indeksowania.

Po trzecie, obiektem zainteresowania były publikacje, w których jawnie dyskutuje się różne aspekty metodologii jakościowej. Rozważania poświęcone, powiedzmy, filozoficznym podstawom nauki o informacji, z których część bezsprzecznie tworzy pojęciową bazę dla dociekań jakościowych nie zostały uwzględnione (np. Budd, 2005). Ten obszar mógłby stać się przedmiotem kolejnych badań w przyszłości.

Warto jeszcze dodać, chociaż nie było to głównym przedmiotem rozważań w niniejszym artykule, iż szybko rośnie liczba informatologicznych badań empirycznych prowadzonych metodami jakościowymi. Prawdopodobnie dlatego, że wyniki dociekań jakościowych łatwiej – niż rezultaty badań ilościowych – zastosować w praktyce, w działalności informacyjnej, ponieważ, *primo*, z reguły dotyczą konkretnej, określonej grupy ludzi (pracownicy, użytkownicy informacji) lub organizacji, systemu, usługi, *secundo* – niektóre z metod, np. badanie w działaniu z definicji zawierają element wdrożeniowy.

BIBLIOGRAFIA

- Bates, Jessica A. (2004). Use of narrative interviewing in everyday information behavior research. *Library and Information Science Research*, vol. 26, pp. 15-28.
- Bawden, David (2012). On the gaining of understanding: syntheses, themes and information analysis. *Library and Information Research*, vol. 36, no. 112, pp. 147-162.
- Budd, John M. (2005). Phenomenology and information studies. *Journal of Documentation*, vol. 61, no. 1, pp. 44-59.
- Cibangu, Sylvain K. (2013). A memo of qualitative research for information science: toward theory construction. *Journal of Documentation*, vol. 69, no. 2, pp. 194-213.
- Cisek, Sabina (2008). Badanie zachowań informacyjnych użytkowników bibliotek: metodologia Sense-Making. W: Kocójowa, Maria red. *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników* [online]. Kraków: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ [dostęp: 10.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://hdl.handle.net/10760/13708>>.
- Cisek, Sabina (2009a). Metoda delficka w badaniach nauki o informacji i bibliotekoznawstwa w XXI wieku. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1 (93), s. 25-32.
- Cisek, Sabina (2009b). Metodologia badań użytkowników informacji w XXI wieku w świetle anglojęzycznej literatury przedmiotu. *PTINT Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*, nr 4, s. 3-11.
- Cisek, Sabina (2010a). Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w XXI wieku. *Przegląd Biblioteczny*, R. 78, nr 3, s. 273-284.
- Cisek, Sabina (2010b). Metodologia mieszana w badaniach nauki o informacji i bibliotekoznawstwa. W: Kocójowa, Maria red. *Biblioteki, informacja, książka: interdyscyplinarne badania i praktyka w 21. wieku* [online]. Kraków: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ [dostęp: 10.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://hdl.handle.net/10760/15393>>.
- Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. red. (2009). *Metody badań jakościowych*. T. 1 i 2. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Evans, David (2002). Database searches for qualitative research. *Journal of Medical Library Association*, vol. 90, no. 3, pp. 290-293.
- Fidel, Raya (1993). Qualitative Methods in Information Retrieval Research. *Library and Information Science Research*, vol. 15, pp. 219-247.
- Fidel, Raya (2008). Are we there yet? Mixed methods research in library and information science. *Library and Information Science Research*, vol. 30, pp. 265-272.
- Głowacka, Ewa (1986). Metoda „case study” w badaniach i dydaktyce bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. *Przegląd Biblioteczny*, R. 54, nr 1, s. 25-32.
- Hughes, Hilary (2012). An expanded critical incident approach for exploring information use and learning. *Library and Information Research*, vol. 36, no. 112, pp. 72-95.
- IASSIST Quarterly. Special Issue Qualitative and Qualitative Longitudinal Resources in Europe* (2010-2011), vol. 34, no. 3-4, vol. 35, no. 1-2 (15 artykułów).
- Jemieliński, Dariusz red. (2012). *Badania jakościowe. Podejścia i teorie*. T. 1 i 2. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Konecki, Krzysztof T.; Chomczyński, Piotr red. (2012). *Słownik socjologii jakościowej*. Warszawa: Difin.
- Kruszewski, Tomasz (2008). Etnografia i jej wybrane zastosowania w badaniach bibliologicznych. *Przegląd Biblioteczny*, R. 76, z. 3, s. 405-417.
- Mansourian, Yazdan (2008). Exploratory nature of, and uncertainty tolerance in, qualitative research. *New Library World*, vol. 109, no. 5/6, pp. 273-286.
- Meho, Lokman I. (2006). E-Mail Interviewing in Qualitative Research: A Methodological Discussion. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 57, no. 10, pp. 1284-1295.
- Myers, Michael D. (2013). Qualitative Research in Information Systems [online]; [dostęp: 21.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.qual.auckland.ac.nz/>>.
- Myers, Michael D.; Newman, Michael (2007). The qualitative interview in IS research: Examining the craft. *Information and Organization*, vol. 17, pp. 2-26.
- Pickard, Alison Jane (2007). *Research Methods in Information*. London: Facet Publishing.
- Podemski, Krzysztof (2009). Przedmowa do polskiego wydania. W: Denzin, Norman K., Lincoln, Yvonna S. (red.). *Metody badań jakościowych*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, T.1, s. XXI-XXXVIII.
- Ramiller, Neil C.; Wagner, Erica L. (2009). The element of surprise: appreciating the unexpected in (and through) actor networks. *Information Technology and People*, vol. 22, no. 1, pp. 36-50.

- Rapley, Tim (2010). *Analiza konwersacji, dyskursu i dokumentów*. Wydaw. Naukowe PWN.
- Romano, Nicholas C. Jr.; Donovan, Christina; Chen, Hsinchun; Nunamaker, Jay F. Jr. (2003). A Methodology for Analyzing Web-Based Qualitative Data. *Journal of Management Information Systems*, vol. 19, iss. 4, pp. 213-246.
- Schultze, Ulrike; Avital, Michel (2011). Designing interviews to generate rich data for information systems research. *Information and Organization*, vol. 21, pp. 1-16.
- Selden, Lars (2005). On Grounded Theory – with some malice. *Journal of Documentation*, vol. 61, no. 1, pp. 114–129.
- Shenton, Andrew K. (2004a). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, vol. 22, pp. 63-75.
- Shenton, Andrew K. (2004b). The analysis of qualitative data in LIS research projects: A possible approach. *Education for Information*, vol. 22, pp. 143-162.
- Shenton, Andrew K.; Dixon, Pat (2004). Debates and paradoxes surrounding the use of qualitative methods. *Education for Information*, vol. 22, pp. 1-12.
- Shenton, Andrew K.; Hay-Gibson, Naomi V. (2009). Dilemmas and further debates in qualitative method. *Education for Information*, vol. 27, pp. 21-37.
- Shenton, Andrew K.; Hayter, Susan (2004). Strategies for gaining access to organizations and informants in qualitative studies. *Education for Information*, vol. 22, pp. 223-231.
- Silverman, David (2010). *Prowadzenie badań jakościowych*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Ślawecki, Bartosz (2012). Znaczenie paradygmatów w badaniach jakościowych. W: Jemielniak, Dariusz red. *Badania jakościowe. Podejścia i teorie*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN. T. 1, s. 57-87.
- Stasik, Agata; Gendźwiłł, Adam (2012). Projektowanie badania jakościowego. W: Jemielniak, Dariusz red. *Badania jakościowe. Podejścia i teorie*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, T. 1, s. 1-22.
- Suarez, Doug (2010). Evaluating Qualitative Research Studies for Evidence Based Library and Information Practice. *Evidence Based Library and Information Practice*, vol. 5, no. 2, pp. 75-85.
- White, Marilyn Domas; Marsh, Emily E. (2006). Content Analysis: A Flexible Methodology. *Library Trends*, vol. 55, no. 1, pp. 22-45.
- Williamson, Kirsty (2006). Research in Constructivist Frameworks Using Ethnographic Techniques. *Library Trends*, vol. 55, no. 1, pp. 83-101.
- Wilson, Thomas D. (2000). Human Information Behavior. *Informing Science*, vol. 3, no. 2, pp. 49-55.
- Wilson, Virginia (2012). Research Methods: Focus Group. *Evidence Based Library and Information Practice*, vol. 7, no. 1, pp. 129-131.
- Wiorogórska, Zuzanna (2012). Teoria ugruntowana i jej wybrane zastosowania w badaniach z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. *Przegląd Biblioteczny*, R. 80, nr 1, s. 47-57.
- Współczynnik humanistyczny (2010-2013). W: *Encyklopedia PWN* [online]. Wydaw. Naukowe PWN [dostęp: 26.05.2013]. Dostępny w World Wide Web: < <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3998441> >.
- Yates, Christine; Partridge, Helen; Bruce, Christine (2012). Exploring information experience through phenomenography. *Library and Information Research*, vol. 36, no. 112, pp. 96-119.

SABINA CISEK

Institute of Information and Library Studies

Jagiellonian University

e-mail: sabina.cisek@uj.edu.pl

QUALITATIVE METHODOLOGY IN CONTEMPORARY INFORMATION SCIENCE. SELECTED ASPECTS

KEYWORDS: Qualitative research. Information science. Qualitative methodology. 21st century.

ABSTRACT: **Objective** – The author focuses on selected aspects of qualitative approach to research in information science (and - partly - in library studies), in particular on extended description of its most important features and trends in theoretical-methodological debate conducted *explicite* in foreign journals in English. **Research method** – The analysis and commentary of the literature in the field. The analyzed publications were selected from subject database LISTA (*Library, Information Science and Technology Abstracts*). **Results and conclusions** – Contemporary methodological explorations in qualitative research in information science follow various directions and the awareness of issues and conditions, including the epistemological and ethical ones, is considerably raised. Last two years witnessed the sudden increase in the number of qualitative empirical research projects.

Artykuł wpłynął do Redakcji 22 czerwca 2013 r.

ANNA MATYSEK

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: anna.matysek@us.edu.pl

DOKUMENTY NORMALIZACYJNE W INTERNECIE

Dr Anna Matysek jest asystentem w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Przewodzi badania w zakresie wyszukiwania informacji oraz informacji normalizacyjnej. Najważniejsze publikacje: Informacja ekonomiczna – pojęcie i rodzaje (*Studia bibliologiczne*, T. 18. *Biblioteki i ośrodki informacji – zbiory, pracownicy, użytkownicy*, Katowice 2010); Internet bez e-mail, WWW i przeglądarki? Działalność pionierów Internetu (*Nowa Biblioteka* 2010, nr 2); Źródła informacji normalizacyjnej – typologia i charakterystyka (*Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej i Technicznej* 2011, nr 4).

SŁOWA KLUCZOWE: Dokumenty normalizacyjne. Informacja normalizacyjna. Katalogi norm. Wyszukiwarki norm.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Tradycyjne, drukowane katalogi dokumentów normalizacyjnych są wycofywane i zastępowane bazami danych. Celem artykułu jest przedstawienie możliwości wyszukiwania informacji o dokumentach normalizacyjnych w bazach danych dostępnych w Internecie oraz ocena funkcjonalności tych baz. **Metody badań** – Do badania wybrano bazy danych dostępne w portalach krajowych (PKN, eNormy.pl), europejskich (CEN, CENELEC, ETSI) i międzynarodowych (ISO, IEC) organizacji normalizacyjnych. Funkcjonalność ich narzędzi wyszukiwawczych oceniono na podstawie przeglądu i analizy interfejsów tych baz oraz zastosowanych w nich metod prezentacji wyników wyszukiwania. Wyniki analizy poddano porównaniu, które pozwoliło wskazać narzędzia najbardziej funkcjonalne. **Najważniejsze wyniki/wnioski** – Bazy danych zawierające dane o dokumentach normalizacyjnych, mimo znacznej przewagi możliwości wyszukiwawczych i aktualności danych nad drukowanymi katalogami, mają także istotną wadę: każda organizacja udostępnia informacje wyłącznie o własnych dokumentach normalizacyjnych.

Dokumenty normalizacyjne opracowywane są przez ośrodki krajowe, regionalne i międzynarodowe. Instytucje krajowe opracowują normy obowiązujące w danym państwie, a także wprowadzają normy regionalne i międzynarodowe. W regionie europejskim funkcjonują trzy organizacje normalizacyjne – Europejski Komitet Normalizacyjny CEN, Europejski Komitet Normalizacyjny Elektrotechniki CENELEC oraz Europejski Instytut Norm Telekomunikacyjnych ETSI, a ich głównym zadaniem jest wspomaganie rozwoju jednolitego rynku europejskiego oraz wspieranie innowacyjności i konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw na globalnych rynkach. Istnieją także dwie organizacje o znaczeniu światowym – Międzynarodowa Organizacja

Normalizacyjna ISO i Międzynarodowa Komisja Elektrotechniczna IEC, które koordynują działalność normalizacyjną w skali globalnej. Celem działalności wymienionych instytucji jest opracowywanie dokumentów normalizacyjnych. Dokumenty te, nie będąc aktami prawnymi, ustalają zasady, wytyczne lub charakterystyki odnoszące się do różnych rodzajów działalności lub ich wyników (zob. Ustawa, 2002). Każda z organizacji normalizacyjnych opracowuje różne rodzaje dokumentów normalizacyjnych, a do najważniejszych należą:

- norma – dokument przyjęty na zasadzie konsensu i zatwierdzony przez upoważnioną jednostkę organizacyjną, ustalający – do powszechnego i wielokrotnego stosowania – zasady, wytyczne lub charakterystyki odnoszące się do różnych rodzajów działalności lub ich wyników i zmierzający do uzyskania optymalnego stopnia uporządkowania w określonym zakresie (Ustawa, 2002);

- Porozumienie Warsztatowe (CWA) – zawiera uzgodnienia techniczne, porady i informacje, opracowywany jest na otwartych warsztatach poza Komitetem Technicznym, najczęściej powstaje dla zagadnień związanych z szybko rozwijającymi się technologiami (Janusz & Skiba, 2008);

- Specyfikacja Techniczna (TS) – ma na celu przedstawienie informacji o cechach przedmiotu dokumentu, istotnych dla rozwoju rynku, podanie użytkownikom wytycznych w zakresie właściwości lub metod badań, wprowadzenie eksperymentalnych właściwości i technologii lub opublikowanie wyników prac nad projektem normy w przypadku niedostatecznego poparcia projektu w głosowaniu (Janusz & Skiba, 2008);

- Raport Techniczny (TR) – stanowi uzupełnienie informacji zawartych w normie (Janusz & Skiba, 2008);

- Przewodnik (Guide) – zawiera zbiór zasad, metod lub wytycznych, stanowiący pomoc przy opracowywaniu norm (Janusz & Skiba, 2008).

Zróznicowanie tych dokumentów odpowiada wymogom gospodarki światowej, ich stosowanie jest mniej lub bardziej powszechne, a normy stanowią wśród nich podstawową i najliczniejszą grupę. Do niedawna podstawowym źródłem informacji o opublikowanych dokumentach były drukowane katalogi norm, jednak wszechobecna komputeryzacja wprowadziła zmiany także w normalizacji. Większość instytucji udostępnia informacje o dokumentach normalizacyjnych w Internecie, umożliwiając ich odnalezienie poprzez proste lub bardziej zaawansowane wyszukiwarki. Ponieważ dokumenty te w większości przypadków chronione są prawem autorskim, a dostęp do nich jest płatny, elektroniczne bazy danych zawierają przede wszystkim dane bibliograficzne.

W niniejszym artykule omówiono wyniki badania, którego celem była ocena funkcjonalności baz danych zawierających informację normalizacyjną. Funkcjonalność rozumiana jest tutaj, zgodnie z normą ISO/IEC 9126-1 *Software Quality Characteristics*, jako zapewnienie zakresu funkcji odpowiadających potrzebom użytkownika (ISO..., 2001). Funkcje, które zostały poddane analizie i – zdaniem autorki – są istotne w wyszukiwaniu oraz udostępnianiu informacji normalizacyjnej, to:

- kryteria wyszukiwawcze obejmujące: tytuł, numer, typ, status dokumentu, Komitet Techniczny, symbol Międzynarodowej Klasyfikacji Normalizacyjnej ICS, wyszukiwanie w abstrakcie i pełnym tekście dokumentu;

– prezentacja wyników, zawierająca poza elementami formularza wyszukiwawczego: abstrakt, fragment dokumentu (spis treści, wprowadzenie), pełny tekst, powiązania z innymi dokumentami;

– obecność dokumentów aktualnych, archiwalnych i projektów.

Takie zestawienie dostępnych funkcji pozwala ocenić przydatność baz danych i ułatwić użytkownikom informacji normalizacyjnej wybór najlepszego dla nich narzędzia.

WYSZUKIWANIE DOKUMENTÓW NORMALIZACYJNYCH W INTERNECIE

WYSZUKIWARKI POLSKIE

Użytkownik posługujący się wyłącznie językiem polskim ma do dyspozycji dwie wyszukiwarki. Pierwsza z nich dostępna jest na stronie sklepu internetowego Polskiego Komitetu Normalizacyjnego¹. Formularz wyszukiwania zaawansowanego, zaprezentowany na rysunku 1 zawiera 14 opcji wyszukiwawczych. Do dyspozycji są pola:

– numer normy: kompletny numer dokumentu lub jego fragment;

– tytuł dokumentu: pełny tytuł lub jego fragment;

– zakres: wyszukiwanie w zakresie dokumentu, czyli fragmencie określającym jednoznacznie jego temat i aspekty objęte przez ten dokument, wskazując w ten sposób granice stosowania dokumentu lub jego poszczególnych części (PKN, 2004);

– ICS: symbol klasyfikacji, który można wybrać z rozwijanej listy;

– daty: zatwierdzenia, publikacji, wycofania;

– wprowadza: podając numer dokumentu lub jego fragment, można sprawdzić jakie dokumenty europejskie lub międzynarodowe wprowadza;

– normy zgodne: europejskie lub międzynarodowe odpowiedniki dokumentów krajowych;

– zastępuje: numer dokumentu lub jego fragment, dla którego chcemy znaleźć dokumenty, które go zastąpiły;

– zastąpiona przez: podając numer dokumentu lub jego fragment, można sprawdzić jakie dokumenty zastąpił;

– numer Komitetu Technicznego (nr KT);

– sektor: symbol lub nazwa sektora normalizacyjnego, których wykaz dostępny jest na stronie internetowej PKN;

– zharmonizowana: symbol dyrektywy UE.

Opcji wyszukiwawczych jest dużo, dzięki czemu do dokumentów można dotrzeć na wiele sposobów, ale sektor czy numer Komitetu Technicznego sprawiają problem nieorientowanym w tej tematyce użytkownikom. W efekcie wyszukiwania otrzymujemy listę składającą się z numeru i tytułu oraz informacji o wprowadzanych dokumentach europejskich lub międzynarodowych. W przypadku dokumentów nieaktualnych, zaraz po numerze znajduje się informacja o wycofaniu. Po wybraniu konkretnej pozycji spośród wyników, można uzyskać dodatkowo, widoczne na rysunku 2, informacje o: dacie zatwierdzenia, dacie publikacji, liczbie stron, grupie cenowej, sektorze, komitecie tech-

¹ Sklep PKN [online]. Polski Komitet Normalizacyjny [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<https://sklep.pkn.pl/>>.

Ustawienia wyszukiwania	
Numer normy	<input type="text"/>
Tytuł	<input type="text"/>
Zakres	<input type="text"/>
ICS	<input type="text"/>
Data publikacji	<input type="text"/> - <input type="text"/>
Data wycofania	<input type="text"/> - <input type="text"/>
Status normy	Aktualne <input type="button" value="v"/>
Wprowadza	<input type="text"/>
Zastępuje	<input type="text"/>
Zastąpiona przez	<input type="text"/>
Komitet Techniczny	<input type="text"/>
Sektor	<input type="text"/>
Dyrektywa	<input type="text"/>

Rys. 1. Formularz wyszukiwania zaawansowanego PKN.

Źródło: <http://sklep.pkn.pl/catalogsearch/advanced/>.

nicznym, normach wprowadzanych, zgodnych i zastępowanych oraz symbol ICS. W bazie danych znajdują się także opisy dokumentów archiwalnych, ale informacji o projektach trzeba szukać w programach prac poszczególnych Komitetów Technicznych.

Nieco inne opcje wyszukiwania dostępne są w portalu eNormy.pl. W formularzu wyszukiwawczym, zaprezentowanym na rysunku 3, znajdują się pola: numer, tytuł, data zatwierdzenia, a także opcja wyszukiwania pełnotekstowego, co znacznie ułatwia odnalezienie dokumentu, gdy nie znamy jego tytułu ani numeru. Dodatkowo można określić jego status (aktualny, uznaniowy, archiwalny) i dostępność (czy jest dostępny w wersji elektronicznej w portalu). Na stronie poza formularzem znajduje się też katalog dokumentów według ICS – rozwinięcie danego symbolu daje w efekcie grupę dokumentów przyporządkowanych danemu numerowi. Podobnie jak w bazie danych PKN nie ma możliwości wyszukiwania projektów dokumentów. Na liście wyników znajduje się tytuł oraz numer dokumentu, a także liczba stron, cena i informacja o dostępności. Ponadto kolory informują o statusie dokumentu (czarny – aktualny, niebieski – uznaniowy, szary – archiwalny). Po wybraniu konkretnej pozycji z listy wyników można uzyskać dodatkowe informacje o: wprowadzanych dokumentach, symbolach ICS, dacie publikacji, dacie zatwierdzenia, zespole normalizacyjnym i komitecie technicznym ją opracowującym.

PN-ISO 639-1:2005P

Bez VAT: 79,80 PLN

Z VAT: 98,15 PLN

Kody nazw języków – Część 1: Kod dwuliterowy

Zakres

Przedstawiono kody dwuliterowe do reprezentacji nazw języków, przeznaczone do stosowania w terminologii, leksykografii i językoznawstwie. Podano także wytyczne tworzenia kodów języków i ich użytkowania w określonych zastosowaniach

Informacje dodatkowe

Numer normy	PN-ISO 639-1:2005P
Data publikacji	22-02-2005
Liczba stron	34
Grupa cenowa	Q
Sektor	SZP, Sektor Zagadnień Podstawowych i Systemów Zarządzania
Komitet Techniczny	KT 256, Terminologii, Innych Zasobów Językowych i Zarządzania Treścią
Wprowadza	ISO 639-1:2002 [IDT]
ICS	01.140.20

Rys. 2. Szczegółowe informacje o dokumencie.

Źródło: <http://sklep.pkn.pl/pn-iso-639-1-2005p.html>.

Dla części dokumentów dostępna jest zakładka *Powiązania* informująca o dokumentach wprowadzanych lub zastępowanych. Przykładowy rekord opisu dokumentu zaprezentowany został na rysunku 4.

WYSZUKIWARKI EUROPEJSKIE

Wyszukiwarki europejskich organizacji normalizacyjnych zawierają nieco odmienne kryteria wyszukiwawcze. Europejski Komitet Normalizacyjny CEN w wyszukiwarce dostępnej na podstronie swojego serwisu² umożliwia uzyskanie informacji nie tylko o dokumentach normalizacyjnych, ale także ich projektach. Niestety w bazie danych brak informacji o dokumentach wycofanych. Formularz wyszukiwawczy, ukazany na rysunku 5, pozwala na wpisanie słów w tytule w języku angielskim oraz numeru dokumentu lub jego fragmentu (możliwe jest zastosowanie operatorów logicznych i maskujących), a dla opublikowanych dokumentów – przeszukiwanie ich zakresów tematycznych. Pozostałe opcje – typ dokumentu, symbol ICS, Komitet Techniczny i status prac nad dokumentem – dostępne są na listach rozwijanych. Użytkownik może zawęzić obszar poszukiwań wyłącznie do dokumentów opublikowanych lub ich projektów, a także określić, czy wyniki mają być wyświetlane wg numeru prac (tzw. Work Item), numeru dokumentu lub komitetu. Dostępna jest także krótka instrukcja wyszukiwania, wyjaśniająca znaczenie poszczególnych pól.

² *Extended search* [online]. European Committee for Standardization [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://esearch.cen.eu/>>.

: Atrybuty dokumentu		
Numer	:	
Tytuł	:	
Treść	:	
Data zatwierdzenia	:	
Zestaw	:	dowolny
Status	:	wszystkie
Dostępność	:	wszystkie

: Katalog tematyczny ICS	
 Polskie Normy - ICS (84491)	

Rys. 3. Formularz wyszukiwawczy portalu eNormy.pl

Źródło: <http://enormy.pl/?m=src>.

PN-ISO 5127:2005P		
Metryka		
Numer normy	:	PN-ISO 5127:2005P
Wprowadza	:	ISO 5127:2001 (Stopień zgodności: IDT)
ICS	:	01.040.01 01.140.20
Data publikacji	:	26 kwietnia 2005 r.
Data zatwierdzenia	:	13 grudnia 2004 r.
Liczba stron	:	130
Cena	:	169.70 zł (208.73 zł z VAT)
Zespół	:	ZOŚ
Komitet techniczny	:	242
Status	:	aktualna

Tytuł		
PL	:	Informacja i dokumentacja. Terminologia.

Rys. 4. Opis dokumentu normalizacyjnego w portalu eNormy.pl.

Źródło: <http://enormy.pl/?m=doc&nid=PN-83.080.20-00283>.

Extended search for standards and/or projects

Search criteria ?	
Title <input type="text"/>	English (e.g. chemical, chem, "chemical tests")
Scope <input type="text"/>	English (e.g. chemical, chem, "chemical tests")
Warning : - The scopes are available for the published standards only - The French and German scopes are not systematically available for all the published standards - Searching on French and German scopes may therefore return incomplete results - The search covers the ACTIVE standards and projects	
Standard reference <input type="text"/>	(e.g. prEN ISO 8185, EN 736-, 12620)
Document type <input type="text"/>	
ICS <input type="text"/>	All ICS
Warning: Since ICS codes (International Classification for Standards) are allocated at a rather late stage in the development of a standard, the result of a query based on an ICS code can be incomplete.	
Progress status <input type="text"/>	All progress status
Committee <input type="text"/>	All Committees
Search scope ☒ Catalogue (published standards only) ☐ Technical programme (standards under development only)	
Display search results by ☒ Work Item number ☐ Standard reference ☐ Committee	

Rys. 5. Formularz wyszukiwawczy CEN.

Źródło: <http://esearch.cen.eu/>

Lista wyników, zaprezentowana na rysunku 6, ma formę tabeli składającej się z pól: numer i nazwa komitetu technicznego, numer dokumentu, tytuł, cytowanie w Dzienniku Urzędowym UE, powiązania z dyrektywami oraz odesłanie MORE, które podaje informacje o krajowych implementacjach dokumentu wraz z odnośnikami do katalogów członków CEN. Wybranie któregoś z dokumentów powoduje otwarcie nowego okna, które zawiera dodatkowe informacje o opracowującym go Komitecie Technicznym, symbolu klasyfikacyjnym ICS oraz zakresie tematycznym przyjętym z dokumentu.

Najbardziej zaawansowana i rozbudowana wyszukiwarka udostępniona jest przez Europejski Komitet Normalizacji Elektrotechnicznej CENELEC³. W formularzu, ukazanym na rysunku 7, znajdują się typowe elementy, jak numer dokumentu, tytuł (można go wpisać w polach słów kluczowych), Komitet Techniczny czy ICS. Ponadto można wybrać:

- kod etapu prac nad dokumentem (*Stage code*);
- symbol mandatu lub dyrektywy (*Directives*);
- aspekty związane ze środowiskiem (*Environment*);
- daty ratyfikacji dokumentu lub daty wybranego etapu opracowania dokumentu;
- dokumenty opublikowane, wycofane lub projekty.

Wyniki wyszukiwania prezentowane są na liście składającej się z numeru Komitetu Technicznego, numeru i tytułu dokumentu, kodu etapu jego opracowania i daty tego etapu oraz powiązania z międzynarodowymi dokumentami IEC.

Wyniki można także zapisać do pliku arkusza kalkulacyjnego. Szczegółowe informacje o dokumentach wzbogacone są m.in. o zakres dokumentu, słowa kluczowe i symbole klasyfikacji ICS.

³ *Advanced search: Publications and Work in Progress* [online]. European Committee for Electrotechnical Standardization [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cenelec.eu/dyn/www/f?p=104:105:4496104640729977:::FSP_LANG_ID:25>.

Publications and Work in Progress

Find publications and information on upcoming publications.

▼ Enter your criteria

Key words :	All of these words (AND) + This exact phrase (**) + Any of these words (OR) - None of these words (NOT)
Committee :	- committee - - committee title -
Projects / Publications :	Header : - all headers - Standard Reference: Project n° :
Status :	Stagecode : - all stage codes -
Legal Framework :	Directives : - all directives - Mandates : - all mandates -
Standards Classification :	ICS : - all ics -
Environment :	Aspects : - all Env Aspects - Categories : - all Env Categories -
Date of Ratification (DOR)(1) :	- select a period - OR from : to :
Date :	- select a period - OR from : to :
Work areas :	☒ Publications ☒ Replaced/ Withdrawn Publications ☒ Work in Progress
(1) Date of ratification (dor)	The date when the Technical Board notes the approval of an EN (and HD for CENELEC), from which time the standard may be said to be approved

Rys. 6. Lista wyników CEN.

Źródło: <http://esearch.cen.eu/extendedsearch.aspx>.

Standard reference	Title	Directive (Citation in OJEU*)	Sales Points
CEN/TC 296 - Tanks for the transport of dangerous goods			
EN 14116:2012	Tanks for transport of dangerous goods - Digital interface for product recognition devices for liquid fuels	-	<input type="button" value="More"/>
CEN/SS F01 - Technical drawings			
EN ISO 10209:2012	Technical product documentation - Vocabulary - Terms relating to technical drawings, product definition and related documentation (ISO 10209:2012)	-	<input type="button" value="More"/>
CEN/SS F20 - Quality assurance			
EN 45020:2006	Standardization and related activities - General vocabulary (ISO/IEC Guide 2:2004)	-	<input type="button" value="More"/>

Rys. 7. Formularz wyszukiwawczy CENELEC.

Źródło: http://www.cenelec.eu/dyn/www/?p=104:105:4291805311799529:::FSP_LANG_ID:25.

Search for	<input type="text"/>	☒ exact expression ☐ any words ☐ all words
Versioning	☐ All versions	
<input type="button" value="Search"/> <input type="button" value="Reset"/>		
☒ 10 items/page ☐ 50 items/page ☐ All on 1 page		

Rys. 8. Formularz wyszukiwawczy ETSI.

Źródło: <http://pda.etsi.org/pda/queryform.asp>.

Prosta w obsłudze i przejrzysta wyszukiwarka, przedstawiona na rysunku 8, zamieszczona jest na stronie internetowej ETSI⁴. W formularzu znajduje się tylko jedno pole tekstowe, do którego można wpisać poszukiwane wyrażenie, a następnie zaznaczyć, czy szukana ma być fraza, którekolwiek ze słów, czy wszystkie podane wyrazy. Można także wybrać obszar poszukiwań – tytuł dokumentu, jego numer i typ lub nazwę komitetu technicznego. Znajduje się tu również opcja pozwalająca określić liczbę wyników na stronie. Na stronie udostępniono pomoc, zawierającą wskazówki dotyczące wyszukiwania.

Wyniki wyszukiwania prezentowane są na liście zawierającej numer dokumentu, jego tytuł, objętość (liczbę stron i wielkość w bajtach), obowiązujący wcześniej kod cenowy, odnośnik do informacji szczegółowych oraz ikonę umożliwiającą pobranie dokumentu na dysk twardy po zalogowaniu się w serwisie. Dodatkowe informacje, będące szczegółowym raportem o danym temacie normalizacyjnym, mają postać obszernej tabeli, w której znajdują się: numer Work Item, numer Komitetu Technicznego, status dokumentu, jego wersja oraz data utworzenia, nazwiska sprawozdawcy i urzędnika technicznego, informacja o tym, czy dokument jest zharmonizowany lub powiązany z jakimiś projektami, mandatami i dyrektywami, a także dziedziny, których dokument dotyczy, słowa kluczowe, instytucje współpracujące, informacja o publikacji w Dzienniku Urzędowym UE.

WYSZUKIWARKI MIĘDZYKRAJOWE

Organizacje międzynarodowe również udostępniają na swoich stronach WWW elektroniczne katalogi dokumentów normalizacyjnych. Wyszukiwarka ISO⁵ w wersji podstawowej umożliwia jedynie wpisanie słów i określenie, czy wyświetlone mają być dokumenty opublikowane, opracowywane, wycofane lub projekty odrzucone w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Wyniki można sortować wg: trafności, numeru ISO, komitetu technicznego, klasyfikacji ICS, daty albo kodu etapu prac nad dokumentem.

Znacznie więcej opcji dostępnych jest w zaawansowanym formularzu wyszukiwawczym, zaprezentowanym na rysunku 9. Są to:

- zakres wyszukiwania obejmujący dokumenty opublikowane, opracowywane, wycofane i odrzucone (w okresie ostatnich 12 miesięcy);
- słowo lub fraza szukane w tytule, abstrakcie, a nawet pełnym tekście normy;
- numer dokumentu lub jego część;
- typ dokumentu wybierany z listy rozwijanej;
- język oficjalnego tłumaczenia dokumentu ISO (angielski, francuski, rosyjski, arabski lub hiszpański);
- typ suplementu wybierany z listy rozwijanej;

⁴ ETSI Publications Download Area [online]. European Telecommunications Standards Institute [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://pda.etsi.org/pda/query-form.asp>>.

⁵ ISO Search [online]. International Organization for Standardization [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.iso.org/iso/search.htm>>.

Search scope	
☒ Published	☐ Under development
☐ Projects deleted (last 12 months)	☐ Withdrawn
Keyword or phrase <input type="text"/>	
(e.g. chemical, chem*, "chemical tests")	
in ☒ Titles ☒ Abstracts ☐ Full text of standards	
ISO number <input type="text"/> (e.g. 1:400,9001)	
ISO part number <input type="text"/> (e.g. 1:3,4)	
Document type <input type="text"/> All by default	
Language <input type="text"/> * Official ISO translation	
Supplement type <input type="text"/>	
ICS <input type="text"/> (e.g. 13.040:13.080,17.040.10)	
Stage code <input type="text"/>	☐ Current stage only
Date stage reached <input type="text"/> Other	
Other date <input type="text"/> (e.g. YYYY-MM-DD:YYYY-MM-DD)	
Committee <input type="text"/> All Committees	
Subcommittee <input type="text"/> (e.g. 5)	

Rys. 9. Formularz wyszukiwawczy ISO.

Źródło: <http://www.iso.org/iso/search/extendedsearchstandards.htm>.

- symbol klasyfikacji ICS (wyjaśnienie słowne symboli dostępne na dodatkowej liście);
- kod etapu prac nad dokumentem (wyjaśnienie kodu dostępne na dodatkowej liście);
- data osiągnięcia danego etapu;
- komitet techniczny wybierany z listy rozwijanej;
- podkomitet.

Wyniki wyszukiwania prezentowane są na przejrzystej liście, składającej się z numeru i tytułu dokumentu. Szczegółowe informa-

ISO 11108:1996

Information and documentation -- Archival paper -- Requirements for permanence and durability

i This standard has been reviewed and then confirmed in 2010 [More information](#)

Media and price

Format	Price	Language	
PDF	CHF 44,00	English	Add to basket
Paper	CHF 44,00	English	Add to basket

Abstract

Contains requirements for unprinted archival paper intended for documents and publications required for permanent retention and frequent use. For these purposes paper of high performance and high durability is required.

General information | Revisions | Corrigenda / Amendments

Edition: 1 (Monolingual) **ICS:** 01.140.20; 85.060

Status: Published **Stage:** 90.93 (2010-05-14)

TC/SC: ISO/TC 46/SC 10 **Number of Pages:** 4

Rys. 10. Wyniki wyszukiwania ISO.

Źródło: <http://www.iso.org/iso/search/extendedsearchstandards.htm>.

Advanced search

Global | Dashboard Finder | Documents / Projects / Work Programme | Publications / Work in Progress

Publications and Work in Progress

Find publications and information on upcoming publications.

▼ Enter your criteria

Key words:	All of these words (AND)	This exact phrase (" ")	Any of these words (OR)	None of these words (NOT)
	<input type="text"/>	+ <input type="text"/>	+ <input type="text"/>	- <input type="text"/>
Publications:	- all headers -	- all types -	Reference: <input type="text"/>	
Committee:	- committee -	- committee title -	<input type="text"/>	
Date range:	- select a period -	OR	- from - <input type="text"/>	- to - <input type="text"/>
Work areas:	☒ Publications	☒ Replaced/ Withdrawn Publications	☒ Work in Progress	

Rys. 11. Formularz wyszukiwawczy IEC.

Źródło: http://www.iec.ch/dyn/www/?p=103:105:0:::FSP_LANG_ID:25.

cje o wybranej publikacji, zaprezentowane na rysunku 10, zawierają koszt i formę jej zakupu, abstrakt, dane ogólne: edycja, status, KT, symbolu ICS, etapie prac i liczba stron. Dla wybranych dokumentów znajdują się także informacje o przeglądach i ewentualnych zmianach, poprawkach.

Międzynarodowa Komisja Elektrotechniczna udostępnia niemal identyczną wyszukiwarkę⁶ jak CENELEC, ale jej formularz, przedstawiony na rysunku 11, posiada mniej opcji. Użytkownik może podać: słowa kluczowe, w tym słowa z tytułu dokumentu, jego numer, symbol Komitetu Technicznego lub jego rozwinięcie słowne oraz daty. Może także zaznaczyć, czy interesują go dokumenty aktualne, wycofane lub projekty. Wyniki wyszukiwania, ukazane na rysunku 12, prezentowane są na przejrzystej liście, zawierającej symbol Komitetu Technicznego, numer, tytuł oraz język, w jakim opracowano dokument, a wyniki można zapisać w pliku arkusza kalkulacyjnego. Interesującym uzupełnieniem jest podgląd części dokumentu – jego spisu treści, przedmowy, wprowadzenia i powołań normatywnych, które dostępne są bez dodatkowych opłat. Szczegółowe informacje o dokumencie wzbogacone są o abstrakt, symbole ICS, datę publikacji i przeglądu.

Publications (7)		Replaced / Withdrawn publications (2)	
Preview	Ref., Edition, Date, Technical Committee, Title	Format, Price	
	IEC 60050-112 ed1.0 (2010-01) TC/SC 1 International Electrotechnical Vocabulary - Part 112: Quantities and units	 250.- Hard copy	 250.- PDF
	IEC 60050-732 ed1.0 (2010-06) TC/SC 1 International Electrotechnical Vocabulary - Part 732: Computer network technology	 280.- Hard copy	 280.- PDF

Rys. 12. Lista wyników wyszukiwania.

Źródło: <http://webstore.iec.ch/webstore/webstore.nsf/frmTemplate?ReadForm&sbf=advsearch>.

⁶ *Advanced search: Publications and Work in Progress* [online]. International Electrotechnical Commission [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.iec.ch/dyn/www/f?p=103:105:0:::FSP_LANG_ID:25#/#ref=menu>.

PORÓWNANIE MOŻLIWOŚCI WYSZUKIWAREK – WYBÓR NAJBARDZIEJ FUNKCYJONALNEGO NARZĘDZIA

W Tabeli 1. zamieszczone zostały najpopularniejsze i najbardziej przydatne kryteria wyszukiwawcze oraz informacje, czy dana wyszukiwarka umożliwia ich wykorzystanie.

Tabela 1

Kryteria wyszukiwawcze

	PKN	eNORMY	CEN	CENELEC	ETSI	ISO	IEC
Tytuł	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Numer	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Typ	NIE	NIE	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Status	NIE	TAK	TAK	TAK	NIE	TAK	TAK
Nr KT	TAK	NIE	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
ICS	TAK	TAK	TAK	TAK	NIE	TAK	NIE
Abstrakt/ zakres	TAK	NIE	TAK	NIE	NIE	TAK	NIE

Zebrane dane pokazują, że najczęściej stosowanymi kryteriami (w każdej bazie) są: numer dokumentu normalizacyjnego i jego tytuł. Równie często zapewniana jest możliwość wyszukiwania wg numeru Komitetu Technicznego (poza portalem eNormy.pl). Wygodnym sposobem wyszukiwania jest charakteryzowanie dokumentu poprzez symbol klasyfikacji ICS, zwykle wybierany z rozwijanej listy. Możliwości tej nie ma tylko w formularzach wyszukiwania ETSI oraz IEC, ale IEC symbol ICS dla każdego dokumentu udostępnia w wynikach wyszukiwania. Ważną opcją, dostępną we wszystkich wyszukiwarkach poza PKN i ETSI, jest status dokumentu, który pozwala w łatwy sposób ograniczyć liczbę wyników, np. tylko do dokumentów aktualnych albo wycofanych. Ponieważ dokumenty normalizacyjne nie ograniczają się tylko do norm, istotną w wyszukiwarkach jest możliwość określenia typu dokumentu, który interesuje użytkownika. Taką opcję udostępniają organizacje europejskie i międzynarodowe, a w polskich wyszukiwarkach, niestety, nie ma możliwości takiego filtrowania wyników. Ogromnym ułatwieniem dla użytkownika o niewielkiej wiedzy o numerach dokumentów i ich tytułach, jest dostępna w formularzach PKN, CEN i ISO, możliwość przeszukiwania zakresu dokumentu, a w bazie ISO oraz w eNormy.pl – także wyszukiwanie pełnotekstowe. Porównanie możliwości wyszukiwarek wykazało, że wszystkie opcje analizowane w badaniu dostępne są w formularzach wyszukiwarek CEN i ISO, ta druga pozwala ponadto na wyszukiwanie w pełnych tekstach dokumentów.

Aby w pełni ocenić funkcjonalność wyszukiwarek należy się przyjrzeć także metodom prezentacji wyników. W Tabeli 2 zestawione zostały najważniejsze dane o opisach dokumentów normalizacyjnych w wynikach wyszukiwania.

Tabela 2

Prezentacja wyników

	PKN	eNORMY	CEN	CENELEC	ETSI	ISO	IEC
Abstrakt/ zakres	TAK	NIE	TAK	TAK	NIE	TAK	TAK
Fragment dokumentu	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE	TAK
Pełny tekst	NIE	NIE	NIE	NIE	TAK	NIE	TAK
Powiązania z innymi dokumentami	TAK	TAK	NIE	TAK	TAK	TAK	NIE

Wszystkie serwisy podają pełny numer i tytuł dokumentu normalizacyjnego oraz informację o Komitecie Technicznym odpowiedzialnym za jego opracowanie, co wynika bezpośrednio z pól formularzy wyszukiwawczych. W większości baz, poza portalem eNormy.pl i ETSI, podawany jest zakres tematyczny dokumentu, ale w wyszukiwarce PKN jest on niedostępny dla części dokumentów wycofanych. IEC umożliwia podgląd tzw. elementów informacyjnych wstępnych, czyli strony tytułowej i przedmowy oraz opcjonalnego spisu treści i wprowadzenia. ETSI, jako jedyna baza danych, pozwala użytkownikom prywatnym po zalogowaniu się w serwisie pobrać pełny tekst dokumentu normalizacyjnego. Opcją przydatną, szczególnie dla dokumentów archiwalnych, jest ich powiązanie z innymi dokumentami, które zastąpiły bądź wprowadziły dany dokument. W tym miejscu należy jeszcze przypomnieć, że europejskie i międzynarodowe bazy danych zawierają informacje o projektach dokumentów, czego brakuje w krajowych wyszukiwarkach.

Zestawienie kryteriów wyszukiwania opcji oferowanych przez wyszukiwarki i informacji zawartych w wynikach ukazuje różnorodność dostępnych w Internecie narzędzi wyszukiwawczych. Każde z nich ma swoje zalety i niedoskonałości. Zawierająca wszystkie analizowane opcje wyszukiwania, a zarazem najpełniej informująca o dokumentach normalizacyjnych jest baza danych ISO. IEC pomimo uboższego formularza wyszukiwawczego, dobrze przedstawia informacje o dokumentach, a jej ogromną zaletą jest udostępnienie podglądu części dokumentu. Podobnie jest w przypadku wyszukiwarki ETSI, wykorzystującej prosty formularz, ale umożliwiającej pełny, bezpłatny dostęp do dokumentów. Wyszukiwarka CEN posiada rozbudowany formularz z wieloma kryteriami wyszukiwania, oferuje przejrzystą prezentację wyników i najważniejsze informacje o dokumencie, wzbogacone o krótką informację o zakresie opublikowanych prac. Formularz wyszukiwawczy CENELEC, najbardziej rozbudowany, wyniki generuje w zbliżonej formie do IEC, nie udostępnia jednak opcji podglądu dokumentu. Polskie serwisy również udostępniają liczne kryteria wyszukiwawcze i najważniejsze informacje o dokumentach normalizacyjnych. Należy tu przypomnieć, że serwisy te zawierają dane o wszystkich, także europejskich i międzynarodowych dokumentach, wprowadzonych w kraju. Gdyby wyszukiwarkę PKN wzbogacić o możliwość określenia typu i statusu dokumentu, a także wyszukiwania projektów norm, byłaby najbardziej funkcjonalnym narzędziem wyszukiwawczym.

W podsumowaniu niniejszych rozważań warto zwrócić uwagę, że wybierając wyszukiwarkę dokumentów normalizacyjnych należy przede wszystkim zastanowić się, jakie typy dokumentów chce się odnaleźć, czy

użytkownika interesują tylko opublikowane dokumenty normalizacyjne, czy także np. ich projekty, jakie informacje chce się o nich uzyskać. Z dużym prawdopodobieństwem, znajomość istniejących wyszukiwarek i świadomość kryteriów, które są niezbędne do odnalezienia dokumentów potrzebnych użytkownikowi, pozwoli mu na wybranie odpowiedniego narzędzia. Trzeba jednak zaznaczyć, że nie ma wyszukiwarki, która umożliwiałaby przeszukiwanie kompletnego zbioru wszystkich norm krajowych, europejskich i międzynarodowych o każdym statusie oraz projektów tych norm. Niejednokrotnie więc najlepszym rozwiązaniem dla uzyskania kompletnych wyników, przede wszystkim o dokumentach europejskich i międzynarodowych, które nie zostały wprowadzone do krajowych zbiorów, będzie skorzystanie z więcej niż jednej wyszukiwarki.

BIBLIOGRAFIA

- ISO (2201). ISO/IEC 9126-1:2001 *Software Quality Characteristics*.
Janusz, Sylwia & Skiba, Agnieszka. (2008). Wieści z normalizacji: typy dokumentów i ich oznaczenia. *Bibliotekarz Zachodniopomorski* nr 3-4, s. 32-35.
PKN (2004). *Dyrektywy ISO/IEC. Część 2: Reguły dotyczące struktury i redagowania Norm Międzynarodowych* [online]. Polski Komitet Normalizacyjny [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <www.pkn.pl/sites/default/files/dyrektywyiso-iec_2.pdf>.
PKN (2005). *Międzynarodowa Klasyfikacja Norm* [online]. Polski Komitet Normalizacyjny [dostęp: 10.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pkn.pl/sites/default/files/ICS_v_6.pdf>.
Ustawa (2012). *Ustawa z dnia 12 września 2002 r. o normalizacji*. Dz.U. Nr 169, poz. 1386.

ANNA MATYSEK

Institute of Library and Information Studies
Silesia University
e-mail: anna.matysek@us.edu.pl

STANDARDS AND THEIR AVAILABILITY ON THE INTERNET

KEYWORDS: Standards. Information on standards. Catalogs of standards. Standards search engines

ABSTRACT: **Objective** - Traditional printed catalogs of standards are being replaced by databases. The author discusses search options available in the online databases of standards and attempts to evaluate their usability. **Research method** - The following databases were included in the research: Polish - PKN, eNormy.pl, European - CEN, CENELEC, ETSI and international - ISO, IEC. The usability of their search tools was evaluated on the basis of the analysis of their interfaces and methods they used for the display of search results. The comparison of the results of the analysis allowed the author to point the most friendly and useful tools. **Results/Conclusions** - Databases of standards, despite their advanced search options and possibilities of instant updates, have one very significant drawback - each standard organization provides information only on the standards published by that organization..

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 17 czerwca 2013 r.

RENATA BOROŃSKA

Biblioteka Główna

Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy

e-mail: rboronska@utp.edu.pl

WPLYW INTERNETU NA PROCES GROMADZENIA ZBIORÓW ZWARTYCH W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU TECHNOLOGICZNO-PRZYRODNICZEGO W BYDGOSZCZY

Renata Borońska jest absolwentką filologii polskiej oraz podyplomowych studiów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W Bibliotece Głównej UTP w Bydgoszczy pracuje od 1998 r., początkowo w udostępnianiu, w latach 2001-2007 w Bibliotece Wydziału Mechanicznego. Od 2007 r. zajmuje się gromadzeniem wydawnictw zwartych w BG UTP. Publikowała artykuły z zakresu bibliotekoznawstwa w „Bibliotekarzu”, „Praktyce i Teorii Informacji Naukowej i Technicznej”. Od 2001 r. jest redaktorem „bazy danych o zawartości polskich czasopism technicznych” – BazTech, a od 2007 r. portalu BazTOL – „polskie zasoby sieciowe z zakresu nauk technicznych”. Jej zainteresowania zawodowe obejmują gromadzenie wydawnictw zwartych, bazy danych, elektroniczne źródła informacji, Internet jako źródło informacji.

SŁOWA KLUCZOWE: Gromadzenie zbiorów zwartych. Księgarnia internetowa. Księgarnia wirtualna. Rynek książki w Polsce.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest refleksja nad wpływem Internetu na proces gromadzenia zbiorów. Zjawisko to przedstawiono na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy. **Metody badań** – Praca powstała na podstawie analizy piśmiennictwa przedmiotu i materiałów źródłowych – stron WWW oraz praktycznych doświadczeń i własnych przemyśleń autorki, dotyczących różnych aspektów gromadzenia zbiorów. Przedstawiono analizę sytuacji oraz perspektywy rynku internetowego. Omówiono różnice między tradycyjnym a internetowym rynkiem wydawnictw. Rozważania ograniczono do zakupu książek polskich w księgarniach. Pominięto aukcje internetowe i serwisy ogłoszeniowe, które także umożliwiają zakupy. Zwrócono uwagę na zmiany w warsztacie gromadzenia zbiorów oraz wpływ Internetu na tradycyjne zbiory. **Wyniki i wnioski** – Internet spowodował rozwój metod i sposobów gromadzenia zbiorów. Rynek internetowy uzupełnia zakupy, pomaga zachować kompletność zbiorów gromadzonych w bibliotece. Wpłynął na poszerzenie oferty i jej dostępność, a także zapewnił konkurencyjność w związku z istnieniem dużej liczby punktów oferujących sprzedaż wydawnictw. Zakup materiałów bibliotecznych za pośrednictwem Internetu często nie jest już tylko alternatywą dla tradycyjnych zakupów, ale staje się niezbędnym elementem procesu gromadzenia.

WSTĘP

Rozpowszechnienie technologii informatycznych generuje zmiany w nauce, w pracy, w codziennym życiu. Rola Internetu wzrosła znacząco, a w ostatnich latach zaczyna on być dominującym medium w wielu sferach życia. Rozwój Internetu powoduje zmiany w formach pracy bibliotek i ofercie, którą mogą zaproponować swoim użytkownikom. Zmiany te dotyczą m.in. gromadzenia zbiorów.

AKTUALNE TRENDY W PROCESIE GROMADZENIA ZBIORÓW ZWARTYCH

W literaturze bibliotekarskiej nie ma wielu odniesień do tematyki gromadzenia zbiorów. W niniejszym artykule poddałam analizie pozycje z ostatnich 10-15 lat. W poruszanych w nim zagadnieniach można wyróżnić dwa główne obszary tematyczne:

- związany ściśle z gromadzeniem zbiorów w bibliotekach,
- dotyczący Internetu i jego roli w promocji czytelnictwa i tworzenia możliwości kontaktu z wszelkiego rodzaju zbiorami i zasobami rozproszonymi, istniejącymi w sieci.

Zawsze aktualnym i poruszonym tematem, nurtującym bibliotekarzy, jest strategia gromadzenia zbiorów w bibliotekach naukowych. Problem ten był tematem konferencji naukowej, po której opublikowany został zbiór artykułów *Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich* pod red. Urszuli Ganakowskiej, Mirosławy Różyckiej (Ganakowska & Różycka, 2012). Pozycja ta ma dużą wartość dla praktyków bibliotekarstwa.

Innym problemem, który w ostatnim czasie zajmuje autorów, są sposoby zakupu zbiorów do biblioteki. Na temat internetowego rynku księgarskiego w Europie można znaleźć informacje w artykule *Bookselling–book buying: The European perspective of the online market* autorstwa Lucio Lubiana i Juli A. Gammon (Lubiana & Gammon, 2004). Wynika z niej, że bibliotekarze najczęściej kupują książki w księgarniach i bezpośrednio u wydawców. Praca dostarcza informacji ogólnych dotyczących europejskiego rynku książek, który wbrew światowej globalizacji handlu jest zamknięty i ograniczony granicami państw. Tylko nieliczni i najwięksi sprzedawcy zdołali przekroczyć te granice. Pewne regulacje dotyczące rynku książki zostały ustalone przez Unię Europejską i obowiązują w krajach Wspólnoty. Artykuł zawiera również wiele szczegółowych informacji dotyczących handlu książkami, to jest: zasady sprzedaży, ceny, adresy internetowe księgarni internetowych w poszczególnych krajach. O rynku książek w Stanach Zjednoczonych, który opiera się głównie na rynku hurtowym pisali Ted Kruse, Allan Holtzman w artykule *Web booksellers–their usefulness to libraries*. Jednak, gdy rynek ten został poszerzony o sklepy internetowe, pod pewnymi względami stały się one atrakcyjne dla bibliotek a warunki, jakie zaproponowały, pozwoliły na korzystanie z ich oferty, choć tylko w pewnym zakresie (Kruse & Holtzman, 2003, p. 124).

W literaturze przedmiotu wyraźny jest powszechny trend do minimalizacji kosztów zakupu wydawnictw w bibliotekach. Podkreślany

jest aspekt ekonomiczny w podejmowaniu decyzji, które rozpatruje się z różnych perspektyw (Kruse, 2003; Jazdon, 2004). Inny, bardzo istotny problem, dotyczy efektywności gromadzonej kolekcji bibliotecznej. Zajmował się nim Robert Danielson w artykule *A dual approach to assessing collection development and acquisitions for academic libraries* (Danielson, 2012, p. 84). Problematykę aktywności księgozbioru czy efektywności wykorzystania gromadzonych zbiorów coraz częściej podejmują również polscy bibliotekarze (Jazdon, 2004; Borońska, 2012). Ma to związek z coraz trudniejszą sytuacją finansową wielu bibliotek i poszukiwaniem sposobu jak najlepszego wykorzystania posiadanych środków finansowych. Kształtowanie kolekcji jest rozpatrywane także z punktu widzenia potrzeb czytelników. Istotne jest nie tylko to, co użytkownicy czytają spośród zgromadzonych zbiorów, ale także to, czego nie znajdują w zbiorach a chcieliby znaleźć. Takie kompleksowe podejście do kolekcji pomoże stworzyć efektywny księgozbiór, który będzie odpowiedzią na prawdziwe potrzeby użytkowników (Danielson, 2012, p. 84).

Trzeba podkreślić, że w dobie kultury cyfrowej – Internetu, który staje się nieodłączną częścią rzeczywistości, zmienia się także książka. Dziś czytanie nie oznacza tylko kontaktu ze źródłem w formie papierowej. Dla wielu użytkowników, dla których Internet jest miejscem pracy, dostęp do książki elektronicznej jest atrakcyjną alternatywą. Dostęp do książki w Internecie możliwy jest nie tylko w bibliotekach cyfrowych, ale także w innych miejscach, tj. portalach i serwisach internetowych związanych z książką, np. Biblionetka.pl, podaj.net, webook.pl, w księgarniach internetowych, które dają możliwość zapoznania się z nowościami, w antykwariatach internetowych, na portalach udostępniających e-booki, i in. Działalność tych witryn internetowych popularyzuje czytelnictwo i promuje książki, a użytkownikom daje możliwość poszerzenia literackich horyzontów oraz stanowi platformę wymiany poglądów na temat czytanej lektury (Król, 2012, s. 5-6).

Omawiając trendy w gromadzeniu, nie można nie wspomnieć o książkach w formie elektronicznej gromadzonych w bibliotekach, gdyż stają się one coraz bardziej popularne. Badania potwierdzają, że zapotrzebowanie na tego rodzaju zbiory wzrasta, z tym, że dotyczy to książek z pewnych dziedzin, np. informatyki, telekomunikacji, edukacji, chemii, matematyki, nauk technicznych, inżynierii, inżynierii produkcji. Obserwuje się natomiast, że w naukach społecznych i humanistycznych nadal wersje drukowane książek są bardziej poszukiwane przez użytkowników (Christianson, 2005; Slater, 2009). W tym miejscu warto wspomnieć o pierwszej w Polsce internetowej czytelni „Ibuk”, która, w zakresie posiadanych zbiorów, jest równorzędną alternatywą dla tradycyjnej czytelni książek. Przeznaczona jest dla studentów i pracowników naukowych, gdyż udostępnia najnowsze podręczniki i książki naukowe w wersji elektronicznej. Zawiera wydawnictwa naukowe i informacyjne z wielu dziedzin, wydawane przez największe polskie wydawnictwa (Tanewski, 2010, s. 23-25). Nowości, które pojawiają się w ofercie bibliotek, rzutują nie tylko na rynek książek, ale przede wszystkim na czytelników, którzy mają coraz większą możliwość wyboru i zaznaczenia własnych preferencji w stosunku do zbiorów, z których mają zamiar korzystać. Biblioteki zaś starają się sprostać tym potrzebom i dostarczyć pozycje poszukiwane przez użytkowników, by ich zachęcić do korzystania z dostępnej oferty zbiorów.

TRADYCYJNY RYNEK WYDAWNICTW ZWARTYCH

W związku ze zmianami gospodarczymi stacjonarny rynek wydawnictw zwartych podlegał przez ostatnie lata znacznym ograniczeniom. Na przykład, zakupy wydawnictw zwartych dokonywane przez Bibliotekę Główną UTP w księgarniach zostały ograniczone do dwóch księgarni stacjonarnych (technicznej i prawniczo-ekonomicznej). Na marginesie warto wspomnieć, że obie te księgarnie oferują również swoje usługi w Internecie. W księgarniach tych kupowane są głównie podręczniki znanych wydawnictw m.in.: PWN, WKiŁ, PWE. Rabat udzielany na zakupione zbiory sięga 20%. Biblioteka Główna UTP jest zaopatrywana również przez dwóch ogólnopolskich dostawców książek naukowych. Są to hurtownie prowadzące dystrybucję wydawnictw naukowych, uczelnianych, specjalistycznych. Proponują wygodny system dystrybucji. Książki dostarczane są do biblioteki, gdzie zostają najpierw przejrzane, a następnie ewentualnie zakupione. Dużą zaletą tych dostawców są korzystne ceny i brak dodatkowych kosztów dostarczenia zbiorów.

Zakres zaopatrzenia, jaki zapewniają księgarnie stacjonarne i hurtownie, ma zasadniczą wadę, której nie można zaakceptować. Rynek tradycyjny narzuca duże ograniczenia. Niestety, placówki zaopatrujące bibliotekę nie są w stanie zaproponować kompletnej oferty nowości. Lokalny rynek od zawsze narzucał ograniczenia, przede wszystkim terytorialne, związane z dostępem do oferty głównie dużych wydawnictw naukowych. Podstawowym wyznacznikiem gromadzonych zbiorów w bibliotece naukowej jest ich kompletność pod względem tematycznym. Propozycje otrzymywane z księgarni są wybiórcze i nie gwarantują zakupu wszystkich nowości z zakresu dziedzin gromadzonych w bibliotece. Stąd konieczne stało się rozważenie alternatywnego rozwiązania. Taką możliwość stworzył Internet i dostępne tam księgarnie internetowe.

INTERNET A ZAKUPY WYDAWNICTW ZWARTYCH

Istnieją co najmniej dwa warianty organizacji zakupów wydawnictw zwartych, z których można wybrać ten bardziej korzystny dla biblioteki. Książki można zamawiać bezpośrednio w wydawnictwach. W przypadku tych, które proponują małą ofertę wydawniczą, nie jest to korzystne, gdyż podnosi koszty pośrednie związane z przesyłką, a co się z tym wiąże, rośnie znacząco koszt zakupu egzemplarza. W związku z tym konieczne jest zastosowanie innego rozwiązania, które umożliwi zakup jak największej liczby nowości w jednej placówce. Tym bardziej, że im większe zakupy, tym korzystniejsze warunki można wynegocjować z dostawcą. Taka strategia zakupu zgodna jest z ustawą o zamówieniach publicznych, w myśl której zbiory dla bibliotek należy zamawiać tam, gdzie jest najkorzystniej dla instytucji. Kwestia niższych kosztów w handlu internetowym nie była dokładnie szacowana w Bibliotece Głównej UTP. Ze względu na permanentne zmiany na rynku internetowym i niejasną sytuację na rynku księgarskim w odniesieniu do zapowiedzi wydawniczych, przeprowadzenie dokładnej symulacji różnicy kosztów obejmującej najbliższą przyszłość, nie jest możliwe. Jedynie szczegółowa analiza dokonanych zakupów wykazała, że można ograniczyć liczbę zamówień

obciążonych kosztami dostarczenia zbiorów. Zamiast kupować w kilku wydawnictwach, kupuje się w księgarni internetowej bez kosztów dostarczenia i z rabatem. Zmiana ta nie wpłynęła na strukturę dziedzinową gromadzonej kolekcji bibliotecznego, czy liczbę kupowanych tytułów, ponieważ nadrzędnym celem kształtowania zbiorów niezmiennie jest kompletność pod względem tematycznym. Internet nie wpłynął na poszerzenie oferty wydawniczej, a tylko na jej dostępność. Zmieniło się jedynie miejsce zakupu wydawnictw zwartych.

Z punktu widzenia bibliotekarza, który zajmuje się gromadzeniem wydawnictw zwartych, istotny jest fakt, że Internet ułatwia dotarcie do publikacji małych wydawnictw, które mają ograniczone możliwości dystrybucji. Pozycje te wcześniej były trudne do kupienia. Dzięki Internetowi łatwiejsze staje się zlokalizowanie miejsca, gdzie można je nabyć. Tak więc sieć może skutecznie służyć promocji i reklamie działalności wydawniczej. Dzięki temu globalna sieć jest doskonałym źródłem informacji wydawniczej dla bibliotekarzy. Już dziesięć lat temu na tę istotną rolę Internetu zwracał uwagę Adam Wysocki (Wysocki, 2003, s. 20).

Warto podkreślić, że obecnie trudno jest oddzielić zasób kupiony „bez wpływu Internetu”. Nawet przy zakupach dokonywanych w księgarniach tradycyjnych, od dłuższego czasu Internet jest głównym i najważniejszym, choć nie jedynym, źródłem informacji o nowościach wydawniczych. Nie sposób więc wyodrębnić fragment kolekcji kupiony bez pośredniego lub bezpośredniego wpływu Internetu.

Doświadczenia uzyskane podczas zakupu zbiorów drogą elektroniczną na przykładzie BG UTP, wskazują jednoznacznie, że korzystniejsze są zakupy w dwóch, trzech księgarniach internetowych oferujących szeroki zakres tematyczny książek. Tam kupowane są skrypty, wydawnictwa uczelni akademickich, wydawnictwa specjalistyczne, wydawnictwa zwarte mniejszych wydawnictw, które są trudne do zdobycia na lokalnym rynku. Taka organizacja zakupów sprzyja ograniczeniu kosztów, gdyż większa liczba zakupionych zbiorów umożliwia uzyskanie rabatu. Poza tym obniża koszty zamówienia książek. Taki sposób wydaje się być najkorzystniejszy ze względu na aspekt ekonomiczny, który warunkuje sposób dokonywania zakupów w bibliotekach.

INTERNETOWY RYNEK WYDAWNICTW ZWARTYCH

Rynek księgarski w Polsce uległ głębokim przemianom na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia. Przeobrażeniu uległ głównie sposób sprzedaży produkcji wydawniczej. Ograniczenia, które spowodowały zmniejszenie liczby stacjonarnych księgarni, wpłynęły na rozwój rynku w sieci. Wraz z rozpowszechnieniem się Internetu, a przede wszystkim handlu elektronicznego, obok hurtowni książek i księgarni stacjonarnych, pojawiło się mnóstwo księgarni internetowych. Rynek internetowy jest trudny do określenia pod względem wielkości z uwagi na permanentne zmiany związane z powstawaniem i rozwojem nowych księgarni. W polskim Internecie działa już kilkaset e-księgarni (ok. 300 jest skatalogowanych w bazie serwisu sklepy24.pl) (Gazeta Prawna, 2013). Internetowy rynek posiada pewne atuty, takie jak: łatwy dostęp, aktualność oferty, brak ograniczeń terytorialnych, często konkurencyjne ceny w stosunku do księgarni stacjonarnych.

Podstawowym obiektem rynku internetowego jest księgarnia internetowa rozumiana jako placówka, w której można nabyć książkę. Za pośrednictwem platformy elektronicznej można przejrzeć ofertę i złożyć zamówienie (Jachimczyk, 2008). Istnieje duża różnorodność kryteriów podziału księgarni. Wśród tradycyjnych księgarni Radosław Cybulski wyróżnił dwa podstawowe typy: ogólnoasortymentowe i specjalistyczne. Aby uszczegółwić ten bardzo ogólny podział, wybrał podtypy ze względu na wybrane kryteria, skierowane do pewnej wyselekcjonowanej grupy odbiorców, np. naukowa, dziecięca lub mające na uwadze specjalizacje albo zainteresowania klientów, np. medyczne, prawnicze, techniczne, beletrystyczne itd. (Cybulski, 1986, s. 197-198). Podobny podział w odniesieniu do księgarni internetowych zaproponował Witold Chmielarz. Podzielił księgarnie internetowe na horyzontalne i wertykalne. Horyzontalne to takie, które mają szeroki asortyment dla szerokiego grona odbiorców, ale w małym stopniu specjalistyczny. Natomiast wertykalne posiadają specjalistyczny asortyment dla ograniczonego kręgu odbiorców (Chmielarz, 2010, s. 86). Ten podział potwierdza, że analogia w przypadku księgarni tradycyjnych i internetowych pozwala stosować te same klasyfikacje. Istotna różnica pojawia się przy kryterium podziału ze względu na formę sprzedaży. Często e-księgarnie łączą zasady handlu tradycyjnego i elektronicznego, np.: „Politechnik”, Kodeks, Empik itd. Handel prowadzony w Internecie pozwala poszerzyć rynek odbiorców i daje możliwość dotarcia do większej liczby klientów. Gwałtowny wzrost i rozwój rynku internetowego wpłynął na jego specjalizację. Stąd pojawiły się także księgarnie specjalistyczne, np.: księgarnie techniczne, naukowe, księgarnie fachowe, ekonomiczne, studenckie, NAUKOWA-Europejska itd. Liczba specjalizacji jest trudna do określenia. Wraz z rozwojem ilościowym rynku nastąpił również jego wyraźny rozwój jakościowy.

Dziesięcioletnia praktyka pozwoliła zauważyć zmiany, które nastąpiły w działalności tych jednostek. Na początku najczęściej zamawianie odbywało się pocztą elektroniczną. Stopniowo księgarnie zaczęły wprowadzać oprogramowanie, początkowo zawodne, które powodowało, że nie zawsze udawało się wysłać zamówienie. Z czasem wiele księgarni internetowych udoskonalilo oprogramowanie, co wpłynęło pozytywnie na jakość obsługi i nastawienie użytkowników do tego rodzaju handlu. Warto wspomnieć, że duże wydawnictwa, takie jak np. WNT – dziś Wydawnictwo Naukowe WNT, PWN, Arkady, znacznie wcześniej dysponowały dobrym oprogramowaniem w swoich księgarniach internetowych, które pozwalało bez problemu złożyć zamówienie. Zdecydowanie później udoskonalono je w mniejszych wydawnictwach, np. uczelnianych, które też znacznie więcej potrzebowały czasu na odpowiednią organizację witrzyn internetowych i księgarni.

Ze względu na szybki rozwój technologii, wciąż powstają nowe kryteria, które można zastosować w typologii księgarni, np. forma nośnika danych (Jachimczyk, 2008). Dzisiaj coraz częściej nie jest to już papier, ale książka w postaci elektronicznej. Coraz więcej księgarni internetowych sprzedaje książki w postaci cyfrowej, tzw. e-booki. Ten rodzaj kupowanych wydawnictw zapewnia wyjątkowy komfort, gdyż umożliwia natychmiastowe dokonanie transakcji i pobranie zakupionego towaru bez oczekiwania na przesyłkę. Obserwuje się obecnie dynamiczny rozwój tego rodzaju wydawnictw, a ich cena jest konkurencyjna w stosun-

ku do książki tradycyjnej. Dodatkowo, by ułatwić dostęp do e-booków, wydawcy proponują możliwość ich zakupu w formatach obsługiwanych przez różnego rodzaju urządzenia: PC, e-czytniki, smartfony i tablety (Księgarnia e-nexto.pl, 2013).

Handel elektroniczny, ze względu na specyficzny charakter, wypracował własne kryteria oceny działalności w sieci. Jak pisze Witold Chmielarz „Istnieją 4 grupy czynników pozwalające na sprawne funkcjonowanie e-biznesu:

1. Funkcjonalność witryny użytkowej: szybkość ładowania strony, kolorystyka, liternictwo, tło, grafika, estetyka, czytelność, łatwość realizacji poszczególnych funkcji, współpraca z różnymi przeglądarkami i systemami operacyjnymi, szerokość asortymentu i trafność jego prezentacji, możliwości selekcji asortymentu (wyszukiwarki/mapy serwisu), dane i sposoby kontaktu z księgarnią, elementy pomocy na stronie

2. Innowacyjność (wprowadzanie nowych lub w sposób znacząco zmodyfikowanych usług lub sposobów komunikacji z klientem, marketingu itp. w stosunku do witryn w branży)

3. Marketing witryn w Internecie (metody promocji w Internecie, tj. obecność w wyszukiwarkach, obecność w katalogach, w portalach internetowych, pozycjonowanie w wyszukiwarkach internetowych)

4. Aspekty ekonomiczne handlu w sieci (cena produktu, zniżki i promocje, rodzaje płatności, warunki i ceny dostawy)” (Chmielarz, 2010, s. 87).

Czynniki te są bardzo istotne z punktu widzenia użytkownika Internetu i handlu elektronicznego, związane są z wymaganiami jakościowymi. Umożliwiają też stworzenie ogólnej charakterystyki polskich księgarni internetowych, ale przede wszystkim pozwalają zwrócić uwagę na te najważniejsze i najbardziej przydatne funkcje, z którymi można spotkać się w praktyce, dokonując zakupów w sieci.

Księgarnie internetowe pod względem funkcjonalności nie różnią się znacząco. Różnice najczęściej sprowadzają się do szczegółów. Podstawowym i bardzo istotnym elementem funkcjonalności, który pomaga w obsłudze klienta każdego sklepu, jest wygodna forma wyszukiwania pozycji książkowych. Księgarnie oferują możliwość wyszukiwania wg różnych kryteriów, np. tytułów, autorów, wydawców itd. Wszystkie posiadają katalogi tematyczne pozycji książkowych (Chmielarz, 2004, s. 101), które ułatwiają poszukiwanie zbiorów. Prezentują również katalogi nowości i bestsellerów. Zalety takiego sposobu organizacji danych w serwisach to przede wszystkim łatwy, szybki dostęp do aktualnej oferty wydawniczej, która jest bardzo ważnym elementem procesu gromadzenia zbiorów. Szczególnie przydatny jest katalog nowości, który umożliwia wyselekcjonowanie pozycji do zakupu. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na to, że wiele z cech funkcjonalności witryny użytkowej, np. kolorystyka, liternictwo, tło czy grafika jest sprawą indywidualnej, subiektywnej oceny użytkownika, która nie ma wpływu na jakość pracy z oprogramowaniem.

Innowacyjność tych witryn przejawia się obecnością pomocnych funkcji, które proponują indywidualne podejście do klienta, tzw. personalizację usług (Chmielarz, 2004, s.103). Wśród nich, oprócz konta i rabatów przyznawanych indywidualnie, najistotniejsze jest otrzymywanie newslettera z zaznaczeniem np. autorów, czy dziedzin, których pozycje byłyby potrzebne w zbiorach. Praktyka pokazuje, że jest to bardzo pomocne w przypadku pozycji trudnych do kupienia ze względu na niedu-

ży nakład i duży popyt. Ułatwia szybkie zamówienie cennych pozycji książkowych i dzięki istnieniu tej opcji, nie umknie ważna pozycja, która powinna zostać uzupełniona w księgozbiorniku. Wiele księgarń proponuje odbiór najnowszych informacji za pośrednictwem kanału RSS. Są to najbardziej aktualne informacje o nowościach, bestsellerach, zapowiedziach wydawniczych oraz polecanych tytułach, otrzymywane bez konieczności regularnego przeglądania strony internetowej.

Istotne znaczenie w każdym rodzaju handlu ma aspekt marketingowy. Ważną rolę odgrywa on także w handlu internetowym. Są księgarnie, które promują się bardzo dobrze i takie, które nie stosują tego typu zabiegów (Chmielarz, 2010). Z punktu widzenia bibliotekarza zajmującego się zakupem księgozbiornika, bardzo istotne jest docieranie do witryn księgarń przez wyszukiwarki internetowe. Wpływa to na ułatwienie ogromnie pracochłonnych poszukiwań w sieci. Praktyka pokazuje, że księgarnie, które proponują niższe ceny, często pojawiają się na dalszych pozycjach w wyszukiwarkach. Część księgarń nie pojawia się w nich w ogóle, a w wynikach wyszukiwania najczęściej odnajdujemy te same witryny księgarń. Trzeba zwrócić uwagę, że istotna jest wyszukiwarka, którą wykorzystujemy do tych poszukiwań. Nie zawsze bowiem współpracują one ze wszystkimi księgarniami i ich oprogramowaniem. Zadanie tego samego zapytania w dwóch różnych wyszukiwarkach daje rozbieżne wyniki, co do kolejności pojawiania się witryn. Według Witolda Chmielarza, pozycjonowanie księgarń w przeglądarkach internetowych ma związek z opracowaniem kodu strony dla wyszukiwarki. Kryteria wyboru nie zawsze są powszechnie znane, stąd pojawiają się problemy z wyszukiwaniem niektórych stron (Chmielarz, 2004, s. 104). Jak wynika z obserwacji, na najwyższych miejscach w rezultatach wyszukiwania pojawiają się te, które są reklamowane. Ceny w nich są zdecydowanie wyższe.

Bardzo istotnym i pomocnym narzędziem w handlu internetowym są porównywarki cen (np. Ceneo, Nokaut, Skąpiec). Pełnią funkcję pośrednika między księgarnią i kupującym (Jachimczyk, 2008). Z ich pomocą można wyszukać sklep, w którym cena poszukiwanego produktu jest najniższa. Można sprawdzić, jakie koszty przesyłki trzeba ponieść przy jego zakupie. Korzystanie z usług tego narzędzia wiąże się z kosztami dla witryn internetowych. Instytucja, która współpracuje z porównywarką cen może nie tylko skonfigurować udostępnienie oferty swojego sklepu, ale promować własne produkty za jej pośrednictwem, wybierając odpowiednią strategię. Współpraca jest możliwa po integracji danych adresowych z porównywarką. Opłaty pobierane przez porównywarki cen obejmują każdą skojarzoną transakcję lub przekierowanie klienta na strony konkretnego sklepu. Opłata ta nazywa się stawką CPC (cost-per-click). Im jest wyższa, tym lepsza jest pozycja sklepu w wynikach wyszukiwania (Nokaut.pl, 2013). Tak więc trzeba mieć świadomość, że nie wszystkie sklepy stać na taką współpracę, a na pewno nie te, które proponują niskie ceny. Praktyka pokazuje, że porównywarka cen jest mało przydatnym narzędziem w pracy bibliotekarza. Sprawdzanie cen pojedynczych tytułów jest stosunkowo rzadko praktykowane – tylko w przypadku zakupu wielu egzemplarzy jednego tytułu. Najczęściej dokonuje się zakupu grupy tytułów i wówczas istotna jest cena całego zamówienia.

Aspekt ekonomiczny dotyczy głównie rabatów i promocji. Księgarnie, mając na uwadze własne zyski, korzystają z różnych sposobów by

przyciągnąć klientów. Z obserwacji i doświadczeń wynika, że najbardziej powszechną strategią promocji oferty księgarń jest przyznanie wysokich rabatów na niektóre z pozycji książkowych. Istnieje grupa księgarń, która stosuje ten chwyt regularnie. Nie jest to korzystne, jeżeli kupuje się jeden egzemplarz, ale jeżeli promocja obejmuje kilka bądź kilkanaście pozycji i rabat wynosi kilkadziesiąt procent na jednym egzemplarzu, to taki zakup jest atrakcyjny. Korzyści, które wynikają z płatności i kosztów dostawy, nie dotyczą bibliotek. Płatność przelewem obejmuje pokrycie kosztów zakupu po otrzymaniu przesyłki z zamówionymi książkami. Powoduje to, że często koszty przesyłki są naliczane bez względu na wartość zamówienia. Sklepy internetowe nie liczą tych kosztów przy wcześniejszej wpłacie za zamówienie. Jest to zasada, która dotyczy całego handlu internetowego, nie tylko księgarń internetowych. Warto zaznaczyć, że od tej zasady istnieją wyjątki. Księgarnie internetowe, w których dokonuje zakupów BG UTP, ze względu na stałą współpracę i wartość realizowanych zamówień, tych opłat nie pobierają.

PERSPEKTYWY RYNKU KSIĄŻKI W POLSCE

Przyszłość książek w Polsce, szczególnie zaś rynku księgarskiego, ale i organizacji, i realizacji procesu gromadzenia zbiorów w bibliotekach, w obliczu ciągłych zmian trudna jest do przewidzenia. Być może przyjmie jeden lub więcej z przewidywanych scenariuszy. Bardzo prawdopodobne jest, że popularność e-książek będzie rosła wśród czytelników indywidualnych korzystających z Internetu, jak i użytkowników bibliotek, ponieważ dostęp jest łatwiejszy i są konkurencyjne cenowo w stosunku do wydawnictw papierowych. Być może pojawi się tendencja do łączenia księgarń na rynku internetowym, gdyż w czasach kryzysu rozdrobnienie witryn w sieci będzie wpływało niekorzystnie na możliwość ich funkcjonowania. Ciekawa jest perspektywa istnienia wirtualnej księgarni, czyli takiej, która sprzedaje wyłącznie e-booki. W sytuacji dokonywania zakupów indywidualnych, korzystanie z niej jest możliwe już dziś. Na skalę masową takie rozwiązanie zapewne rozpowszechni się w przyszłości wraz z popularyzacją książek elektronicznych. Inne rozwiązanie, raczkujące aktualnie, które być może będzie rozszerzone na większość biblioteki dotyczy współpracy przy gromadzeniu zbiorów. Czy zakupy grupowe książek (np.: www.BooksOn.pl czy <http://www.grupeo.pl/cala-polska/ksiazki>) zdobędą zwolenników na masową skalę, czy będą na tyle korzystne, by przyciągnąć większość bibliotek? Stworzenie jednego serwisu, który umożliwiłby prowadzenie zakupów bibliotekom naukowym w Polsce z dziedzin technicznych, humanistycznych, rolniczych, medycznych i innych byłoby korzystnym rozwiązaniem dla obu stron. Istnienie takiego serwisu prawdopodobnie uprościłoby pracę związaną z wyszukiwaniem najkorzystniejszych cen nabytków. Na takim rozwiązaniu skorzystałyby przede wszystkim mniejsze biblioteki naukowe, ponieważ te największe mają tak duże zakupy, że otrzymują bardzo korzystne rabaty nawet do 40% (Jazdon, 2004), podczas gdy mniejsze biblioteki mają rabaty od 20 do 25% (BG UTP). Perspektywa tych zmian jest obiecująca, gdyż uwzględnia potrzeby czytelników i bibliotekarzy.

WARSZTAT BIBLIOTEKARZA GROMADZENIA I ZMANY ORGANIZACJI PRACY

Zmiany na rynku dystrybucji wydawnictw zwartych związane z rozwojem Internetu, spowodowały zmiany w sposobie i organizacji pracy bibliotekarzy zajmujących się zakupami zbiorów. Warsztat pracy bibliotekarza został uzupełniony o katalogi nowości wydawniczych i zapowiedzi dostępne w Internecie na stronach wydawców, księgarni internetowych, portalu książkowych, np. i-ksiazka.pl dla bibliotek o profilu humanistycznym, pedagogicznym. Ogromna liczba witryn, które zawierają przydatne w pracy informacje, wymaga odpowiedniej organizacji, by nie umknęło żadne istotne źródło informacji o nowościach wydawniczych. Najpraktyczniejszym sposobem jest zapisanie ich w zakładkach „ulubione”. Dokonany podział zakładek zależy od charakteru biblioteki, preferencji i potrzeb bibliotekarza. W przypadku BG UTP zakres tematyczny zbiorów jest szeroki, w związku z tym ilość źródeł informacji przydatnych do pracy też jest duży. Przyjęty został podział wydawnictw na:

- ogólne, np. PWN, WKiŁ, Arkady;
- wydawnictwa uczelniane;
- małe wydawnictwa.

Podział uwzględnia także zakres tematyczny w przypadku wydawnictw uczelnianych. Tak więc osobno ujęte są wydawnictwa uczelniane o tematyce: technicznej, ekonomicznej, rolniczej. Analogiczny podział ze względu na tematykę został zastosowany w odniesieniu do księgarni internetowych. Chociaż w tym przypadku najlepiej korzystać z tych, które proponują obszerny zakres tematyczny wydawnictw zwartych, warto w „ulubionych” zebrać adresy najważniejszych księgarni. Inną formą pozyskiwania bieżących informacji o nowościach wydawniczych jest otrzymywanie newslettera z wykazem najnowszych pozycji wydawniczych. Pierwszą instytucją, która rozpoczęła jego dystrybucję był Azymut. Aktualnie większość instytucji proponuje dostępność takiej usługi.

Największym dystrybutorem książek w Polsce jest OSDW Azymut. Zaopatruje biblioteki publiczne, pedagogiczne, szkolne oraz dużą część naukowych. Posiada aktualny serwis internetowy, ale umożliwia także składanie zamówień w postaci tradycyjnej. Upowszechnia bardzo przydatny i pomocny dla bibliotekarzy system informacji o nowościach wydawniczych. Usługę udostępnia za pośrednictwem poczty elektronicznej na zasadzie subskrypcji. W serwisie prezentuje informacje o zapowiedziach wydawniczych tworzone przez wydawców (Wójcik, 2008), stąd jest najaktualniejszym źródłem informacji, dotyczącym książki krajowej, dostępnym dla bibliotekarzy w sieci. Odczuwalny jest brak jednego źródła informacji o wszystkich nowościach, które ukazały się właśnie na rynku księgarskim. Jest ono potrzebne i byłoby bardzo przydatne dla bibliotekarzy. Obecnie monitorowanie rynku książek jest utrudnione, ponieważ wymaga korzystania z kilku źródeł. W przypadku BG UTP polega na przeglądaniu katalogów nowości na stronach kilku księgarni, które publikują je systematycznie. Warto zaznaczyć, że niektóre księgarnie mają bardzo dobrze zorganizowane serwisy. Jednocześnie konieczne jest regularne przeglądanie nowości na stronach wydawnictw, by mieć pewność, że żadna nowość nie zostanie pominięta.

Inną postać przybrały kartoteki zakupu. W przypadku zakupów dokonywanych w Internecie mają one postać wykazu opisów bibliograficznych nowości wydawniczych, skopiowanych ze strony internetowej z nowościami. Ten wykaz zapisany w postaci pliku, po weryfikacji przez komisję, co do przydatności i liczby egzemplarzy do zakupu, zostaje wysłany pocztą elektroniczną jako zamówienie do konkretnej księgarni internetowej. Przedstawiony przykład to jeden z wariantów możliwy do zrealizowania, jak wynika z dotychczasowego doświadczenia najprostszym, i najmniej pracochłonnym.

Wraz ze zmieniającą się rzeczywistością inną formę przyjęły także dezyderaty, choć te tradycyjne nadal pozostają aktualne i także są stosowane. Dzięki Internetowi współpraca z użytkownikiem przybrała nieco inną, wygodniejszą dla niego postać. Nie wymaga kontaktu bezpośredniego – przyścia do biblioteki i przekazania propozycji książki do zakupu. Komputer z Internetem umożliwia napisanie wiadomości i przesłanie pocztą internetową do pracownika biblioteki (ta forma stosowana jest częściej przez pracowników) lub skorzystanie z usługi dostępnej na stronie internetowej BG UTP „zapropnuj książkę” (korzystają z niej częściej studenci). Niestety poważnym mankamentem nadal jest fakt, że czytelnicy zbyt rzadko korzystają z tej dogodnej formy wpływania na kształtowanie księgozbioru. W ciągu roku zgłaszanych jest tylko kilka, kilkanaście propozycji zakupu ze strony użytkowników biblioteki.

Jednoczesne dokonywanie zakupów tradycyjnie i drogą internetową w jednej instytucji powoduje pewne zmiany w pracy działu gromadzenia. Oprócz zmian w warsztacie gromadzenia, wymusza to zmiany w organizacji pracy osób zajmujących się tym fragmentem działalności bibliotekarskiej. Konieczne stało się ustalenie pewnych zasad realizacji procesu gromadzenia i szczegółowe określenie zakresu wykonywanych prac. W BG UTP zakupem wydawnictw zwartych zajmują się dwie osoby, więc podział wydaje się prosty. Jedna osoba dokonuje zakupów w księgarniach i hurtowniach stacjonarnych, druga drogą internetową. W takim przypadku konieczna jest regularna konfrontacja zamówionych tytułów, by nie dublować kupowanych książek albo dokładny podział zakupów wg wydawców, aby uniknąć sytuacji powielania tytułów.

INTERNET A PROCES ZARZĄDZANIA ZBIORAMI TRADYCYJNYMI

Zarządzanie zbiorami tradycyjnymi w obliczu coraz szerszego udziału zbiorów elektronicznych, np. Ibuk, stanowi bardzo istotny problem, z którym spotykają się bibliotekarze. Tym bardziej, że trudno odpowiedzieć na pytanie, którego typu zbiory są częściej poszukiwane przez czytelników. Na to pytanie można próbować odpowiedzieć po dokładnym przeanalizowaniu statystyki wykorzystania zbiorów w wersji drukowanej i elektronicznej, ale tak do końca nie sposób przewidzieć preferencji użytkowników w tym zakresie. Sytuacja skomplikowała się po zakupie kolekcji Ibuka. Dużą jej zaletą jest dostęp do najnowszych książek wielu wydawnictw, ale trudno nie zauważyć, że oferta ta posiada poważny mankament – podkreślany często przez samych użytkowników – brak możliwości bezpośredniego kopiowania tekstu, a tylko opcję limitowa-

nego drukowania treści. Stąd statystyki korzystania z tego zasobu w BG UTP nie są wysokie. Z pewnością pojawienie się oferty czytelnicy Ibuk rzutuje na ilość egzemplarzy kupowanych w wersji drukowanej przez BG. Ogranicza się powielanie liczby egzemplarzy tytułów dostępnych w wersji elektronicznej.

WNIOSKI

Wykorzystanie nowych możliwości, które oferują współczesne media, w tym Internet, dały możliwość rozwoju procesu gromadzenia. Został on dostosowany do warunków otaczającej rzeczywistości. Wszechstronny wpływ Internetu objął całokształt prac bibliotekarskich związanych z gromadzeniem: warsztat gromadzenia czyli przygotowanie zakupów, rynek dystrybucji wydawnictw, dokonanie zakupów, a pojawienie się zbiorów elektronicznych wpłynęło na zarządzanie zbiorami tradycyjnymi. Najwięcej zmian zaszło na rynku dystrybucji wydawnictw zwartych. Orientacja w nim umożliwia wybór najkorzystniejszych ofert dla biblioteki. Dobranie odpowiedniej oferty jest niezwykle istotnym elementem z punktu widzenia potrzeb biblioteki i jej użytkowników. Rynek internetowy poszerzył dostępność oferty a także zapewnił konkurencyjność, w związku z istnieniem dużej liczby ośrodków oferujących sprzedaż wydawnictw. Internet rozwiązał problem zbyt ubożego tradycyjnego rynku książek, który ze względu na trudne warunki gospodarcze ograniczył swoje możliwości. Rynek internetowy wypełnił lukę, jaka powstała na rynku tradycyjnym i umożliwia utrzymanie kompletności kolekcji gromadzonych w bibliotece. Aktualnie każdy z dostawców ma ugruntowaną pozycję, ale trudno przewidzieć, jakie będą ich losy w przyszłości. Niewątpliwie rynek internetowy mógłby zastąpić rynek stacjonarny już dziś, choć do niedawna był on uważany w literaturze raczej za alternatywną formę zakupu (Jachimczyk, 2008). W przypadku BG UTP zakupy dokonywane przez Internet stały się niezbędnym elementem procesu gromadzenia.

Kierunek zmian, w którym zmierzają biblioteki jest określony i prowadzi do pełnej wirtualizacji usług bibliotecznych. Jej elementem będzie pełna wirtualizacja procesu gromadzenia wydawnictw zwartych. Nie nastąpi ona w najbliższym czasie, ale wraz z rozwojem Internetu, jego rola w gromadzeniu wydawnictw zwartych wzrasta. Gdy książki w przeważającej większości przyjmą formę elektroniczną, wówczas zmiany czekają nie tylko księgarnie, ale także biblioteki, które z hybrydowych staną się wirtualnymi.

BIBLIOGRAFIA

- Borońska Renata (2012). Analiza wykorzystania zbiorów zwartych w kontekście gromadzenia kolekcji bibliotecznej w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy. W: *Bibliotekarze i czytelnicy w dobie nowych technologii i koncepcji organizacyjnych bibliotek*. Pod red. M. Wojciechowskiej. [W druku].
- Chmielarz, Witold (2004). Charakterystyka i ocena wybranych księgarni internetowych w Polsce. W: *Konkurencyjność polskiej gospodarki w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej*. Pod red. P. Bożyka. Warszawa: Wydaw. WSEI, s. 99-106.

- Chmielarz, Witold (2010). Oceny jakościowe wybranych internetowych serwisów księgarskich [online]. W: *Studia i Materiały: Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Wiedzą*, nr 27, s. 84-100; [dostęp: 21.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www-isp.miks.uj.edu.pl/pliki/dydaktyczne/sasak/wiedza/tom10.pdf>>.
- Christianson, Marilyn (2005). Patterns of use of electronic books. *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*, vol. 29 (4), pp. 351-363.
- Cybulski, Radosław (1986). *Książka współczesna*. Warszawa: PWN.
- Danielson, Robert (2012). A dual approach to assessing collection development and acquisitions for academic libraries. *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*, vol. 36, pp. 84-96
- Ganakowska, Urszula, Różycka, Mirosława red. (2012). *Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich*. Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica.
- Gazeta Prawna.pl Biznes (2013). Wirtualne księgarnie przynoszą realne zyski [online]. GazetaPrawna.pl [dostęp: 18.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/467483,wirtualne_ksiegarnie_przynosza_realne_zyski.html>.
- Jachimczyk, Adam (2008). Modele sprzedaży książek w Internecie [online]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy*, nr 2 (93) [dostęp: 19.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2010/93/a.php?jachimczyk>>.
- Jazdon, Artur (2004). Problematyka organizacji zasobów w nowoczesnej bibliotece akademickiej [online]. *Forum Bibliotek Medycznych*, R. 1 nr 2 [dostęp: 19.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://cybra.lodz.pl/dlibra/docmetadata?id=4506>>.
- Król, Katarzyna (2012). Polskie portale społecznościowe promujące czytelnictwo. *Bibliotekarz*, nr 4, s. 1-6.
- Kruse, Ted; Holtzman, Allan (2003). Web booksellers—their usefulness to libraries. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services*, vol. 27 (1), pp. 121-128.
- Księgarnia e-nexto (2013). Księgarnia E-NEXTO Wymagania systemowe [online]; [dostęp: 22.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://e-sklep.nextore.pl/wymagania_systemowe.xml>.
- Lubiana, Lucio; Gammon, Julia A. (2004). Bookselling—book buying: The European perspective of the online market. *Library Collections, Acquisitions and Technical Services*, vol. 28 (4), pp. 373-396.
- Nokaut.pl (2013) porównywarka cen [online]. [dostęp: 25.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nokaut.pl/sklepy.html>>.
- Piotrowicz, Grażyna (2000). Sieciowe systemy informacyjne we współczesnej bibliotece uczelnianej – na przykładzie biblioteki Politechniki Wrocławskiej [online]. MISSI 2000. *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza [online]. [dostęp: 20.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.zsi.pwr.wroc.pl/missi2000/referat29.htm>>.
- Slater, Robert (2009). E-books or print books, “big deals” or local selections—What gets more use? *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*, vol. 33 (1), pp. 31–41.
- Tanewski, Paweł (2010). Internetowa wypożyczalnia książek ibuk w bibliotekach akademickich. *Bibliotekarz*, nr 9, s. 22-25.
- Wójcik, Mariusz (2008). OSDW Azymut – partner dla bibliotek – artykuł sponsorowany [online]. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy*, nr 2 (93); [dostęp: 19.02.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2010/93/a.php?wojcik>>.
- Wysocki, Adam (2003). Internet jako źródło informacji wydawniczej dla bibliotekarzy. *Bibliotekarz*, nr 6, s. 19-23.

RENATA BORÓŃSKA

Main Library

The University of Technology and Natural Sciences in Bydgoszcz

e-mail: rboronska@utp.edu.pl

**IMPACT OF THE INTERNET ON ACQUISITION
OF MONOGRAPHS IN MAIN LIBRARY
OF THE UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
AND NATURAL SCIENCES IN BYDGOSZCZ**

KEYWORDS: Acquisition of monographs. Internet bookshops. Virtual bookshops. Book market in Poland

ABSTRACT: **Objective** - The author discusses the impact of the Internet on the process of library acquisition as exemplified by the case of the Main Library of the University of Technology and Natural Sciences in Bydgoszcz. **Research method** - The article is based on the analysis of the literature in the field, source documents (websites) and the author's own experience and reflections on various aspects of library acquisition process. The author presents current situation and perspectives of the Internet market, limiting the discussion to the purchase of Polish books in the bookshops and excluding online auction websites and advertisement portals which also provide purchase options. The focus is put on the changes in the tools and methods of library acquisition and the influence of the Internet on traditional library collections. **Results and conclusions** - The evolution of the Internet has changed the methods of library acquisition. The Internet market complements traditional purchases, helps to retain the comprehensiveness of the library collections, influences the scope and availability of the book market offer and ensures competitiveness due to numerous companies selling publications. The purchase of library collections via Internet is not only an alternate method of purchase but more and more often it becomes the indispensable part of the library acquisition process.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 4 września 2013 r.

**„BIBLIOTEKA W PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ.
BIBLIOTEKARZ 2.0 – NOWOCZESNOŚĆ
NA BAZIE TRADYCJI”**

II Międzynarodowa Konferencja Naukowa
(Kraków, 23-24 maja 2013 r.)

W dniach 23 i 24 maja 2013 r. w Krakowie odbyła się II Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. „Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Bibliotekarz 2.0 – nowoczesność na bazie tradycji”. Jej organizatorami byli: Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego (UP) oraz Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP.

Celem konferencji było „nakreślenie kierunków rozwoju profesji bibliotekarza 2.0 w kontekście potrzeb użytkowników oraz ofert ośrodków kształcących bibliotekarzy”¹. Problematyka obejmowała szeroki zakres tematów związanych z działalnością bibliotek i bibliotekarzy, ewolucją zawodu na tle rozwoju narzędzi komunikacji.

Pierwszą sesję plenarną rozpoczęło wystąpienie Michaela Gormana, byłego Prezesa American Library Association. Autor wskazał kierunki rozwoju edukacji bibliotecznej w XXI w., podkreślając rolę organizacji zawodowych. Kolejny prelegent Wiesław Babik (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ w Krakowie) w referacie pt. *Kultura informacyjna na wyższej uczelni: studium przypadku* przedstawił wyniki własnych badań dotyczących sposobów rozpowszechniania informacji stosowanych w wybranej uczelni. Problem omawiany przez W. Babik uzupełniła Hanna Batorowska (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie). W wystąpieniu pt. *Pomiędzy wychowaniem informacyjnym ucznia a kulturą informacyjną człowieka dorosłego* zwróciła uwagę na konieczność zagospodarowania przestrzeni pomiędzy edukacją informacyjną ucznia, a kulturą informacyjną człowieka dorosłego. Jako kolejny, wystąpił Mantas Pelakauskas (Vilnius University Library, Litwa). W prezentacji pt. *Communication of cultural institution at visual communication Times* omówił, na przykładzie swojej macierzystej biblioteki, metody zwiększające atrakcyjność placówki wśród jej użytkowników (takie jak np. założenie konta na Facebooku).

Druga część konferencji została podzielona na cztery sekcje. Pierwsze dwie dotyczyły mediów społecznościowych oraz zawodu bibliotekarza. Sesję pierwszą rozpoczęła Katarzyna Bikowska (Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie). Dokonała ona *Przeгляdu badań z zakresu*

¹ *Tematyka* [online]. [dostęp: 01.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bg.up.krakow.pl/konferencje/02/tematyka.html>>.

Biblioteki 2.0 w Polsce i na świecie, podkreśliła m.in. wykorzystanie portali społecznościowych. Kolejny prelegent Zdzisław Gębołyś (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ w Katowicach) w referacie pt. *Web 2.0 w bibliotece po polsku i po niemiecku – polskie i niemieckie książki na temat Biblioteki 2.0* omówił wybrane publikacje poruszające tę tematykę. W następnym referacie Grzegorz Gmiterek (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW), przedstawił ideę zjawiska mikrobloggingu (*Mikroblogging w bibliotecznej praktyce*) i wskazał możliwości jego wykorzystania przez biblioteki. Z kolei o *Pinterest marketing. Hegemonii obrazu nad słowem* opowiedziały Aleksandra Fajfer oraz Karolina Imiołek (Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego). Autorki omówiły wykorzystanie platformy Pinterest w komunikacji między biblioteką, a użytkownikami. Następne wystąpienie dotyczyło *Bibliotekarstwa internetowego na podstawie blogów polskich bibliotek uniwersyteckich: próba charakterystyki*. Beata Langer (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie), dokonała analizy blogów bibliotek: Politechniki Gdańskiej, Łódzkiej i Warszawskiej. Następny wykład, Piotra Milca (Biblioteka Główna UP w Krakowie), dotyczył *Mediów społecznościowych jako formy komunikacji bibliotek z czytelnikami, na przykładzie portalu Facebook*. Autor zwrócił uwagę na działania promocyjne Biblioteki UP takich jak np. zamieszczona na Facebooku akcja „Poznajmy się” (dotycząca historii biblioteki). Kolejny prelegent Matyáš Franciszek Bajger (Ostravská Univerzita, Ostrava, Czechy) przedstawił referat pt. *OPAC 2.0 – co można oczekiwać od użytkownika biblioteki?* Omówił wybrane działania podjęte przez Bibliotekę Uniwersytetu w Ostrawie, przedstawił zastosowane narzędzie dające możliwość dodawania komentarzy i ocen dokumentów w katalogu komputerowym.

Tematem kolejnych sekcji byli użytkownicy i usługi oraz współpraca bibliotek. Anna Cisło (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UW) wystąpiła z referatem pt. *Biblioteka narodowa w rozpowszechnianiu wiedzy na temat kultury narodowej – na przykładzie wkładu National Library of Ireland w wirtualną wystawę „Reading Europe: European culture through the book”*. Prelegentka omówiła tytułową wystawę, dającą możliwość obejrzenia tysięcy książek pochodzących z bibliotek narodowych dwudziestu trzech krajów europejskich. W następnym wystąpieniu, zatytułowanym *Tracić, gonić, wykorzystywać? Zarządzanie czasem w bibliotece*, Joanna Dziak (Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Gliwicach) zwróciła uwagę na właściwe gospodarowanie czasem, oraz omówiła sposoby efektywnego realizowania zadań. Trzeci referat, autorstwa Wandy Matras-Mastalerz (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP), dotyczył *Strefy kultury, strefy nauki – biblioteka na miarę XXI wieku*. Autorka podkreśliła rolę bibliotek, które są centrami zasobów oraz miejscem spotkań dla ludzi aktywnych, omówiła m.in. kampanię promującą czytelnictwo „Czytaj. Zobacz więcej”. Z kolei prezentację pt. *Biblioteka a Uczelnia. Płaszczyzny współpracy – na przykładzie Biblioteki Politechniki Lubelskiej* przedstawiła Stanisława Pietrzyk-Leonowicz (Biblioteka Politechniki Lubelskiej). Autorka omówiła usługi informacyjne, jakie wprowadziła biblioteka, przysposobienie biblioteczne (dla studentów I roku) oraz szkolenie dla użytkowników pod kątem wyszukiwania literatury do badań (dla studentów II i V roku). Kolejną prelegentką była Urszula Poślada (Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), która w referacie pt. *Biblioteka 2.0 narzędziem rozwoju i zmiany relacji społeczności akademickiej wobec biblioteki uniwersyteckiej* przeanalizowała narzędzia Web 2.0 wykorzystywane do budowania nowoczesnej biblioteki (należał do nich m.in. e-learning). Następnie Barbara Szczepanowska (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa) zaprezentowała referat pt. *Międzynarodowa współpraca bibliotek wsparciem dla rozwoju nauki i praktyki*. Autorka omówiła problemy związane ze współpracą bibliotek i ośrodków informacji na przykładzie tematy-

ki bezpieczeństwa w pracy w Bibliotece Głównej Międzynarodowej Organizacji Pracy. Ostatnim referatem w tej sekcji była prezentacja Barbary Kamińskiej-Czubały (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie) pt. *Broker informacji wirtualnym zespole naukowym*. Prelegentka omówiła rolę brokera informacji wspierającego pracę wirtualnych zespołów naukowych dzięki sporządzeniu m.in. syntetycznego przeglądu źródeł.

Drugiego dnia konferencji sesję plenarną otworzyło wystąpienie Stanisława Skórki (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie) pt. *Bibliotekarz 2.0 – zawód czy etykieta?* Prelegent omówił kompetencje i zadania Bibliotekarza 2.0 oraz przedstawił trzy trendy w rozwoju tego zawodu: bibliotekarz informatyk, specjalista od informacji oraz projektant (architekt) informacji. Kolejny referat zaprezentowała Bożena Bednarek-Michalska (Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu). Wykład dotyczył *Repozytoriów surowych danych*, omówiono głównie warunki ich gromadzenia. Z kolei Dagmar Černová (Masaryk University, Faculty of Social Studies, Central Library, Brno, Czechy) w referacie *Information Fluency – to teach or not to teach?* przedstawiła tematykę przeprowadzonych lekcji bibliotecznych w swojej macierzystej placówce, m.in. dotyczących wykorzystania źródeł elektronicznych. Kolejny prelegent Marek Nahotko (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ) w wykładzie pt. *Bibliotekarz w kolaboratorium* omówił rolę oraz miejsce bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w tzw. cyberinfrastrukturze.

Kolejną sekcję, dotyczącą innowacji w bibliotece otworzyła prezentacja Agnieszki Goszczyńskiej i Lidii Mikołajuk (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego). Prelegentki w wystąpieniu pt. *Rola biblioteki akademickiej w procesie otwierania nauki na przykładzie funkcjonowania Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego* zaprezentowały etapy budowy i rozwoju repozytorium instytucjonalnego. Z kolei Agnieszka Młodzka-Stybel (Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa) przedstawiła referat pt.: *Doskonalenie dostępu użytkowników wyszukiwarki internetowej Google do katalogu bibliotecznego*. Omówiła kwestię dopasowania parametrów komputerowego systemu bibliotecznego ALEPH do wymagań wyszukiwarki internetowej Google. Z kolei Magdalena Pilińska (Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu) przedstawiła referat pt. *Biblioteka mobilna. Działania edukacyjne Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu*, w którym zaprezentowała usługi biblioteczne na przykładzie własnej placówki. Następnie Anna Stach-Siegińczuk (Biblioteka Wydziału Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej) i Paulina Bartosik (Zespół Szkół we Wróblewie. Publiczne Gimnazjum) wygłosiły referat pt. *Analiza wykorzystania technologii Web 2.0 na przykładzie wybranych europejskich stron internetowych bibliotek uniwersyteckich*. W prezentacji przedstawiono wyniki badań przeprowadzonych na witrynach WWW wybranych europejskich bibliotek uniwersyteckich, które dotyczyły wykorzystania przez nie technologii Web 2.0. Kolejna prezentacja – Marii Stachnik (Biblioteka Instytutu Neofilologii – Sekcja Romańska, UP) dotyczyła *Bibliotek wydziałowych, instytutowych szkół wyższych w latach 2000-2013. Nowe wyzwania, nowe działania od tradycji do nowoczesności w bibliotece językowej IN UP*. Autorka omówiła działalność tych bibliotek m.in. w kontekście zmian prawnych, zwróciła uwagę na ich rolę w budowaniu społeczeństwa wiedzy. Następnie miało miejsce wystąpienie Marty Stąporek (Biblioteka Politechniki Krakowskiej) pt. *Science space – stacja biblioteka naukowa: inicjatywy i projekty wspierające naukę podejmowane przez bibliotekarzy akademickich po przystąpieniu Polski do UE*. Prelegentka przedstawiła wybrane projekty realizowane przez biblioteki z funduszy unijnych, takie jak np. stworzenie Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej przy Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu. Biblioteki uczelni wyższych były także tematem wystąpienia Doroty Łajki (Zakład Książki UJ), która w wystąpieniu pt. *Rola mediów społecznościowych w działalności marketingowej bibliotek uczelnianych* omówiła zagadnienie na wybranych

13 przykładach. Ostatni referat, który został wygłoszony podczas konferencji, był autorstwa Moniki Curyło (Biblioteka Katedry UNESCO UJ). Przedstawiła ona wyniki badań ankietowych w prezentacji pt. *Moja nowa biblioteka: oczekiwania krakowskich maturzystów wobec bibliotek akademickich*.

Ogółem w ciągu dwóch dni konferencji wygłoszono 43 referaty, których wysłuchało ok. 130 słuchaczy reprezentujących 76 ośrodków. W trakcie obrad wymieniono się poglądami i doświadczeniami dotyczącymi przyszłości profesji Bibliotekarza 2.0 oraz zastosowań narzędzi Web 2.0 w poszczególnych ośrodkach. Materiały konferencyjne wydane zostaną w formie recenzowanej książki. Kolejna konferencja „Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej” została zapowiedziana na 2015 r.

Anna Stach-Siegieńczuk

Biblioteka Wydziału Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej

Tekst wpłynął do Redakcji 12 czerwca 2013 r.

„BIBLIOTEKA W KOMÓRCE? PRZYSZŁOŚĆ USŁUG BIBLIOTECZNYCH”

Międzynarodowa Konferencja Naukowa
(Łódź, 4-6 czerwca 2013 r.)

W dniach 4-6 czerwca 2013 r. odbyła się Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego *Biblioteka w komórce? Przyszłość usług bibliotecznych*. Jej celem było wniesienie wkładu w dyskusję nad przyszłością usług bibliotek naukowych. W XXI w. postępujący rozwój technologii informacyjnych i elektronicznych spowodował falę przemian – biblioteki stały się bardziej interaktywne, nastawione na potrzeby czytelnika, dorosły do roli centrów aktywizujących społeczeństwo informacyjne, uelastyczyły działalność; a jednocześnie obniżyły koszty funkcjonowania i wzmocniły infrastrukturę. Jedną z sesji konferencji została poświęcona przystosowaniu nowoczesnych usług bibliotecznych dla potrzeb osób niepełnosprawnych i roli bibliotek w walce z wykluczeniem w społeczeństwie informacyjnym.

W konferencji wzięło udział 100 osób, w tym 8 gości zagranicznych. Podczas 7 sesji wygłoszono 26 referatów. W panelu dyskusyjnym, którego głównym tematem była dostępność usług bibliotecznych, poza uczestnikami dodatkowo zabrali głos studenci i pracownicy naukowcy UŁ.

Pierwsza sesja konferencji poświęcona została zagadnieniom dotyczącym obecności nowych technologii w usługach bibliotecznych. W referacie otwierającym obrady Małgorzata Góralska z Uniwersytetu Wrocławskiego wypowiedziała się na temat nowych możliwości, jakie zyskała książka dzięki elektroniczności (*Książka w pajęczynie cyfrowej informacji*). Mariusz Jarocki z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przedstawił wyniki badań dotyczące dostępu do usług mobilnych w bibliotekach publicznych uczelni akademickich w prezentacji *Mobilność a usługi biblioteczne na przykładzie publicznych uczelni akademickich w Polsce – case study*. Podobną tematykę podjęła Agnieszka Łakomy z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w referacie kończącym pierwszą sesję konferencji (*Rzecz o mobilnych usługach bibliotecznych i informacyjnych. Analiza problemowa na podstawie bibliograficzno-abstraktowych baz danych: Library and Information Science Abstracts i Library oraz Information Science & Technology Abstracts*).

Podczas drugiej sesji kontynuowano tematykę nowych technologii w bibliotekach. Grzegorz Gmiterek z Uniwersytetu Warszawskiego przedstawił problematykę związaną z wykorzystaniem iPadów i ich aplikacji w usługach bibliotecznych

(iPad dla czytelników i bibliotekarzy. *Interaktywność, ikonizacja i integracja mediów w bibliotecznej praktyce*). Richard Sapon-White z Oregon State University w Corvallis przybliżył uczestnikom konferencji przebieg restrukturyzacji organizacji pracy oraz zmian zadań bibliotek Uniwersytetu Stanu Oregon, jakie zostały przeprowadzone w związku z przemianami technologicznymi dotyczącymi zarówno postaci dostępnych dokumentów, jak i ich gromadzenia, opracowania i udostępniania (*New Library Services from the Center, Oregon State University, Corvallis, USA*). Krzysztof Murawski wypowiedział się na temat nieuchronności przystosowania usług z zakresu informacji naukowej do narzędzi mobilnych, zanalizował także przebieg tego procesu na świecie w wystąpieniu zatytułowanym *Mobilne narzędzia dostępu do informacji. Dlaczego nie ma od nich ucieczki?*

Drugi dzień konferencji, 5 czerwca 2013 r., rozpoczęła sesja trzecia, która także poruszała tematykę implementacji nowych technologii w usługach bibliotecznych. Miała ona bardziej praktyczny charakter, odnosiła się bezpośrednio do doświadczeń bibliotek. W pierwszym wystąpieniu Piotr Karwasinski i Aleksander Gniot z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu przedstawił proces wdrażania aplikacji *Libsmart* w swojej macierzystej placówce (*Wizja, odwaga, realizacja – aplikacje Libsmart w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu*). Andrzej Koziara, Grażyna Razik i Małgorzata Waga z Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej zaprezentowali usługi oraz wyposażenie kompleksu CINIBA jako spełniające potrzeby i oczekiwania współczesnego użytkownika biblioteki naukowej (*Nowoczesne usługi i wyposażenie Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej w Katowicach odpowiednią na potrzeby współczesnego czytelnika biblioteki naukowej*). Na zakończenie sesji Sławomir Gurdała, Krzysztof Tonn, Piotr Cieślak i Zbigniew Mikurenda z Uniwersytetu Łódzkiego mówili nt. technicznych zagadnień związanych z procesem wdrożenia e-learningowego szkolenia bibliotecznego dla studentów I roku (*E-learningowe szkolenie biblioteczne w UŁ – przedstawienie wdrożenia jakie zastosowano dla studentów pierwszego roku z wykorzystaniem zasobów teletechnicznych oraz platformy zdalnego kształcenia*).

Sesja czwarta poświęcona została roli biblioteki w społeczeństwie informacyjnym oraz dostępności usług bibliotecznych. Rozpoczęło ją wystąpienie Małgorzaty Fedorowicz-Kruszewskiej z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu *Biblioteki wobec wykluczenia informacyjnego*, w którym podjęta została trudna problematyka dostępności informacji we współczesnej Polsce oraz funkcji bibliotek w niwelowaniu wykluczenia informacyjnego. Anna Gońka z Biblioteki Politechniki Lubelskiej w referacie *Biblioteki wobec osób niedowidzących i niewidomych – stan przygotowania* przedstawiła wyniki własnych badań dotyczących przygotowania bibliotek do obsługi osób niepełnosprawnych wzrokowo. Autorką kolejnej prezentacji była Paulina Studzińska-Jaksim z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, która skupiła się na roli i zadaniach bibliotek uniwersyteckich w rozwoju społeczeństwa informacyjnego (*Kształcić – słuchać – informować. Rola i zadania nowoczesnych bibliotek uniwersyteckich wobec społeczeństwa informacyjnego i jego wymagań*). Sesję zakończyli Krzysztof Cichoń, Agnieszka Dziki i Anna Wierzbicka, prezentując projekt Biblioteki „5inLodz”. Zadaniem powstającej instytucji ma być gromadzenie książek z prywatnych zbiorów wybranych osób z całego świata, pięciu woluminów o największym znaczeniu dla ich życiowego rozwoju. Prezentacja nosiła tytuł *5inLodz. Biblioteka między informacją a charyzmą*.

Sesja piąta poruszała problematykę edukacji bibliotecznego i wdrażania programów *information literacy*. Rozpoczęła ją Zuzanna Wiorogórska, reprezentująca SBP i Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego, która omówiła możliwości wprowadzenia edukacji informacyjnej do programu studiów (*Edukacja informacyjna stałym elementem programu studiów?*). Anja Gołebowski z University Library Gießen przedstawiła system „szkolenia schodkowego” w zakresie *information literacy* i proces jego wdrażania na Uniwersytecie w Gießen (*Modu-*

ły edukacyjne „szkolenia schodkowego”. Edukacja na Uniwersytecie Justusa Liebiega w Gießen). Sesję zakończyło wystąpienie Anny Jańdziak z Biblioteki Głównej Politechniki Opolskiej zatytułowane *Bibliotekarz w komórce – „elastyczny” bibliotekarz bliżej użytkownika?*, poświęcone nowym rolom zawodowym, jakie wypełnia współczesny bibliotekarz.

Po ostatniej sesji drugiego dnia konferencji odbyła się dyskusja na temat: *Użytkownik – bibliotekarz – usługi biblioteczne. Przełamywanie barier* z udziałem uczestników konferencji, sponsorów oraz studentów i pracowników naukowych UŁ. Obrady miały burzliwy przebieg. Podjęto na nich m.in. następujące tematy:

– komórka w bibliotece, czyli jak regulować zasady korzystania z telefonów komórkowych,

- czy biblioteki powinny być miejscem wypożyczania urządzeń mobilnych,
- w jaki sposób skutecznie szkolić użytkowników bibliotek i informacji naukowej.

Trzeci dzień konferencji, 6 czerwca 2013 r., rozpoczęła sesja szósta, zatytułowana „Biblioteka w komórce – nowe wyzwania. Usługi niestandardowe”. Otworzyła ją Aneta Lewandowska z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. W swoim referacie *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego przykładem instytucji działającej na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego* przedstawiła realizowane przez macierzystą bibliotekę działania na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Jolanta Hys z Biblioteki Narodowej omówiła najnowsze rozwiązania zastosowane w Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej przekształcające ją w nowoczesny i elastyczny język informacyjno-wyszukiwawczy (*Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta. UDC Summary. Kartoteka wzorcowa UKD*). Renata Felińska i Teresa Górniak z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego przeanalizowały przemiany w polityce gromadzenia zbiorów elektronicznych, jakie wprowadzono w ostatnich latach (*Analiza tendencji i kierunki zmian w polityce gromadzenia książki elektronicznej w bibliotekach naukowych*). Małgorzata Roźniakowska-Kłosińska z Biblioteki Politechniki Łódzkiej poruszyła temat dostępności zasobów polskich bibliotek cyfrowych dzięki urządzeniom mobilnym (*Mobilne zasoby polskich bibliotek cyfrowych*). Monika Jędrzejczak z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w swojej prezentacji *Mobilna biblioteka akademicka jako centrum zarządzania wiedzą* postawiła tezę, że mobilna biblioteka akademicka powinna stać się centrum zarządzania wiedzą i w ten sposób wydajnie służyć społeczeństwu informacyjnemu. Ewa Bugaj, także pracownik BUŁ, zakończyła sesję omówieniem kompetencji pedagogicznych, koniecznych do wykonywania zawodu bibliotekarza (*Kompetencje pedagogiczne w procesie komunikowania się bibliotekarza z czytelnikiem w bibliotece XXI wieku. Problemy i zakłócenia w procesie komunikowania się*).

Podczas ostatniej, siódmej sesji konferencji kontynuowano tematykę sesji poprzednich. Rozpoczęto ją komunikatem Marcina Laskowskiego i Piotra Szeligowskiego z Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi zatytułowanym *m-Strona Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi* Komunikat poświęcony był mobilnej stronie internetowej przygotowanej dla macierzystej biblioteki autorów. Agnieszka Goszczyńska z Biblioteki UŁ omówiła zasady tworzenia mobilnych stron internetowych dla bibliotek (*Biblioteka w komórce – ABC mobilnego serwisu bibliotecznego*). Magdalena Musieli z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu w swoim wystąpieniu ponownie poruszyła problematykę przemian w zawodzie bibliotekarza i konieczność nabywania nowych kompetencji (*Znaczenie kompetencji informatycznych i psychologiczno-pedagogicznych w środowisku bibliotekarskim dla świadczenia usług bibliotecznych*). Sesję zakończyła prezentacja Renaty Osiewały z Biblioteki Instytutu Historii UŁ pt. *Czy biblioteki i książki przetrwają próbę czasu: od książki drukowanej do e-książki, od biblioteki tradycyjnej do wirtualnej*, w której przedstawiona została historyczna analiza współczesnej rewolucji technologicznej i jej przewidywalnych skutków.

Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego cieszyła się ogromnym zainteresowaniem, zarówno w środowisku bibliotekarskim, jak i pracowników naukowych zajmujących się bibliotekoznawstwem i bibliologią. Świad-

czą o tym: liczba uczestników, żywe dyskusje podczas obrad, jak również liczne wpisy na Bibliosferze i Twitterze, komentujące przebieg konferencji. Obrady były transmitowane online, dzięki czemu mogły w nich wziąć udział osoby, które z różnych przyczyn nie miały możliwości bezpośredniego uczestniczenia w konferencji.

Podczas obrad zrealizowano podstawowe założenia konferencji: przedyskutowano wyzwania, jakie stanęły przed polskim i światowym bibliotekarstwem w związku z rozwojem technologii informacyjnych i elektronicznych, przedstawiono obraz przemian w usługach bibliotecznych spowodowany powszechną dostępnością do informacji za pomocą urządzeń mobilnych z możliwością korzystania z Internetu. Ważnym zagadnieniem podjętym w trakcie obrad była problematyka dostosowania usług bibliotecznych do potrzeb społeczeństwa informacyjnego oraz ich udział w walce z wykluczeniem społecznym.

Justyna Jerzyk-Wojtecka

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

Tekst wpłynął do Redakcji 21 czerwca 2013 r.

„HOMO COMMUNICATIVUS. WSPÓŁCZESNE OBLICZA KOMUNIKACJI I INFORMACJI”

Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa
(Toruń, 24-25 czerwca 2013 r.).

W dniach 24-25 czerwca 2013 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyła się Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa „Homo communicativus. Współczesne oblicza komunikacji i informacji”, zorganizowana przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK.

Konferencja zgromadziła ponad 140 uczestników reprezentujących różne dyscypliny naukowe, m.in.: bibliologów, informatologów, socjologów, filozofów, kognitywistów, ekonomistów, medioznawców i językoznawców. Gościem specjalnym był Edwin Bendyk – publicysta, pisarz, dziennikarz tygodnika „Polityka”.

Celem konferencji była wymiana poglądów na temat człowieka i jego roli w świecie współczesnych technologii komunikacyjno-informacyjnych. Przedmiotem rozważań były nie tylko kwestie komunikacyjnej sprawności, ale także komunikacyjnej świadomości, a więc umiejętności wykorzystywania wiedzy z takich obszarów jak: multimedia, zarządzanie informacją, psychologia i socjologia komunikacji, informatyka, kognitywistyka, językowe strategie komunikacyjne czy mass media.

Pierwszy dzień konferencji rozpoczął się sesją plenarną pt. „Uniwersalizm komunikacji”, podczas której dyskutowano nad teoretycznymi podstawami komunikacji wizualnej, komunikacji wiedzy oraz komunikacji interpersonalnej. Pierwszy z referentów, Włodzisław Duch z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) w Toruniu przedstawił rozważania na temat komunikacji z perspektywy procesów zachodzących w ludzkim mózgu. Zwrócił uwagę, jak niewiele nauka nadal wie o procesach zachodzących w ludzkich strukturach mózgowych podczas odbioru i przekazywania bodźców z zewnątrz. Zaznaczał, że metody takie jak neuroobrazowanie próbują pomóc w wyjaśnieniu tych zjawisk, jednak komunikacja to coś więcej niż prosta recepcja bodźców i aktywacja odpowiednich obszarów mózgu. Jest to także pewna, nakładana przez kulturę, siatka pojęciowa, która pozwala odpowiednio zinterpretować pojęcia. Ze względu na podobieństwo ludzkich mózgow następuje swego rodzaju

„rezonans poznawczy”, pozwalający nawspółodczuwanie i zrozumienie stanów wewnętrznych innej osoby. Zdaniem W. Ducha, do pełnego zrozumienia zjawisk komunikacji międzyludzkiej konieczne jest współdziałanie nauk przyrodniczych (takich jak kognitywistyka czy neurobiologia) z humanistycznymi.

Grzegorz Osiński z Wyższej Szkoły Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu omówił uwarunkowania percepcji informacji wizualnej przez układ sensoryczny odbiorcy. Zauważył, że w procesach komunikacyjnych wiodącą rolę odgrywa obraz, jednak informacja wizualna (zarówno w formie statycznej, jak i dynamicznej) powinna spełniać podstawowe kryteria wymagane przez układ sensoryczny człowieka. W tym celu powinno się analizować wizualną formę przekazu pod względem trzech podstawowych czynników: dynamiki interakcji, dyssypacji informacji oraz redundancji informacji. Nie wolno też zapominać, iż przekaz komunikacyjny winien być przygotowany poprawnie nie tylko pod względem merytorycznym, ale powinien również spełniać wysokie wymagania estetyczne. Prelegent postawił też pytanie: czy istnieją uniwersalne zasady dotyczące tworzenia reprezentacji wizualnych?

Tadeusz Wojewódzki, reprezentujący Centrum Rozwiązań Menedżerskich SA DEVOTEAM, zaprezentował koncepcję problemowej relewancji wiedzy. Jako praktyk wykorzystujący swoją wiedzę w środowisku biznesowym pokazał, jak często we współczesnych organizacjach komunikacja wiedzy – będąca podstawowym czynnikiem ich efektywności – napotyka na bariery mentalne i paradygmaty myślenia. Zdaniem T. Wojewódzkiego, relewancja wiedzy może stanowić realną i możliwą do masowych wdrożeń formułę łączenia humanistycznych kompetencji pracowniczych: bibliotekoznawczych, metodologicznych – czy szerzej – humanistycznych z potrzebami praktyki biznesowej, usługowej czy administracyjnej.

Bogusław Stelcer z Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu przedstawił psychologiczne założenia dotyczące więzi międzyludzkich w kontekście rozwoju kompetencji komunikacyjnych. Podkreślił, iż istotą funkcjonowania człowieka jest istnienie w relacji polegającej na komunikowaniu i wymianie. Bez kontaktu, więzi, przywiązania, przynależności do osób znaczących, człowiek nie mógłby istnieć i się rozwijać. W swojej prezentacji prelegent przedstawił strukturę i znaczenie więzi, istotę procesu budowania kontaktu, a także ukazał, czym jest prawidłowa więź oraz, w jaki sposób wpływa na jednostkę i rozwój jej osobowości.

Po sesji plenarnej odbyły się trzy równoległe sesje naukowe poświęcone różnym aspektom współczesnej komunikacji. Sesja pt. „Nowe media a przełamywanie ograniczeń” koncentrowała się na problemach odbiorców o szczególnych potrzebach informacyjnych. Bronisława Woźniczka-Paruzel (UMK) omówiła narzędzia wspierające komunikację pozawerbalną osób niesłyszących, takie jak multimedia i różnorodne publikacje zapisane w języku migowym za pomocą notacji SignWriting. Małgorzata Kisilowska (UW) przedstawiła zjawisko altruizmu społecznego, obserwowane wśród użytkowników mobilnego Internetu. Renata Piotrowska (UWr) i Ewa Rozkosz (Dolnośląska Szkoła Wyższa) oraz Gabriela Meinardi (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) w swoich referatach skupiły się z kolei na metodach badań programów nauczania pod kątem kształcenia kompetencji informacyjnych. Poruszono też ciekawe wątki dotyczące dojrzałości informacyjnej (Hanna Batorowska, UP im. KEN), zwracając uwagę na konieczność zagospodarowania przestrzeni pomiędzy edukacją informacyjną ucznia a kulturą informacyjną człowieka dorosłego. Perspektywę socjologiczną i etnograficzną prezentowały referaty dotyczące specyfiki rynków medialnych na świecie, zwłaszcza latynoamerykańskich (Renata Siuda-Ambroziak, UW), nowych form aktywizacji czytelniczej, takich jak *computer mediated communication* – komunikacja zapośredniczona przez komputer (Lucyna Stetkiewicz, UMK) oraz komunikacji w bibliotece akademickiej i jej roli jako narzędzia promocji zasobów i usług w środowisku naukowym (Emilia Lepkowska, Łukasz Jeszke i Iwona Wolniewicz-Pujanek z Politechniki Poznańskiej).

W ramach sesji pt. „Współczesne oblicza kultury” przedyskutowano nowe możliwości komunikacji z konsumentami kultury, jakie daje globalna sieć. Adrian

Uljasz (Uniwersytet Rzeszowski) omówił możliwości popularyzacji polskiej sztuki teatralnej w Internecie, a Monika Wąsik (UŁ) zwróciła uwagę na zmianę modelu komunikacji w teatrze w związku z rozwojem nowych mediów. Zjawiska te dotyczą także relacji z publicznością muzealną, o czym przekonywała kolejna prelegentka – Dorota Sochocka (UŚ Katowice). Ostatni referat sesji Marty Muzioł (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) dotyczył nowego zjawiska tworzenia „wirtualnych cmentarzy”.

Sesja zatytułowana „Komunikacja w organizacji” poświęcona była zagadnieniom komunikacji z perspektywy nauki o zarządzaniu. Magdalena Kalińska (UMK) zaprezentowała wyniki badań mających na celu opisanie wpływu, jaki wywiera pozytywna komunikacja na efektywność pracy zespołowej, natomiast Joanna Wińska (UMK) wskazała na znaczenie języka komunikacji wewnątrzorganizacyjnej jako jednego z kluczowych obszarów tzw. Pozytywnego Potencjału Organizacji.

Obrady zakończyła dyskusja panelowa pt. „Człowiek w dobie konwergencji mediów – szansa czy zagrożenie?”, w której udział wzięli: Tomasz Szlendak i Krzysztof Olechnicki (Instytut Socjologii UMK), Piotr Grochowski (Katedra Kulturoznawstwa UMK), Grzegorz Osiński z Wyższej Szkoły Kultury Społecznej i Medialnej, Tadeusz Wojewódzki reprezentujący Centrum Rozwiązań Menedżerskich SA DEVOTEAM, Tomasz Komendziński z Instytutu Filozofii UMK, Tomasz Kruszewski z Instytutu Informatyki i Bibliologii UMK, Edwin Bendyk – publicysta „Polityki” oraz Bożena Bednarek-Michalska – Dyrektor ds. Informatyki i Innowacji Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Dyskusja toczyła się wokół szeroko pojętych zagadnień komunikacji w kontekście jej wpływu na współczesną kulturę. Uczestnicy próbowali znaleźć odpowiedź na pytanie, czy komunikacja elektroniczna stwarza więcej zagrożeń czy szans dla współczesnego człowieka. Tomasz Szlendak wskazał na zjawisko atomizacji *użytkowników cyberprzestrzeni, formowania się zamkniętych społeczności, „plemion”*, które się dobierają według określonych cech i nie komunikują z innymi grupami. W tym sensie sieć jest narzędziem dzielącym, a nie egalitaryzującym. Podobnego zdania był Edwin Bendyk, który widzi w tym zjawisku także formę obrony przed chaosem informacyjnym. Przypomnił przy okazji, że zjawisko atomizacji istniało zawsze i rzeczywistość wirtualna jest tylko odzwierciedleniem relacji społecznych panujących w *świecie realnym*. Serwisy społecznościowe, takie jak Facebook, nie generują w rzeczy samej nowych relacji, a są jedynie narzędziem zarządzania kontaktami nawiązanymi poza siecią. Grzegorz Osiński podkreślił emocjonalny aspekt komunikacji, który jest nieodłącznym elementem przekazu informacyjnego. Wtórował mu T. Wojewódzki, zwracając uwagę na korelację potencjału emocjonalnego i potencjału intelektualnego użytkowników w procesie komunikacyjnym. T. Szlendak wyraził pogląd, że pierwiastek emocjonalny jest obecnie dominujący, co widać wyraźnie na portalach społecznościowych, służących do pozycjonowania siebie w społeczności. Dochodzi przy tym do zacierania się podziału między sferą prywatną a publiczną. Krzysztof Olechnicki zauważył, że zjawisku przenoszenia przestrzeni prywatnej do publicznej towarzyszy wymóg swoistej „legitymizacji” treści prywatnych przez innych członków społeczności. Prelegenci starali się też wysunąć hipotezy dotyczące przyszłości komunikacji, np. T. Szlendak wskazał na coraz wyraźniejsze postrzeganie technologii komunikacyjnych jako formy zniewolenia i chęć ucieczki od komunikacji jako narzędzia kontroli.

Na drugi dzień konferencji zaplanowano cztery bloki tematyczne. Sesja zatytułowana „Intermedialność przekazu” poświęcona była kulturowym aspektom komunikacji. Przedstawione referaty dotyczyły zarówno zagadnień szerokich (np. rozważania na temat strategii znaczeniowych w przekazach cyfrowych, przedstawione przez Ewę Szcześnieńską z UW, koncepcja „folkloru internetowego” omówiona przez Piotra Grochowskiego czy koncepcja komunikacji jako podzielenia, zaprezentowana przez Tomasza Komendzińskiego z UMK), jak i węższych (np. kulturowe uwarunkowania informacji biznesowej, neosemantyzmy w tekstach informatologicznych, czy formy przekazu w tekście japońskim).

Sesja pt. „E-publikowanie” koncentrowała się na problemach związanych z rozwojem rynku publikacji cyfrowych. Podjęto rozważania na temat wzajemnych relacji pomiędzy tradycyjnymi i nowoczesnymi formami publikowania. Piotr Nowak z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu przyjrzał się bliżej zjawisku samopublikacji, które – jego zdaniem – będzie istotnym elementem nowego modelu nauki, tzw. Science 2.0. Piotr Rudera z UMK stawiał pytania na temat przyszłości prasy tradycyjnej w obliczu dynamicznie rozwijającej się jej formy cyfrowej, a Michał Zając z UW przybliżył fenomen tzw. książki konwergencyjnej jako nowej formy funkcjonowania literatury i książki dziecięcej. Nie zabrakło też przedstawienia konkretnych projektów cyfrowych – Agnieszka Kida-Bosek i Kamil Stępień z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie omówili plany digitalizacji kwartalnika „Akcent”.

Blok „Problemy e-społeczności” dotyczył roli mediów społecznościowych w komunikacji. Veslava Osińska z UMK w Toruniu pokazała, jak zastosowanie technik wizualizacji informacji może poszerzyć perspektywy analizy i interpretacji funkcjonowania zawodowych grup społecznych. Problematykę mediów społecznościowych poruszyli kolejni prelegenci – Beata Sordon z Politechniki Opolskiej i Krzysztof Stachura z Uniwersytetu Gdańskiego, który zwrócił uwagę na charakterystyczne dla ery Web 2.0. zjawisko *lifestreamingu* (ciągłego dopływu informacji o tym, co jednostka w danej chwili robi, gdzie jest i o czym aktualnie myśli). Kwestie etyczne podjęła natomiast Monika Hałas-Cysarz z UW, starając się odpowiedzieć na pytanie, czy społeczność internetowa potrzebuje nowego rodzaju etyki.

Ostatnia sesja, zatytułowana „Sieciowe systemy informacyjne” dotyczyła istotnych zagadnień prezentacji i zarządzania informacją, m.in.: nadinformatywności systemów informacyjnych (Artur Machlarz z Uniwersytetu Opolskiego), metod wizualizacji i prezentacji informacji w wyszukiwarkach internetowych (Natalia Pamuła-Cieślak z UMK) oraz kryteriów oceny systemów informacyjnych w Internecie (Rafał Lewandowski z UAM). Przykład wykorzystania konkretnego produktu – systemu Android jako platformy zarządzania informacją omówił Mariusz Jarocki z UMK.

Imprezami towarzyszącymi konferencji „Homo Communicativus” były: koncert jazzowy w wykonaniu toruńskiej wokalistki Joanny Czajkowskiej wraz z zespołem oraz wystawa pt. „Przestrzeń wiedzy”, prezentująca nowoczesne trendy wizualizacji wiedzy z różnych obszarów naukowych i pozanaukowych.

Jak podają organizatorzy, pomysł zorganizowania konferencji zrodził się w październiku 2012 r. podczas jednej z konferencji bibliologicznych. Debatowano wtedy m.in. o kulturze, nauce i edukacji w Internecie, ale wyłącznie w kontekście informatologicznym. Zabrakło ujęcia szerszego, interdyscyplinarnego oraz integracji różnorodnych stanowisk naukowych. Konferencja „Homo Communicativus” doskonale wypełniła tę lukę. dopełnieniem imprezy będzie publikacja pokonferencyjna, której ukazanie się zapowiedziane zostało na koniec 2013 r.

Karolina Żernicka
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Tekst wpłynął do Redakcji 5 września 2013 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2013 z. 3
PL ISSN 0033-202X

Evelina Kristanova: *Książka na łamach katolickich czasopism społeczno-kulturalnych w Polsce w latach 1945-1953*. Łódź: Wydaw. UŁ 2013, 607 s. ISBN 978-83-7525-783-3.

Pierwsza powojenna dekada była dla polskiego ruchu wydawniczego dekadą pod każdym względem nietypową, precedensem na tle późniejszych faz jego rozwoju oraz sytuacji obserwowanej w innych krajach socjalistycznych. Po krótkim okresie funkcjonowania gospodarki trójsektorowej – oficyn prywatnych, spółdzielczych i państwowych – władze zdecydowały się znacjonalizować palcówki wydawniczo-księgarskie na wzór radziecki. Oczywiście, restrykcjom poddano także wydawnictwa katolickie. Paradoksalnie, dzięki elastycznej polityce Episkopatu, wydawcy kościelni w Polsce przeżyli zarówno „bitwę o handel” Hilarego Minca, terror lat 50., małą stabilizację Władysława Gomółki, lata prosperity Edwarda Gierka, stan wojenny oraz „reformy” lat 80. Władzom do początku lat 50. ubiegłego wieku udało się znacjonalizować w zasadzie cały rynek wydawniczy, poza... wydawcami powiązanymi z Kościołem katolickim: „Albertinum”, „Pallottinum”, „Znakiem” oraz PAX-em. Niektóre z tych wydawnictw, m.in. poznańska Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha („Albertinum”), funkcjonują nieprzerwanie do dziś, wydając zarówno książki, jak i prasę.

Katolicki ruch wydawniczy istniał zatem przez cały okres Polski Ludowej, pomimo nieustannych represji, jakim poddawany był Kościół. Należy pamiętać, że władzom już w latach 40. ubiegłego wieku udało się rozbić środowisko polskich katolików. Duża grupa działaczy katolickich, związana przede wszystkim z Bolesławem Piaseckim (twórcą PAX-u), nie zawahała się współpracować, wbrew hierarchii kościelnej, z socjalistycznym państwem oraz partią komunistyczną. Sam zaś Episkopat był pod nieustannym wpływem ultymatywnych nacisków władz, często szantażu (wystarczy wspomnieć, że urzędy cenzorskie nie tylko ingerowały w publikację prasowe, wykreślając fragmenty tekstów, lecz także nakazywały redakcjom publikację materiałów przesyłanych przez siebie). By się utrzymać, „Tygodnik Powszechny” aktywnie musiał wspierać kampanię wyborczą do sejmiku w 1952 r., a zespół zatrudnionych w nim dziennikarzy w tym samym roku wysłał życzenia noworoczne byłemu naczelnikowi Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk – Antoniemu Bidzie.

Można zatem uznać, że Evelina Kristanova obrała za obiekt swych badań jeden z najciekawszych okresów funkcjonowania polskiego ruchu wydawniczego. Tym bardziej warto ten fakt podkreślić w kontekście niezbyt częstego sięgania przez księgoznawców do problematyki stalinowskiego okresu historii polskiej książki i prasy.

Obiektem badań autorki, których rezultaty przedstawiła na kartach swego wyjątkowego, nie tylko z uwagi na objętość (607 strof formatu B5), dzieła, jest propagowanie książek (głównie zawierających treści religijne) na łamach katolickich periodyków społeczno-kulturalnych w okresie tzw. utrwalania władzy ludowej w Polsce. Koniecznie należy w tym miejscu zaakcentować kolejną kwestię, która istotnie

wzmacnia słuszość dokonanego przez dr Kristanovą wyboru problematyki badań: katolickie czasopiśmiennictwo społeczno-kulturalne tamtego okresu mieściło się – w odróżnieniu na przykład od jego pozycji w obecnym okresie – w głównym nurcie polskiego czasopiśmiennictwa. Uwaga ta dotyczy zarówno prasy centralnej, jak i prowincjonalnej. Dla przykładu: w 1946 r. z czternastu tytułów wydawanych na terenie województwa poznańskiego, tylko cztery nie miały zwrotów: „Polska Ludowa” oraz trzy czasopisma katolickie – „Głos Katolicki”, „Msza Święta” i „Wiadomości Duszpasterskie” (notabene „Głos Katolicki” wychodził w nakładzie równym „Polsce Ludowej” – 35 tys. egz. – a władze zupełnie nie radziły sobie z olbrzymią poczytnością tego i innych katolickich tytułów. Fakt ten spędzał przysłówymu sen z powiek działaczom partyjnym odpowiedzialnym za agitację i propagandę. „Ludność [...] jest bardzo religijna – czytamy w materiałach PPR dotyczących kolportażu, czytelnictwa oraz upowszechniania książki i prasy. Po drugie, kler jest bardzo poważnym hamulcem w pracy kolportażowej. Ludność woli czytać gazety religijne” (*Sprawozdanie miesięczne z kolportażu prasowego za maj 1948 r.* Archiwum Państwowe w Poznaniu, Komitet Wojewódzki Polskiej Partii Robotniczej. Sygn. 173).

Autorka recenzowanej monografii skoncentrowała się na dwóch głównych zagadnieniach badawczych. „Pierwsze z nich – jak sama pisze we *Wstępie* – odnosi się do sposobu i form upowszechniania książki na łamach pism przeznaczonych dla odbiorców o wyższych kompetencjach czytelniczych, a więc posiadających średnie i wyższe wykształcenie. Drugie wiąże się z odpowiedzią na pytanie, w jakiej mierze redakcje tychże periodyków w okresie silnego nacisku ideologii komunistycznej starały się propagować własny, niezależny model kultury i w jakiej mierze starały się wykorzystać książkę w celu umocnienia kultury chrześcijańskiej oraz utrwalenia katolickich wzorców życia społecznego” (s. 12).

Wyniki swych analiz naukowych E. Kristanova zreferowała w tekście cechującym się przejrzystością zarysowaną kompozycją, podkreślającą przyjęte cele badawcze. W pięciu rozdziałach przedstawiła kolejno: relacje pomiędzy Kościołem katolickim a państwem w latach 1945-1953 („Stosunki Kościół – państwo w latach 1945-1953 w Polsce”), ogólną sytuację na rynku książki i prasy katolickiej w badanym okresie („Polska prasa i książka katolicka w latach 1945-1953”), styl recenzowania książek różnych typów w prasie katolickiej („Recenzje książek na łamach wybranych periodyków”), zagadnienia reklamy i promocji wydawnictw nieperiodycznych w prasie katolickiej („Promocja książki”) oraz niestandardowe formy promocji literatury na łamach prasy („Inne formy upowszechniania książki”). W zakończeniu autorka dokonała syntetycznego podsumowania wyników przeprowadzonych analiz. Książkę zamykają różnego rodzaju materiały pomocnicze (bibliografia, wykaz ilustracji i tabel oraz indeksy: osobowy, księgarń, wydawnictw i wydawców). Bardzo wartościowym elementem recenzowanej monografii jest zbiór biogramów dziennikarzy piszących do prasy katolickiej oraz jej redaktorów. Do każdego egzemplarza książki dołączony został CD-ROM zawierający dokładne opisy bibliograficzne książek zrecenzowanych na łamach przebadanych czasopism katolickich.

Prześledźmy szczegółowiej metodykę badawczą, jaką E. Kristanova zastosowała w poszczególnych częściach swego opracowania, oraz uzyskane przez nią wyniki.

Szkicując sytuację społeczno-polityczną w Polsce Ludowej po 1945 r., siłą rzeczy nie należało oczekiwać, aby autorka samodzielnie przeprowadziła szerszej zakresowej kwerendy archiwalne w tym zakresie. Problematyka ta znalazła swe obywatelstwo w publikacjach wielu autorów, którzy ujmowali ją z różnych pozycji ideowych. Starannie wyselekcjonowana przez nią literatura przedmiotu przekonuje o jej znakomitej orientacji w pokaźnym już w tej chwili nurcie historiografii Polski Ludowej. Na podstawie zastanego piśmiennictwa przedstawiona została specyfika międzynarodowej sytuacji Polski w ramach tzw. systemu jałtańskiego oraz polityka wewnętrzna prowadzona przez władze. W nawiązaniu do tych kwestii kompetentnie nakreśliła pozycję Kościoła oraz strategię, które Episkopat przyjął w walce o przetrwanie. Być

może warto byłoby mocniej zaakcentować w tych fragmentach pracy zlekceważenie siły Kościoła przez komunistów (co w efekcie z dekady na dekadę wzmacniało go, ostatecznie walnie przyczyniając się do demontażu ustroju w latach 80.) oraz wpływ *Porozumienia* zawartego 14 kwietnia 1950 r. pomiędzy Episkopatem Polski a rządem na status prasowych i dziełowych wydawnictw kościelnych. Uwaga ta wynika jednak z subiektywnego stanowiska autora recenzji i w żadnej mierze nie obniża wartości recenzowanego tekstu.

Metodyka przyjęta w kolejnym rozdziale znacząco różni się od zastosowanej w rozdziale omówionym powyżej. W tym przypadku autorka, tworząc model mający wyjaśnić mechanizmy, jakie ukształtowały rynek wydawnictw katolickich w powojennej Polsce, prowadzi szeroko zakrojone kwerydy archiwalne. Rozdział ten jest standardowo skomponowany oraz oparty na prostych założeniach dedukcyjnych. Dowiadujemy się z niego o wyjątkowej roli wydawnictw katolickich w polskim ruchu wydawniczym drugiej połowy lat 40. ubiegłego wieku, jego dorobku oraz restrykcjach, jakim był poddawany. Dr Kristanova nie przeprowadziła szerszej analizy zatrzymanych wydawnictw kościelnych przez komunistyczną cenzurę, warto jednak – dla podkreślenia słusznych wniosków, jakie w tym kontekście formułuje – przytoczyć kilka szczegółowszych danych. Otóż dwie największe oficyny katolickie działające w tamtym okresie w Polsce – „Albertinum” (Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha) oraz „Pallottinum” – w 1949 roku (przypomnijmy: roku największego nasilenia restrykcji wymierzonych w wydawnictwa katolickie) przedłożyły do ocenzurowania w Wojewódzkim Urzędzie Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Poznaniu łącznie 56 książek, z czego cenzura zatrzymała 31 (ponad 55% – sic!).

Omawiany w tej chwili rozdział dzieła E. Kristanovej zwieńczony został minimonografiemi czasopism, na których łamach promowano książki. Autorka szczegółowo scharakteryzowała „Tygodnik Powszechny”, „Głos Katolicki”, „Tygodnik Warszawski”, „Tygodnik Katolicki”, „Znak” oraz „Przegląd Powszechny”. Ten fragment rozdziału drugiego w naturalny sposób pozwolił przejść do zasadniczej części pracy, jaką stanowi kolejny, trzeci rozdział poświęcony recenzowaniu książek na łamach właśnie tych periodyków katolickich. W latach 1945-1953 opublikowano w nich 1375 recenzji książek. Nietrudno się domyślić, że najwięcej tytułów omówionych zostało na łamach „Tygodnika Powszechnego” (640), następnie: „Przeglądu Powszechnego” (403), „Tygodnika Warszawskiego” (226), „Głosu Katolickiego” (59), „Tygodnika Katolickiego” (24) oraz „Znaku” (23). (Z recenzenckiego obowiązku chciałbym w tym miejscu zwrócić uwagę na przeoczenie redakcyjne, do którego doszło w nagłówku tabeli nr 3 zamieszczonej na stronie 238 – nie uwzględniono w nim „Tygodnika Katolickiego”, który został jednak ujęty w statystyce przedstawionej w tabeli.) Większość opublikowanych recenzji dotyczyła książek napisanych przez polskich autorów (972), ponad połowę mniej – literatury obcej (403). Warto także podkreślić polemiczny charakter publikowanych ocen – 5 do 10% omówień zawierało oceny negatywne. Fakty te mogą świadczyć o autentycznej krytyce, wartkiej wymianie myśli na łamach czasopism katolickich, co w efekcie przekonuje o kulturotwórczej roli, jaką spełniały one w badanym przez E. Kristanovą okresie. Przedstawiony aspekt statystyczny rozpatrywanego w tym rozdziale problemu, autorka przechodzi do szczegółowego omówienia specyfiki recenzowania poszczególnych typów piśmiennictwa, rozpoczynając od najbardziej reprezentatywnego, jakim były dzieła o treści religijnej. Następnie omawia publikacje historyczne, literaturę piękną oraz (zbiorczo) publikacje niemieszczące się w powyższej tematyce. Podział ten – co naturalne – wynika z charakteru zebranego materiału źródłowego, choć – zdaniem piszącego te słowa – warto byłoby poświęcić nieco uwagi także seriom wydawniczym, które przybierały różne formy (m.in. klubów książki itp.), traktując je jako odrębną, ze wszech miar interesującą, problem badawczy. Zagadnienie to pojawia się wprawdzie w kolejnym rozdziale, niemniej także nie stanowi odrębnego problemu badawczego, lecz rozpatrzone zostało łącznie z reklamą pojedynczych tytułów (s. 436 „Reklama tytułów i serii książkowych”).

Czwarty rozdział pracy poświęcony został zagadnieniom promocji i reklamy książki na łamach czasopism katolickich. W tym przypadku autorka podzieliła wszystkie ogłoszenia reklamowe na trzy kategorie: (1) wydawnicze, (2) księgarskie oraz (3) tytułów książek i serii wydawniczych. Poza „Znakiem”, pozostałe z analizowanych czasopism regularnie zamieszczały ogłoszenia wydawnicze i księgarskie, choć zaznaczyć należy, że publikowano je raczej w przypadkowych miejscach na łamach czasopism. Bardzo różne były także realizacje typograficzne tych anonsów: od dużofORMATOWYCH, rozbudowanych graficznie reklam po niewielkie anonse zawierające wyłącznie podstawowe dane na temat książki. Oczywiście nikogo nie powinien dziwić fakt, że poczesne miejsce w reklamie wydawniczej i księgarskiej zajmowały książki o treści religijnej pisane z pozycji katolickich. Jednak rozbiecie przez władze komunistyczne środowiska polskich katolików odbijało się na promocji książki religijnej, wprowadzając pewien zamęt wśród czytelników. Wiemy, że „Tygodnik Powszechny” krytykował na przykład PAX-owskie inicjatywy wydawnicze, na co z oburzeniem reagowali czytelnicy. „Szanowny Panie Redaktorze – czytamy w liście czytelniczki do redakcji TP – Nigdy bym nie przypuszczała, że «Tygodnikowi Powszechnemu» będzie zależało na tym, by dyskredytować tak wartościowy i pożyteczny podręcznik do nauki religii, jakim jest bez wątpienia ostatnio wydany przez PAX *Katechizm religii katolickiej*. Mam mianowicie na myśli artykuł ks. A. Bardeckiego pt. *Reforma katechizmu* (TP nr 351). Autor niedwuznacznie piętnuje ten katechizm jako «reakcyjny», który w świetle osiągnięć dokonanych na Zachodzie traci właściwie swoją rację bytu. Sądzę, że takie postawienie sprawy jest niewłaściwe i krzywdzące dla wydawców. Maria Makowska (Wrocław)”. („Tygodnik Powszechny” z 6 stycznia 1952 r. *Listy do Redakcji*, s. 7. Zob. także polemikę z „Dziś i Jutro” w artykule pt. *Błędy, które trzeba sprostować*. „Tygodnik Powszechny”, nr 1/355 z 6 stycznia 1952 r., s. 8 i in.). Podobnych przykładów można podać więcej.

W ostatnim, piątym, rozdziale recenzowanego dzieła omówione zostały mniej typowe metody promocji książek na łamach czasopism katolickich. Autorka bardzo szczegółowo, podając wiele ciekawych przykładów, nakreśliła m.in. takie formy upowszechniania literatury jak: publikowanie fragmentów książek, drukowanie powieści w odcinkach, informowanie o imprezach promujących książkę oraz przedstawianie sylwetek pracowników książki (bibliotekarzy, drukarzy, księgarzy i wydawców). Ciekawą formą promocji czytelnictwa była również publikacja artykułów poświęconych teoretycznym aspektom książki, na przykład losom cennych kolekcji bibliofilskich, historii drukarstwa, introligatorstwa itp. Sporo – w ramach propagowania piśmiennictwa religijnego – pisano także o Biblii, procesie jej poznawania i interpretacji. W rozdziale tym opisano także ówczesne instytucje obiegu książki.

Recenzent nie ma wątpliwości, że autorce w pełni udało się udowodnić zasadniczą tezę, jaką postawiła w swej pracy. Rola katolickich czasopism społeczno-kulturalnych w promowaniu książki była niezwykle ważna. Jak pisze w Zakończeniu swej monografii „Analiza ich zawartości dowiodła, że periodyki te, chociaż nie należały do zakresu specjalistycznej prasy bibliologicznej, odegrały znaczącą rolę w promowaniu kultury książki w trudnym okresie powojennym” (s. 525). Podjęte badania wiązały się z niezwykłym wysiłkiem, za niezwykły uznać także należy efekt, jakim jest recenzowane dzieło. Książka stanowi wybitną pozycję naukową. Wydaje się, że może także służyć jako podręcznik akademicki na poziomie bibliologicznych studiów doktoranckich. Ta wyjątkowa pod każdym względem monografia stawia dr Evelinę Kristanovą w rzędzie najwybitniejszych badaczy najnowszej historii książki polskiej.

Piotr Nowak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Tekst wpłynął do Redakcji 23 sierpnia 2013 r.

M a r i a S i u d a: *Prasa województwa kieleckiego w latach 1944-1989: studium historycznoprasoznawcze*. Kielce : Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego 2012, 368 s. ISBN 978-83-7133-523-5.

Prasa regionalna i lokalna, czasami w sposób pejoratywny określana mianem prowincjonalnej (w opozycji do prasy ogólnopolskiej, centralnej) zaznaczała swoją obecność na rynku wydawnictw periodycznych po roku 1989. Istniała oczywiście wcześniej, ale była stosunkowo słabo rozwinięta. Rok 1990 przyniósł uregulowania prawne mające wpływ na jej rozwój: ustawy o samorządzie terytorialnym, o samorządzie powiatowym, o wprowadzeniu trójstopniowego podziału terytorialnego. Nie bez znaczenia był też upadek RSW i uproszczenie procedury rejestracji nowych gazet i czasopism. Charakterystyczna do 1989 r. tematyka agitacyjno-propagandowa, zastąpiona została informacjami związanymi z terenem, na co wpływ miały także powstające lub coraz sprawniej funkcjonujące koła miłośników regionu, ziemi, dla których ważna stała się problematyka kulturalna, historyczna, społeczno-obyczajowa, sportowa, biograficzna przypominająca postaci ważne dla wsi, miasta, regionu. Prasa ta, rozwijając się coraz prężniej, sama zaczęła się stawać interesującym problemem badawczym. W okresie ostatnich dziesięciu lat poświęcono prasie lokalnej¹ i regionalnej² kilka poważnych prac naukowych.

Maria Siuda w książce *Prasa województwa kieleckiego w latach 1944-1989: studium historycznoprasoznawcze* zajęła się przedstawieniem mechanizmów funkcjonowania prasy województwa kieleckiego w okresie PRL, tj. w latach 1944-1989³ oraz ukazaniem mechanizmów nacisku, jakim ona ulegała, zwłaszcza roli władz partyjnych w manipulowaniu środkami masowego komunikowania. Drugim zadaniem określonym we *Wstępie* było zbadanie, czy istnieje związek „między ogólnym rozwojem miasta, jego zapleczem kulturalnym i naukowym a funkcjonowaniem prasy” (s. 11). Zasięg chronologiczny pracy wyznaczają daty 1944-1989, z których pierwsza związana jest z powstawaniem zrębów państwa na wyzwolonych terenach określonych w przyszłości mianem województwa kieleckiego, a druga oznacza koniec PRL. Przyjęty zasięg geograficzny, Kielecczyzna, wyznaczony został granicami administracyjnymi, obejmującymi ziemię częstochowską, kielecką, radomską. Autorka zwraca uwagę, że teren określany tym terminem, w różnych okresach historycznych, nie zawsze obejmował wszystkie wyżej wskazane ziemie (od 1975 r. bez ziemi radomskiej). Zasięgiem formalnym objęto „ogół wydawnictw periodycznych (dzienniki, gazety [?]⁴), czasopisma o różnej częstotliwości ukazywania się i ich mutacje, poza kalendarzami, kronikami i rocznymi sprawozdaniami” (s. 11).

Wykorzystane materiały źródłowe, to zespoły akt znajdujące się w Archiwum Akt Nowych (Ministerstwa Informacji i Propagandy, Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, Centralnego Urzędu Wydawnictw, Przemysłu Gra-

¹ J. Wojniłowicz: *Prasa wydawana w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1991-2000*. Tomaszów Mazowiecki 2003; M. Andrzejewski: *Prasa w Elblągu 1787-1945*. Gdańsk 2005; W. M. Kolasa: *Prasa Krakowa w dekadzie przemian 1989-1998*. Kraków 2004; K. Walczak: *Czasopisma kaliskie XIX i początku XX w. Studium bibliologiczne*. Kalisz 2005; L. Pokrzyka: *Prasa w Lublinie (1989-2003) : realia wolnego rynku*, Lublin 2006.

² J. Załuski: *Prasa wielkopolska II połowy XX wieku*. T. 2, 1971-2000. Poznań 2005; J. Lachendro: *Prasa województwa krakowskiego w latach 1918-1939*. Kraków 2006; *Prasa regionalna jako źródło do badań historycznych okresu XIX i XX wieku*. Pod red. Joanny Nowosielskiej-Sobel, Grzegorza Straucholda i Tomasza Słepowrońskiego. Wrocław 2011; *Prasa sądecka od zarania do dziś 1891-2011*. Pod red. Bolesława Farona, współpr. Agnieszka Ogonowska. Kraków 2012; *Oblicza prasy Ziemi Zachodnich*. Red. nauk. Andrzej Bück, Przemysław Bartkowiak, Dawid Kotlarek. Zielona Góra 2013.

³ Tu sprostowanie: określenie PRL zostało użyte mylnie na oznaczenie całego okresu chronologicznego przyjętego dla omawianej pracy. Polska Rzeczypospolita Ludowa, to lata 1952-1989, natomiast w okresie 1944-1952 oficjalną nazwą państwa była Rzeczypospolita Polska.

⁴ Wg *Encyklopedii wiedzy o prasie*. Wrocław 1976, s. 71: „dziennik, gazeta [...] czasopismo] o treści ogólnej i małej amplitudzie periodyczności, ukazujące się częściej niż dwa razy w tygodniu; w potocznym znaczeniu utożsamiany z gazetą”.

ficznego i Księgarstwa, Centralnego Urzędu Gospodarki Materiałowej, wybranych Wydziałów KC PZPR, Związku Zawodowego Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej, Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, Zbiór Prasy Konspiracyjnej) i Archiwum Państwowym w Kielcach. Uzupełniają je drukowane wspomnienia dziennikarzy oraz „Niezwyczajnie cenne [...] relacje Macieja Kwaśniewskiego i Marka Lisa” (s. 15). Nie znajdujemy jednak w pracy żadnego bliższego wyjaśnienia, kim są te osoby, ani o jakie dokumenty (źródła?) chodzi⁵. W wykazie literatury jest tylko lakoniczna informacja „Relacje w posiadaniu autorki” (wywiady, dokumenty kserowane?). Skoro o bibliografii już mowa, to podobne wątpliwości budzi zaliczenie do niepublikowanych źródeł (!) pracy magisterskiej (s. 340).

Przyjęte przez autorkę metody pracy są charakterystyczne dla badań prasoznawczych: do analizy dziennika „Słowo Ludu” i czasopism regularnie wydawanych, tj. „Przemiany”, „Walczyliśmy o stal”, „Język Polski” zastosowana została analiza zawartości prasy. Przeglądu tych czasopism dokonano przy zastosowaniu prób reprezentatywnych, a do analizy ich zawartości zaadaptowano klucz kategoryzacyjny opracowany przez Irenę Tetelowską. Autorka nie daje, niestety, żadnego przypisu do konkretnej pracy Tetelowskiej⁶, brakuje jej też w wykazie literatury. Dla czasopism konspiracyjnych i opozycyjnych, czasopism Kościoła katolickiego, prasy urzędowej i samorządowej oraz czasopism szkolnych przyjęta została metoda jakościowa, opisująca charakterystyczne tendencje pojawiające się w czasopismach.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Rozpoczyna ją rozdział „Prasa polska 1944-1989”, w którym autorka przypomina zmieniającą się sytuację polityczną, implikującą zmiany w systemie prasowym. Zwraca uwagę na prasę pierwszego okresu po wyzwoleniu wymieniając pisma: tzw. okresu lubelskiego, pierwszych partii politycznych, pierwsze pisma społeczno-kulturalne i literackie, religijne oraz przywołuje fakt powstania Spółdzielni Wydawniczo-Oświatowej „Czytelnik”. Następująca po wyborach 1947 r. coraz większa ideologizacja wszystkich sfer życia oraz powstanie w grudniu 1948 r. PZPR wpłynęło bezpośrednio na ukształtowanie się nowego modelu prasy informacyjnej, który autorka prezentuje w tym rozdziale. Zmiana nastrojów społecznych i „odwilż” po październikowym VIII Plenum KC PZPR (1956 r.) zaowocowała nowymi tytułami skierowanymi do różnych grup odbiorców, ale nie trwało to długo. M. Siuda skrupulatnie, choć ze zrozumiałych względów stosunkowo skrótowo, przedstawiła decyzje polityczne, gospodarcze i administracyjne lat 60. i 70. ubiegłego wieku. Wspomniała okres rozkwitu ruchu społecznego „Solidarność” (1980/81), który pociągnął za sobą kolejne zmiany na rynku prasy i powstanie czasopism niezależnych. Działania te zostały ukrócone w noc wprowadzenia stanu wojennego, ale nie zlikwidowane – nasiliły się inicjatywy zmierzające do wydawania pism nielegalnych, tzw. prasy podziemnej. Autorka zakończyła ten przegląd obradami Okrągłego Stołu i realizacją jego postanowień, co miało wpływ na uchwalenie przez Sejm w maju 1989 r. istotnych ustaw związanych z prasą, reaktywowanie „Tygodnika Solidarność” i zgodę na wydawanie ogólnopolskiego dziennika „Gazeta Wyborcza”.

Podsumowaniem wywodów miała być zapewne tabela 1: *Liczba tytułów prasowych ukazujących się w PRL w obiegu oficjalnym w latach 1944-1989* (s. 54). Dane z lat 1944/45 do 1978 r. autorka zaczerpnęła z „Ruchu Wydawniczego w Liczbach” (t. 24, Warszawa 1978), ale dane za kolejne lata, tzn. 1980-1988 wzięte zostały z „Rocznika Statystycznego Kultury 1989” (Warszawa 1989), w związku z czym pojawiają się pytania. Po pierwsze, dlaczego,

⁵ Można domniemywać, że wspomniany Maciej Kwaśniewski, to były redaktor naczelny „Dziennika Polskiego”, zawodowo związany z Krakowem, od 1981 r. współpracownik ZR Świętokrzyskiej „S”. Natomiast druga postać, to być może ks. dr hab. Marek Lis, zawodowo związany z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego. Ale pewności nie mam.

⁶ I. Tetelowska jest autorką kilku prac, m.in. *Analiza i ocena zawartości dzienników*, cz. 1 i 2, „Zeszyty Prasoznawcze” 1960, nr 1 i nr 4/5; *Analiza zawartości gazet- wstępne studium funkcjonalnej typologii gazet*, tamże 1962 nr 4; *Szkice prasoznawcze*, [w:] *Wybór rozpraw i artykułów*. Pod red. P. Dubiela, W. Pisarka, Kraków 1972.

pomimo iż „Ruch Wydawniczy w Liczbach” ukazuje się nieprzerwanie⁷, dane zostały zaczerpnięte z różnych źródeł? Przyjmuje się takie rozwiązanie, gdy np. chcemy dokonać porównania danych z różnych źródeł, sprawdzić ich wiarygodność, ale gdy dane te dotyczą tego samego okresu (!). W innej sytuacji taki zabieg jest błędem metodologicznym. To, że takie różnice istnieją pokazuje przykładowo wzięty 1970 r.: „Ruch Wydawniczy w Liczbach” podaje wówczas 2883 tytuły, ale według „Rocznika” to tylko 2750 tytułów. Różnica wynika stąd, że „Ruch” uwzględniał gazety informacji ogólnej, czasopisma naukowe, ogólne, młodzieżowe i dziecięce, urzędowe i oficjalne oraz zawodowe. Te ostatnie nie są uwzględniane przez „Rocznik”. Stąd różnice, wymagające w pracy badawczej wyjaśnienia. Kolejne pytanie dotyczy 1979 r. i liczby 2759 tytułów podanych w tabeli: skąd one pochodzą, bo żadne uwzględnione źródło tego roku nie obejmuje? „Ruch Wydawniczy w Liczbach” podaje w tym roku 2555 tytułów (R. 26: 1980, Warszawa 1982, s. 77). Dlaczego tabela nie uwzględnia 1989 r., choć uwidacznia go tytuł tabelki? I wreszcie wypada żałować, że dane przedstawione w tabeli nie zostały skomentowane, choć miały zapewne ilustrować wcześniej opisaną sytuację. Uczyniono to dopiero na s. 93. Komentarz pod tabelą dotyczy innych kwestii.

Rozdział drugi – „Problemy edytorsko-wydawnicze i statystyka prasy kieleckiej” – obejmuje pięć zagadnień szczegółowych. Autorka deklaruje we *Wstępie* (s. 25) i powtórzyła na początku tego rozdziału (s. 57), że przy pisaniu pracy zastosowany został układ problemowy wykorzystujący formułę Harolda D. Lasswella. Pierwsze pytanie tego schematu komunikacji brzmi „Kto mówi?”. W związku z tym wzięto pod uwagę instytucje wydawnicze, które decydowały o tym, jakie tytuły prasowe wydawać i interesy jakiej grupy tytuły te będą reprezentowały (partie i organizacje polityczne, Kościół katolicki, pisarzy). Omówiono działalność Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy w zakresie sterowania działalnością prasowo-wydawniczą, a po jego rozwiązaniu Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa”. Korzystając m.in. ze sprawozdań Wydziału Informacyjno-Prasowego WUIiP autorka przeanalizowała stan drukarni i introligatorni tuż po wojnie na interesującym ją terenie. Przedstawione zostały drukarnie prywatne, ich możliwości i zasoby do chwili upaństwowienia, następnie zmiany struktury przemysłu poligraficznego w 1949 r. i w latach następnych. Kolejne dwa podrozdziały zostały poświęcone analizie statystycznej ruchu wydawniczego. Autorka swoje uwagi na temat gospodarki papierem rozpoczęła od

⁷ Opracowania nie ukazywały się drukiem w latach 1951-1954 ponieważ zaprzestano wówczas publikowania wszelkich wydawnictw statystycznych. W 1974 r. opublikowano zestawienie retrospektywne „Ruchu Wydawniczego w Liczbach 1944-1973”. Należy wspomnieć, że w maju 1945 r. GUS powołał Wydział Statystyki Oświaty, Nauki i Kultury, w nim Referat Statystyki Druków. W czerwcu doszło do porozumienia pomiędzy nim, a Biblioteką Narodową, na mocy którego statystyka druków miała być opracowywana w GUS-ie na podstawie materiału wpływającego do BN jako egzemplarz obowiązkowy. Tam porównywano go z materiałami napływającymi do GUKPPIW. Jeśli chodzi o czasopisma, to przyjęto zasadę uwzględniania w zestawieniu liczby czasopism wg rejestru z dnia 31 grudnia każdego roku (52 numery tygodników, 12 numerów miesięczników, 4 numery kwartalników) oraz te, które nie wydały wprawdzie ostatniego numeru, ale przesyłały dane do celów rejestracji. Wg tych zasad opracowano w GUS-ie dane statystyczne dotyczące kultury za lata 1945-1947 (*Statystyka kultury 1945, 1946, 1947*. Warszawa 1949). Dane za rok 1950 przygotował GUS, ale nie na podstawie materiałów z BN, a na podstawie materiałów Biura Prasy i Informacji Prezydium Rady Ministrów. Trzeba też pamiętać, że opracowanie wydawnictw periodycznych wymagało ustalenia nie tylko zasięgu formalnego tych wydawnictw, ale także pojęcia jednostki statystycznej. Jest nim tytuł (nazwa) periodyku wychodzącego w danym roku. Nie można też sumować tytułów czasopism i gazet wydawanych w okresie kilku lat, ponieważ poza tytułami nowymi i takimi, które przestały się ukazywać, będą to w większości te same pozycje. Podstawowym podziałem stosowanym w statystyce wydawnictw periodycznych od jej początków jest częstotliwość ukazywania się. Kolejne lata, wraz z rozwojem samej statystyki oraz grupy wydawnictw periodycznych, przyniosły nowe kryteria klasyfikacji (m.in. w 1966 r. klasyfikację według treści sporządzaną na podstawie 26 działów „Przewodnika Bibliograficznego” zastąpiono międzynarodową klasyfikacją UNESCO). Więcej na temat statystyki wydawnictw w Polsce zob. K. Bańkowska-Bober: *Statystyka wydawnictw w Polsce. Historia, metodyka i organizacja*. Warszawa 2006.

analizy strat w przemyśle papierniczym spowodowanych działaniami wojennymi. Podkreślone zostało strategiczne znaczenie papieru we wszelkich działaniach propagandowych, w tym także dysponowania tytułami prasowymi.

W dalszej części pracy autorka szczególnie dokładnie przyjrzała się zasięgowi terytorialnemu mutacji wojewódzkich gazet partyjnych, częstotliwości, nakładowi oraz zwrotom gazet i czasopism, rozwojowi dziennika wojewódzkiego „Słowo Ludu” w latach 1949-1968. Przeprowadzona statystyka prasy Kielecczyny uwzględniała liczbę tytułów prasowych wydawanych w poszczególnych ośrodkach tego regionu w latach 1944-1989, dynamikę jej rozwoju i trwałość.

W rozdziale trzecim „Przegląd tytułów prasy Kielecczyny” (s. 111-194) autorka podzieliła 270 tytułów⁸ na sześć zasadniczych grup: „prasa informacyjno-polityczna, prasa opozycyjna i konspiracyjna, prasa religijna, czasopisma społeczno-kulturalne, prasa urzędowa, czasopiśmiennictwo⁹ treści specjalnej” (s. 111). Jako podstawę podziału przyjęła kryterium treściowo-wydawnicze, zdefiniowała je i uzasadniła. W obszernym rozdziale, korzystając – co należy podkreślić – z licznych materiałów źródłowych i odwołań do samej prasy z omawianego okresu przedstawiła wyodrębnione grupy i podgrupy, zwracając uwagę na wstępny etap organizowania redakcji (w tym na sprawy personalne), drukarni, na wydawców, profil wydawnictw, nakłady, zużycie papieru i inne koszty wydawania tytułów prasowych.

W rozdziale czwartym „Zawartość prasy” (s. 195-274), jego część zasadniczą („Analiza zawartości poszczególnych grup czasopiśmienniczych”) poprzedziła autorka podrozdziałem na temat *Ingerencji cenzorskich jako narzędzia reglamentowania treści*, w którym za pomocą licznych i ciekawie dobranych egzemplifikacji, pokazała metody pracy cenzury i zakres jej ingerencji. Analiza prasy informacyjno-politycznej sporządzona została metodą tzw. tygodnia konstruowanego, a klucz kategoryzacyjny uwzględniał dziesięć grup tematycznych: (1) polityka polska, (2) polityka międzynarodowa, (3) przemysł, rolnictwo i inne zagadnienia gospodarcze, (4) kultura i sztuka, (5) oświata, (6) nauka, (7) regionalizm, (8) sport, (9) literatura, (10) życie codzienne mieszkańców. Roczniki do badań wybrano wg zasady co pięć lat jeden rocznik, ale uwzględniono też daty przełomów politycznych (1956, 1976, 1981). Pozostałe grupy czasopism omówione zostały w odmienny sposób, uwzględniający nielicznych reprezentantów każdej z nich. Dodatkowo materiał wzbogacono informacjami o etapach rozwoju kulturalnego PRL-u, rozwoju ruchu naukowego Kielecczyny itp.

Ostatni rozdział pracy „Dziennikarze” poświęcony został, współtwórcom „nadawanych komunikatów”. Autorka omówiła grupę dziennikarzy zawodowych, tworzących prasę opozycyjną, redaktorów czasopism katolickich i grupę korespondentów, zwróciła uwagę na warunki socjalno-bytowe i postawy polityczne.

Omówiona praca M. Siudy jest obszernym opracowaniem dającym obraz regionalnych wydawnictw periodycznych w długim okresie historycznych przemian od momentu wyzwolenia w 1944 r. aż do roku wielkiego przełomu zmian politycznych, ekonomicznych i kulturowych. Daje też interesującą charakterystykę działalności wydawniczej regionu, który w świadomości społecznej należy do regionów uboższych ekonomicznie i kulturowo. Jednak po przeczytaniu całej pracy nieodparcie ma się wrażenie, że jeszcze w niej czegoś brakuje. Ma to związek z dwukrotnie, co podkreślałam, anonsowanym problemowym układem pracy z wykorzystaniem formuły Lasswella (s. 25, 57), który gdzieś ostatecznie autorce umknął z pola widzenia. Nie wdając się w dłuższe wywody trzeba jednak przypomnieć, że wspomniany model stosowany jest do analizy mass mediów, a jego

⁸ W „Zakończeniu” pracy (s. 332) ta liczba wzrosła do 320!

⁹ Powinno być raczej „czasopisma treści specjalnej” (tak też podaje cytowana w pracy *Encyklopedia wiedzy o prasie...*, s. 56, do której jest odesłanie, gdyż współcześnie termin „czasopiśmiennictwo” używany jest na określenie „działu piśmiennictwa dotyczącego czasopism” (*Słownik języka polskiego*, t.1. Warszawa 1978, s. 331). Sama autorka stosuje ten termin niekonsekwentnie, np. w spisie treści 3.5 „Czasopisma treści specjalnej”, a 4.2.6 (na oznaczenie tej samej grupy) „Czasopiśmiennictwo treści specjalnej”.

linearność zakłada działanie jednokierunkowe; przy analizie form komunikowania o instrumentalnym charakterze – jak w omawianej pracy – cel nadawcy jest z góry określony i jest nim zmiana postaw odbiorcy. Model ów składa się z kilku pytań, a mianowicie: Kto?, Co? W jaki sposób? (za pomocą jakiego kanału lub bardziej współcześnie – jakiego medium), Do kogo? (odbiorca masowy lub indywidualny), Z jakim skutkiem? (osiągnięty efekt: interakcja, reakcja, pasywność)¹⁰. Autorka pominęła zupełnie dwa ostatnie, jakże istotne ogniwa! Wydaje się, że sam temat pracy nie budził tak dalece idących oczekiwań związanych z pogłębianymi studiami nad przekrojem społecznym i odbiorem czytelniczym na terenie województwa kieleckiego, ale autorka sama wywołała takie oczekiwania. Niestety, nawet w „Zakończeniu” nie odniosła się do tych kwestii. Nie wątpiąc w znaczący nakład pracy włożony w dotarcie do źródeł, zebranie obszernego materiału i w jego problemowe opracowanie, przydatne nie tylko dla zainteresowanych historią i współczesnością swojego regionu, ale zapewne szerzej – dla historyków prasy, ruchów społecznych i politycznych, trzeba jednak zauważyć, że autorce zabrakło konsekwencji i skrupulatności, czego z pewnością można było uniknąć.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

¹⁰ W recenzowanej pracy na s. 25 podana jest wersja bardziej rozwinięta, zawierająca więcej pytań.

Tekst wpłynął do Redakcji 6 września 2013 r.

B o o m i k r y z y s. Nowe czasopisma literacko-artystyczne i społeczno-kulturalne w Polsce po roku 1980, pod red. Magdaleny Rabizo-Birek. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne Fraza, Seria „Biblioteka Frazy” [brak nr], 2012, 256 s. ISBN 978-83-7338-798-0, ISSN 978-83-6678-38-1.

Praca zbiorowa wydana pod redakcją Magdaleny Rabizo-Birek jest publikacją z dziedziny prasoznawstwa, dotyczącą polskiego czasopiśmiennictwa literacko-artystycznego i społeczno-kulturalnego. Zainteresuje bibliotekarzy i bibliotekoznawców, bowiem w dużej mierze dotyczy bieżących problemów polskiej prasy.

Słabość książki to skupienie się przede wszystkim, wbrew drugiej części podtytułu, na periodykach literacko-artystycznych, w związku z czym z lektury niewiele lub wcale nie skorzystają osoby zainteresowane prasą, której redaktorzy popularyzują inne dziedziny kultury, takie jak muzyka, teatr, film czy sztuki plastyczne. Z tego względu należało ograniczyć podtytuł do pierwszego członu.

W artykułach zamieszczonych w zbiorze można przeczytać interesujące informacje i spostrzeżenia o problemach polskiej prasy. Anna Nasiłowska zajmuje się zagadnieniem sytuacji pism literackich wobec zmian w komunikacji, jakie dokonują się we współczesnej dobie nowych mediów. Jej uwagi skłaniają do refleksji, że główne, nowe medium, jakim jest Internet, może stanowić pomoc w popularyzacji prasy kulturalnej poprzez strony WWW czasopism czy ich edycje w Internecie. Inna forma popularyzacji prasy kulturalnej w sieci to publikowanie tekstów prasowych na specjalistycznych portalach. Dobry przykład stanowi strona e-teatr.pl, na którą trafiają, wraz z opisem bibliograficznym, pełne teksty recenzji i innych publikacji o tematyce teatralnej, zamieszczone pierwotnie w wersji drukowanej w czasopismach. Bernadetta Darska, trafnie podkreśla,

że sieć stanowi skuteczne narzędzie promowania i kreowania kultury i może być „lekarstwem na kryzys czasopiśmiennictwa kulturalnego”.

Duża wartość informacyjna cechuje tekst Jolanty Chwastyk-Kowalczyk *Polskie czasopisma literacko-artystyczne w Polsce po 1989 roku*, uzupełniony dwiema tabelami. Pierwsza z nich jest poświęcona pismom powstałym po 1989 r., natomiast druga – periodykom założonym w Polsce Ludowej, a istniejącym do dziś. Współcześnie są wydawane również niektóre wymienione przez autorkę tytuły, założone po 1989 r. J. Chwastyk-Kowalczyk informuje m.in. o zasięgu rozpowszechniania periodyku (lokalnym, regionalnym i globalnym) oraz jego wersji papierowej, względnie dodatkowo elektronicznej.

Pisma literackie wychodzące na Podkarpaciu w latach 1980-1989 i po 1989 r. charakteryzuje Zenon Ozóg.

Istotny problem polityczny i kulturalny porusza Sławomir Iwasiów, pisząc na temat stosunku dwóch periodyków kulturalno-literackich: „Zeszytów Literackich” i „Kresów” wobec Europy. Prasą polonijną stara się zainteresować czytelników Jan Wolski, omawiając polski tytuł literacko-kulturalny „Kolano”, wydawany w Berlinie w latach 1993-1998.

Kulturę muzyczną popularyzuje Ewelina Radion w publikacji na temat czasopisma muzycznego „Kamerton”, wychodzącego od 1990 r. w Wiśniowej nad Wisłokiem, a od 1992 r. ukazującego się w Rzeszowie.

Cennym uzupełnieniem książki jest dział „Świadectwa i manifesty”, w którym znalazły się teksty autorów związanych z wybranymi pismami, poświęcone ich periodykom. Stanisław Dłuski pisze np. o rzeszowskiej „Nowej Okolicy Poetów”, Inga Iwasiów o „Szczecińskim Kwartalniku Kulturalnym”, a Arkadiusz Bałajewski na temat „Kresów”. Teksty z działu „Świadectwa i manifesty” będą wartościowym materiałem źródłowym dla historyków kultury, literaturoznawców i prasoznawców.

W jednym z artykułów popełniono poważną niezręczność językową. Anna Nasiłowska zaczyna zdanie wyrazem „więc” (s. 24), co stanowi szkolny błąd i dziwi w pracy zbiorowej o tematyce prasoznawczej. Pomocą w lekturze służą noty o autorach i indeks osób.

Publikacja *Boom i kryzys...* to jedna z bardziej wartościowych książek z dziedziny prasoznawstwa opublikowanych w ostatnim okresie.

Adrian Uljasz
Zakład Kulturoznawstwa
Uniwersytet Rzeszowski

Tekst wpłynął do Redakcji 21czerwca 2013 r.

Bogdan Klukowski, Marek Tobera: *W tym niezwykłym czasie. Początki transformacji polskiego rynku książki (1989-1995)*. Warszawa: Akademickie Wydaw. Sedno 2013, 285 s. ISBN 978-83-63354-38-1.

Początkowy okres transformacji po 1989 r. miał wpływ nie tylko na zmiany polityczne i społeczno-gospodarcze ale także w dziedzinie wydawniczej i księgarskiej. Najpierw zniesiono cenzurę i reglamentację papieru, następnie wprowadzono wysoki podatek dochodowy oraz tzw. popiwek pobierany od płac i honorariów. Odgórnie zaplanowana a jednocześnie żywiołowa prywatyzacja spowodowała powstanie kilkuset oficyń prywatnych, które zaczęły konkurować z jeszcze istniejącymi renomowanymi wydawnictwami państwowymi powstałymi w PRL. Większość z nich szybko zakończyła działalność ze względu na niestabilny ry-

nek i późniejszy brak popytu na książkę. Wolny rynek sprzyjał jednak licznym inicjatywom wydawniczym, choć często przejawiały one charakter chaotyczny, nieprzemysłany i tym samym krótkoterminowy. Zabrakło już politycznej i finansowej protekcji państwa w działalności edytorów a także kompetentnych ludzi oraz instytucji przygotowanych do działania w nowych warunkach. Oferta wydawnicza przy widocznym spadku nakładów stała się bardziej atrakcyjna i różnorodna. Wydawano wszelkiego rodzaju literaturę, a zatem obok książek „dobrych” proponowano te „złe”. Dominowały popularne pozycje zagraniczne z kolorowymi okładkami nad poważnymi arcydziełami rodzimej literatury. Chętnie tłumaczono, choć niedbale i bez właściwej korekty, powieści sensacyjne i kryminały zagranicznych autorów. Wydawcy z powodu braku odpowiedniego kapitału borykali się często z kłopotami finansowymi. Sytuację dodatkowo utrudniało szerzące się piractwo i nastawienie na szybki zysk ulicznych handlarzy. Zaobserwowano przy tym brak rzetelnej statystyki książkowej ze względu na nieprzestrzeżenie przez wydawców nakazu dostarczania egzemplarza obowiązkowego do Biblioteki Narodowej. Zaradzeniu sytuacji miały pomóc nowe instytucje takie jak Polska Izba Książki (pierwotnie Izba Książki), powstała w 1990 r. czy Centrum Informacji o Książce utworzone w 1993 r. Promocji nowości służyły nadal międzynarodowe i krajowe targi książki oraz nowe czasopisma branżowe. Występowała potrzeba dobrze wykształconej kadry księgarskiej i wydawniczej obeznaną w nowych realiach społeczno-politycznych i prawnych. Istotna dla działalności środowiska stała się też nowa ustawa o prawie autorskim z 1994 r. Po transformacji funkcjonowały dwa ważne ośrodki analityczno-badawcze zagadnień związanych z książką. Kontynuował swoje prace państwowy Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej oraz powstała nowa komercyjna „Biblioteka Analiz”.

Szczegółowy obraz sytuacji polskiego rynku książki w pierwszych latach po przemianie ustrojowej prezentuje wydana niedawno książka Bogdana Klukowskiego i Marka Tobery zatytułowana *W tym niezwykłym czasie*. Ukazała się ona w pierwszej połowie 2013 r. w warszawskim Wydawnictwie Akademickim Sedno, a jej promocja w formie panelu dyskusyjnego odbyła się dnia 20 czerwca br. w warszawskim Klubie Księgarza na Starym Rynku¹. Z podtytułu książki dowiadujemy się, że dotyczy ona pierwszych lat przemian 1989-1995. Cezury początkowej nie trzeba wyjaśniać, za końcową przyjęto zaś umownie 1995 r.; autorzy uznali go za ważny, gdyż stanowił swoisty przełom w kwestiach wydawniczych. Wtedy zaobserwowano stabilizację i tendencje wzrostowe w produkcji publikacji, jak też świętowano 40. jubileusz Międzynarodowych Targów Książki w Warszawie. Wyjaśnianie omawianych zjawisk wielokrotnie zmusiło jednak autorów do przekroczenia wskazanych w podtytule granic czasowych. Śledzą oni bowiem zarówno początki funkcjonujących wówczas na rynku książki instytucji, które powstały jeszcze w czasach PRL, jak też piszą o dalszych losach przedsięwzięć wydawniczych po 1995 r. Niektóre opisy sięgnęły nawet czasów współczesnych.

W omawianej pracy, jak czytamy we wstępie, skupiono się na „sprawach wydawnictw, hurtowni i księgarń” (s. 7). Słusznie pominięto natomiast problemy bibliotek i drukarni, które stanowią zagadnienia tematycznie odrębne. W tym bogatym w wydarzenia okresie wyróżniono kilka podokresów. Pierwszy, obejmujący lata 1989-1992 charakteryzowało zniesienie koncesji na działalność wydawniczą, wzrost produkcji książkowej i jednocześnie ogólny chaos w środowisku ludzi związanych z książką. W kolejnych latach 1992-1993 nastąpił kryzys, natomiast ostatnie dwa lata uwzględnione w książce to czas rozpoczynającej się względnej stabilizacji wolnego rynku książki i widoczny jego rozwój.

Autorzy wzięli pod uwagę ważny i zarazem bardzo trudny okres przemian, jakie nastąpiły w sferze wydawniczo-księgarskiej w Polsce. Ich założeniem było przedsta-

¹ P. Chmura-Cegiełkowski, *Powróćmy w ten niezwykły czas... Od ogrodu francuskiego do rynkowej dżungli*. [dostęp: 26.06.2013]. Dostępny w World Wide Web: Rynek-Książki.pl http://rynek-ksiazki.pl/szukaj/powrocmy-w-ten-niezwykly-czas_34905.html.

wienie i uporządkowanie faktów oraz różnorodnych i licznie występujących zjawisk. Na ich tle ukazali też najważniejsze i najbardziej wpływowe osoby z branży. Problemy kształtowania się wolnego rynku książki zostały opisane w sposób analityczny i syntetyczny, przystępnym i zrozumiałym językiem. Książka powstała na podstawie źródeł archiwalnych i prasowych. Docenić należy wykorzystanie dokumentów należących do Polskiej Izby Książki, które dotychczas nie zostały opracowane w całości przez historyków. Ważną i przeważającą część wiadomości zaczerpnięto z łamów branżowych czasopism, które, jak słusznie zauważyli autorzy, są pomijane w wypowiedziach współczesnych badaczy. Wśród przejranych periodyków znalazły się przede wszystkim „Notes Wydawniczy”, „Megaron” i „Wydawca”. Cytowane są również artykuły z „Biblioteki Analiz”, krótko wydawanego kwartalnika „Kultura-Fakty-Komentarze”, „Przeglądu Księgarskiego i Wydawniczego”, „Rocznika Biblioteki Narodowej” czy „Świata Książki”. Autorzy odwołują się też do doniesień prasy codziennej, m.in. „Rzeczpospolitej” czy „Gazety Wyborczej” oraz znanych tygodników ogólnopolskich np. „Tygodnika Powszechnego”. Prasa branżowa została fachowo wykorzystana z punktu widzenia prasoznawczego.

W książce uwzględniono również monografie poszczególnych wydawnictw, jak też ogólne (choć nieliczne) opracowania o działalności wydawniczo-księgarskiej po 1989 r. wydane w dziełach zbiorowych. Bogata bibliografia obejmuje również materiały nieopublikowane, takie jak opracowania w formie maszynopisu i rękopisu oraz prace dyplomowe. Wykorzystano też wybór literatury dotyczącej przemian gospodarczych i społecznych w czasie transformacji oraz źródła słownikowe, służące do wyjaśnienia terminologicznych. Trzeba też podkreślić, że obaj autorzy należą do praktyków branży księgarskiej i wydawniczej, którzy w analizowanym w książce okresie pełnili znaczące funkcje jako wydawcy, księgarze, redaktorzy i współpracownicy pism branżowych. Do dziś zresztą żywo uczestniczą w działaniach środowiska i znani są z licznych wcześniejszych publikacji na temat sytuacji polskiej książki i instytucji z nią związanych.

Książka ma 285 stron, a jej przejrzystą strukturę stanowi pięć rozdziałów, których kolejność oparta została na zasadzie „od ogółu do szczegółu”. Nagłówki niektórych części zostały sformułowane w barwny sposób np. „W dawnym bloku” (rozdział drugi), „Newsy przełomu” (rozdział trzeci) czy „Jeszcze kilka ważnych spraw” (ostatnia część). Metaforyczny charakter ma również część podtytułów w poszczególnych rozdziałach, np. omówienie początków działalności Bertelsmana na gruncie polskim zatytułowano – *Wejście smoka* (s. 113), a opis funkcjonowania na polskim rynku tzw. harlequinów – *Przenieś się w krainę marzeń* (s. 88).

Książkę rozpoczyna licząca 29 stron akademicka analiza literatury przedmiotu pt. „Przegląd piśmiennictwa. Sytuacja książki po 1989 roku według badaczy i praktyków”. Na początku słusznie odniesiono się do terminologii przypominając na bazie dostępnych opracowań określenia: „rynek książki”, „przemysł książki i „ruch wydawniczy”. Omówienie zaczęto od tekstów traktujących ogólnie sprawy rynku po transformacji. O sytuacji mogą świadczyć pierwsze krytyczne wypowiedzi pracowników Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, m.in. Barbary Kołodziejczyk *Rynek wydawniczy – od różnorodności do patologii*, Witolda Adamca *Ogród francuski w dżunglę przemieniony, czyli od „polityki wydawniczej do chaosu”* czy Oskara Czarnika *Instytucje wydawnicze w okresie przemian politycznych, ekonomicznych i kulturalnych (1975-1995)*. Pozytywna ocena przemian dokonana została z kolei przez księgarza Czesława Aplecionka w publikacji zatytułowanej *Książka*. Artykuł o znaczącym tytule *Książka na wolności*, oparty na opinii ówczesnych edytorów, a podsumowujący wydarzenia lat 1988-1997 napisali dziennikarze „Gazety Wyborczej” Marcin Baczyński i Michał Cichy. Najważniejsze miejsca w literaturze przedmiotu Klukowski i Tobera przyznali zbiorowej i dokumentacyjnej publikacji z 2010 r. pt. *Dwudziestolecie wolnego rynku książki w Polsce 1989-2009*, będącej książkową edycją numeru specjalnego „Biblioteki Analiz” z roku poprzedniego. Nadal niezwykle cenne, zdaniem badaczy, były wydawane w dwuletnim cyklu publikacje Grażyny

Straus i Katarzyny Wolff o społecznym zasięgu książki. Wspomniano też o rocznikach ukazujących się od 1998 r. pt. *Rynek książki w Polsce*, które jednak chronologicznie nie dotyczą omawianego okresu oraz licznych raportach Biblioteki Analiz. Z wywiadów przeprowadzonych przez publicystów czasopism „Biblioteka Analiz” i „Magazyn Literacki Książki” powstało dotychczas 12 tomów *Rozmów o rynku książki*. W przeglądzie piśmiennictwa uwzględnione zostały zarówno monografie wydawnictw (m.in. Leszka Zulińskiego *Foksal 17. Państwowy Instytut Wydawniczy 1946-2006* czy Magdaleny Rzadkowolskiej *Oficina przy ulicy Piotrkowskiej. Działalność Wydawnictwa Łódzkiego w latach 1957-1996*), jak też prace, w których próbowano definiować zjawiska występujące po 1989 r. na polu wydawniczym. Znalazły się tu podręczniki akademickie (Michała Zająca *Promocja książki dziecięcej*), poradniki (*ABC wydawcy* Jacka Włodarczyka) i prace popularne (Bogdana Klukowskiego *Książka w świecie współczesnym*). Ważną rozprawę, jak podkreślili autorzy, stanowi opracowanie profesora Stanisława Siekierskiego *Książka we współczesnej kulturze polskiej*. Trudno wymienić tu wszystkie przytoczone tytuły, należy stwierdzić jedynie, że przeglądu dostępnej literatury dokonano niezwykle sumiennie pod kątem zainteresowania funkcjonowaniem książki w wybranym okresie. Skrupulatnie w jednym ciągu odnotowano teksty naukowe, publicystyczne oraz oparte na wywiadach czy wspomnieniach, nie dokonując ich oceny pod względem naukowym i merytorycznym. Większość wypowiedzi to jednak artykuły opublikowane w zbiorowych i periodycznych wydaniach. Wśród nich ważne miejsce zajmują należące do Klukowskiego i Tobery (tu m.in. odnoszące się do prasy branżowej), które świadczą o prowadzeniu wieloletnich badań na tym polu. Akademicki, ale zarazem swobodny, styl wypowiedzi świadczy o dobrej znajomości spraw już w pierwszym rozdziale. Problemy zasygnalizowane przy okazji przeglądu literatury zostały szerzej omówione w następujących rozdziałach.

Kolejna część książki (18 stron) zatytułowana „W dawnym bloku” została znacznie skromniej zaopatrzona przypisami. W niej, zapewne B. Klukowski, nakreślił ogólną sytuację rynku książkowego po 1989 r. w byłych krajach RWPG. Na przykładzie Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy, Łotwy, Czechosłowacji, Węgier, Bułgarii, Rumunii udowodnił, że zmiany poustrojowe przyczyniły się do podobnego przebiegu procesów wolnorynkowych w branży wydawniczej. Najwięcej miejsca poświęcił Rosji ze względu na dominację radzieckiego wzorca we wszystkich pozostałych krajach bloku. W okresie transformacji zaobserwowano tu znaczny spadek nakładów tytułów książkowych, rozpad centralnego zarządzania przedsiębiorstwami i bankructwo wydawnictw państwowych, wzrost ceny papieru, usług poligraficznych i dystrybucji, a tym samym wzrost kosztu książek. Jak czytamy, omijanie prawa wraz z rozwojem mafijnego rynku zaczęły występować na co dzień. Przy stale rosnącym zapotrzebowaniu odbiorców na zachodnie romanse i powieści detektywistyczne wystąpiło zjawisko nielegalnego kopiowania książek oraz brak troski o prawa autorskie. Analiza wykazała, że w większości pozostałych państw nastąpiła na ogół szybka prywatyzacja sektora wydawniczego, a zniesienie cenzury (przy występowaniu w niektórych krajach jak Rosja czy Ukraina tematów tabu) sprzyjało otwarciu rynku na zapomniane i zakazane pozycje. Malały nakłady oraz liczby tytułów przy jednoczesnym wzroście cen książek i niedbałym edytorstwie. Jak stwierdzono, początkowa łatwość zarabiania pieniędzy w handlu książką, została zahamowana przez gwałtowne wahania popytu. Prawie we wszystkich krajach stoczono też bój o zerową stawkę VAT na sprzedaż książek. Pracę wydawców, oprócz złej dystrybucji (dominowała sprzedaż bezpośrednia, uliczna i obwoźna), niezważanie na prawa autorskie i rozkwit czarnego rynku (Rosja, Rumunia), dodatkowo utrudniała konkurencja z zagranicznymi inwestorami w rodzaju Bertelsmanna (np. była Czechosłowacja, Węgry). Organizowane po 1989 r. międzynarodowe targi książki stanowiły nieocenioną promocję dla wydawców. Jedyne wyjątek od reguły, jak podkreślono, stanowił rynek książki byłego NRD. Dzięki zjednoczeniu obu państw niemiec-

kich oraz sprawnej prywatyzacji udało się tam szybko ujednoczyć różne systemy oraz połączyć wschodnie i zachodnie środowiska ludzi książki. Zadbano ponadto o dobry poziom kształcenia i doradztwa, ustalając przy tym stałą cenę książki. Po zjednoczeniu „państwo niemieckie stało się jeszcze ważniejszym i bardziej atrakcyjnym partnerem w międzynarodowym obiegu” (s. 50) niż sama RFN. Omówienie, choć nieco pobieżne, ale za to lekkie w odbiorze, dokonane zostało z konsekwentnym i jednoznacznym podejściem. Podano zmieniające się po transformacji nakłady książek w poszczególnych krajach, liczbę działających wydawnictw, sposób rozprowadzania nakładów wydawniczych i promocji na targach. Wspomniano też o ważnych tendencjach cenowych oraz roli czarnego rynku. Zwrócono jednocześnie uwagę na chaos panujący w tej dziedzinie, brak troski o prawa autorskie i egzemplarz obowiązkowy. Zawarto zatem najważniejsze ogólne informacje o rynku książkowym w byłych państwach bloku wschodniego. Rozdział stanowi jednocześnie tło, na którym w kolejnych partiach książki przeanalizowana została sytuacja polskiego rynku książki.

Niełatwe do uchwycenia i uporządkowania różnorodne zjawiska przełomu opisano w obszernym (liczącym 59 stron) trzecim rozdziale trafnie zatytułowanym „Newsy przełomu”. Po zdefiniowaniu wieloznacznego pojęcia „transformacja” i „restauracja kapitalizmu” doszukując się wpływu zastanych uwarunkowań w 1989 r. autorzy wspomnieli o funkcjonujących jeszcze 50. wydawnictwach państwowych, Składnicy Księgarskiej, księgarniach Domu Książki, 86. Klubach Międzynarodowej Prasy i Książki itp. Podsumowując dotychczasowy system stwierdzili, że centralizacja oraz całkowita zależność od władz wprowadziła swoisty ład, a przy tym polską politykę wydawniczą charakteryzowała większa swoboda niż politykę innych krajów bloku wschodniego. Mankamentów okresu PRL było więcej, jak np. nakłady niedostosowane do zapotrzebowania, drugi obieg od 1976 r., czy obecność „czarnego rynku”. Wymieniono pierwsze legalne wydawnictwa (efemeryczną Fugę i Amber) oraz księgarnie prywatne. Wyraźnie zaznaczono przełom po zniesieniu regulamentacji papieru i cenzury w 1990 r., kiedy to konkurencją dla księgarzy stali się uliczni „stolikowcy” określający sami cenę książki i wykorzystujący duży popyt na nią w pierwszych dwóch latach. Ważnym wydarzeniem stało się powołanie warszawskiej Polskiej Izby Książki z prezesem Grzegorzem Bogutą, a wcześniej powstanie Stowarzyszenia Wydawców Prywatnych i Niezależnych z Piotrem Szwajcerem na czele. Skrętnie odnotowano też inne działania: wyłonienie się liderów przemian, pierwszych inwestorów zagranicznych, powstanie nowych rodzinnych firm prywatnych, podniesienie podatku dochodowego, brak płynności finansowej oraz rzetelności w rozliczeniach. Jak dowiadujemy się z tekstu, nawet członkowie PIK nie płacili składek. Do najważniejszych wydarzeń w latach 1991-1994 należało pojawienie się na rynku polskim wydawnictwa Arlekin, które po potężnej kampanii reklamowej (pierwszej na taką skalę w Polsce) osiągnęło sukces czytelnicy dzięki romanansom zwanym harlequinami. Ciekawostką było, że harlequiny tłumaczone przeważnie przez znanych pisarzy mogły być dostosowywane w treści do specyfiki grupy docelowej w danym kraju. W 1992 r. wyraźnie zaobserwowano załamanie rynku wydawniczego, na które złożyły się: upadek nowych firm, bankructwo Składnicy Księgarskiej, nieskuteczna ochrona prawna wydawców, chaos i liczne przestępstwa umarzone przez sądy. Klukowski i Tobera słusznie doszukują się przyczyn kryzysu w takich zjawiskach, jak spadek popytu, niedociągnięcia prawne i oszustwa oraz wysokie marże. Odwołując się do wspomnień jednego z hurtowników, część rozdziału poświęconą ówczesnemu biznesowi książkowemu zatytułowali „Miraż i majak?” Batalią staczaną od 1993 r. były negocjacje o kilkakrotne przedłużanie zerowej stawki VAT dla książki. Nowa ustawa o prawie autorskim z 1994 r., jak stwierdzają autorzy, pominięła wydawców i była dla nich rozczarowaniem. W rozdziale zapoznano też czytelników z kulisami działań organizacyjnych międzynarodowych Tar-

gów Książki w 1994 r. i sporami między Ars Poloną a Firmą Libri Mundi. Rozdział kończy omówienie pojawienia się w 1994 r. na polskim rynku inwestycji Bertelsmanna pod nazwą Świat Książki, która dla polskich wydawców stała się poważnym zagrożeniem (Bertelsmann ostatecznie wycofał się z tego przedsięwzięcia). Trzeci rozdział książki prezentuje więc chronologiczny i logiczny porządek licznych zjawisk i zdarzeń, które kształtowały polski rynek książki w omawianym okresie.

W czwartym, równie ważnym, rozdziale (47 stron) zatytułowanym „Wydawnictwa, hurtownie, księgarnie” poznajemy losy tychże po 1989 r. Autorzy słusznie stwierdzają, że dane liczbowe dotyczące rozmiarów majątku i wartości księgowej wydawców państwowych, spółdzielczych i prywatnych są dość niepewne, niekiedy – rozbieżne. Po zamknięciu Składnicy Księgarskiej pojawiły się także liczne hurtownie, a po prywatyzacji placówek Domów Książki nowo powstałe księgarnie. Funkcjonowanie niektórych z nich autorzy prześledzili wykraczając poza przyjętą datę graniczną 1995 r., umożliwiając odbiorcy pełniejsze poznanie ich losów. W latach 1992-1993, jak opisują, rozkwitł na dużą skalę handel uliczny na Kolejowej. Oprócz przytoczonych znanych państwowych wydawnictw czytelnik poznaje szereg nowych, ciągle zmieniających się, nazw prywatnych edytorów, którzy w większości nie przetrwali próby czasu. Dowiaduje się o trudnym procesie odpolityczniania środowiska, powszechnych kłopotach z adaptacją do nowych warunków funkcjonowania branży, rozdrobnieniu dystrybucji i hurtu, radykalnych podwyżkach czynszu lokali, niskich płacach księgarzy, umownych cenach książek. Poznaje jednocześnie nazwiska najważniejszych osób „kreujących nową książkową rzeczywistość”, jak: Grzegorz Boguta, Andrzej Rosner czy Piotr Sz wajcer. Osobne miejsce na nowym rynku zajęły wydawnictwa katolickie posiadające własną dystrybucję. Autorzy wymienili tu z nazwy jedynie „Znak” należący obecnie do kilkunastu największych wydawnictw. Recenzentka z racji zainteresowań tematem (oczywiście w swej subiektywnej opinii) uważa, że zbyt pobieżnie potraktowano tę kwestię.

Ostatnia część zatytułowana „Jeszcze kilka ważnych spraw” liczy 73 strony. Pisząc o podaży, popycie i bestsellerach po 1989 r. autorzy zwracają uwagę na bogatą ofertę i tzw. książki chwili, czy książki błyskawiczne. Największe zainteresowanie czytelników w omawianym okresie początkowo skierowane było na zagraniczną literaturę sensacyjną, science fiction, fantasy, horror, serie romantyczne dla kobiet, literaturę poradnikową, słowniki i lepiej przygotowane edytorsko książki dla dzieci. Badacze wymienili przy tym konkretne tytuły najlepiej sprzedających się pozycji (jednym z największych bestsellerów była książka Jana Pawła II *Przekroczyć próg nadziei* wydana w 1994 r.). Za złą autorzy uznają natomiast sytuację wydawniczą rodzimej prozy. Skrupulatnie wydobyli cechy charakterystyczne dla zachowania „kreatorów rynku”: księgarzy i hurtowników (jak wynika z opisu wydawcy mieli niewielki wpływ na dystrybucję książek), którzy wyznawali „kult nowości”, „szybkich pieniędzy”, ograniczanie zamówień wtórnych i sprzedaż uliczną z niepełną ofertą. Autorzy zacytowali nawet swoistą typologię księgarzy współtwórcy BMR i portalu Wirtualny Wydawca – Jacka Włodarczyka. Nie pominęli też opisu złych „reguł gry” handlowców książką oraz stwierdzenia, że byli nimi ludzie nieposiadający kultury zawodu i odznaczający się po prostu nieuczciwością. Może szerzej należało wspomnieć też o licznych i bezskutecznych ówczesnych procesach sądowych wydawców z imienia i nazwiska (ogólnie o tym bowiem wspomniano), co przydałoby pikanterii książce i stanowiłoby jedyną formę ich ukarania. Problemom dystrybucji towarzyszyła ponadto spora nadprodukcja wydawnicza. Klukowski i Tobera z bardzo różniących się od siebie danych owej nadprodukcji (300% i 50%) wysnuli trafny wniosek o panującym ogólnie chaosie. Zwrócili ponadto uwagę na fakt, że księgarze nie mogli korzystać z prawa zwrotu niesprzedanych pozycji. Zauważyli też, że w pierwszych latach po transformacji ustrojowej w celu przyciągnięcia klienta książki zaopatrywa-

no w kolorowe okładki nie zawsze współgrające z tekstem. Tytuły pośpiesznie wydawane były zarazem niestarannie opracowane, z kiepskim przekładem i złą jakością druku.

Zasadniczą część książki zamykają „Uwagi na zakończenie”, w których znajdujemy trafne podsumowanie rozważań. Po naświetleniu licznych problemów i tendencji rynku książki w analizowanym okresie autorzy wskazują ostatecznie na jego stabilizację i profesjonalizację, ubolewając jednocześnie nad brakiem integracji środowiska wydawniczo-księgarskiego w Polsce.

Pracę uzupełniają cenne „Kalendarium” z lat 1988-1995 dotyczące najważniejszych wydarzeń mających wpływ na kwestie wydawnicze w kraju (s. 247-256) oraz niezbyt obszerna, wybiórcza ale dobrze dobrana „Bibliografia”. Autorzy zamieścili w niej jedynie te tytuły, które były przydatne w pracy i zarazem godne polecenia czytelnikowi.

Na koniec warto wspomnieć o niektórych cechach wydawniczo-formalnych omawianej pozycji. Książkę zdobi dość skromna okładka utrzymana w kilku surowych barwach. Na stronie redakcyjnej dzięki osobnemu numerowi ISBN podano informację o istniejącej wersji e-book. Z fragmentu zacytowanej wypowiedzi wydrukowanej na tylnej okładce oraz ze wstępu, jak też ze strony redakcyjnej dowiadujemy się, że recenzentem wydawniczym książki był Piotr Dobrołęcki.

Do pracy niestety wkradły się błędy (na s. 49 „Saksoni” zamiast „Saksonii”; „w ciągu w kilku” zamiast „w ciągu kilku”; „rocznie latach” zamiast „rocznie w latach” s. 134). Niekiedy niepotrzebnie powtarzano w całości przypisy już cytowanych dzieł (np. w rozdziale pierwszym przypis 36 i 51, a w rozdziale trzecim przypis 19 i 25). Skrótów, którymi autorzy swobodnie operują w tekście, warto byłoby umieścić w osobnym wykazie. Dla mniej doświadczonego w branży czytelnika spis taki byłby niezwykle pomocny. Osoby przywołane z nazwisk w całej książce w większości są dobrze znane nie tylko piszącym, ale też i w środowisku wydawniczo-księgarskim. Podano bowiem ich zawody i funkcje w danych latach. Ze względu jednak na potomnych, przydatne byłoby zapewne dołączenie do książki uporządkowanego alfabetycznie, spisu biogramów osób najbardziej zasłużonych dla kształtowania polskiego wolnego rynku książki.

Książkę z powodzeniem można polecić wykładowcom oraz studentom jako podręcznik akademicki, będzie też wartościową lekturą dla wszystkich zainteresowanych sprawami wydawniczymi w okresie przemian. Recenzowana publikacja ma dużą wartość poznawczą, naukową i społeczną, stanowiąc staranne studium analityczne, które wypełnia istotną lukę w literaturze przedmiotu. W obliczu braku dokumentacji i dbałości o zachowanie jakiegokolwiek rejestracji działań wydawniczo-księgarskich w omówionym okresie wysiłek autorów jest tym bardziej godny docenienia. Dokonali oni ogromnej pracy, przeprowadzając obszerną kwerendę archiwalną i poddając niezwykle czasochłonnej analizie prasę branżową i codzienną. Warto zauważyć, że książka jest odpowiedzią na zachętę do przeprowadzania badań rynku po transformacji ustrojowej sformułowaną w środowisku współczesnych wydawców. Ten trudny temat był z pewnością dużym wyzwaniem dla Klukowskiego i Tobery. W ciekawie napisanej pracy zawarli nie tylko ogrom wiadomości o pierwszych latach transformacji rynku książki, ale ukazali też specyficzny klimat tamtej epoki. Przedstawili jednocześnie oczekiwania środowiska, jego nastroje i rozczarowania. Tekst książki urozmaicają liczne fotografie oraz anegdoty i humorystyczne cytaty. To interesujące studium zachęca jednocześnie do dalszych badań odnoszących się do okresu po 1995 r.

Evelina Kristanova
Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Łódzki

Tekst wpłynął do redakcji 26 sierpnia 2013 r.

Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989-2010. Szkice i materiały. Praca zbior. pod red. Jadwigi Sadowskiej i Katarzyny Sawickiej-Mierzyńskiej, Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, 2013, 290 s. ISBN 978-83-7431-376-6.

W Zakładzie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu w Białymstoku powstało opracowanie dotyczące prasy na terenie województwa podlaskiego. We wstępie, autorstwa Jadwigi Sadowskiej, czytamy, że praca „jest częścią większego zamierzenia badawczego [...] opracowania historii prasy na obszarze północno-wschodniej Polski w okresie powojennym”. Są to tereny Podlasia, Suwalszczyzny i północnego Mazowsza, ale na potrzeby opracowania przyjęto zasięg geograficzny ograniczony do współczesnego województwa podlaskiego. Zasięg chronologiczny publikacji obejmuje lata 1989/1990-2010, choć w pewnych przypadkach – jak zaznaczono – sięga okresu wcześniejszego. Dolną granicę wyznacza czas zmian społeczno-ustrojowych, które dokonały się w Polsce w połowie 1989 r. (zniesienie oficjalnej cenzury państwowej i początek wolnego rynku ekonomicznego) i w sposób znaczący wpłynęły na rynek wydawniczy obejmując także rynek prasy regionalnej i lokalnej. Przedstawiony we *Wstępie* stan badań pozwala zgodzić się z autorką, że prasa z terenu województwa podlaskiego zasługuje na wnikliwą analizę i uzasadnia podjęte badania. W wyniku analizy bibliograficznych baz danych Biblioteki Narodowej oraz bibliotek białostockich (głównie Książnicy Podlaskiej i Biblioteki Uniwersyteckiej) ustalono listę „385 tytułów czasopism nowych lub wznowionych, które zaczęły się ukazywać od 1989 roku na terenie Białegostoku i miejscowości leżących w granicach administracyjnych współczesnego województwa podlaskiego”.

W tytułowym artykule *Prasa regionalna i lokalna na terenie województwa podlaskiego w latach 1989-2010* Jadwiga Sadowska definiuje pojęcie regionu (opowiada się za definicją przyjętą na potrzeby bibliografii regionalnej) i prasy regionalnej oraz „lokalności” i prasy lokalnej wskazując na kryteria (formalne i treściowe), decydujące o zaliczeniu pisma do konkretnej grupy; zwraca jednocześnie uwagę na odrębność czasopism etnicznych, które choć związane z regionem przez skupiska pewnych grup etnicznych na danym terenie, to jednak tematycznie zwykle wychodzą poza region. Podobnie autorka nie zalicza do prezentowanej grupy czasopism branżowych, które związane są z terenem tylko przez miejsce wydawania. Wskazane zostały także różnice pomiędzy dzisiejszymi czasopismami regionalnymi i lokalnymi, a ich poprzednikami sprzed 1989 r., od którego zaczęły się zmiany na krajowym rynku wydawniczym. Przemianom tym poświęcona jest kolejna część artykułu – ważna z punktu widzenia całej pracy. Czytelnikowi przedstawiony został syntetyczny obraz zmian o charakterze ustrojowym i administracyjnym, które w sposób zasadniczy zmieniły rynek książki i prasy w Polsce¹. Wykorzystując rocznik statystyczny „Ruch Wydawniczy w Liczbach” oraz bazy danych wydawnictw ciągłych Biblioteki Narodowej, J. Sadowska określiła wskaźniki procentowe dynamiki rozwoju prasy regionalnej i lokalnej w latach 1990-2010, procentowy udział tych czasopism wydawanych w województwie podlaskim w stosunku do ogółu wydawnictw ciągłych wydawanych w Polsce, porównała liczbę tytułów wydawnictw ciągłych z terenu województwa podlaskiego, lubelskiego i warmińsko-mazurskiego w latach 1999-2010 oraz przedstawiła dynamikę ich produkcji i wskazała liczbę tytułów w kolejnych latach (z uwzględnieniem czasopism naukowych). W dalszej części artykułu zamieszczone zostały kolejne analizy podlaskiej prasy regionalnej i lokalnej z punktu widzenia miejsca wydania, wydawców, częstotliwości, wreszcie profilu czasopism i odbiorców. Autorka słusznie podkreśliła szczególną rolę, jaką spełnia omawiana prasa (zwykle będąca, niestety, przedsięwzięciem deficytowym) w utrzymywaniu więzi kultu-

¹ Jadwiga Sadowska opublikowała w ostatnim okresie pracę zatytułowaną *Książki i czasopisma w Polsce w świetle liczb (1990-2010)*. Białystok-Wilno 2013, w której szczegółowo omawia zagadnienie rynku książki i czasopism u progu lat 90.

rowej ludności zamieszkującej dany region (miejscowość), dokumentując życie społeczne, polityczne, ekonomiczne, religijne. Ten interesujący artykuł uzupełnia alfabetyczny wykaz nowych i wznowionych czasopism regionalnych i lokalnych województwa podlaskiego z lat 1989-2010 według miejsca wydania (s. 33-59).

Kamila Hościło w artykule *Podlaskie czasopisma naukowe w latach 1990-2010*), jako podstawowe źródło informacji o czasopismach naukowych z terenu województwa podlaskiego wykorzystwała bazy Biblioteki Narodowej: „Bibliografię Wydawnictw Ciągłych Nowych, Zawieszonych i Zmieniających Tytuł” oraz „Bibliografię Wydawnictw Ciągłych”. Uzupełnieniem były kartoteki kartkowe i online Biblioteki Uniwersytetu w Białymstoku, Biblioteki Politechniki Białostockiej i Książnicy Podlaskiej oraz dane pochodzące z wcześniejszych opracowań. Powstał dzięki temu spis czasopism naukowych, który liczy 81 pozycji, a ich alfabetyczny wykaz stanowi istotne uzupełnienie artykułu. Jak się dowiadujemy, najstarszym i najbardziej znanym czasopismem naukowym Podlasia jest wydawany od 1955 r. „Rocznik Akademii Medycznej im. Juliana Marchlewskiego w Białymstoku” (od 2006 r. jako „Advances in Medical Sciences”). O randze tego czasopisma świadczy fakt wpisania go w 2008 r. na tzw. listę filadelfijską. Z ustaleń autorki wynika, że najwięcej czasopism naukowych – 22 tytuły – wydaje Uniwersytet w Białymstoku. Nie jest to zaskoczeniem, ponieważ jak wykazują badania, to właśnie wyższe uczelnie (państwowe i prywatne) w trosce o swój prestiż i możliwość wymiany myśli naukowej, publikują największą liczbę tytułów. Czasopisma te reprezentują nauki filologiczne, prawnicze, pedagogikę i psychologię, historię, socjologię, teologię, ekonomię, filozofię, nauki ścisłe (logika, matematyka, informatyka). Ukazują się często nieregularnie, w formie tradycyjnej lub elektronicznej, do współpracy zapraszają autorów krajowych i zagranicznych, zwłaszcza zza wschodniej granicy; zasięgiem czytelnictwem często wychodzą poza region.

Politechnika Białostocka, z liczbą 9 tytułów jest drugim co do wielkości wydawcą czasopism naukowych w województwie podlaskim. Początkowo tradycyjne „Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej” obejmujące zakresem wszystkie dyscypliny reprezentowane na uczelni, z czasem przybierały własne tytuły, podkreślając być może w ten sposób swoją samodzielność. Autorka zaznaczyła, że z mniejszym lub większym powodzeniem swoje periodyki naukowe wydają też inne, poza Uniwersytetem i Politechniką, szkoły wyższe. Jak wynika z przedstawionych badań, spośród pozostałych instytucji naukowych największą aktywnością w województwie podlaskim charakteryzują się towarzystwa naukowe: Łomżyńskie, Drohiczyńskie, Augustowsko-Suwalskie, Białoruskie oraz Polskie Towarzystwo Historyczne. Niewielki dorobek wydawniczy wykazują towarzystwa przyjaciół ziemi, muzea, biblioteki, różnego rodzaju fundacje i stowarzyszenia. Swoją obecność na rynku czasopism naukowych zaznaczył też Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Białymstoku, Zakład Badania Ssaków w Białowieży i Kuria Metropolitarna w Białymstoku. Wykorzystując metody statystyczne i porównawcze, a na etapie tworzenia wykazu czasopism, także metody bibliograficzne, K. Hościło przedstawiła nie tylko wydawców czasopism, ale także omówiła je z punktu widzenia częstotliwości, nakładów, miejsca wydania (80 % tytułów ukazuje się w stolicy regionu), liczbowo i procentowo ujęła czasopisma naukowe według treści, zaprezentowała ich obraz statystyczny (tab. 2 i 3). W tabeli 4, w układzie chronologicznym przedstawiła szczegółowe dane dotyczące omawianych czasopism z lat 1990-2010 z uwzględnieniem wydawców i instytucji sprawczych.

W recenzowanym tomie Kamila Hościło opublikowała jeszcze jeden artykuł, poddając tym razem analizie konkretny tytuł, a mianowicie regionalne czasopismo naukowe „Białostoczczyzna” (1986-2002). Na wstępie pokrótce przedstawiła czytelnikom historię powołania pisma przez Białostockie Towarzystwo Naukowe, jego zespół redakcyjny (zał. 1 Aneksu zawiera pełny skład osobowy z uwzględnieniem kolejnych zmian w składzie redakcji) i przyjęte założenia odnośnie profilu, tematyki (przeszłość, teraźniejszość i perspektywy rozwoju regionu) oraz prze-

znaczenia czytelniczego (charakter naukowy, ale sposób „prezentowanej w nim wiedzy [...] przystępny nie tylko dla specjalistów”), wreszcie przeanalizowała przyczyny zaprzestania wydawania czasopisma w 2002 r. Następnie autorka przeszła do szczegółowej prezentacji czasopisma rozpoczynając od przedstawienia cech formalnowydawniczych kwartalnika (postać graficzna, nakład, struktura), zaprezentowała autorów tekstów publikowanych w „Białostoczczyźnie” dając bogaty materiał w postaci danych biograficznych (w przypisach), list rangowych 43 najbardziej aktywnych autorów (powyżej trzech artykułów). Następnie opisowo i za pomocą wykresów przeprowadziła analizę czasopisma z punktu widzenia tematyki zamieszczanych w nim artykułów. Podkreślony został jego charakter regionalny (tematyka, autorzy) i historyczny (dominacja tematyki związanej z przeszłością regionu, wykorzystywanie w pracach źródeł historycznych). Ten interesujący i skrupulatnie opracowany materiał został dodatkowo wzbogacony obszernym aneksem (s. 189-239), w którym załącznik 2 jest bibliografią zawartości kwartalnika „Białostoczczyzna” za cały okres jego ukazywania się.

Tematykę czasopism naukowych podjęła także Julita Łobaczewska przedstawiając czytelnikom wspomniany już „Rocznik Akademii Medycznej w Białymstoku” w latach 1955-2005. Jego powstanie związane było z utworzeniem w lutym 1950 r. Akademii Lekarskiej – pierwszej uczelni w mieście. Jak to często bywa, to właśnie rozwój uczelni, przemianowanej następnie na Akademię Medyczną (od 2008 r. – Uniwersytet Medyczny) spowodował dążenie środowiska naukowego do stworzenia pisma uczelnianego, mogącego dokumentować i chronić dokonania naukowe, ale jednocześnie stanowić inspirację do podejmowania nowych prac badawczych. Autorka wykorzystując dostępne źródła rękopiśmienne z Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, źródła drukowane (rozporządzenia i ustawy), istniejące opracowania (27 poz. bibliograficznych) i dokumenty elektroniczne (6 poz.), a przede wszystkim poszczególne tomy samego czasopisma, jego numery specjalne i suplementy, nakreśliła jego historię, przedstawiła redaktorów (biogramy w przypisach), omówiła współpracę redakcji z Biblioteką Uniwersytetu Medycznego. J. Łobaczewska nie pominęła spraw związanych z cechami wydawniczymi czasopisma (druk, nakład, szata graficzna) i raczej zaprezentowała niż omówiła jego zawartość spisując tematykę poszczególnych suplementów i numerów specjalnych. Kończąc, podkreśliła starania Uczelni i redakcji o poprawę wizerunku i naukowego odbioru czasopisma oraz jego aktualną rangę naukową. W odbiorze artykułu przeszkadza niezbyt szczęśliwe ułożenie jego części składowych i umieszczenie informacji o cechach wydawniczoformalnych nie przy wstępnej charakterystyce czasopisma, ale w środku innych, poruszanych zagadnień.

Trzy kolejne artykuły dotyczą czasopism, których tematyka krąży wokół spraw kultury, zwłaszcza literatury oraz zagadnień społecznych. Katarzyna Sawicka-Mierzyńska przedstawiła *Białostockie czasopisma kulturalno-literackie po 1989 r.* zwracając uwagę, iż temat ten w piśmiennictwie naukowym, poza opublikowaną w 1972 r. monografią „Gazety Białostockiej” za lata 1951-1971, nie był do tej pory przedmiotem pogłębionej analizy. Uwadze czytelników polecono siedem czasopism. Pismo „Witraże” wydawane było nieregularnie w latach 1993-1997 w kręgu studentów Wydziału Humanistycznego Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. W tym samym środowisku należy poszukiwać korzeni czasopisma „Kartki” (1990-2010), które autorka artykułu uważa za „pismo fenomenalne” i jego analizie poświęca stosunkowo najwięcej uwagi. Podkreśla, że „«Kartki» to nie tylko czasopismo, ale także powołane do życia w 1994 roku Stowarzyszenie Artystyczne, aktywne na dwóch polach – działalności wydawniczej i animacji kultury” (s. 126). Nad całością poczynań czuwał Bogdan Dutko i to jego talent oraz zdolności organizacyjne, w opinii autorki artykułu, stanowiły o powodzeniu czasopisma i długim okresie wydawania. Pismem studentów białostockich była także efemeryda „Graffiti” (1998-1999). Interesującym czasopismem opiniotwórczym, mają-

cym ambicje przedstawiania i recenzowania wydarzeń nie tylko regionalnych, wydawanym ze środków prywatnych, była „Kultura” (2002-2006), początkowo wydawana jako miesięcznik, potem dwumiesięcznik. Poza tymi inicjatywami autorką omawia trzy czasopisma wydawane przez Książnicę Podlaską: „Bibliotekarz Podlaski” (2000-), „Epea” (2002-) i „Srody Podlaskie” (2012-). W prezentowaniu każdego tytułu K. Sawicka-Mierzyńska uwzględniła takie elementy, jak miejsce wydawania i instytucje finansujące przedsięwzięcie prasowe, zespoły redakcyjne i charakter czasopisma, dokonała przeglądu ich zawartości, przybliżyła pokrótce sylwetki szczególnie ważnych autorów tekstów, na koniec zamieściła własną ocenę czasopisma. Przedstawione tytuły świadczą o skromnym rynku wydawniczym województwa podlaskiego w zakresie czasopism kulturalno-literackich, choć tak do końca czytelnik nie może być o tym przekonany, gdyż autorka nigdzie nie uzasadniła swojego wyboru, nie stwierdziła też, że to wszystkie wydawane tytuły. Wiemy tylko z informacji na s. 101, że analizie nie zostały poddane czasopisma mniejszości narodowych, efemeryczne pisma studenckie (a czym było „Graffiti”?), wydatnictwa kościelne. Można przypuszczać, że te planowe „wykluczenia” są jednocześnie wskazaniem kolejnych tematów badawczych.

Pismem trzech epok nazwała „Tygodnik Suwalski” Edyta Krzyżanowska, poświęcając w swoim artykule proporcjonalnie tyle samo miejsca obecnej chwili tego regionalnego czasopisma, co wspomnieniem jego pierwszego wcielenia z lat 1906-1914 i reaktywacji w okresie 1924-1935.

Z kolei Marta Piszczałowska omówiła lokalnego „Gońca Knyszyńskiego”, którego powstanie w 1994 r. uzasadniała, mało przekonująco, rysem historycznym miasta powstałego w XVI w. Pismo finansowane przez Knyszyński Ośrodek Kultury, który jest też siedzibą redakcji, stanowiło w opinii autorki wyraz „współpracy samorządu, parafii rzymskokatolickiej, szkół, mieszkańców miasta oraz jego sympatyków” (s. ...). Miesięcznik przestał się ukazywać w 2002 r.

Podsumowując, należy stwierdzić, że recenzowana praca, którą uzupełniają indeks osobowy, indeks geograficzny i kolorowe zdjęcia pierwszych stron kilku tytułów czasopism jest ważną publikacją, zawierającą dużo szczegółowych informacji dotyczących czasopism wydawanych na ciągle mało znanym, wielokulturowym terenie wschodniej Polski. Jest to tym bardziej istotne, że przedstawione problemy nie znalazły do tej pory kompleksowego opracowania, choć, jak podkreśla we *Wstępie* J. Sadowska, próby takie były w przeszłości podejmowane. Niezaprzeczalną wartością przedstawianej publikacji są, stanowiące uzupełnienie kilku artykułów, wykazy czasopism, bibliograficzne spisy zawartości danych roczników, tabele, wykresy i zestawienia. Wszystko to sprawia, że tekst może być traktowany jako materiał źródłowy do dalszych badań prasoznawczych. Należy także podkreślić, że choć mamy do czynienia z opracowaniem zbiorowym – autorki poszczególnych rozdziałów wywodzą się z różnych instytucji: z Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, Biblioteki Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, Instytutu Filologii Polskiej oraz Zakładu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu w Białymstoku, Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach – to cała praca jest spójna w sposobie prezentacji zebranego materiału i przyjętej metodologii. Pozostaje mieć nadzieję, że zamierzenie badawcze, którego zapowiedzią jest recenzowana książka, zostanie w pełni zrealizowane.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do Redakcji 6 września 2013 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Celem konferencji zorganizowanej przez Zakład Systemów Informacyjnych Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego pod tytułem „Nauka o informacji w okresie zmian” (kwiecień 2011) było zainicjowanie dyskusji o zmianach i przyszłości nauki o informacji i działalności informacyjnej. W obszernej pokonferencyjnej publikacji (Sosińska-Kalata et al., red. 2013) znalazły się 32 artykuły przedstawicieli polskich i zagranicznych ośrodków badawczych i służb informacyjnych. Część pierwsza publikacji „Uwarunkowania i kierunki transformacji współczesnej nauki o informacji” zawiera m.in. szkic Mirosława Górnego *O formułowaniu problemów badawczych w nauce o informacji* oraz rozważania Małgorzaty Góralskiej *Bibliologia i informacja naukowa – razem czy osobno?* Część drugą „Badania w subdyscyplinach nauki o informacji” otwiera artykuł Barbary Sosińskiej-Kalaty poświęcony jednemu z głównych obszarów nauki o informacji – problematyce organizacji wiedzy. W tej części znalazły się też artykuły Katarzyny Materskiej o kontekstach zarządzania informacją i Małgorzaty Kisilowskiej o definicji, możliwych interpretacjach i potencjale badawczym kultury informacji. Wśród tekstów części trzeciej „Edukacja specjalistów i użytkowników informacji oraz badania zachowań informacyjnych” została przedstawiona propozycja projektu edukacyjnego skierowana do odbiorcy informacji naukowej – użytkownika Internetu (Natalia Pamuła-Cieślak). Część czwartą „Dostęp do informacji, wyszukiwanie informacji, użytkowanie informacji” reprezentuje m.in. artykuł Jacka Tomaszczyka o mapie tematów jako systemie reprezentacji wiedzy, a część piątą „Biblioteki i kolekcje cyfrowe. Nowe narzędzia i praktyki w działalności informacyjnej i bibliotecznej” – krytyczny tekst Zbigniewa Osińskiego o polskich internetowych serwisach edukacyjnych. Tom kończy zapis debaty panelowej.

Miejsce biblioteki w przestrzeni edukacyjnej, czyli środowisku, w którym dokonują się procesy edukacyjne, było tematem konferencji zorganizowanej przez Bibliotekę Główną i Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w dniach 16-17 maja 2011 r. (Skórka & Piotrowska, red., 2013). W artykułach umieszczonych w czterech częściach publikacji *Kultura informacyjna w przestrzeni biblioteki*, *Biblioteka jako instytucja nauki i kultury*, *Działalność edukacyjna bibliotek zagranicznych* oraz *Dobre praktyki* przewijają się pewne dominujące tematy i zagadnienia. Są to m.in.: problemy bibliotek szkolnych w Polsce, po części wynikające z błędów w polityce oświatowej państwa, która marginalizuje rolę biblioteki szkolnej i bibliotekarza szkolnego; zagadnienia dotyczące poszerzania obszaru działalności biblioteki o działania edukacyjne i redefinicji jej funkcji; problematyka traktowania zbiorów i usług bibliotecznych jako warsztatu i przedmiotu badań naukowych. W artykułach znalazły się też opisy sytuacji edukacyjnych, aktywności edukacyjnej oraz form wspierania uczenia się w bibliotekach różnych typów, zarówno w Polsce, jak i na świecie, wsparte omówieniem konkretnych działań poszczególnych bibliotek. W ślad za bibliotekarzami amerykańskimi K. Materska w artykule *Różnorodność przestrzeni edukacyjnej bibliotek: na przykładach bibliotek amerykańskich i skandynawskich* sformułowała charakterystykę, dotyczącą optymalnej przestrzeni bibliotecznej jako: interaktywnej, spersonalizowanej, bezpiecznej, wyrazistej i rozpoznawalnej, widocznej, konkurencyjnej, atrakcyjnej i zadziwiającej. Pokazane zostało, głównie w ostatniej części publikacji „Dobre praktyki”, że tak zorganizowana przestrzeń staje się coraz bardziej zauważalna również w polskiej rzeczywistości bibliotecznej.

Badanie jakości w obszarze bibliotekarstwa było tematem konferencji „Znaczenie i badania jakości w bibliotekach”, zorganizowanej przez Bibliotekę Politechniki Łódzkiej w dniach 13-15 czerwca 2012 r. (*Znaczenie...*, 2012). W referacie wstępnym *Cele i kierunki oceny jakości bibliotek* Ewa Głowacka napisała:

„W zmieniającym się otoczeniu stawianie nacisku na badania i oceny jakości oraz oparcie na nich zarządzania to jeden z najważniejszych sposobów na przetrwanie i rozwój bibliotek. Takie badania i oceny muszą uwzględniać przede wszystkim: zasoby i usługi tradycyjne, zasoby i usługi cyfrowe, środowisko sieciowe, zmieniające się zachowania związane z poszukiwaniem informacji i wykorzystaniem zasobów rzeczywistych i potencjalnych klientów bibliotek oraz społeczne korzyści płynące z usług biblioteczno-informacyjnych” (s. 8). Autorka opisała trzy płaszczyzny oceny jakości bibliotek, wyróżniane obecnie w badaniach: ocenę funkcjonalności, ocenę jakości usług oraz ocenę wpływu bibliotek na otoczenie. Na konferencji m.in. zanalizowano programy oceny jakości pracy bibliotek – polski AFBN (Marek M. Górski) i niemiecki BIX (Zdzisław Gębołyś), omówiono niektóre zagadnienia statystyki bibliotecznej (np. w artykule Bożeny Smentek i Danyty Szewczyk-Kłós *Metody zbierania danych statystycznych w bibliotekach z wolnym dostępem do zbiorów*). Problematyka zarządzania jakością bibliotek została przedstawiona m.in. w artykule Dagmary Bubel *Skuteczne zarządzanie skargami w bibliotekach jako element efektywnego zarządzania jakością*. Przedstawiono także badania satysfakcji użytkowników bibliotek oraz przykłady oceny jakości źródeł informacji.

Wydany w serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” poradnik *E-booki w kraju i na świecie* (Klukowski, 2013) autorstwa Bogdana Klukowskiego w szkicowej formie przedstawia historię e-booków i związanych z nimi formatów, programów, czytelników. Opisuje organizacyjne, technologiczne i prawne aspekty produkcji i udostępniania e-booków, przedstawia rynek publikacji elektronicznych na świecie i w Polsce oraz ich udostępnianie w bibliotekach. Końcowe uwagi zostały poświęcone zaletom i wadom książek elektronicznych, problemom odbioru czytelniczego, koegzystencji książki drukowanej i elektronicznej.

W dniach 7-8 listopada 2012 r. odbyła się w Warszawie dziesiąta, jubileuszowa konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek publicznych”. Pokonferencyjną publikację (Marcinkiewicz, red. 2013) rozpoczyna raport o stanie komputeryzacji bibliotek publicznych w 2012 r. W dalszej części publikacji znalazły się artykuły o współpracy bibliotek w zakresie tworzenia regionalnych systemów informacji (m.in. artykuł Lili Marcinkiewicz *Współtworzenie sieciowych systemów informacyjnych w Książnicy Pomorskiej* i Wojciecha Kowalewskiego *Ponadregionalna współpraca bibliotek w Konsorcjum SOWA*), opisy wdrożeń systemów bibliotecznych (np. referat Bolesławy Nawrockiej „*Jak to z MAK-iem było*” – o wdrażaniu systemu w Bibliotece Publicznej w Swarzędzu oraz Anny Miklas *System biblioteczny MATEUSZ. Na przykładzie funkcjonowania w Bibliotece Publicznej Mokotów*). Wśród pozostałych tematów znalazła się problematyka Internetu (m.in. artykuł Agnieszki Strojek *Internet w pracy bibliotekarza*), zagadnienia dotyczące prawa, norm i standardów (m.in. artykuł Wandy Klenczon *Międzynarodowe i krajowe standardy i zalecenia dla bibliotek publicznych*). Książkę zamyka rozdział gromadzący artykuły o bibliotekach cyfrowych. Wśród nich znalazły się refleksje Henryka Hollendra *Polska specjalność – biblioteki cyfrowe. Jak się przyłączyć? Jak skorzystać?* i komunikat Malwiny Tomali-Pietrzak *Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa*.

Obszerną rozprawę Eveliny Kristanovej *Książka na łamach katolickich czasopism społeczno-kulturalnych w Polsce w latach 1945-1953* (Kristanova, 2012)¹ można usytuować na styku badań bibliologicznych, prasoznawczych i historycznych. Autorka badała sposób i formy upowszechniania książki na łamach najbardziej znaczących katolickich czasopism społeczno-kulturalnych wydawanych w latach 1945-1953: „Tygodnika Powszechnego”, „Głosu Katolickiego”, „Tygodnika Warszawskiego”, „Tygodnika Katolickiego”, „Znaku”, „Przeglądu Powszechnego”. W rozdziale pierwszym publikacja przedstawiała stosunki Kościół – państwo w omawianym okresie, w rozdziale

¹ Szerzej książka ta omówiona jest w recenzji P. Nowaka, którą publikujemy na s. 351 [red.].

drugim scharakteryzowała prasę katolicką i książkę katolicką. Rozdział trzeci został poświęcony recenzjom książek, czwarty promocjom książki a piąty innym formom upowszechniania książki na łamach badanych czasopism. „W warunkach indoktrynacji komunistycznej środowiska skupione wokół pism katolickich dla inteligencji starały się tworzyć model kultury niezależnej; pomimo deklarowanej apolityczności stawały się opozycyjne wobec władzy, bowiem popularyzacja wartości chrześcijańskich i tradycji Kościoła w Polsce były niezgodne z obowiązującą linią propagandową” (s. 526). Jak udowodniła autorka, istotną rolę w tworzeniu owego modelu kultury niezależnej odegrała popularyzacja książki.

Książka Bogusława Gogola „*Fabryka fałszywych tekstów*”. *Z działalności Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Gdańsku w latach 1945-1958* (Gogol, 2012) to kolejna w polskim piśmiennictwie próba rozpoznania mechanizmów cenzury prewencyjnej w powojennej Polsce. Monograficzne opracowanie powstało w wyniku wieloletnich badań archiwalnych autora. „Szczególny nacisk położono w książce na ukazanie kluczowej roli, jaką cenzura spełniała w systemie politycznym, społecznym, gospodarczym i propagandowym Polski Ludowej, a następnie PRL, analizowaniu mechanizmów, procedur, motywacji i powodów ingerowania cenzorów w przekaz. Ważna była także próba ukazania skali i sposobów manipulacji, jakich dopuszczano się zarówno wobec autorów, jak i odbiorców kontrolowanego przekazu” (s. 15). Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy zawiera ogólną charakterystykę cenzury w PRL oraz zadań Centralnego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. W rozdziale drugim została przedstawiona historia i działalność Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Gdańsku w latach 1945-1958. Rozdział trzeci stanowi analizę przedmiotową zapisów i ingerencji cenzorskich, których dokonywano w czasopiśmie i wydawnictwach książkowych.

Pierwszy okres kształtowania się wolnego rynku książki opisali Bogdan Klukowski i Marek Tobera w książce *W tym niezwykłym czasie. Początki transformacji polskiego rynku książki (1989-1995)* (Klukowski & Tobera, 2013)². W kręgu zainteresowań autorów, będących także uczestnikami tamtych wydarzeń, znalazły się wydawnictwa, hurtownie i księgarnie. Praca oparta na źródłach archiwalnych (Polska Izba Książki), analizie prasy branżowej, publikacjach a także materiałach niepublikowanych, przedstawia burzliwy okres w historii ruchu wydawniczego w Polsce, kiedy to ukształtował się nowoczesny rynek książki, a działalność wydawniczo-księgarska została poddana zasadom wolnorynkowej gry. Pokazuje także ważną rolę organizacji branżowych i prasy branżowej w kształtowaniu się sektora wydawniczego w Polsce po 1989 r.

W książce *Od kaszy do notebooka. Transformacja technologiczna organizacji prasowych w Polsce po 1989 roku* (Kaczmarczyk, 2013) zostały przedstawione zmiany, jakie dokonały się po 1989 r. dzięki nowym technologiom w polskich organizacjach prasowych i współtworzonym przez nie rynku mediów. Autor naszkicował podstawowe aspekty funkcjonowania mediów po 1989 r.: prawny, ekonomiczny i technologiczny, a szczególną uwagę zwrócił na aspekt technologiczny. Wyróżnił i zanalizował trzy fazy technologicznej ewolucji organizacji prasowo-wydawniczych po 1989 r.: 1) okres komputeryzacji redakcji i automatyzacji produkcji prasowej, 2) okres internetyzacji prasy i multimediatyzacji przekazu medialnego, 3) okres wirtualizacji organizacji prasowo-wydawniczych i konwergencji mediów.

W historii XIX-wiecznego Gniezna istotną rolę odegrała oficyna wydawnicza Jana Bernarda Langego. Założona w 1849 r. przetrwała w rękach rodziny aż do 1940 r. Opracowanie Elżbiety Urbaniak *Gnieźnieńska oficyna wydawnicza Jana Bernarda Langego* (Urbaniak, 2013) ukazuje środowisko, w którym działała firma, repertuar wydawniczy, inne formy działalności, jak księgarnię,

² Szerzej książka ta omówiona jest w recenzji E. Kristanovej, którą publikujemy na s. 360 [red.].

wypożyczalnię. „Prawie od początku istnienia firmy charakter przedsięwzięć wydawniczych zdominowały warunki lokalne. Najliczniejszą wówczas grupę mieszkańców stanowiła ludność polska, a jej środowisko intelektualne związane było z miejscowym klerem” (s. 65). Poza książkami związanymi z historią Kościoła, żywotami świętych, książeczkami do nabożeństwa, wydawano poezję, poradniki, podręczniki stosowane w gnieźnieńskim szkolnictwie, druki ulotne związane z życiem miasta. W drugiej części publikacji autorka przedstawiła katalog wydawnictw, które wyszły z drukarni Langego.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Gogol, Bogusław (2012). *„Fabryka fałszywych tekstów”. Z działalności Wojewódzkiego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk Gdańsku w latach 1945 – 1958*. Warszawa: IPN; Wydaw. Neriton, 443 s., [8]s. tabl. il. ISBN 978-83-7629-420-9, ISBN 978-83-7543-245-1.
- Kaczmarczyk, Michał (2013). *Od kaszty do notebooka. Transformacja technologiczna organizacji prasowych w Polsce po 1989 roku*. Sosnowiec: Oficyna Wydaw. „Humanitas”, 123 s. ISBN 978-83-61991-54-0.
- Klukowski, Bogdan (2012). *E-booki w kraju i na świecie. Poradnik*. Warszawa: Wydaw. SBP, 79 s. Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza; nr 18. ISBN 978-83-61464-51-8.
- Klukowski, Bogdan; Tobera, Marek (2013). *W tym niezwykłym czasie. Początki transformacji polskiego rynku książki*. Warszawa, Wydaw. Akademickie Sedno, 284 s, il. ISBN 978-83-63354-38-1.
- Kristanova, Evelina (2012). *Książka na łamach katolickich czasopism społeczno-kulturalnych w Polsce w latach 1945 – 1953*. Łódź: Wydaw. UŁ, 601 s., il. ISBN 978-83-7525-782-3.
- Marcinkiewicz, Lilia, red. (2013). *Modele współpracy bibliotek publicznych. Czy razem możemy więcej, szybciej, lepiej? X Ogólnopolska Konferencja „Automatyzacja bibliotek publicznych”*. Warszawa, 7 – 8 listopada 2012 r. Warszawa: Wydaw. SBP, 178 s., il. Propozycje i Materiały; 87. ISBN 978-83-61464-75-4.
- Skórka, Stanisław; Piotrowska, Ewa, red. (2013). *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XXI wieku*. Kraków: Wydaw. Nauk, Uniwersytetu Pedagogicznego, 291 s. il. ISBN 978-83-7271-804-4.
- Sosińska-Kalata, Barbara; Chuchro, Ewa, red., Luterek, Mariusz, współpr. (2013). *Nauka o informacji w okresie zmian*. Warszawa: Wydaw. SBP, 599 s., il., Miscellanea Informatologica Varsoviensia; vol. 6. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; nr 141. ISBN 978-83-61464-63-1.
- Urbaniak, Elżbieta (2013). *Gnieźnieńska oficyna wydawnicza Jana Bernarda Langego*. Gniezno: Muzeum Początków Państwa Polskiego, 118 s., il. ISBN 978-83-61391-56-2.
- Znaczenie i badania jakości w bibliotekach. V Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*. Łódź – Rogów 13 – 15 czerwca 2012. *Materiały konferencyjne* (2012). Łódź: Biblioteka Politechniki Łódzkiej, 385 s., il. ISBN 978-83-920302-8-7.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 22 sierpnia 2013 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Tematyczna amplituda sygnalizowanych tym razem publikacji jest znaczna, bo też taki, rozległy, jest rejestr powinności bibliotek. Czynnikiem scalającym – a staram się też o możliwie rozległy rozrzut geograficzny – jest usługowy i społecznie użyteczny charakter bibliotekarstwa. Różna jest też merytoryczna i kompozycyjna jakość książek, które omawiam, mimo że próbuję wybierać co lepsze: tutaj są i znakomite, lecz także (niestety) kiepskie, za sprawą dążenia do różnorodności. Z jakościowego punktu widzenia zwracam szczególnie uwagę na dwie, w kolejności pierwsze, bo właśnie z takich bierze się wyjątkowa satysfakcja lekturowa oraz ogromny pożytek poznawczy.

FUNDAMENTALNE DYLEMATY EDUKACJI [*****]

Gary Thomas (2013). *Education. A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press, 137 s., ISBN 978-0-19-964326-4.

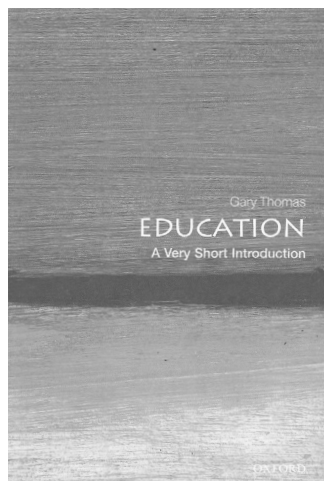
Profesor Uniwersytetu w Birmingham, Gary Thomas, napisał świetną książkę o problemach edukacji – które również bibliotekom muszą być bliskie, bowiem wspieranie kształcenia w każdej formule i na każdym poziomie to jedna z głównych powinności bibliotek. A zastrzeżenia wobec szkolnego systemu nauczania, formułowane u nas coraz agresywniej, są w istocie (jak się okazuje) wątpliwościami globalnymi i właściwie odwiecznymi.

Od samych początków szkolnictwa, transmisja i akumulacja treści nauczanych była oparta na *p r z e j m o w a n i u* wiadomości, mimo że dla starożytnych „schola” oznaczała rekreację, połączoną z kreatywną kontemplacją, a dla Platona edukacją było głównie *o d k r y w a n i e* tego, co użyteczne. Jednak późniejsza scholaryzacja podjęła model narzucania treści i tak już zostało. Dopowiem, że dla bibliotekarstwa to niedobrze.

Na poziomie teoretycznym przez cały czas toczyły się oraz toczą dyskusje, czy właśnie serwować wiedzę zastaną, czy uczyć kreatywności. Jednak praktyka podporządkowała się tej pierwszej koncepcji, także z przyczyn pragmatycznych: nikt bowiem nie wie, jak zorganizować kształcenie w inny sposób, niż teraz powszechnie realizowany.

Owszem, do kreatywnego uczenia się przez całe życie namawiał już J. A. Komenski, a do kształcenia przez odkrywanie zachęcał J. Locke i zwłaszcza J. J. Rousseau. Później F. Froebel (stąd „freblówka”) próbował praktycznie zaimplementować do wczesnego wychowania dzieci metodę poznawczej swobody (dzisiaj do przejęcia przez biblioteki dla dzieci), natomiast dobrze w bibliotekarstwie znany J. Dewey zmierzył się bezpośrednio z realizacją nauki szkolnej w oparciu o programy powiązane z życiem i bieżącą rzeczywistością.

Ale to wszystko nie zmieniło praktyki szkolnej, tak jak nie naruszyły jej późniejsze ustalenia nauk psychologicznych, ani tym bardziej utyskiwania marksistów, że szkoła jest niewolniczym narzędziem usługowym dla przemysłu i wojska. Rzecz w tym, że system szkolny już istniał i nadal istnieje jako całość, a w dodatku jest narzędziem w rękę polityków. Tymczasem nikt nie wie, jak go przebudować, nie rujnując na dziesięciolecia całej edukacji. Dlatego dyskusje toczą się poniekąd *o b o k* rzeczywistości.

Jej stan jest taki, że z jednej strony *progresiści* lansują koncepcje edukacji indukcyjnej, przez prowokujące pytania, nastawionej na krytyczne myślenie, a realizowalne w kontekstach przyjemnościowych. To bibliotekom stworzyłyby wyjątkowo rozległe pole do popisu, ale są obawy, że wszystko bardzo łatwo mogłoby spalić na panewce. Z drugiej strony zaś *formaliści* przyświeca kontynuacyjna idea transmisji informacji w trybie powiadomień oraz przejmowania ich w sposób podporządkowany, w nieuchronnej atmosferze ciężkiego wysiłku, co z kolei uważa się za sposób bezpieczny. I chociaż krążą opinie, że konieczny jest mądry balans pomiędzy obydwoma tendencjami, to jednak nikt ku temu nie dąży. Są wprawdzie nowe programy nauczania, lecz reguły oraz standardy edukacji nie uległy zmianie.

Thomas, tak jak inni progresiści, wylicza długi rejestr słabości obecnego systemu kształcenia. Już sam rządowy układ ławek w klasie nie sprzyja inspirowaniu dyskusji ani wymianie opinii. A już horrorem było wprowadzenie testów, sprawdzających tylko stopień zapamiętywania faktów, a nie zrozumienie – z oszukańczą formułą ocen psychometrycznych; to zainicjowało uczenie się do testów. Fatalne skutki przyniosła segregacja uczniów na grupy według iluzorycznych zdolności, oraz fałszywa teza, że opanowanie jednego zakresu umiejętności (np. łaciny) poprawia umiejętności z innego zakresu: nic z tych rzeczy.

Swego czasu głośny był pomysł N. Friedmana swobodnego wyboru szkoły czyli konkurencyjności: żeby pieniądze szły za uczniem – lecz nie okazał się dostatecznie produktywny. Z kolei koncepcja J. Piageta stadialności rozwoju umysłowego dziecka, tak ważna dla projektowania systemu szkolnego i programów nauczania, chociaż w swoim rdzeniu nie do podważenia, została jednak obłożona mnóstwem pytań. A rzeczywistość jest taka – twierdzi Thomas – że 40% absolwentów szkół po prostu nic nie umie.

Co robić? Zmniejszyć liczbę uczniów w klasach, skrócić czas pobytu w szkole i nastawić się bardziej na dyskurs oraz na rozbudowane relacje z siecią. Sieć bowiem pozwala na to, żeby część (pytanie bez odpowiedzi: jaka i których) użytkowanych informacji pozostawała w niej do stałej dyspozycji, jako coś w rodzaju sztucznej pamięci podręcznej, zaś istotą kształcenia byłaby nauka myślenia i kreatywności. W czym – trzeba znowu dopowiedzieć – biblioteki mogłyby mieć mocno zintensyfikowaną rolę.

Ale powtarza się znowu dobrze znana ułomność: nie wiadomo jak to zrealizować praktycznie. W jaki sposób wytyczyć granicę między treściami do zapamiętania, no bo jakieś zapamiętać trzeba, a tymi które można pozostawić do łatwego przejmowania z sieci. Ani jak w szkolnych bądź nawet w uczelnianych warunkach inspirować kreatywne myślenie. Nikt nie jest na to przygotowany – ani szkoła/uczelnia, ani nauczyciele/wykładowcy, ani uczniowie/studenci. Ani tym bardziej decydujący o wszystkim politycy.

Zresztą sam Thomas daje za wygraną pisząc, że edukacja to nie to samo co szkolnictwo. W ten sposób bowiem przyznaje pośrednio (i to jest jedyna słabość tej książki), że w tej chwili nie istnieje realny pomysł na skuteczną reformę szkolnej edukacji.

O CZYTELNICTWIE – MĄDRZE [*****]

Sowremiennyj czitatiel: wzgljad specialistow kniżnoj kultury. Sbornik statiej (2011). Red. Anna Stiepanowa, Wiera Jałyszewa. Sankt-Pieterburg: Rossijskaja Nacjonalnaja Biblioteka, 191 s., ISBN 978-5-8192-0414-6.

Bardzo ciekawy zbiór refleksji na temat bieżących problemów czytelnictwa opublikowała Biblioteka Narodowa w Sankt Petersburgu. Nie ma tam tekstów kiepskich, jakkolwiek kilka doniesień z badań opiera się na zbyt nikłych zbiorowościach próbnych, żeby mogły być miarodajne. Ale komentarze są frapujące i kreatywne.

Rozważania inauguruje negacja sensu nadużywanego sformułowania „społeczeństwo informacyjne”, w warunkach kiedy 35% rosyjskiego (polskiego podobnie) społeczeństwa nic nie czyta. O jakiej więc informacyjności mowa? To jest manipulacyjny slogan, mit, który służy tylko reklamie sprzętu elektronicznego. Już widać, że takiego społeczeństwa nie ma, a cała publiczność uległa rozwarstwieniu. Wąska elita uprawia lekturę wartościową i rzeczywiście gromadzi oraz przetwarza informacje, masy zaś – czytają byle co lub nic i posługują się dezinformacyjnymi śmieciami. Biblioteki natomiast muszą znaleźć swoje miejsce w takiej właśnie, dychotomicznej rzeczywistości, żeby ewentualnie przynieśćżytytek jednym i drugim.

W ogóle zaś sytuacja książki w Rosji jest teraz mało ciekawa. Książki są drogie, a statystyczny Rosjanin wydaje rocznie na ich kupno tyle, że nawet jednej nie kupi w całości. Sieć księgarń jest licha, zwłaszcza poza metropoliami: trzykrotnie rzadsza niż w całej pozostałej Europie. Z innych doniesień (spoza tego tekstu) wiadomo zaś, że również internetowy handel książką nie osiąga tam parametrów wysokich.

W Moskwie koncentruje się 3/4 produkcji wydawniczej – w Sankt Petersburgu tylko 8% – a rzeczywiście wysokie nakłady mają tylko teksty rozrywkowe. To narzuca czytelnictwu określony profil. Swoboda wyboru lektury jest w tych warunkach pozorna: ma miejsce reglamentacja już na etapie edycji, w tym również (siłą rzeczy) narzucanie preferencyjnych modeli czytania, czasem także z inspiracji politycznych. Nie jest to oczywiście tak silna presja ideologiczna, jak w czasach sowieckich, lecz swoją moc ma.

Bez nadmiernych oporów ze strony publiczności „potocznej” zresztą, za sprawą swoistego przyzwyczajenia. Szeroka praktyka czytania książek rozwinęła się bowiem dopiero w ZSRR – w Rosji w 1860 r. zasięg książki nie przekraczał 1% populacji – od razu z dolepionym ukierunkowaniem, toteż narzucanie czytelniczych wzorów niejeden nadal uważa za naturalne. Ewentualnie z wyjątkiem rosyjskiej wsi (gdzie mieszka znaczna część narodu), bo tam czytanie książek zawsze było i nadal jest praktyką marginalną, ale to oczywiście nie jest akurat powód do radości.

Zresztą są też inne, już globalne przesłanki kryzysu czytania, jeśli taki rzeczywiście ma miejsce. Zmagania z nimi wymagają pogłębionego odbioru z i n d y w i d u a l i z o w a n e g o. Tymczasem literaturę – jak ongiś *Psalmy Dawida* – nie tylko w Rosji potraktowano jak przekaz niebiański: nie do interpretacji, lecz do niewolniczego przejęcia imputowanych treści. I tak to zostało wszczepione do praktyki powszechnej.

Szczególnie ciekawe wydały mi się uwagi o symbiozie Internetu z literaturą piękną – co w Polsce nazwano Liternetem, ale poza nazwą i jedną godziwą powieścią *Blok*, którą napisał Sławomir Shuty, nic szczególnego nie miało miejsca. Tymczasem w Rosji zauważono, że główną formułą takiego zespolenia stały się interaktywne blogi, w których pojawiają się segmenty przyszłych powieści, poddawane obróbce przez publiczność, a następnie scalane w kreacje całościowe, już w postaci powieści drukowanych lub/oraz e-booków. Tak właśnie funkcjonują w USA powieści z gatunku „streetlit” oraz „gangsterlit”, w Rosji zaś (i w Polsce) zwrócił na siebie uwagę w ten sposób Dymitr Głuchowski serią powieści z cyklu *Metro*, wydawanych drukiem i w formie e-booków.

Z obserwacji obecnego obiegu książki w Rosji narodziły się intensywne poszukiwania racjonalnych form czytelniczej motywacji, zwłaszcza w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Sugeruje się stworzenie odpowiedniego systemu, ale bez bliższych konkretów, więc nie ma jasności jak miałby wyglądać. Autorzy są zdania,

że pomocna w tym mogłaby być prezentacja idoli, celebrytów, ludzi sukcesu – ale osobiście wątpię, żeby zawsze były to osoby czytające, a na tym opiera się cały pomysł. Kryzys czytelniczy wśród młodzieży sygnalizują też doniesienia z Ukrainy: maleje intensywność czytania, a rośnie lekturowa banalizacja. No i jest tam jeszcze ten kłopot, że po ukraińsku czyta się prawie wyłącznie szkolne lektury.

Są w tomie próby przedstawienia bibliotecznej aktywności w zakresie popularyzacji czytelnictwa, adresowanej głównie do dzieci. Te najlepsze polegają na cyklicznych spotkaniach czytelniczo-dyskusyjnych, opartych na wybieranych wspólnie książkach, a kontynuowanych co najmniej przez kilka miesięcy. W środowiskach wieloetnicznych proponuje się wzajemne prezentacje piśmiennictwa każdego narodu, już na etapie bajek – w powiązaniu z różnorodnymi przedsięwzięciami dodatkowymi. To ma sens.

Pośród natomiast konkretnych doniesień sondażowych – mało wiarygodnych bo respondentów bywa niewiele – zwraca uwagę jedna poważniejsza analiza obiegu książki: wśród kadry uniwersyteckiej w Wołgogradzie. Otóż blisko 1/4 respondentów przyznała, że nie czyta nic (!?), a pozostali czytają wyraźnie mniej niż dawniej i byle co, oraz byle jak. To optymizmu nie budzi.

BIBLIOTEKI PUBLICZNE: OFERTA PONADUSŁUGOWA [****]

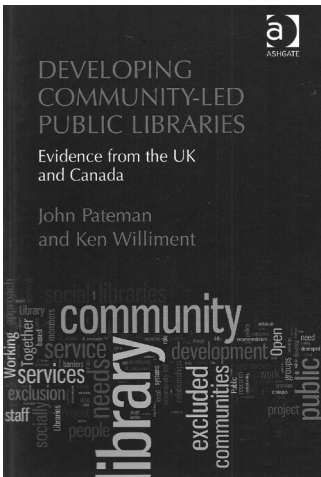
John Pateman, Ken Willimet (2013).: *Developing community-led public libraries. Evidence from the UK and Canada*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 243 s., ISBN 9781-4094-4206-6.

Dwaj Kanadyjczycy wzięli się za analizę ponadusługowej oferty środowiskowej bibliotek publicznych, korzystając z angielskiego badania „Open to all” oraz z kanadyjskiego projektu „Working together”. Intencja, żeby wpręgnąć biblioteki publiczne w środowiskową codzienność, jest trafna, zasadne są także spostrzeżenia, ale zbyt wiele tu oczywistości, pustostłowa i ogólników, a gadulstwo przekracza dopuszczalne normy. No bo i bez tego tekstu wiadomo, że rozpoznanie, czego publiczność chce od bibliotek, jest marne – większość tzw. badań nadaje się tylko do klozetu – a znów główna sugestia, że trzeba docierać do użytkowników i odpowiednio kształtować zasoby, należy do haseł w rodzaju: dobro jest dobre. Kłopot bowiem w tym, że nie ma jasności, jak to zrobić.

Opinia kwintesencjonalna jest taka, że biblioteki słabo radzą sobie z relacjami środowiskowymi. Nie brakuje przyczyn obiektywnych – to prawda. Są temu trochę winne mizerne środki oraz budżetowe cięcia, a także nierzadko: kiepskie warunki bazowe bibliotek i niefortunna lokalizacja. Poza tym niemały wpływ mają rozpowszechnione nastroje alienacyjne – czemu biblioteki nie potrafią zapobiegać – i wcale nie taka rzadka (nawet w UK i w Kanadzie) społeczna bieda.

Pateman i Willimet wyliczają jednak również błędy popełniane przez same biblioteki oraz powiązane z tym obstrukcje. Powszechny a idiotyczny stereotyp bibliotekarza, konfrontowany w praktyce z dobrze wykształconym personelem, wywołuje konsternację i tym bardziej utrudnia kontakty, bo pracownicy bibliotek nie wiedzą, jak zachować się w takich okolicznościach. W rezultacie ze środowiskiem integrują się rzadko. Mimo to autorzy – w przeciwieństwie do naszego resortu kultury – nie zabiegają o obniżenie bibliotekarskich wymagań kwalifikacyjnych.

W książce pojawił się też rejestr zawinionych mankamentów standardowych. To złe pory otwarcia,

zasoby nie nastawione na żadną publiczność, używanie w kontaktach slangu zawodowego, którego nikt nie rozumie, a także przesadne filtrowanie i reglamentowanie korzystania. Wyjątkowym zaś absurdem było i (podobno) jest pobieranie opłat za korzystanie z Internetu w bibliotekach. No i nie odpowiada prawdzie nadmierne optymistyczne przeświadczenie, że biblioteki publiczne mają znaczący wkład w rozwój internetyzacji społeczeństwa. Autorzy sygnalizują ostro: to czysta fikcja!

Natomiast część zawartych w książce zaleceń to są niestety zwyczajne banały. Ze mianowicie należy rozpoznać, czego środowisko chce i potem monitorować nastawienia. Oraz: eliminować okoliczności frustrujące i usunąć żargon z usługowych kontaktów. Od takiego „poradnictwa” bolą zęby.

Ale są też opinie warte rozważenia. Jak choćby wiadomość, że idee lokalizmu – znane od półtora stulecia – uwspółcześniły się i teraz stanowią niebanalną alternatywę dla zagubionego pośród technologii społeczeństwa, trzeba więc je śledzić. A jednocześnie aranżować warunki dla kontaktowania się członków środowisk w bibliotekach właśnie i przez biblioteki, oraz ewentualnie stwarzać możliwości dla lokalnych autoprezentacji tym, którzy tego chcą.

Inną sugestią jest namowa do inicjowania współpracy, a przynajmniej kontaktów, z różnymi instytucjami środowiskowymi, co bibliotekom przychodzi wyjątkowo opornie. Oraz sens ma pogląd, że bibliotekom publicznym bardzo pomogłoby mądre i staranne nastawienie na dzieci, ze szczególnym wyeksponowaniem p r z y j e m n o ś c i jako przesłanki kontaktowania się z bibliotekami. No bo dzieci z czasem wydorosłeją, a dobre relacje wobec bibliotek mogą okazać się trwałe.

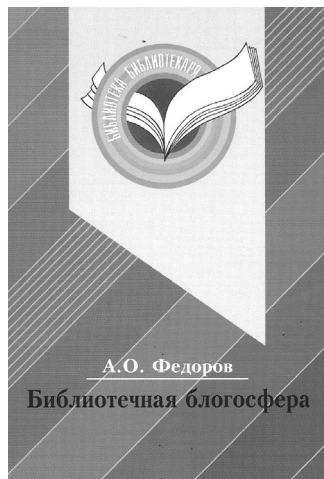
BIBLIOTECZNE BLOGI [*****]

Andriej Fiedorow [2013]: *Biblioteczna blogosfera*. Moskwa: Paszkow dom, 87 s., ISBN 978-5-7510-0557-3.

Pojawia się coraz więcej głosów – w USA, w Rosji, w Polsce i gdzie indziej też – namawiających biblioteki do pełniejszego wykorzystywania repertuaru możliwości Internetu w kontaktach z publicznością. Za szczególnie użyteczne pod tym względem narzędzie uchodzi blog. I właśnie o bibliotecznym blogu prawie wszystko napisał Andriej Fiedorow, docent Czuwaskiego Uniwersytetu w miejscowości Czeboksary (nad Wołgą). Obok ogólnej charakterystyki blogów, publikacja zawiera szczegółowe instrukcje praktyczne, jak blog założyć, a potem prowadzić, oraz są tam detaliczne objaśnienia w postaci specjalnego słowniczka. Bardzo to ciekawa i przyteczna publikacja.

Do głównych zalet blogów autor zalicza ich dialogowy, interaktywny, dynamiczny charakter (w przeciwstawieniu do stron WWW – w zasadzie statycznych), a także konstrukcję w odwrotnej chronologii czasowej, co gwarantuje aktualność serwowanych treści, a zarazem pozwala zachować odniesienia do sygnałów dawniejszych. Jest niedrogi, stosunkowo łatwy w realizacji, może zawierać hiperlinki, a nadaje się zarówno na publiczno-osobisty notatnik osobisty, jak i na czasopismo sieciowe.

Nic zatem dziwnego, że ruch blogerski rozwinął się niebywale. Blogów jest mnóstwo, często funkcjonują w kooperacji z innymi blogami i tak tworzy się blogosfera. Do dyspozycji, wykorzystania i wsparcia, istnieje już szereg specjalnych platform blogerskich, także promocyjnych, jak „Blogger”, „WordPress”, „Live Journal”, albo rosyjski „Puls Blogosfery”.

Fiedorow zdecydowanie namawia biblioteki na tworzenie blogów, właśnie ze względu na stosunkową łatwość aranżacji, a jeszcze bardziej: dla ich efektywności. Bo to jest zarówno forma skutecznego piaru, użytecznej promocji, jak też poręczne narzędzie do zwrotnego komunikowania się z tysiącami adresatów. Na wszelki wypadek dopowiem jednak, że widywałem już opinie o blogach bibliotecznych, daleko mniej entuzjastyczne.

Oczywiście: łatwość nie oznacza bierności – trzeba spełnić stosowne warunki. Blog musi być żywy i ciekawy, zawsze aktualny i otwarty na komentarze. Jakkolwiek całkowita otwartość bywa ryzykowna, ze względu na agresywne, obsceniczne lub absurdalne zachowania niektórych internautów. Dla elementarnej ochrony na pewno przyda się „captcha”, ale z obawami nie trzeba przesadzać. Największym zagrożeniem dla blogów jest nuda i nijakość komentarzy.

Zaden blog nie powstanie i nie pofunkcjonuje samoczynnie. Potrzebny jest mądry i kompetentny moderator, obdarzony interaktywnym instynktem aranżer, który będzie rozumiał po co jest on sam oraz prowadzony blog; wtedy uniknie błędów i przesady w którymkolwiek kierunku. Na powinności moderacyjne trzeba przeznaczyć część czasu pracy, początkowo 4-5 godzin tygodniowo, a z czasem nawet 1-2 godziny dziennie. Jeśli jednak opieka nad blogiem – przy inspiracyjnym wsparciu innych bibliotekarzy – będzie sprawowana dobrze i jeszcze uda się go wypromować wszędzie tam, gdzie to możliwe, to korzyści będą bezdyskusyjne i znaczne.

W KRĘGU PROGNOZ [***]

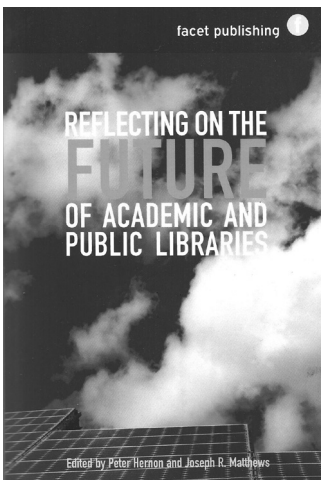
Peter Hernon, Joseph r. Matthews (2013). *Reflecting on the future of academic and public libraries*. London: Facet Publishing, 242 s., ISBN 978-1-85604-948-1.

Peter Hernon, profesor bibliologii z Simmons College w Bostonie oraz Joseph Matthews, konsultant biblioteczny (cokolwiek to znaczy) z Uniwersytetu w San Jose, pokusili się o nakreślenie przyszłościowej wizji bibliotek publicznych i akademickich, nie sygnalizując zresztą różnic między nimi. Wynik nie olśniewa. Obok kilku opinii, zasługujących na uwagę, sporo jest banałów, przypuszczeń powziętych z niczego oraz myśli „pierwszych”, od których roją się inne podobne prognozy. Potwierdza to moje przeświadczenie, że w tej chwili za mało jest przesłanek dla nakreślenia spójnego i wiarygodnego wizerunku bibliotek w ujęciu perspektywicznym. Można to zrobić tylko fragmentarycznie.

Autorzy mają świadomość intensywnych przeobrażeń, którym obecnie podlega bibliotekarstwo. Odróżniają przy tym zmiany adaptacyjne od istotnych zamian, a te od radykalnych transformacji – z sugestią, że dla bibliotek nastął oto etap transformacji właśnie. Co wśród bibliotekarzy budzi opory i wywołuje negatywne emocje, a stąd już tylko krok do inercji.

Tymczasem samo nie dokona się nic: przyszłość bibliotek trzeba u k s z t a ł t o w a ć. Potrzebna jest wzmożona aktywność i wypracowanie na własny użytek prognostycznego scenariusza. To opinia słuszna – ale w jaki sposób ma to być wykonywane? No i odpowiedzi nie ma. Pada tylko zdanie, że wizję przyszłości należy oderwać od teraźniejszości. A to akurat jeden z większych nonsensów, jakie wokół prognoz krążą.

Istnieje koncepcja Nadlera – zilustrowana modelem w formie trójkąta – dochodzenia do wizerunku przyszłości etapami. Już to ze startem we współczesności i z ciągiem kolejnych zmian ulepszających. Bądź poczynając od iluzorycznej, zmyślonej przyszłości idealnej oraz z cofaniem następnym etapom ku czasom obecnym. Za optimum czasami uchodzi połączenie

obu sposobów i spotkanie – poniekąd – pośrodku. Ale autorzy najwyraźniej o niczym takim nie słyszeli. To teraz nagminne, że piszący legitymują się kiepskim, a niekiedy wręcz żenującym poziomem czytania.

Z autorskich założeń wynika, że w społeczeństwie nastąpi wzrost nastawień digitalnych, a także podniosą się kwalifikacyjne wymagania zawodowe. Większość profesji mianowicie (skąd taki pomysł, nie wiadomo) będzie oparta na wyższym wykształceniu, publiczność natomiast stanie się bardziej zróżnicowana i zasygnalizuje nowe zainteresowania. To oczywiście możliwe, ale zbyt ogólnikowe, żeby wysnuć z tego propozycje konkretnych poczynań.

Nie ma wątpliwości, że biblioteki muszą być jeszcze bardziej wielomedialne (hybrydalne), a elektroniczne usługi na dystans staną się integralnym składnikiem ich oferty. Życie powinno również wymusić ściślejszą kooperację międzybiblioteczną. Z drugiej strony jednak, w przeświadczeniach obiegowych może zamazać się świadomość, że sieciowo świadczone usługi pochodzą od bibliotek właśnie. Dla zachowania ich tożsamości (nie tylko), niezbędny jest zatem równoległy program ponadusługowy, realizowany *n a m i e j s c u*, oraz eksponowanie bibliotek jako konkretnej przestrzeni i fizycznego adresu, gdzie warto przychodzić i bywać.

Rejestr przyszłych zadań – piszą autorzy – będzie wymagał wzbogacenia powinności obecnych o zintensyfikowaną a bezpłatną transmisję materiałów odpłatnych (komercyjnych), a także o wzmożone wspieranie wszystkich form edukacji, oraz o mocno rozbudowane doradztwo informacyjne. W założeniach mieści się także elektroniczne edytorstwo biblioteczne.

Sygnalizowane niekiedy pomysły prywatyzacji bibliotek autorzy uważają za mało realne. Natomiast wobec przeobrażeń technologicznych (jakich?), każą liczyć się z redukcją personelu. To typowe paplanie bibliologiczne. Byłoby dobrze zaprosić rozmaitych bibliologów na półroczną praktykę do bibliotek i niech *p o t e m* bajdurzą, które stanowiska oraz ile trzeba zlikwidować. Niestety, takie zaproszenie nie jest możliwe, natomiast bzdurzenie – jest.

O KOMUNIKACJI INFORMACYJNEJ [**]

Menedżment wuzowskich bibliotek. Rol bibliotek uniwersytetu w formowaniu informacyjnej kultury specjalista XXI wieku (2012). Red. Piotr Łapo. Minsk: Izdatielskij Centr BGU, 239 s., ISBN 978-985-553-022-1.

Już kiedyś miałem okazję zreferowania tu tomu białoruskiego: był ciekawy i na godziwym poziomie. Tym razem takiej opinii nie będzie. Zresztą publikacja jest białoruska tylko przez miejsce wydania oraz narodowość większości autorów/prelegentów – wszystkie teksty (z wyjątkiem jednego, lecz beznadziejnego) są po rosyjsku i to napawa smutkiem, bo jednak jakiś despekt dla języka narodowego ma miejsce. U nas zresztą podobnie, wycenia się najwyżej (w ramach parametryzacji) publikacje anglojęzyczne. Co na to Mikołaj Rej?

Tom ma charakter postkonferencyjny i został zaaranżowany przez Uniwersytet w Mińsku, co jednak poziomu nie zapewnia. Pierwsza część tytułu nie ma nic wspólnego z treścią, w książce nie zamieszczono żadnych skorowidzów więc czytanie to męczarnia, natomiast okładka przypomina naklejkę na słoik z dżemem. Co zaś najgorsze: większość tekstów jest na żenującym poziomie merytorycznym. Ludzie opowiadają byle co, rzadko podpierając się jakimiś przypisami.

Absolutnym bełkotem zaprezentował się w inauguracyjnym wystąpieniu dyrektor biblioteki organizatorskiej. To tyrada w starym stylu sowieckim, kompletnie wyjałowiona z treści. Jednak rekordowe dyrdymały przedstawił jakiś psycholog, płacząc etykę ze stabilnością energetyczną (!?), a także inny autor, tym razem biolog, wciskający kit, że czas uzyskiwania informacji w bibliotece wynosił kiedyś 5 godzin, a teraz 12,5 minuty. Na trzeźwo? Ze już nie wspomnę o całym naręczu doniesień rzekomo „badawczych” z różnych bibliotek, gdzie o metodologii badań nikt nigdy nie słyszał.

Sens tomu ratuje kilka tekstów rozumnych, w tym autorstwa niektórych (nie wszystkich) osób z zagranicy. Znalazł się tam też Henryk Hollender z ciekawą informacją o scentralizowanym zapleczu katalogowym w Polsce; chociaż szkoda, że bez żadnego przypisu.

Dwie autorki nie bez racji zwróciły uwagę na szczególną, wyraźnie przejściową sytuację komunikacji naukowej. Z jednej strony, stworzono w wymiarze globalnym ułatwiony dostęp do wyników badań naukowych i refleksji. Z drugiej natomiast: Internet prawie niczego nie weryfikuje. Są tam liczne materiały czysto komercyjne i z genezy fałszywe, porozumienie utrudnia nadmiernie głęboka specjalizacja i fragmentacja nauki, a także zróżnicowanie systemów ocen, często wzajemnie niekompatybilnych. Generalnie zaś, istnieje przy tym pilna potrzeba modernizacji sposobów przygotowania specjalistów do posiłkowania się zasobami informacyjnymi, bo umiejętności są pod tym względem kiepskie.

Koresponduje z tą opinią przegląd interaktywnego zaplecza internetowego na Białorusi, Ukrainie i w Rosji, a także ciekawy opis programu bibliotecznego wspierania studiów na Litwie. Amerykańskie doniesienie o wzorowej współpracy bibliotek akademickich z uczelniami, wydało mi się natomiast przesadnie ulizane. W końcu z wielu innych publikacji wyłania się obraz tego styku tam, jako wysoce skonfliktowany.

Jest też próba charakterystyki stosunku niemieckiej młodzieży do Internetu, lecz mało odkrywczą. Młodzi Niemcy podobno znacznie chętniej obcuje z telewizją, a w Internecie poszukują informacji (jeżeli w ogóle to robią) możliwie prostych, bardziej ceniąc samą formę interaktywności, aniżeli wiarygodność używanych wiadomości. Jednak źródłem tej opinii bliżej nie zasygnalizowano.

Znalazł się w tym tomie również tekst na zupełnie inny temat, traktujący mianowicie o wypaleniu zawodowym bibliotekarzy. Mógłby być interesujący, ale opiera się na tak minimalnej próbie sondażowej, że nie jest wiarygodny. Mija się zwłaszcza z samym pojęciem hipoteza, że najbardziej wypaleni zawodowo są bibliotekarze najmłodszy. Także rejestr czynników, najsilniej w tej profesji irytujących, ma charakter zgadywanki. To mianowicie złe warunki pracy, niskie pensje, brak zawodowej satysfakcji, wygórowane wymagania przełożonych i jeszcze rozbrat z etyką. Może to prawda, a może nie. W każdym razie konkluzja, żeby zwalczać objawy wypalenia wzmoczoną aktywnością zawodową, to jakieś nieporozumienie.

Najciekawsza ze wszystkich wydała mi się wypowiedź Anastazji Kiryłowny – to magister socjologii na Uniwersytecie w Mińsku – o wzajemnych awersjach studentów oraz bibliotek. Otóż, dla studentów, biblioteki uchodzą za relikwiny socjalizmu, a z kolei biblioteki uważają studentów za analfabetów. No więc te uprzedzenia trzeba koniecznie przełamać, rozpoznając publiczność studencką i jej preferencje, oraz prezentując inne, możliwie przyjazne oblicze biblioteki. Nie ma obecnie nic ważniejszego dla tych relacji, niż skuteczny marketing i mądry piar.

Autorka zauważyła ponadto malejącą rolę książki jako narzędzia informacji. Jej zdaniem, to jest teraz, coraz wyraźniej, instrument w y r a z a n i a oraz refleksji, powiązany zwłaszcza z literaturą piękną. Podkreślanie tego i stosowne nastawienie, może być skutecznym sposobem na odrodzenie się bibliotek.

W tomie została też zamieszczona końcowa deklaracja konferencji, sygnalizująca zamiar powołania stałej, międzynarodowej grupy kooperacyjnej, w oparciu o zebranych tam uczestników. Oczywiście, każdy ma prawo robić co zechce, ale to jednak jest objaw nadmiernie dobrego samopoczucia deklarantów.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 24 czerwca 2013 r.

Wręczono również nagrody laureatom konkurów SBP:

Nagrodę Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego otrzymali:

– w kategorii prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym – Artur Jazdon *Wydawcy poznańscy 1815-1914*;

– w kategorii prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym – Zbigniew Gruszka *Przegląd Biblioteczny. Monografia*; Oskar Stanisław Czarnik *W drodze do utraconej Itaki*;

– w kategorii podręczniki akademickie – Grzegorz Gmiterek *Biblioteka 2.0. Bibliotekarz Roku 2012*

Zwycięzcą konkursu została Anna Kulińska – nauczyciel bibliotekarz z I Liceum Ogólnokształcącego w Krakowie, która otrzymała nagrodę w wysokości 5 tys. zł. Dyplomy otrzymały także: Sabina Malinowska z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ostrołęce (II miejsce), Elżbieta Tkacz z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jarosławiu (III miejsce). Pozostałym laureatkom wręczono listy gratulacyjne przewodniczącej SBP.

W kolejnym punkcie porządku obrad E. Stefańczyk przedstawiła dokonania SBP w prezentacji „Kroki milowe SBP”. Zwróciła uwagę, że kadencja w latach 2009-2013 ukierunkowana była przede wszystkim na realizację zadań ujętych w „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021” i miała na celu zwiększenie potencjału Stowarzyszenia, poprawę jego komunikacji wewnętrznej, wzmocnienie pozycji, jako partnera w środowiskach: bibliotekarzy, administracji, organizacji pozarządowych i innych związanych z sektorem książki. Do najważniejszych działań na rzecz środowiska bibliotekarskiego, zrealizowanych w mijającej kadencji zaliczyła:

- opracowanie projektu nowej ustawy o bibliotekach,
- badania efektywności funkcjonowania bibliotek,
- przeprowadzenie profesjonalnej akredytacji szkoleń,
- uruchomienie portalu sbp.pl,
- badanie pragmatyki zawodowej w bibliotekach publicznych i naukowych,
- organizowanie różnorodnych konferencji, seminariów, warsztatów,
- bogatą działalność wydawniczą,
- promocję osiągnięć polskiego bibliotekarstwa za granicą (m.in. poprzez wydanie numeru specjalnego „Przeglądu Bibliotecznego”, rozwój współpracy międzynarodowej),
- akcje wzbogacenia zbiorów bibliotek publicznych i szkolnych,
- organizowanie konkursów wzmacniających integrację środowiskową (Bibliotekarz Roku, Mistrz Promocji Czytelnictwa, Tydzień Bibliotek w nowej formie, Salon Bibliotek na Targach Książki Historycznej).

Podjęto również szereg działań na rzecz wzmocnienia potencjału Stowarzyszenia i większej identyfikacji członków z jego działaniami (uruchomienie bazy członków SBP, wprowadzenie adresów korporacyjnych, nowa identyfikacja wizualna, opracowanie wzoru nowej legitymacji członkowskiej, program ulg i bonusów, sklep internetowy itp.).

Zrealizowane prace zaktywizowały środowisko i pozwoliły na osiągnięcie szeregu efektów, w tym: opracowanie i upowszechnienie standardów bibliotecznych, podniesienie kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy, opracowanie listy zagadnień priorytetowych w procesie kształcenia bibliotekarzy, zwiększenie dostępu bibliotekarzy do nowoczesnych technologii, podniesienie prestiżu zawodu bibliotekarza.

Następnie głos zabrali goście Zjazdu: Danuta Brzezińska (TNBSK), dr Tomasz Makowski (BN), Andrzej Skrzypczak (SKP), Aniela Topulos (PTWK), Ewa Kobierska-Maciuszko (reprezentująca Konferencję Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich), Rafał Kramza (FRSI), Tadeusz Hussak (SKP), Bożenna Sobczyk (Sekcja Krajowa PBP NSZZ „Solidarność”). Gratulowali Stowarzyszeniu osiągnięć w zakresie promocji czytelnictwa, upowszechniania nowych technologii informacyjnych, edukacji kadr bibliotekarskich, podkreślając przy tym wagę współpracy SBP z innymi organizacjami działającymi w sektorze książki.

W dalszej części KZD dokonano wyboru Prezydium Zjazdu oraz komisji zjazdowych. Przewodniczącą Zjazdu została Helena Bednarska (okręg wielkopolski). Kolejnym punktem było przedstawienie i zatwierdzenie sprawozdań z działalności SBP za kadencję 2009-2013: sprawozdania Zarządu Głównego (przedstawione przez M. Przybysz, sekretarza generalnego SBP), sprawozdania z działalności ogniw terenowych SBP (przedstawionego przez S. Błaszczyk, członka Zarządu Głównego ds. Okręgów), sprawozdania sekcji, komisji i zespołów problemowych ZG (przedstawionego przez E. Chrzan, członka Zarządu Głównego ds. sekcji, komisji, zespołów problemowych) oraz sprawozdania Głównej Komisji Rewizyjnej (przedstawionego przez E. Zaborowską, przewodniczącą GKR) i sprawozdania Głównego Sądu Koleżeńskiego (przedstawionego przez B. Howorkę, przewodniczącą GSK). KZD udzielił absolutorium ustępującym władzom Stowarzyszenia oraz dokonał wyboru nowych władz na kadencję 2013-2017.

Delegaci ponownie wybrali na przewodniczącego SBP Elżbietę Stefańczyk, pełnomocnika dyrektora Biblioteki Narodowej ds. współpracy z bibliotekami publicznymi. Członkami ZG SBP zostali: Helena Bednarska (okręg wielkopolski), Sylwia Błaszczyk (okręg śląski), Barbara Budyńska (okręg mazowiecki), Marian Butkiewicz (okręg lubelski), Andrzej Dąbrowski (okręg świętokrzyski), Joanna Golczyk (okręg dolnośląski), Elżbieta Grzelakowska (okręg łódzki), Andrzej Jagodziński (okręg podkarpacki), Krzysztof Marcinowski (okręg zachodniopomorski), Maja Kimnes (okręg lubuski), Mirosława Majewska (okręg mazowiecki), Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (okręg mazowiecki), Marzena Przybysz (okręg mazowiecki), Michał Rogoż (okręg małopolski).

Następnie przeprowadzono wybory Głównej Komisji Rewizyjnej i Głównego Sądu Koleżeńskiego. W skład GKR weszli: Janusz Ambroży (okręg wielkopolski), Elżbieta Budnik (okręg warmińsko-mazurski), Urszula Derendarz (okręg łódzki), Halina Filip (okręg zachodniopomorski), Teresa Leśniak (okręg podkarpacki), Halina Matras (okręg małopolski), Witold Przybyszewski (okręg mazowiecki), Marzena Szafińska-Chadała (okręg lubuski).

W skład GSK weszli: Bolesław Howorka (okręg wielkopolski), Janina Jagielska (okręg mazowiecki), Elżbieta Pawlicka (okręg łódzki), Alina Misiowa (okręg małopolski), Regina Sakrajda (okręg kujawsko-pomorski).

Po ukonstytuowaniu się obu organów ogłoszono, że przewodniczącym GKR został J. Ambroży, zaś przewodniczącym GSK – B. Howorka.

Drugi dzień obrad KZD rozpoczęto, zgodnie z programem, od nadania godności członka honorowego, którą uzyskali: Maria Burchard (okręg mazowiecki), Maria Hudykowa (okręg zachodniopomorski), Andrzej Jagusztyn (okręg podkarpacki), Barbara Sordylowa (okręg małopolski), Tadeusz Zarzębski (okręg mazowiecki). Następnie E. Stefańczyk wręczyła nowe legitymacje członkowskie obecnym na KZD członkom honorowym SBP oraz zaprezentowała ukonstytuowany skład Zarządu Głównego SBP na kadencję 2013-2017: wiceprzewodniczącymi ZG zostali: H. Bednarska, M. Butkiewicz, J. Pasztaleniec-Jarzyńska; sekretarzem generalnym – B. Budyńska, skarbnikiem – Mirosława Majewska, członkiem ZG ds. okręgów – S. Błaszczyk, członkiem ZG ds. sekcji, komisji, zespołów problemowych – M. Przybysz.

W dalszej części obrad S. Błaszczyk, przewodnicząca Komisji Statutowej, przedstawiła projekt nowego Statutu SBP, natomiast J. Pasztaleniec-Jarzyńska – projekt nowelizacji „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021”. E. Stefańczyk zaprezentowała „Program działania SBP na lata 2013-2017”; główne kierunki rozwoju obejmować będą: kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce, utrzymywanie partnerstwa z instytucjami państwowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi celem budowania społeczeństwa wiedzy, integrację środowiska i wzmocnienie statusu zawodu bibliotekarza, zwiększanie dostępu bibliotekarzy do różnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego.

Po dyskusji nad wymienionymi dokumentami zostały one przyjęte przez Zjazd. Uchwalono także regulaminy działania: ZG SBP, GKR, GSK, a także zatwierdzono propozycje uchwał i wniosków zjazdowych.

KZD wystosował do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dwa apele w sprawach zwiększenia środków na zakup nowości wydawniczych do bibliotek oraz podjęcia prac nad projektem nowej ustawy o bibliotekach, przygotowanego przez SBP.

Na zakończenie KZD głos zabrała ponownie E. Stefańczyk. Przewodnicząca SBP wyraziła zadowolenie z nowego składu ZG, kompetentnego i przygotowanego do realizacji zaplanowanych działań. Zaprosiła do dynamicznej współpracy wszystkich członków organizacji, informując o planach przygotowania projektu umożliwiającego bliższą współpracę z zarządami kół SBP. Podziękowała Prezydium za prowadzenie KZD, pracownikom Biura za organizację, Komisjom KZD za pracę, uczestnikom za aktywność.

Materiały dot. KZD dostępne są na portalu pod adresem www.sbp.pl/kzd2013.

APEL STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH W SPRAWIE ZWIĘKSZENIA ŚRODKÓW FINANSOWYCH NA ZAKUP NOWOŚCI WYDAWNICZYCH DO BIBLIOTEK PUBLICZNYCH W 2014 r. i W LATACH NASTĘPNYCH

Uczestnicy Krajowego Zjazdu Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – w trosce o wypełnianie zadań bibliotek dot. zapewnienia dostępu społeczeństwa do książek, zahamowania procesów spadku czytelnictwa i niefunkcjonalności zbiorów – zwracają się do Pana Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o zwiększenie kwoty przeznaczonej na zakup nowości wydawniczych w 2014 r. i w latach następnych. Przekazanie na ten cel w bieżącym roku kwoty na poziomie 2012 r., w wysokości 20 mln złotych, przy wzrastającej cenie jednostkowej książki i rozwijającej się ofercie wydawniczej, ogranicza czytelnikom dostęp do kultury, wiedzy i edukacji, a także przyczynia się do obniżenia wskaźnika zakupu nowości i powiększenia różnicy między poziomem czytelnictwa w Polsce a standardami innych krajów europejskich.

Krajowy Zjazd Delegatów
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 8 czerwca 2013 roku

APEL STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH POPIERAJĄCY PROJEKT SBP USTAWY O BIBLIOTEKACH

Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, obradujący w Warszawie w dniach 7-8 czerwca 2013 r., zwraca się do Pana Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z apelem o podjęcie prac nad projektem ustawy o bibliotekach, które umożliwią skierowanie go na drogę legislacyjną.

Obowiązująca ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. nie odpowiada w pełni potrzebom bibliotek i ich użytkowników w zmienionych warunkach społecznych, kulturowych i technologicznych. Nowe wyzwania stojące przed bibliotekami wymagają zmiany modelu organizacyjnego, funkcjonalnego i programowego.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich inicjowało w latach poprzednich działania na rzecz bibliotekarstwa w Polsce. Przekazany Panu Ministrowi 29 maja 2013 r. projekt nowej ustawy był szeroko konsultowany i zyskał poparcie środowiska pracowników bibliotek i ośrodków informacji naukowej wszystkich typów bibliotek oraz ośrodków akademickiego kształcenia bibliotekarzy.

Wyrażamy nadzieję, że Pan Minister przychyli się do propozycji środowiska i podejmie decyzję o rozpoczęciu prac legislacyjnych.

Krajowy Zjazd Delegatów
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Warszawa, 8 czerwca 2013 r.

WNIOSKI KRAJOWEGO ZJAZDU DELEGATÓW STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH – 8 CZERWCA 2013 r.

I. Sprawy organizacyjne

1. Opracować poradnik organizacyjny dla struktur SBP zawierający: wytyczne do planowania i sprawozdawczości, plany kont, obowiązującą dokumentację finansową, instrukcję dotyczącą archiwizowania i inne niezbędne informacje.
2. Roczne plany i sprawozdania kół, oddziałów i okręgów dostosować do zapisów realizowanej i nowelizowanej „Strategii SBP na lata 2010-2021”.
3. Przyjąć zasadę opracowania syntetycznego „Sprawozdanie z działalności okręgów”.
4. Uporządkować archiwa SBP w kołach, oddziałach i okręgach, przeprowadzić warsztaty dla okręgów i oddziałów.
5. Podjąć działania na rzecz unormowania sytuacji lokalowej organów terenowych SBP, na zasadzie np. umowy użyczenia z partnerskimi bibliotekami.
6. Usprawnić obieg informacji elektronicznej w oddziałach i okręgach, rozważyć możliwość ogłoszenia przez ZG SBP konkursu na stronę WWW tych struktur, np. w kolejnym Tygodniu Bibliotek.
7. Rozważyć możliwość powołania administratora bazy członków SBP na poziomie oddziałów, w zależności od potrzeb.
8. Zalecać kołom, aby pozyskane fundusze od darczyńców przeznaczać na prenumeratę czasopism i zakup książek Wydaw. SBP do bibliotek, z których pochodzą członkowie.
9. Kontynuować działania zmierzające do pozyskania nowej siedziby dla Biura ZG SBP.
10. Podjąć prace nad digitalizacją archiwum ZG SBP.
11. Kontynuować prowadzenie na portalu „sbp.pl” porad prawnych.
12. Rozważyć możliwość opracowania nowego wzoru odznaki organizacyjnej.
13. W ramach prac przygotowawczych do obchodów 100. rocznicy organizacji, przypadającej w 2017 r. wydać monografię Stowarzyszenia i nowy medal okolicznościowy.
14. W miarę możliwości organizować działania statutowe przez ZG i inne organy SBP w dni wolne od pracy.

II. Sprawy merytoryczne

1. Rozważyć nazewnictwo i zakres działań struktur, tj. komisji, zespołów i sekcji, działających w strukturach ZG.
2. Dbać o zachowanie osobowości prawnej bibliotek, jako instytucji kultury.
3. Przygotować stanowisko SBP w sprawie łączenia bibliotek publicznych z innymi instytucjami kultury i przekazać je do wójtów, burmistrzów, prezydentów, Związku Gmin Wiejskich RP, Związku Miast Polskich i Związku Powiatów Polskich.
4. Wyrażać negatywną opinię w sprawie włączenia bibliotek pedagogicznych w struktury ośrodków doskonalenia nauczycieli.
5. Wyrażać opinię w sprawie projektów łączenia bibliotek szkolnych i pedagogicznych z bibliotekami publicznymi.
6. Zabiegać o uwzględnienie w danych statystycznych GUS mierników nowych technologii i działań bibliotek, np. liczby odwiedzin, imprez, osób korzystających z komputerów i z Internetu.
7. Kontynuować działania zmierzające do ustanowienia wieloletniego programu rządowego modernizacji infrastruktury miejskich, powiatowych i wojewódzkich bibliotek publicznych.
8. Kontynuować działania SBP zmierzające do wzmocnienia udziału bibliotek w Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa.
9. Kontynuować współudział SBP w działaniach edukacyjnych.
10. Zadbać o stały udział studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w kolejnych Forach Młodych Bibliotekarzy.

11. Wspierać młodych bibliotekarzy, zachęcając ich do wstępowania do organizacji.
12. Włączyć aktywniej emerytowanych bibliotekarzy w prace organów SBP.
13. Prowadzić kampanię pozyskania na członków SBP osób zarządzających bibliotekami.
14. Kontynuować konkurs „Bibliotekarz Roku”, rozważyć zasadę wyboru laureata przez Kapitułę Konkursu.
15. W trosce o upowszechnianie dobrych praktyk bibliotek, rozważyć możliwość ogłoszenia „Konkursu na Bibliotekę Roku”.
16. W działalności wydawniczej kontynuować tematy wynikające z potrzeb bibliotekarzy szkolnych, oraz podejmujące problemy czytelnictwa niepełnosprawnych i dzieci.
17. Zintensyfikować działania na rzecz promocji SBP poprzez rozszerzenie współdziałania z organizacjami pozarządowymi i związkami zawodowymi z obszaru książki, czytelnictwa, edukacji i informacji naukowej.
18. Podjąć współpracę w zakresie informacji o dziedzictwie kulturowym z muzeami i archiwami.
19. Kontynuować reprezentowanie środowiska bibliotekarzy w kontaktach z państwową i samorządową władzą ustawodawczą i wykonawczą: Sejm i Senat, sejmik samorządu województwa, itp.
20. Rozszerzyć kontakty z mediami krajowymi i lokalnymi w zakresie promocji SBP i zawodu bibliotekarza.

KONFERENCJA „BIBLIOTEKI W ŚWIECIE KOMUNIKACJI SIECIOWEJ”

W dniu 6 czerwca 2013 r. w Warszawie rozpoczęła się dwudniowa konferencja pt.: „Biblioteki w świecie komunikacji sieciowej”, która towarzyszyła obradom KZD SBP.

W sesji I zatytułowanej „Biblioteki w społeczeństwie wiedzy”, którą prowadziła wiceprezydniczka SBP, Ewa Kobierska-Maciuszko wygłoszono trzy referaty. Dr Zdzisław Dobrowolski (IINiSB UW) w referacie pt.: *Biblioteka w cyfrowym świecie* zaprezentował siłę technologii informacyjnej, przywołując m.in. prawo Roberta Metcalfa. Podkreślił, że biblioteki są zmuszone poddać się tym zmianom, jeśli chcą nadażyć za niezwykle szybko rozwijającą się rzeczywistością sieciową. Obecnie, biblioteka najchętniej postrzegana jest przez czytelników jako wygodny klub, w którym oprócz dostępu do książek papierowych, można korzystać z audiobooków, komputerów, baz danych, gier i filmów.

Następnym prelegentem był dr hab. Dariusz Pawelec (CINiBA). Opowiedział on o przełomowym przedsięwzięciu, jakim było połączenie dwóch potężnych bibliotek uczelnianych w jedną. Centrum Informacji Naukowej i Bibliotekę Akademicką w Katowicach. Oprócz kwestii architektoniczno-archiwalnych trzeba było zmierzyć się także z prawem akademickim, które wymaga m.in. istnienia odrębnej biblioteki na każdej uczelni. Udało się jednak pokonać wszystkie przeszkody i osiągnąć zamierzony efekt, jakim jest działanie na Śląsku jednej z najnowocześniejszych bibliotek uniwersyteckich w Polsce.

W kolejnym referacie dr Justyna Jasiewicz (IINiSB UW) przybliżyła problemy, które zawarła w swojej książce *Kompetencje informacyjne młodzieży*. Opowiedziała o przeprowadzonych przez siebie badaniach wśród młodych użytkowników nowych mediów. Nowoczesne technologie stały się nierozdzielalnym elementem życia większości ludzi na świecie – aby się komunikować, znajdować informacje, uczyć, właściwie niezbędna jest umiejętność poruszania się w sieci, już od najwcześniejszych lat. Komputer bez dostępu do Internetu staje się coraz częściej sprzętem nieużytecznym. Jednak jak pokazują statystyki, część ludzi nie potrafi odnaleźć się w świecie nowych technologii – nie z powodu braku dostępu czy środków finansowych, ale z braku potrzeby, najczęściej uwarunkowanej bra-

kiem umiejętności. Stąd tak ważne jest nabywanie kompetencji informatycznych – umiejętności korzystania z nowoczesnych sprzętów, programów czy aplikacji, jak również kompetencji informacyjnych – wyszukiwania informacji, oceniania ich wartości i ważności, itp.

Pierwsza sesja zakończyła się wystąpieniami sponsorów – Macieja Dziubeckiego z firmy Aleph Polska oraz Katarzyny Pengiel z firmy Ateria, AudioBook.

Druga sesja dotyczyła światowego obiegu metadanych. Prof. Jadwiga Woźniak-Kasperek (IINiSB UW) nakreśliła wizję przyszłości języków informacyjno-wyszukiwawczych. W swojej prezentacji omówiła przede wszystkim niedostatki słów kluczowych, podając jednocześnie rozwiązania ulepszające zastosowanie różnorodnych sformułowań. Dr Marek Nahotko (IINiB UJ) przedstawił współdziałanie metadanych, sposoby ich pozyskiwania, semantykę i pragmatykę, natomiast Leszek Snieżko (Centrum NUKAT, BUW) zaprezentował innowacyjny format BIBFRAME, następcę MARC. Ten ostatni format był wielokrotnie krytykowany za skomplikowane użytkowanie, ograniczone możliwości oraz to, że jest przeszkodą w nawiązywaniu współpracy z instytucjami spoza sektora bibliotecznego.

Drugą część spotkania zakończyło wystąpienie Piotra Kofacza, przedstawiciela firmy IBUK Libra.

Sesję III, zatytułowaną „Małe biblioteki kontra giganci sieciowi i znikąd ra-tunku? Jak przetrwać poza konsorcjum”, rozpoczęła prezentacja Mariusza Gabyrsiaka (Dolnośląska Biblioteka Publiczna), który przedstawił informatyczne projekty realizowane przez bibliotekę dolnośląską, m.in. Bibliografią Regionalną Dolnego Śląska, Dolnośląski Zasób Biblioteczny, Cyfrowy Dolny Śląsk. Z kolei Danuta Brzezińska (Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich) omówiła sytuację szkolnych bibliotek. Są one fundamentem edukacji literackiej, pierwszym miejscem, gdzie młodzi czytelnicy uczą się wyszukiwać informacje, korzystać z różnorodnych, naukowych źródeł i m.in. z tego też powodu powinny być traktowane ze szczególną dbałością.

Jako ostatnia w tej sesji głos zabrała Agnieszka Koszowska (FRSI), przybliżając działania Programu Rozwoju Bibliotek. Podczas I i II tury programu, do bibliotek publicznych przekazano ponad 9 tys. sprzętów elektronicznych (m.in. komputerów, drukarek, monitorów multimedialnych czy aparatów cyfrowych). Odbłyły się już trzy kongresy bibliotek publicznych, podczas których można było poznać niezwykle ciekawe inicjatywy lokalnych placówek, posłuchać interesujących wykładów i zapoznać się z nowymi bibliotecznymi przedsięwzięciami. Program wciąż się rozwija i w coraz szerszym zakresie udaje mu się pomagać środowisku bibliotecznemu.

Drugi dzień konferencji rozpoczęto wykładem Barbary Szczepańskiej (Kancelaria Prawna Lovells), *Biblioteki – dostęp – prawo. Czy i jaki interes publiczny realizujemy?*, inaugurującym sesję IV pt.: „Problemy prawne czy nowe prawo dla obiegu informacji i idei”. Prelegentka odpowiedziała twierdząco na postawione w tytule pytanie i omówiła specyfikę działalności bibliotek w zakresie realizacji interesu publicznego. Biblioteka to wielowymiarowy dostęp do zasobów – zarówno papierowych, jak i cyfrowych, łączy internetowego czy materiałów audio-wideo. Jest miejscem, które, co trzeba mocno podkreślić, nie stoi w kontrze wobec twórców, ale ich wspiera, nabywając tworzone przez nich dzieła i promując je wśród użytkowników. Bibliotekarze powinni aktywnie uczestniczyć we wszelkich konsultacjach społecznych dotyczących prawa autorskiego, bowiem ich głos jest niezbędny do tworzenia dobrych przepisów, przychylnych także działalności bibliotek.

Następnie wystąpił dr Krzysztof Siewicz (Wydział Prawa i Administracji UKSW), prezentując problemy, jakie mogą pojawiać się w bibliotekach w kontekście prawa dotyczącego rzeczywistości cyfrowej. Podstawowe trudności wynikają z niewiedzy nt. praw autorskich lub braku dostępu do pomocy prawnej, a także z niejasności przepisów. Wielokrotnie konkretny przypadek działania interpretowany jest na różne sposoby, w zależności od placówki, czy nawet określonej sytuacji.

IV sesję zakończyło wystąpienie partnera wspierającego SBP – Leszka Masadyńskiego, prezesa firmy Sokrates Software.

V sesję rozpoczął dr Henryk Hollender (Uczelnia Łazarskiego) prezentacją *Think big! Integracja publicznych zasobów informacji o dokumentach*. Zauważył, że epoka cyfrowa diametralnie zmieniła możliwości zlokalizowania zasobów i dostęp do nich. Integracja następuje stopniowo we wszystkich dziedzinach życia, gdzie kilka urzędów zastępuje się jednym, wielofunkcyjnym. Podobne zmiany zaczynają także zachodzić w środowisku baz danych i wyszukiwarek. Autor zastanawiał się czy, w tym przypadku, jest to jedyny słuszny kierunek.

Drugim referentem był prof. Wiesław Babik (IINiB UJ), który wygłosił wykład pt. „Ekologia informacji w Internecie i bibliotece”. Mianem „ekologii informacji” można określić jej „czystość”, jasność przekazu i odsianie zbędnych wiadomości oraz spamu. To także opis relacji użytkownik – Internet, przyjęcie odpowiedzialności za korzystanie z sieci i udostępnianie w niej danych. Z pozoru może się wydawać, że tego typu „ekologia” jest zbędna. Jednak obserwując zalew informacyjny następujący w sieci, atakujące reklamy, przesyłane newsy, przestrzeganie zasad „ekologii informacji” zaczyna być nieodzowne.

Ostatnią sesję konferencji „Biblioteki w świecie komunikacji sieciowej” zamknęła dyskusja, podsumowująca zarówno poszczególne sesje, jak i całą konferencję. Uczestnicy podkreślali wagę zagadnień cyfrowego świata, dzielili się swoimi spostrzeżeniami z praktyki bibliotekarskiej i zgłaszali problemy warte poruszenia w następnych spotkaniach.

CERTYFIKAT AKREDYTACJI PROFESJONALNEJ SBP

Od maja 2013 r. rozpoczęła prace Komisja Akredytacji Profesjonalnej SBP. W czasie posiedzeń w dniach 22 maja i 4 lipca rozpatrzono przygotowane przez ekspertów SBP raporty z oceny następujących usług szkoleniowych:

- Szkolenie bibliotekarzy rozpoczynających wprowadzanie danych do katalogu centralnego NUKAT – organizator: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Centrum NUKAT;

- Kursy e-learningowe „Współpraca z Europeą” – organizator: Instytut Chemii Bioorganicznej PAN, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe;

- Kurs e-learningowy „Cyfrowe repozytoria dla małych instytucji kultury” – organizator: Instytut Chemii Bioorganicznej PAN, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe;

- Dwudniowe szkolenie redaktorów biblioteki cyfrowej na miejscu u Licencjobjorcy – organizator: Instytut Chemii Bioorganicznej PAN, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe;

- Podyplomowe Studia Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa (specjalizacja informacyjna, specjalizacja nauczyciel bibliotekarz) – organizator: Uniwersytet w Białymstoku. Wydział Filologiczny. Instytut Filologii Polskiej. Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa.

Komisja Akredytacji Profesjonalnej SBP, pod przewodnictwem E. Kobierskiej-Maciuszko, podjęła jednogłośnie decyzję o przyznaniu akredytacji profesjonalnej SBP ww. usługom szkoleniowym. Uruchomienie nowego działania na rzecz środowiska bibliotekarskiego było możliwe dzięki dotacji Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, która sfinansowała prace przygotowawcze.

Szczegółowe informacje o akredytacji i przebiegu procedur akredytacyjnych dostępne są pod adresem www.sbp.pl/akredytacja

STANOWISKA, OPINIE SBP

1. Opinia dot. ustawy z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów.

W związku z uchwaleniem ustawy dot. zmiany ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich po raz kolejny

wyraziło swoją dezaprobatę z uchylenia art. 117 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. W piśmie do Ministra Sprawiedliwości Marka Biernackiego, Stowarzyszenie stoi na stanowisku, że zawód bibliotekarza należy do zawodów zaufania publicznego i powinien pozostać w katalogu zawodów regulowanych. Uchylenie art. 117 w praktyce grozi obniżeniem rangi tego zawodu. Pozostawienie wyłącznie pracodawcom oceny kwalifikacji kandydatów na bibliotekarzy dyplomowanych spowoduje, że wymagania wobec tej grupy pracowników będą różne. Takie rozwiązanie utrudnia utrzymanie podobnych wymogów kwalifikacyjnych bibliotekarzy dyplomowanych zatrudnionych w różnych typach bibliotek. Uzyskanie stanowiska bibliotekarza dyplomowanego w jednej bibliotece nie gwarantuje ponadto utrzymania tego stanowiska w innej.

Szczególnie dotkliwa jest likwidacja komisji dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej, również ze względu na brak gwarancji zatrudniania na tych stanowiskach osób z najwyższymi kwalifikacjami, ocenionymi obiektywnie. Tymczasem właśnie spośród bibliotekarzy dyplomowanych rekrutuje się kadra kierownicza bibliotek akademickich i naukowych, odpowiedzialna za budowanie strategii rozwoju usług bibliotekarskich.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich wyraża żal, że zgłaszane wcześniej opinie, zarówno przez SBP, jak i Konferencję Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich nie zostały uwzględnione przez autorów ustawy.

2. 29 maja 2013 r. został złożony w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego projekt Ustawy o bibliotekach, opracowany przez Zespół powołany przez Zarząd Główny SBP.

3. Przewodnicząca SBP E. Stefańczyk i przewodniczący Prezydium Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych Andrzej Tyws, wystosowali pismo do ministra rozwoju regionalnego Elżbiety Bieńkowskiej, ministra kultury i dziedzictwa narodowego Bogdana Zdrojewskiego i ministra administracji i cyfryzacji Michała Boniego w sprawie udziału bibliotek publicznych w programach podnoszących umiejętności cyfrowe obywateli („Wiedza Edukacja Rozwój” oraz „Polska Cyfrowa”).

Sygnatariusze listu wyrazili zaniepokojeni faktem, że bibliotekarze, jako grupa zawodowa, nie byli i nie są uwzględniani w projektach współfinansowanych przez Unię Europejską, chociaż sieć bibliotek w Polsce stanowi modelowe narzędzie do realizacji programów przeciwdziałających wykluczeniu cyfrowemu.

Oprac.: Anna Grzecznowska, Małgorzata Woźniak

Tekst wpłynął do Redakcji 9 sierpnia 2013 r.

Rok 2012

Biblioteki naukowe

Publikujemy trzecią edycję *Kroniki życia naukowego bibliotek*, której celem jest ukazanie działalności bibliotek naukowych. W tym roku na nasz apel odpowiedziało 20 bibliotek, w tym Biblioteka Narodowa. Zgodnie z przyjętymi zasadami opracowania *Kroniki* przekazane informacje dotyczą awansów zawodowych, prac i projektów badawczych, ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji naukowych, zmian kadrowych, jubileuszy i nekrologów. Mamy nadzieję, że materiał, który wpłynął do naszej Redakcji stanowi dobrą ilustrację różnorodności inicjatyw podejmowanych przez poszczególne placówki, a także pozwala zorientować się w aktywności naukowej bibliotek. Wyrażamy przekonanie, iż systematyczne publikowanie tego typu danych może być zachętą dla innych bibliotek do podejmowania nowych wyzwań i dzielenia się informacjami o nich.

Za pomoc w opracowaniu niniejszej *Kroniki* dziękujemy Dyrekcjom Bibliotek oraz korespondentom:

Jolancie Drążyk (Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu im. Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz Filia Biblioteki Uniwersyteckiej w Piotrkowie Trybunalskim Uniwersytetu im. Jana Kochanowskiego w Kielcach – BU UJK w Kielcach oraz FBU w Piotrkowie Trybunalskim UJK w Kielcach),

Markowi Dubińskiemu (Biblioteka Główna i OİNT Politechniki Wrocławskiej – BG i OINT PWr),

Marii Garczyńskiej (Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie – BG AGH w Krakowie),

Annie Grzelak-Rozenberg (Biblioteka Główna Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie – BG ZUT w Szczecinie),

Karolinie Imiołek-Stachurze (Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego – BKA),

Krystynie Jazdon (Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – BU UAM w Poznaniu),

Janowi Józefowi Kasprzykowi (Biblioteka Narodowa – BN),

Danucie Koniecznej (Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie – BU UWM w Olsztynie),

Hannie Kościuch (Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku – BU w Białymstoku),

Urszuli Kowalewskiej (Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego – BUŁ),

Stefanowi Kubowowi (Biblioteka Dolnośląskiej Szkoły Wyższej – BDSW),

Małgorzacie Kwaśnik (Biblioteka Ateneum – Szkoła Wyższa w Gdańsku – BASW w Gdańsku),

Hannie Nowickiej (Biblioteka Politechniki Poznańskiej – BPP),

Alicji Paruzel (Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej – BG PCz),
Ewie Pitak (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu – BUWr),
Jolancie Stępnik (Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej – BG PW)
Beacie Taraszkiewicz (Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej w Słupsku – BU AP w Słupsku),
Dorocie Tkaczyk (Biblioteka Politechniki Lubelskiej – BPL),
Renacie Zając (Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie – BG UP w Krakowie),
Krzysztofowi Ziolo (Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej – BG PŚ).

Redakcja

AWANSE NAUKOWE

HABILITACJE

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr hab. J a n u s z K o s t e c k i (Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej): temat rozprawy habilitacyjnej: *Trudny proces przenikania: carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865-1904*; data kolokwium: 6 listopada 2012 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego).

Abstrakt rozprawy: Celem pracy było określenie znaczenia, jakie w latach 1865-1904 miał import publikacji dla przełamywania kulturowej izolacji mieszkańców zaboru rosyjskiego, a także dla integracji Polaków z poszczególnych obszarów ziem polskich. Przedstawiono najważniejsze informacje na temat podstaw prawnych i metod funkcjonowania carskiej cenzury zagranicznej. Opisano liczebność i strukturę językową całego importu książek oraz stosunek cenzury do publikacji w różnych językach. Scharakteryzowano udział poszczególnych ośrodków wydawniczych w imporcie książek polskich. Opisano strukturę sprowadzonych publikacji w języku polskim. Zrekonstruowano politykę cenzurowania książek polskich z różnych dziedzin oraz adresowanych do rozmaitych kategorii odbiorców. Przedstawiono wykazy serii wydawniczych oraz autorów traktowanych ze szczególną surowością. Scharakteryzowano ostateczny kształt importowanej oferty rynkowej w języku polskim i jej rolę, porównując ową ofertę z wielkością produkcji nakładców miejscowych. Wszystkie te problemy opisano, uwzględniając zmiany w czasie (źródło: serwis OPI).

DOKTORATY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr A n n a K a r c z e w s k a (Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej): rozprawa doktorska pt. *Czytelnictwo chłopów jako przedmiot inteligentkiego dyskursu w Królestwie Polskim w XIX wieku*. Promotor: dr hab. prof. UW Anna Kamler; recenzenci: dr hab. prof. UP w Krakowie Grażyna Wrona, dr hab. UW Jerzy Franke; data obrony: 15.05.2013 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 29 maja 2013 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny).

Abstrakt rozprawy: Praca dotyczy wybranego aspektu tzw. kwestii chłopskiej, jednego z najważniejszych problemów przykuwających uwagę opinii publicznej w okresie zaborów. Celem badań było odtworzenie koncepcji i planów dotyczących propagowania czytelnictwa wśród chłopów w Królestwie Polskim. W pracy opisano organizatorów tego procesu, określono źródła ideowe ich działań, pokazano, jak kształtowały się poglądy na działalność oświatową, scharakteryzowano typy rozpowszechnianych wartości oraz preferowane cele. Analizie poddano poglądy tych środowisk, które problemami wsi in-

teresowały się szczególnie (ziemianie, przedstawiciele Kościoła, pozytywiści, narodowcy, środowisko zgrupowane wokół Jana Jeleńskiego). Cezurę początkową stanowi ostatnie ćwierćwiecze XVIII wieku, zaś końcową rok 1905.

Dr Witold Król (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej): rozprawa doktorska pt. *Stare druki i dostęp do nich w tradycyjnych i nowoczesnych systemach informacji w Polsce (1945-2000)*. Promotor: dr hab. prof. UWrocław Marta Skalska-Zlat; recenzenci: prof. dr hab. Anna Miłoś, dr hab. prof. nadzw. UMCS Maria Juda; data obrony: 17 grudnia 2012 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 18 grudnia 2012 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy jest omówienie i ocena znaczenia elektronicznych systemów udostępniania informacji o starych drukach oraz przedstawienie najważniejszych zagranicznych i polskich projektów o zasięgu międzynarodowym, narodowym, regionalnym i lokalnym. Dokonano analizy i oceny zbioru wyselekcjonowanych informatorów obejmujących wykazy starych druków. Oceniono stan dostępności informacji o polskich kolekcjach starych druków poprzez wieloaspektową analizę elektronicznych i drukowanych katalogów i bibliografii, stron WWW ośrodków gromadzących stare druki bądź informacje o nich oraz udział bibliotek cyfrowych w procesie digitalizacji starych druków. Oceniono toczące się przemiany w udostępnianiu księgozbiorów historycznych oraz poziom, na jakim ta informacja obecnie funkcjonuje. Przedstawiono nowe możliwości, jakie stworzyła współczesna technologia nie tylko dla informacji o starych drukach, ale także ukazania jej w postaci elektronicznej.

Dr Małgorzata Rowicka (Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej): rozprawa doktorska pt. *Wydawnicze i cenzuralne losy twórczości Adama Mickiewicza w okresie zaborów*. Promotor: dr hab. prof. UWrocław Małgorzata Komza; recenzenci: dr hab. prof. UWrocław Anna Aleksiewicz, prof. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 20 listopada 2012 r. (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem pracy było pokazanie jak bardzo różnił się legalny dostęp czytelników z poszczególnych terenów ziem polskich do dorobku Adama Mickiewicza w okresie zaborów. Przedstawiono dzieje samodzielnych, książkowych wydań twórczości Mickiewicza w XIX i na początku XX w. Opisano ewolucję stosunku urzędów kontroli druków do dorobku poety. Ponieważ problem cenzurowania utworów Mickiewicza szczególnie wyraziście występował przez cały okres w zaborze rosyjskim, to najwięcej miejsca poświęcono właśnie zjawiskom występującym na tym obszarze. Przeanalizowano zarówno działalność cenzury wewnętrznej, jak i zagranicznej. Odtworzono kanon wydawniczy dzieł Mickiewicza. Zrekonstruowano wszystkie działania cenzury carskiej, które pozostawiły ślady w zachowanej dokumentacji urzędowej oraz w poszczególnych egzemplarzach książek. Odnotowano też wszystkie napotkane informacje na temat skutków działania systemów kontroli na pozostałych terenach ziem polskich. Przedstawiono praktyki wydawców zakordonowych i zagranicznych oraz księgarzy miejscowych, podejmowane przez nich w celu łagodzenia skutków działania rosyjskiej cenzury zagranicznej [źródło: serwis OPI].

AWANSE ZAWODOWE – BIBLIOTEKARZE DYPLOMOWANI I DYPLOMOWANI PRACOWNICY DOKUMENTACJI I INFORMACJI NAUKOWEJ

Scholastyka Baran (BU UWM w Olsztynie) – kustosz dyplomowany

Dorota Bartnik (BUŁ) – kustosz dyplomowany

Katarzyna Bikowska (BU UWM w Olsztynie) – asystent dyplomowany

Barbara Góra (BU UAM w Poznaniu) – kustosz dyplomowany

Teresa Górnjak (BUŁ) – kustosz dyplomowany

Emilia Lepkowska (BPP) – kustosz dyplomowany

Violetta Perzyńska (BG PW) – zdany egzamin na kustosa dyplomowanego (bez awansu)

Ewa Rudnicka (BU UWM w Olsztynie) – kustosz dyplomowany

Maria Stachnik (BG UP w Krakowie) – kustosz dyplomowany

PRACE, PROJEKTY I GRANTY BADAWCZE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ im. STANISŁAWA STASZICA W KRAKOWIE

1. *Skarby Akademii Górniczo-Hutniczej: zbiory historyczne Biblioteki Głównej* (środki własne); cel: przygotowanie informacji o zbiorach BG AGH w wersji dwujęzycznej (polskiej i angielskiej) jako kontynuacja prac nad podobnym albumem wydanym z okazji 90-lecia uczelni. Prace badawcze rozpoczęto w 2009 r. zakończono wydaniem publikacji pod tym samym tytułem (w 2009 r. wersja polskojęzyczna i 2012 r.) pod red. Marii Garczyńskiej i Jacka Rzepczyńskiego. Wyd. nowe pol.-ang., Kraków: Wydawnictwa AGH, 2012. 208, [1] s. Bibliogr. s. 203-[209]. ISBN 978-83-7464-494-5.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

1. *Chemical Abstracts na platformie SciFinder (CAS SciFinder) – Krajowe Konsorcjum CA* (dotacja (80%) MNiSW na podstawie decyzji nr DIN-6E-366/SPUB-WBN/2012, 20 % opłaty członków Konsorcjum); koordynator: Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej, współpartnerzy: 21 instytucji akademickich i naukowych z Polski; cel: dostęp do jednego z najcenniejszych źródeł informacji bibliograficznej o uniwersalnym charakterze z zakresu szeroko pojętej chemii i nauk pokrewnych. CAS SciFinder daje w ramach rocznej prenumeraty dostęp online do pełnych zasobów informacyjnych od 1907 r., a także lat wcześniejszych (CA Plus, CAS Registry, CASREACT, CHEMCATS, CHEMLIST, MEDLINE). Projekt realizowany od 2000 r.; osoba odpowiedzialna: Barbara Urbańczyk, kierownik Oddziału Informacji Naukowej BG i OINT PWr; termin realizacji: bezterminowo.

2. *Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (DBC)*, www.dbc.wroc.pl do Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej należą instytucje (głównie szkoły wyższe) Dolnego Śląska i Opola: współpartnerzy: Politechnika Wrocławska (koordynator), Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. L. Solskiego w Krakowie Filia we Wrocławiu, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. generała Tadeusza Kościuszki, Zakład Narodowy im. Ossolińskich (właściciel największej kolekcji w DBC), Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, Politechnika Opolska, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witelona w Legnicy,

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Głogowie, Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu; cel projektu: wsparcie zdalnego nauczania, promowanie wyników badań naukowych, dostarczanie wiedzy oraz dziedzictwa kulturowego poprzez umożliwienie wyszukiwania, przeglądania i udostępniania zasobów bibliotecznych drogą elektroniczną. W bibliotece cyfrowej zgromadzone są zdigitalizowane materiały naukowo-badawcze i dydaktyczne przeznaczone głównie dla pracowników i studentów, z których dzięki sieciowemu rozpowszechnianiu mogą korzystać wszyscy użytkownicy Internetu. Prezentowane repozytorium stanowią: skrypty, podręczniki, monografie, czasopisma, dysertacje oraz zbiory należące do Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Biblioteka cyfrowa funkcjonuje od 10 listopada 2004 r., zaś Konsorcjum DBC od 20 grudnia 2006 r. Liczba odwiedzin na dzień 31 grudnia 2012 r.: 11 127 000, ponad 140 krajów świata. Liczba publikacji: 17 327; źródło finansowania: środki własne instytucji. W skład Zespołu DBC wchodzi 5 osób z BG i OINT Politechniki Wrocławskiej oraz 11 osób (zdalnych redaktorów) z instytucji współpracujących; osoba odpowiedzialna: Regina Rohleder, z-ca dyrektora Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej; termin realizacji: bezterminowo.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA POLITECHNIKI ŚLĄSKIEJ

1. Kontynuowano projekt „*Rozwój sprzętowo-programowy platformy i lokalnej sieci dla wirtualnej infrastruktury informacyjnej Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w celu pozyskania, tworzenia i udostępniania zasobów naukowych*”; cel projektu: stworzenie nowoczesnego systemu digitalizacji, składowania, zarządzania i udostępniania publikacji w postaci elektronicznej, działającego w oparciu o inicjatywę Open Access, oraz nowych pełnotekstowych baz danych, w tym repozytorium prac naukowo-badawczych Politechniki Śląskiej; działania inwestycyjne to: modernizacja i rozbudowa sieci LAN, dostawa i instalacja wyposażenia nowoczesnej serwerowni i wirtualizacja infrastruktury informacyjnej, zakup profesjonalnych skanerów i pozostałego wyposażenia pracowni digitalizacyjnej oraz zakup i wdrożenie interfejsu wyszukiwawczego integrującego wszystkie zasoby biblioteki (środki własne oraz dofinansowanie MNiSW – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, działanie 2.3.2. Projekty w zakresie rozwoju infrastruktury informacyjnej nauki. POIG.02.03.02-00-045/10. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską); koordynatorzy: dr inż. Krzysztof Ziolo st. kustosz dyplomowany, mgr Maria Rychlewska kustosz, mgr inż. Andrzej Kolmer gł. specjalista informatyk oraz 23 osoby zatrudnione do procesu digitalizacji dokumentów, z tego 3 spoza biblioteki; termin realizacji: 1 stycznia 2010 – 31 grudnia 2013 r.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

1. *Bibliotekarze dziedzinowi* (środki własne); cel projektu: przygotowanie grupy pracowników BG PW do pełnienia roli bibliotekarzy dziedzinowych. W 2012 r. zakończono etap podstawowych szkoleń (w zakresie opracowania rzeczowego kwalifikacje uzyskało 11 osób zatrudnionych w innych działach niż opracowanie zbiorów). W efekcie powierzono tej grupie osób, zgodnie z przyjętym podziałem dziedzinowym, zadania związane z bieżącym opracowaniem nowości wydawniczych, aktualizacją układu działowego stosowanego do rozmieszczenia zbiorów w wolnym dostępie oraz reklasyfikacją; kierownik projektu: mgr Alicja Portacha; termin realizacji: bezterminowo (realizowany od 2010 r.).

2. *Ocalić od zapomnienia. Kolekcja pełnotekstowa wybranych publikacji wybitnych uczonych Politechniki Warszawskiej od początku jej istnienia do 1950 r. w Bibliotece Cyfrowej PW*, projekt realizowany ze środków własnych i dofinansowany z DUN na lata 2012-2013 (MNiSW); cel projektu: jest on elementem działań podjętych dla upamiętnienia rocznicy stulecia języka polskiego

jako wykładowego na Politechnice Warszawskiej, która przypada na rok 2015. BG PW przygotowuje wystawę planszową prezentującą sylwetki 100 profesorów PW. Dodatkowym akcentem będzie udostępnienie w wersji cyfrowej bibliografii publikacji niektórych profesorów PW wraz z pełnymi tekstami ich prac; kierownik projektu: mgr Hanna Zdunek; planowany termin zakończenia 2015 r.

3. *Ocena Systemu Biblioteczno-Informacyjnego PW* (projekt realizowany ze środków własnych); cel projektu: analiza i ocena obecnego stanu funkcjonowania SBI (tj. poszczególnych obszarów działania 21 bibliotek – jednostek PW oraz 7 oddziałów i 4 filii Biblioteki Głównej PW). Pełne wyniki oceny, zostały opublikowane w formie książkowej (*Sprawozdanie Zespołu ds. oceny funkcjonowania Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Politechniki Warszawskiej*). Raporty z oceny poszczególnych jednostek SBI zostały przedstawione kierownikom tych jednostek, dziekanom oraz przedstawicielom wydziałów do Rady Bibliotecznej; kierownik projektu: prof. dr. hab. Sławomir Tumański; termin realizacji: projekt realizowano od maja 2011 do marca 2012 r. Projekt zakończono w marcu 2012 r. (planowane jest powtarzanie oceny w każdej kadencji władz uczelni).

4. *Scalanie i aktualizacja Centralnego Katalogu Bibliotek Politechniki Warszawskiej*, projekt realizowano ze środków własnych oraz dofinansowano z DUN na lata 2012-2013 (MNiSW); cel projektu: włączenie do Centralnego Katalogu Zbiorów Bibliotek PW zbiorów tych bibliotek, które nie przystąpiły jeszcze do współpracy w systemie, lub też współpracują tylko częściowo. W ramach projektu prowadzona jest także aktualizacja lokalnej klasyfikacji (układu działowego) i reklasyfikacja części zbiorów. W 2012 r. wprowadzono łącznie ponad 54 tys. nowych rekordów; kierownik projektu: mgr Olga Giwer; termin realizacji projektu: bezterminowo w części dotyczącej aktualizacji katalogu.

5. *Uruchomienie i bieżąca aktualizacja Repozytorium Politechniki Warszawskiej*, projekt jest realizowany we współpracy z jednostkami PW, dofinansowany z DUN (MNiSW) w 2012 r.; cel projektu: przygotowanie rozwiązań organizacyjnych do wdrożenia Repozytorium, przygotowanie szkoleń i materiałów instruktażowych, opracowanie strony domowej oraz migracja danych z innych systemów. Udostępniono bazę na koniec 2012 r. z ponad 12 tys. rekordów, w tym ponad 7 tys. z linkami do pełnych tekstów; kierownik projektu: mgr Olga Giwer; termin realizacji: bezterminowo w zakresie bieżącej aktualizacji.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIwersYTETU PEDAGOGICZNEGO W KRAKOWIE

1. *Wydzielenie cennych zbiorów z zakresu dydaktyki i utworzenie kolekcji „Muzeum Podręcznika i Pism Pedagogicznych”*. Grant Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na finansowanie zadań z zakresu działalności upowszechniającej naukę; cel projektu: utworzenie na Uniwersytecie Pedagogicznym „Muzeum Podręcznika”, które będzie upowszechniać osiągnięcia pedagogiki w zakresie metodyki nauczania poprzez rozwijanie działalności naukowo-badawczej, popularyzacyjnej i dydaktycznej.

BIBLIOTEKA NARODOWA

1. *ACADEMICA – Cyfrowa Biblioteka Publikacji Naukowych* (dotacja Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego „Innowacyjna Gospodarka” dla BN oraz Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej, POIG.02.09.02-00-021/09); cel projektu: stworzenie polskim badaczom narzędzia szybkiego dostępu do literatury naukowej przez utworzenie

cyfrowej bazy danych książek i czasopism naukowych oraz ich udostępnienie dzięki wdrożeniu systemu wypożyczeń międzybibliotecznych plików elektronicznych. Według założeń projektu ze zbiorów BN będzie wyselekcjonowanych oraz poddanych digitalizacji 170 tys. książek i czasopism. Stworzą one zasób udostępniony czytelnikom ponad pięciuset polskich bibliotek naukowych, w tym, także bibliotek uczelni prywatnych. W 2012 r. kontynuowano proces digitalizacji publikacji tworzących zasób udostępniany czytelnikom, wyposażono Zakład Reprografii i Digitalizacji w kolejne skanery przelotowe najnowszej generacji, umożliwiające masową digitalizację (w tym także mikrofilmów), zakupiono program pozwalający na automatyczne rozpoznawanie tekstu (OCR) większej niż dotychczas liczby zdigitalizowanych dokumentów, kontynuowano prace nad programem informatycznym udostępniającym cyfrowe kopie dokumentów; kierownik: Jakub Czuliński; termin realizacji: lata 2010-2013.

2. *Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona – CBN Polona* [środki własne]; cel projektu: udostępnienie w postaci cyfrowej najważniejszych wydań tekstów literackich i naukowych, dokumentów historycznych, czasopism, grafik, fotografii, druków i rękopisów muzycznych oraz map pochodzących ze zbiorów BN. Obiekty umieszczone są w 35 kolekcjach tematycznych. W 2012 r. poszerzono dotychczasowe kolekcje oraz utworzono sześć nowych: „Bolesław Prus”, „Janusz Korczak”, „Piłka nożna 1918-1939”, „Z książka do ogrodu”, „Co mam ugotować?”, „Komunikacja Miejska” oraz podjęto prace nad kolekcją „Podręczniki do fotografii”, a także przygotowano nową wersję wirtualnej wystawy o powstaniu stycznym. CBN Polona liczyła na koniec 2012 r. 43 544 obiekty. Projekt realizowany jest przez Zakład CBN Polona BN od 2006 r.; termin realizacji: bezterminowo.

3. *Europeana Newspapers* (finansowanie ze środków Komisji Europejskiej w ramach Programu Ramowego na rzecz Konkurencyjności i Innowacji 2007-2013, CIP-ICT PSP); cel projektu: udostępnienie europejskiej prasy codziennej z początku XX w., ze szczególnym uwzględnieniem okresu I wojny światowej, oraz rozwój funkcjonalności portalu Europeana.eu poprzez zastosowanie narzędzi służących do przeszukiwania i prezentacji zdigitalizowanej prasy. W projekcie uczestniczą biblioteki narodowe Austrii, Estonii, Francji, Holandii, Litwy, Łotwy, Polski, Turcji i Wielkiej Brytanii oraz europejskie instytucje naukowe i akademickie. Liderem projektu jest Biblioteka Państwowa w Berlinie. Każda z bibliotek uczestniczących w projekcie udostępni za pośrednictwem portalu Europeana.eu pełnotekstowe wersje zdigitalizowanych gazet, łącznie będzie to 18 mln stron. W ramach projektu BN udostępni ok. 100 tys. skanów z wybranych mikrofilmów czasopism codziennych z lat 1914-1921, wolnych od praw autorskich, m.in. roczniki „Kuriera Warszawskiego”, „Dziennika Polskiego”, „Dziennika Śląskiego”, „Dziennika Wileńskiego”, „Głosu Śląskiego” i „Kuriera Poznańskiego”, a także skany 100 tytułów czasopism z 1939 r.; termin realizacji: lata 2012-2014.

4. *„Imieniny Jana Kochanowskiego”* (środki własne); cel projektu: zainteresowanie szerokiej publiczności historią polskiej literatury poprzez niesztampowy całodzienny piknik literacki w Ogrodzie Krasieńskich. Wiodącym motywem przedsięwzięcia było spotkanie z żywą polską literaturą, dzięki zaangażowaniu ponad trzydziestu wydawców i ponad pięćdziesięciu autorów – pisarzy, poetów, publicystów, reporterów i podróżników, którzy swą obecnością i gościnnością zachęcili warszawiaków do kupowania książek, wspólnego czytania i rozmów o literaturze. W Parku Krasieńskich powstał m.in. Ogród Autorów, którego gospodarzami byli wybitni polscy pisarze. Z kolei aktorzy i publicyści stoczyli Mecz Poetycki, recytując fraszki i pieśni Jana z Czarnolasu, zaś w Pałacu Rzeczypospolitej zaprezentowano pierwodruki utworów Jana Kochanowskiego i jedyny jego zachowany rękopis znajdujący się w zbiorach BN. Program „Imienin Jana Kochanowskiego” dopełniały zajęcia edukacyjne i inne atrakcje dla dzieci i młodzieży; termin: 23 czerwca 2012 r.

5. *Inwentaryzacja Archiwum Gustawa Herlinga-Grudzińskiego* [dotacja Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, program „Kultura polska za granicą”, priorytet: „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” oraz środki własne, patronat honorowy Prezydenta RP; 244/10FPK/DDK]; cel projektu: na mocy umowy podpisanej w 2010 r. przez BN, rodzinę pisarza oraz Zarząd Fundacji Biblioteca Benedetto Croce w Neapolu spuścizna po Gustawie Herlingu-Grudzińskim (rękopisy, korespondencja, materiały biograficzne i autobiograficzne, materiały warsztatowe oraz liczne nagrania audiowizualne, fotografie i wycinki prasowe) poddawane są zinwentaryzowaniu i konserwacji przez pracowników BN oraz uporządkowane i opisane w formie bazy danych; powstają także ich cyfrowe kopie, umożliwiające wieczyste archiwizowanie oraz wykorzystanie tych materiałów w pracach edytorskich, naukowych i do publikacji w ramach koedycji przygotowywanych przez Fundację z innymi podmiotami. W 2012 r. dokonano m.in. korekty opisów sporządzonych w inwentarzowej bazie danych, opracowano i wpisano do bazy materiały dotyczące działalności Gustawa Herlinga-Grudzińskiego w Radiu Wolna Europa, Radiu Liberty, Głosie Ameryki, „Wiadomościach”, Funduszu Pomocy Niezależnej Literaturze i Kulturze Polskiej, a także opracowano wycinki prasowe z pierwodrukami prac pisarza z lat 1937-1966. Prowadzono także działalność popularyzatorską: przygotowano folder w języku polskim i włoskim poświęcony Archiwum oraz opisujący realizowany projekt jego inwentaryzacji, a także dwie wystawy poświęcone zbiorom Archiwum Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (w Villa Ruffo i Palazzo Filomarino w Neapolu). Okazją do spopularyzowania i podsumowania dotychczasowych prac prowadzonych przez BN była uroczystość odsłonięcia tablicy poświęconej Gustawowi Herlingowi-Grudzińskiemu na fasadzie domu przy Via Crispi 69 w Neapolu, w którym autor *Innego świata* mieszkał i pracował od 1955 r. aż do śmierci w 2000 r. Uroczystość odbyła się 22 listopada 2012 r. Prace prowadzone są przez zespół specjalistów w składzie: Joanna Borysiak, Aleksandra Andrzejewska, Jadwiga Kurbiel z BN oraz Aleksandra Mueller z Fundacji Biblioteca Benedetto Croce; termin realizacji: lata 2010-2013.

6. *Inwentaryzacja Archiwum Instytutu Literackiego „Kultura” w Maisons-Laffitte* [dotacja Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, program „Kultura polska za granicą”, priorytet: „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” oraz środki własne; DF-1.EG-311/5-1/10]; cel projektu: sporządzenie „Inwentarza Archiwum Instytutu Literackiego „Kultura”, zawierającego pełną informację o zbiorach Instytutu, oraz zapewnienie właściwych warunków ich przechowywania, ochrony konserwatorskiej i udostępniania, także za pośrednictwem specjalnie stworzonej bazy komputerowej. W latach 2011-2012 uporządkowano i opisano zespoły dokumentów tworzące archiwum, prowadzono prace nad melioracją i uzupełnianiem opisów w bazie danych oraz uzupełniano i poddano melioracji kartoteki wzorcowe, poddano także dezynfekcji wszystkie rękopisy przenoszone do nowego magazynu oraz zakupiono specjalne opakowania do zbiorów fotografii, podjęto także działania porządkowe mające na celu rozpoczęcie procesu dezynfekcji pozostałych zbiorów. W 2012 r. przeniesiono cały zbiór rękopisów Instytutu do nowego magazynu, gdzie ułożono po dezynfekcji 148 m bieżących materiałów rękopiśmiennych, uporządkowano korespondencję Redakcji „Kultury”, uzupełniono opisy Tek Redakcyjnych „Zeszytów Historycznych” o opisy zawartości, uporządkowano i opisano w bazie danych dokumentację finansową Instytutu. Wykonawcami projektu byli pracownicy BN Anna Milewicz, Maria Brynda, Magdalena Bocheńska-Chojecka, dr Krzysztof Kossarzecki, Grażyna Jaroszewicz, Paulina Czyżewicz, Barbara Włodarczyk, Renata Wójcik, Dorota Fortuna, Tomasz Szwaciński, kierownikiem projektu była Maria Wrede; termin realizacji: lata 2009-2012.

7. *Repozytorium Dokumentów Elektronicznych* (środki własne); cel projektu: utworzenie repozytorium dla materiałów online, głównie e-booków, nadsyłanych przez wydawców w ramach egzemplarza obowiązkowego. Na koniec 2012 r. konto Repozytorium liczyło 25 831 dokumentów (z czego 14 055 wpłynęło w 2012 r.) Projekt realizowany jest przez Zakład Dokumentów Elektronicznych BN; termin realizacji: bezterminowo.

8. *SYNAT/PASSIM* (środki Narodowego Centrum Badań i Rozwoju dla sieci naukowej 15 jednostek naukowych, której liderem jest Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego, SP/1/1/77065/10); cel projektu: utworzenie zintegrowanego systemu baz wiedzy, umożliwiającego akwizycję wiedzy z rozproszonych i heterogenicznych baz danych, budowa wielofunkcyjnego repozytorium danych źródłowych do bezpiecznego, długoterminowego przechowywania i udostępniania cyfrowych obiektów źródłowych oraz utworzenie otwartej platformy repozytoryjnej, hostingowej i komunikacyjnej, umożliwiającej eksploatację własnego oprogramowania aplikacyjnego i udostępnianie informacji i usług za pomocą serwerów organizacji hostingowych. W 2012 r. BN zrealizowała w ramach projektu następujące zadania:

– w ramach zadania dotyczącego analizy i standaryzacji opisu zasobów w wyniku kontynuacji analizy dostarczonych źródeł opracowano uogólnioną metodę opisu struktury dostępnych danych oraz opracowano uniwersalny model metadanych dla rozpoznanych zasobów,

– na podstawie przeprowadzonych analiz i badań użytkowników opracowano model funkcjonalności systemu Passim, kontynuowano analizę i rozbudowę krajowych i zagranicznych zasobów informacyjnych oraz ewidencję źródeł w zakresie nauk humanistycznych, ekonomicznych i społecznych oraz przeprowadzono analizę zasobów cyfrowych instytucji muzealnych; termin realizacji: od 2010 r. – bezterminowo.

9. *Wystawa „Najstarsze Ojczyste – Dodaj do ulubionych”* (wystawa w ramach kampanii społecznej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pt. „Ojczyste – dodaj do ulubionych”, organizowanej wspólnie przez BN i Narodowe Centrum Kultury pod patronatem Prezydenta RP, środki własne); cel projektu: prezentacja szerokiej publiczności najstarszych zabytków piśmiennictwa polskiego znajdujących się w zbiorach BN; na wystawie w Pałacu Rzeczypospolitej zaprezentowano m.in. *Kazania świętokrzyskie* – najstarszy zachowany zabytek prozy polskiej z XIV wieku, którego dzieje związane są z opactwem benedyktynów na Świętym Krzyżu, jedyny zachowany rękopis Kochanowskiego *Dryas Zamchana* – panegiryk na cześć przebywającego w 1578 r. na łowach w miejscowości Zamch króla Stefana Batorego, *Biblię Jakuba Wujka* – drugi polski katolicki przekład Pisma Świętego z 1599 r., *Balladyne* – autograf najpopularniejszego dzieła Juliusza Słowackiego; termin realizacji: 19-25 lutego 2012 r.

10. *Wystawa „Bułgarski Kodeks supraski z X wieku, w kontekście stosunków bizantyńsko-słowiańskich”* (projekt zrealizowany we współpracy z Instytutem Literatury Bułgarskiej Akademii Nauk, środki własne); cel projektu: prezentacja w przestrzeniach gmachu głównego BN historii *Kodeksu supraskiego*, jednego z najcenniejszych zabytków cyrylicznego piśmiennictwa wpisanego na listę Pamięci Świata UNESCO; Największa część Kodeksu, licząca 151 kart, znajduje się w zbiorach Biblioteki Narodowej (w ramach Biblioteki Ordynacji Zamojskich), 118 kart przechowuje Narodowa i Uniwersytecka Biblioteka w Lublanie, a 16 kart znajduje się w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Petersburgu; termin realizacji: 5 marca – 2 kwietnia 2012 r.

11. Wystawa „Świat Ptolemeusza. Włoska kartografia renesansowa w zbiorach Biblioteki Narodowej” (środki własne); cel projektu: prezentacja szerokiej publiczności najcenniejszych skarbów sztuki kartograficznej znajdującej się w zbiorach BN, a powstałej dzięki fascynacji nauką starożytnych Greków w epoce odrodzenia. Najcenniejszym eksponatem wystawy był подарowany przez papieża Grzegorza XIII Kanclerzowi Janowi Zamoyskiemu rękopis *Geografii* Klaudiusza Ptolemeusza z 1467 r., pochodzący z Biblioteki Ordynacji Zamojskiej. Na wystawie zaprezentowano 30 map z *Geografii* oraz XVI-wieczne morskie atlasy Antonia Milla i Angela Freducciego. Wystawie towarzyszyła specjalnie na tę okazję napisana książka Jacka Dehnela *Kosmografia, czyli trzydzieści apokryfów tułacznych* – inspirowany mapami Ptolemeusza literacki przewodnik po ekspozycji. Wystawa w Pałacu Rzeczypospolitej miała swój wirtualny odpowiednik, udostępniony w Internecie; termin realizacji: 19 listopada – 22 grudnia 2012 r.

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI LUBELSKIEJ

1. „*Digitalizacja prac doktorskich obronionych na Politechnice Lubelskiej oraz digitalizacja kolekcji książek z tematu historia techniki*” (środki MNiSW i środki własne); cel projektu: upowszechnianie dorobku naukowego pracowników Politechniki Lubelskiej oraz promowanie badań naukowych prowadzonych na uczelni. Zachowanie dorobku dokonań z zakresu nauk technicznych, w tym dotyczących Lubelszczyzny. Projekt realizowany przez zespół pracowników Biblioteki PL. Osoba odpowiedzialna: Dorota Tkaczyk; termin realizacji: 15.11.2011 – 31.05.2012 r.

2. „*Digitalizacja wybranych kolekcji norm branżowych – etap pierwszy*” (środki MNiSW i środki własne); cel projektu: zachowanie wybranych kolekcji norm branżowych oraz promowanie osiągnięć techniki; Projekt realizowany przez zespół pracowników Biblioteki PL; osoba odpowiedzialna: Dorota Tkaczyk; termin realizacji: 01.09.2012 – 31.12.2013 r.

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ

1. *Era Inżyniera. Rozbudowa potencjału rozwojowego Politechniki Poznańskiej – zadanie nr 10*; temat: Praktyczne umiejętności wyszukiwania literatury (dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Unii); cel projektu: dostosowanie kształcenia na poziomie wyższym do potrzeb gospodarki, a przede wszystkim rynku pracy oraz poprawa jakości edukacyjnej Politechniki Poznańskiej. 4 moduły: Źródła open access a źródła licencjonowane – zasady dostępu i wyszukiwanie (oprac. dr inż. Beata Korzystka), Licencjonowane bazy danych i pełnotekstowe e-czasopisma – zasady dostępu i wyszukiwanie (oprac. dr inż. Iwona Wolniewicz-Pujanek), Pełnotekstowe, elektroniczne książki, patenty, materiały konferencyjne i encyklopedie – zasady dostępu i możliwości wykorzystania (oprac. mgr Renata Joanna Tomaszczak), Narzędzia ułatwiające dostęp, wyszukiwanie i zarządzanie e-zasobami (oprac. mgr Łukasz Jeszke); zespół ze wskazaniem koordynatora: pełnomocnikiem Rektora do spraw projektu został prof. dr hab. inż. Tomasz Łodygowski. Za realizację projektu odpowiadał 7-osobowy zespół oraz zespoły merytoryczne; termin realizacji: od 15 sierpnia 2008 do grudnia 2012 r.

2. *Portal Polskie zasoby sieciowe z zakresu nauk technicznych – BazTOL* (środki własne); cel projektu: utworzenie dziedzinowego przewodnika po zamieszczonych w Internecie polskich zasobach naukowych o kontrolowanej jakości, związanych tematycznie z naukami technicznymi; portal jest poświęcony: pra-

cownikom naukowym, naukowo-dydaktycznym i dydaktycznym, nauczycielom, członkom zespołów badawczych, projektowych i wdrożeniowych, studentom, doktorantom i bibliotekarzom; zespół ze wskazaniem koordynatora: właścicielem i twórcą portalu jest Konsorcjum BazTech. Koordynatorem portalu BazTOL jest Biblioteka Politechniki Poznańskiej; termin realizacji: bezterminowo.

3. *Repozytorium Politechniki Poznańskiej* (środki własne); cel projektu: realizacja jednego z głównych zadań Biblioteki w zakresie wspomagania badań naukowych Politechniki Poznańskiej obejmującego bieżące dokumentowanie, archiwizowanie, promowanie i upowszechnianie dorobku naukowego pracowników, doktorantów oraz studentów PP, a także badań naukowych prowadzonych na Politechnice Poznańskiej, jak również wspomaganie procesu dydaktycznego i szeroki transfer wiedzy z sektorem gospodarczym, a w szczególności: zwiększenie dostępności najczęściej wykorzystywanych przez użytkowników materiałów dydaktycznych (podręczników, skryptów, wykładów, prezentacji i in.), ułatwienie dostępu do prac naukowych (rozpraw habilitacyjnych i doktorskich, prac dyplomowych i in.) naukowcom z kraju i z zagranicy, zwiększenie efektywności pracy z materiałami przechowywanymi w bibliotece i archiwach Politechniki Poznańskiej, ale ze względów ochrony prawnej i bezpieczeństwa udostępnianych wąskiej grupie użytkowników, zintegrowanie udostępnionych materiałów dydaktycznych rozproszonych na serwerach jednostek organizacyjnych, stworzenie cyfrowych kopii najcenniejszych dzieł dziedzictwa kulturowego z zakresu dziejów techniki, obniżenie kosztów udostępniania źródeł informacji; zespół ze wskazaniem koordynatora: dr inż. Beata Korzystka – kierownik projektu, mgr Jakub Bajer, mgr Łukasz Jeszke, mgr inż. Krzysztof Ober, mgr Joanna Pomianowicz, mgr Karolina Popławska; termin realizacji: lipiec 2013.

4. *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa – WBC* (środki własne); cel projektu: umożliwienie szerokiemu gronu odbiorców dostępu poprzez Internet do cyfrowych wersji tekstów podzielonych na cztery podstawowe typy zasobów: zasób edukacyjny (skrypty, podręczniki i monografie naukowe), zasób dziedzictwa kulturowego (wybrane zabytki piśmiennictwa znajdujące się w bibliotekach poznańskich), regionalia (piśmiennictwo dotyczące Poznania i Wielkopolski), muzykalia (nuty i piśmiennictwo związane z muzyką); zespół ze wskazaniem koordynatora: projekt realizowany od 2002 r. przez biblioteki naukowe i publiczne miasta Poznania we współpracy z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych oraz Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym; termin realizacji: bezterminowo.

BIBLIOTEKA UCZELNIANA AKADEMII POMORSKIEJ W SŁUPSKU

1. *Ekologia informacji w środowisku regionalnym* (środki Urzędu Miasta Słupsk, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – Oddział Słupsk oraz środki prorektora ds. Nauki Akademii Pomorskiej w Słupsku); cel projektu: ukazanie problemów związanych z selekcjonowaniem informacji, kształtowaniem odpowiedzialności za jej jakość na poziomie regionalnym, ukazanie zagrożeń wynikających z braku dbałości o jej poziom, a także uzmysłowienie polskiemu społeczeństwu roli informacji w czasie, kiedy mamy do czynienia z zanieczyszczeniem infosfery informacjami nieistotnymi, nieprawdziwymi, pseudoinformacjami (informowanie rozwlekłe, ogólnikowe, niejasne), dezinformacją (zmyślanie, zatajanie, przekręcanie) czy parainformacjami (nietrafne domniemywania). Projekt zakończono drukiem książki pod tym samym tytułem (ISBN 978-83-88783-18-0) pod redakcją Beaty Taraszkiewicz; koordynatorzy projektu: mgr Maria Chamier-Gliszczyńska, mgr Teresa Milewska, dr Beata Taraszkiewicz; termin realizacji: 2012 r.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA UNIWERSYTETU
im. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

1. *Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce (AFBN)* (środki własne); cel projektu: wypracowanie standardów i wzorców funkcjonowania bibliotek, służy przede wszystkim bibliotekom naukowym do wypełniania w tym celu ankiet. Projekt realizowany od 2001 r.; koordynator: dr hab. Artur Jazdon; termin realizacji: bezterminowo.

2. *Dokumenty Życia Społecznego – informator* (środki własne); cel projektu: utworzenie bazy danych, rejestru dokumentów życia społecznego w Wielkopolsce, informującego o stanie opracowania, przechowywania oraz sposobach ich udostępniania. Projekt realizowany od 2003 r. przez Zespół ds. Standaryzacji Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu; termin realizacji: bezterminowo.

3. *Poszerzenie i opracowanie elektronicznych zasobów naukowych Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu oraz upowszechnienie informacji bibliotecznej w kolekcjach dla międzynarodowego środowiska naukowego* (dotacja MNiSW – Działalność Upowszechniająca Naukę, nr grantu 1039/P-DUN/2011); koordynator: Piotr Karwasiński, zespół realizujący: Oddział Digitalizacji, Oddział Opracowania Czasopism i Wydawnictw Ciągłych, Oddział Magazynowania i Ochrony Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej, firma outsourcingowa; termin realizacji: lata 2011-2012.

4. *Poszerzenie zasobów bibliotecznych bazy repozytorium instytucjonalnego AMUR o pełnotekstową kolekcję czasopism naukowych wydawanych na UAM oraz szerokie upowszechnianie informacji o dorobku naukowym pracowników dla międzynarodowego środowiska naukowego* (dotacja MNiSW Działalność Upowszechniająca Naukę – 592/P-DUN/2012); koordynator: Piotr Karwasiński, zespół realizujący: redakcja AMUR, Emilia Karwasińska, Małgorzata Rychlik (Oddział Informacji i Transferu Wiedzy) oraz firma outsourcingowa; termin realizacji 2012 grudzień 2013.

5. *Poznańska Dyskusyjna Akademia Komiksu (PDAK)* (środki własne); cel projektu: prezentacja sztuki komiksowej jako obiektu badań naukowych dla osób reprezentujących różne dziedziny humanistyki, sztuki i nauk społecznych, w formie cyklicznych wykładów, prezentacji i dyskusji. Projekt realizowany wspólnie z Fundacją Tranzyt (w ramach projektu: Centrala – sztuka Komiksu Europy Środkowej) od 2010 r.; osoba odpowiedzialna: dr Rafał Wójcik (Oddział Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu); termin realizacji: bezterminowo.

6. *Repozytorium Uniwersytetu Adama Mickiewicza (AMUR)* (środki własne); cel projektu: utworzenie repozytorium instytucjonalnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, upowszechnianie dorobku naukowego pracowników oraz promowanie badań naukowych prowadzonych na UAM. Repozytorium to archiwum własnych dokumentów elektronicznych. Projekt realizowany od 2010 r. przez Oddział Informacji i Transferu Wiedzy Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu – redakcja AMUR; osoby odpowiedzialne: Emilia Karwasińska, Małgorzata Rychlik; termin realizacji: bezterminowo.

7. *Upowszechnianie informacji bibliotecznej o zasobach unikatowej kolekcji Kaiser-Wilhelm-Bibliothek pochodzącej ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu dla międzynarodowego środowiska naukowego* (dotacja MNiSW Działalność Upowszechniająca Naukę – 593/P-DUN/2012); koordynator: Piotr Karwasiński; zespół realizujący: Oddział Opracowania Formalne-

go Zbiorów Zwartych, Oddział Opracowania Rzeczowego, Oddział Opracowania Czasopism i Wydawnictw Ciągłych, Oddział Magazynowania i Ochrony Zbiorów, firma outsourcingowa; termin realizacji: grudzień 2013 r.

8. *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (WBC)* (środki własne); cel projektu: udostępnienie w postaci cyfrowej najważniejszych i najstarszych zabytków piśmiennictwa polskiego; zawiera bibliotekę skryptów i podręczników oraz wystawy unikatowych zbiorów z kolekcji bibliotek wielkopolskich. Projekt realizowany we współpracy Oddziału Digitalizacji BU w Poznaniu z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych do 2002 r.; 2012 r. – poszerzenie kolekcji o 21 956 jednostek; termin realizacji: bezterminowo.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA WE WROCŁAWIU

1. *Dziedzictwo Regionu i Europy. Cymelia ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Digitalizacja i udostępnienie w sieci.* Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013, Priorytet 6: Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska, Działanie 6.4. „Turystyka kulturowa”, Nabór 35/K/6.4/2009 „Turystyka kulturowa – upowszechnienie informacji o dziedzictwie przeszłości – digitalizacja i upowszechnianie zasobów”; cel projektu: digitalizacja najcenniejszych zasobów pochodzących ze zbiorów BUWr, udostępnienie digitalizatów na zasadzie powszechnego i bezpłatnego dostępu, udostępnienie w powiązaniu z digitalizatami poszerzonej informacji o dziedzictwie przeszłości Dolnego Śląska obejmującej prezentację historii i zasobów dziedzictwa kulturowego regionu. Projekt przewiduje digitalizację ponad 1 tys. rękopisów średniowiecznych oraz ponad 400 tys. plików innych obiektów dziedzictwa kulturowego; kierownik projektu: Adam Zurek; w przygotowaniu publikacja książkowa pod tym samym tytułem; termin realizacji: 1 lutego 2010 – 30 kwietnia 2013 r.

2. *„Imago Silesiae Inferioris online”. Mapy, plany i widoki Dolnego Śląska ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Digitalizacja i udostępnienie w sieci.* Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013, Priorytet 6: Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska, Działanie 6.4. „Turystyka kulturowa”, Nabór 35/K/6.4/2009 „Turystyka kulturowa – upowszechnienie informacji o dziedzictwie przeszłości – digitalizacja i upowszechnianie zasobów”; cel projektu: digitalizacja zasobów ikonograficznych ukazujących Dolny Śląsk (map, planów, widoków, wędut, grafik, dawnych fotografii) z największej, najcenniejszej i najbardziej zróżnicowanej kolekcji silesiaców na świecie, udostępnienie w domenie publicznej 120 tys. plików popularyzujących i promujących zabytki Dolnego Śląska; kierownik projektu: Adam Zurek; w przygotowaniu publikacja książkowa pod tym samym tytułem; termin realizacji: 1 lutego 2010 – 30 kwietnia 2013 r.

3. *Interaktywna, multimedialna bibliografia Śląska. Cz. I. Stare druki i druki zwarte XIX w. ze zbiorów dawnego Gabinetu Śląsko-Łużyckiego Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.* Projekt badawczy – rozwojowy, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (R17 0002 04); cel projektu: wybór oraz sporządzenie opisów bibliograficznych starych druków i druków zwartych wydanych do 1914 r. ze zbiorów dawnego Gabinetu Śląsko-Łużyckiego BUWr., a następnie wprowadzenie ich do katalogu komputerowego NUKAT i katalogu lokalnego Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, digitalizacja wybranych dru-

ków, skanowanie stron tytułowych i spisów treści dla obiektów, które nie zostały kompletnie zdigitalizowane, hiperlinki do Biblioteki Cyfrowej UW r oraz innych baz powstałych w ramach projektów: „*Śląskie Archiwum Ikonograficzne*”, „*Imago Silesiae Inferioris online. Mapy, plany i widoki Dolnego Śląska ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Digitalizacja i udostępnienie w sieci*” oraz „*Dziedzictwo Regionu i Europy. Cymelia ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Digitalizacja i udostępnienie w sieci*”; kierownik projektu: Grażyna Piotrowicz; termin realizacji: 1 czerwca 2008 – 31 marca 2012 r.

4. *Ornamenta Poloniae Mediaevalia. Sztuka średniowieczna na ziemiach polskich: katalog form i detalu na tle europejskim*. Projekt badawczy – rozwojowy, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (R17 0024 06); cel projektu: utworzenie bazy danych, zawierającej materiał źródłowy do studiów nad sztuką średniowieczną na ziemiach polskich (zarówno w wymiarze ogólnopolskim, jak i regionalnym oraz lokalnym), wzbogacony o analogie z wybranych krajów europejskich. Baza stanowi materiał wyjściowy do dalszych badań nad relacjami artystycznymi Polski z innymi krajami średniowiecznej Europy. Pozwala także na usystematyzowanie i uzupełnienie rozproszonej i niekompletnej wiedzy na temat średniowiecznych form artystycznych na ziemiach polskich, a także umożliwia zebranie materiału naukowego o potwierdzonej chronologii, co może okazać się niezwykle przydatne do datowania zabytków, co do których istnieją w tej materii wciąż kontrowersje. Oprócz opisów wykonano 27 tys. zdjęć obejmujących ornamenty i detale w średniowiecznej sztuce polskiej i europejskiej uzupełnione o 3 tys. ujęć ogólnych obiektów (zespołów architektonicznych/rzeźbiarskich, rękopisów, dzieł rzemiosła artystycznego, artefaktów archeologicznych), z których pochodzą te ornamenty i detale; kierownik projektu: Leszek Wetesko; termin realizacji: 1 sierpnia 2009 – 30 listopada 2012 r.

5. *Śląskie Archiwum Ikonograficzne*. Projekt badawczy – rozwojowy, finansowany przez MNiSW (R17 0007 02; od 2011 r. za pośrednictwem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju); podczas projektu przygotowano bazę danych, zawierającą 18 tys. digitalnych ujęć obrazujących 9 360 obiektów (zespołów urbanistycznych, dzieł architektury, rzeźby, malarstwa, rzemiosła artystycznego, grafik, rysunków, dokumentów, pieczęci, herbów, artefaktów archeologicznych i in.) pochodzących z terenu historycznego Śląska. Oprogramowanie powstałe w ramach projektu SAI wykorzystywane jest (po adaptacji i rozszerzeniu o nowe funkcje) w innych projektach badawczych – rozwojowych Biblioteki Uniwersyteckiej; kierownik projektu: Adam Zurek; termin realizacji: 15.03.2007 – 14.12.2011 r.; 2012 r. – prace wdrożeniowe – przeniesienie serwisu na bardziej wydajny serwer, rozszerzenie bazy, opracowanie systemu pomocy dla użytkowników serwisu.

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

1. *Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego* (środki własne); cel projektu: rozszerzenie i ułatwienie dostępu do zbiorów bibliotecznych i ich popularyzacja przy jednoczesnej ochronie materiałów oryginalnych. Projekt realizowany od 2008 r.; termin realizacji: bezterminowo.

2. *Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego* (środki własne); cel projektu: tworzenie repozytorium instytucjonalnego Uniwersytetu Łódzkiego, upowszechnianie dorobku naukowego pracowników. Projekt realizowany od 2010 r. przez Oddział Informacji Naukowej i Prac Naukowo-Dydaktycznych Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego; osoby odpowiedzialne: Aleksandra Brzozowska, Agnieszka Goszczyńska; termin realizacji: bezterminowo.

KONFERENCJE KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE

(porządek chronologiczny)

LUTY

Działalność bibliotek na rzecz parametryzacji uczelni (organizacja: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej) – Seminarium bibliotek uczelni technicznych (POLBiT); zakres problemowy: omawiano m.in.: organizację baz bibliograficznych dokumentujących dorobek naukowy uczelni, zasady kwalifikacji publikacji naukowych w kontekście instrukcji OPI i Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przedstawiono analizy porównawcze danych statystycznych uczelni i narzędzi bibliometrycznych (np. Google Scholar, Academic Search, WoS, Scopus). Materiały z seminarium zamieszczono na stronie BG PW <http://www.bg.pw.edu.pl/index.php/o-nas/polbit#2012>; miejsce i termin: Warszawa, 16-17 lutego 2012 r.

MARZEC

Kierunek e-książka – spotkanie w ramach „Tygodnia książki elektronicznej”; organizacja: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego; cel: przybliżenie zagadnień związanych z e-książkami, pokazanie jej mobilności i prezentacja czytelników; miejsce i termin: Łódź, 8 marca 2012 r.

KWIECIEŃ

Międzynarodowa konferencja naukowa „Cyfrowa biblioteka” (organizatorzy: Biblioteka Narodowa, Biblioteka Narodowa Słowacji oraz Słowacka Biblioteka Chemiczna); cel: wymiana informacji o trendach w zakresie digitalizacji, dostępu do danych cyfrowych i ich ochrony, prezentacja przykładów udanej realizacji projektów, związanych z tematem konferencji, jako inspiracji i wzoru dla jej uczestników, zaprezentowanie technologii i rozwiązań związanych z digitalizacją i dostępem do treści cyfrowych w Internecie; miejsce i termin: Jasna (Słowacja), 16-18 kwietnia 2012 r.

Czasopisma Elektroniczne, ogólnopolski kurs doształcający specjalny, od 2000 r. organizowany przez Bibliotekę Główną i OINT Politechniki Wrocławskiej; zakres problemowy: sposoby dostępu do czasopism elektronicznych oraz ich funkcjonalność i narzędzia, konsorcja czasopism elektronicznych, aspekty prawne korzystania z publikacji elektronicznych, Open Access – serwisy czasopism, polityka wydawców; warsztaty tematyczne (w laboratorium komputerowym): wyszukiwanie czasopism i artykułów w serwisach, wyszukiwanie literatury naukowej przy użyciu ogólnodostępnych narzędzi internetowych, wykorzystanie komercyjnych technologii, wspomagających zarządzanie i dostęp do e-zasobów, jak: serwery linkujące, multiwyszukiwarki, lista A-Z; miejsce i terminy 2 edycji kursu: Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej, Studium Kształcenia Podstawowego Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 1 edycja: 18-20 kwietnia 2012 r., 2 edycja: 2-4 lipca 2012 r. – projekt realizowany w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego „Bibliotekarz XXI wieku – przewodnik po labiryncie informacji i wiedzy”, przez Państwową Szkołę Wyższą im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

Międzynarodowa konferencja „Od <Ala ma kota> do e-matury. Uczenie dobrze zaprojektowane – design w procesie edukacji” (organizatorzy: EUNIC Warszawa, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Narodowy Instytut

Audiowizualny, Biblioteka Analiz, Biblioteka Narodowa). Konferencja adresowana była do autorów podręczników, grafików, wydawców, nauczycieli, uczniów i studentów zainteresowanych twórczym podejściem do edukacji. Podczas konferencji międzynarodowi eksperci dyskutowali na temat zależności między designem materiałów dydaktycznych a ich efektywnością w procesie nauczania. Jednym z celów konferencji było udowodnienie, że dobrze zaprojektowane podręczniki mogą poprawić skuteczność przyswajania informacji, podnieść jakość nauczania i zwiększyć atrakcyjność procesu nauki. Omówione zostały sposoby projektowania materiałów edukacyjnych oraz ich forma; miejsce i termin: Biblioteka Narodowa, 18 kwietnia 2012 r.

MAJ

Zabytkowe zbiory biblioteczne w województwie warmińsko-mazurskim. Stan zachowania. Konferencja naukowa. Organizatorzy: Biblioteka Uniwersytecka w Olsztynie, Komisja do Badań nad Kulturą Warmii i Mazur Towarzystwa Naukowego im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM; zakres problemowy: stan posiadania i zachowania starych druków w bibliotekach Olsztyna, Elbląga i innych miejscowości Warmii i Mazur, prace konserwatorskie zbiorów zabytkowych; miejsce i termin konferencji: Olsztyn, 8-9 maja 2012 r.

Savoir-vivre współczesnego bibliotekarza bez tajemnic. Warsztaty w ramach XXVII Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP; organizacja: Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej; zakres problemowy: szkolenie dotyczące form zachowania i sposobów prowadzenia rozmowy przy obsłudze czytelników oraz ubioru i kosmetyki służbowej; miejsce i termin konferencji: Gliwice, 9 maja 2012 r.

XIV Ogólnopolskie Warsztaty Języka Haseł Przedmiotowych BN i Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątnej (organizator: Biblioteka Narodowa); w dorocznych warsztatach uczestniczyło 230 osób, reprezentujących biblioteki wszystkich typów z całej Polski, którzy wysłuchali 21 referatów, wygłoszonych przez 20 prelegentów reprezentujących, obok BN, biblioteki wojewódzkie, pedagogiczne, specjalistyczne oraz ośrodki naukowe. Tematyka wystąpień obejmowała stan prac i zmiany metodyki opracowania rzeczowego według JHP BN, kierunki rozwoju JHP BN i UKD na tle międzynarodowych standardów opracowania rzeczowego, opracowanie rzeczowe dokumentów muzycznych oraz z zakresu medycyny, wojskowości i szkolnictwa zawodowego. Przedstawiono wyniki badań dotyczących metodyki nauczania opracowania przedmiotowego oraz z zakresu reprezentacji treści w tytule w odniesieniu do charakterystyki przedmiotowej. Omówiono propozycję wprowadzenia jednolitych zasad stosowania określników chronologicznych w różnych typach haseł oraz zapowiedziano badania profesjonalnych użytkowników języków informacyjno-wyszukiwawczych. Zaprezentowano funkcjonalności kartoteki wzorcowej UKD oraz omówiono zmiany metodyki opracowania rzeczowego według UKD w wyniku wprowadzenia zapisu pionowego. Ponadto odbyła się prezentacja działalności poświęconego JHP BN bloga „Fabryka Języka” w rok po jego uruchomieniu; miejsce i termin: Biblioteka Narodowa, 9-11 maja 2012 r.

Książka artystyczna. Seminarium ogólnopolskie; organizacja: Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku oraz Muzeum Książki Artystycznej w Łodzi; zakres problemowy: próba zdefiniowania, czym jest książka artystyczna, jakie niesie przesłanie i czym będzie w przyszłości, przybliżenie dokonań polskich artystów najwyższej rangi uprawiających sztukę książki oraz przedstawienie różnorodności nośników, na których publikowana jest obecnie książka oraz nowych metod udostępniania wydawnictw (oprogramowań i no-

wych technologii). Seminarium towarzyszyła wystawa „Polska książka artystyczna przełomu XX i XXI wieku” eksponująca ponad 150 książek artystycznych – prac wyróżnionych podczas polskich i zagranicznych konkursów; miejsce i termin: Białystok, 10-11 maja 2012 r.

Bibliotekarze i czytelnicy w dobie nowych technologii i koncepcji organizacyjnych bibliotek. VI Bałtycka Konferencja z cyklu *Zarządzanie i Organizacja Bibliotek*; organizacja: Biblioteka Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku, Biblioteka Gdańska PAN, Uniwersytet Gdański oraz Komisja Zarządzania i Marketingu SBP; zakres problemowy: zagadnienia związane z przyszłością bibliotek, w tym z perspektywami rozwoju bibliotekarstwa i zastosowaniem nowych technologii w bibliotekach, z zawodem bibliotekarza (m.in. hobby bibliotekarzy, pracownicy bibliotek za granicą, postacie znaczących bibliotekarzy), z komunikacją z użytkownikiem oraz organizacją fizycznej przestrzeni biblioteki; miejsce i termin konferencji: Gdańsk, 17-18 maja 2012 r.

„O komiksie i filmie” – VI Krajowa Konferencja Nauczycieli Bibliotekarzy (organizator: Instytut Badań w Oświacie, patronat Biblioteki Narodowej); w konferencji wzięło udział blisko 100 nauczycieli bibliotekarzy z całego kraju. Obrady poświęcone były filmowi i komiksowi, mediom, po które uczniowie sięgają obecnie chętniej niż po tradycyjną książkę. Głównym celem wykładów i warsztatów konferencyjnych było wsparcie ich uczestników w znajdowaniu odpowiedniego miejsca dla filmów i komiksów w bibliotekach i mediach oraz w pracy z uczniami. Podczas konferencji uczestnicy zapoznali się m.in. z programem edukacyjnym Ekran 2.0 – współtworzonym przez Narodowy Instytut Audiowizualny (NInA) i Stowarzyszenie Nowe Horyzonty, który zawiera przykładowe scenariusze lekcji o filmie. Wzięli także udział w warsztatach poświęconych prowadzeniu z młodzieżą dyskusji o tzw. filmach trudnych, w szczególności dotyczących przemocy i nadużyć seksualnych. Przedstawiono także metody pozyskiwania wartościowych filmów do biblioteki szkolnej. Podczas konferencji wręczono nagrody w III Ogólnopolskim Konkursie Literackim „Szuflada”, organizowanym dla nauczycieli bibliotekarzy przez miesięcznik „Biblioteka w Szkole” oraz kwartalnik „Biblioteka – Centrum Informacji”; miejsce i termin: Biblioteka Narodowa, 17-18 maja 2012 r.

Konferencja naukowa „Bolesław Prus – artysta, myśliciel, świadek, krytyk i współtwórca swej epoki (z perspektywy stu lat po jego śmierci)” (organizator: Instytut Badań Literackich PAN, Warszawska Wyższa Szkoła Humanistyczna im. B. Prusa, Biblioteka Narodowa). Była to największa konferencja naukowa poświęcona autorowi „Lalki” w ustanowionym przez Sejm Roku Bolesława Prusa. Referaty zaprezentowali wybitni znawcy i badacze twórczości pisarza z ośrodków naukowych całego kraju. Zgodnie z formułą konferencji podjęli oni próbę spojrzenia na utwory Prusa z perspektywy naszej współczesności. Dyskutowano m.in. o stosunku Prusa do poznania naukowego, idei postępu, mediumizmu, magnezmu, o „śladach Rosji” i świecie przyrody w jego twórczości, o specyfice wykreowanych przezeń postaci, a także na temat jego koncepcji dziennikarstwa. Podjęta została próba odpowiedzi na pytanie „czy Emancypantki to powieść feministyczna”, a jeden z referatów poświęcony był uroczystemu pogrzebowi autora *Faraona*; miejsce i termin: Biblioteka Narodowa, 23-24 maja 2012 r.

CZERWIEC

Konferencja towarzysząca *Otwarcium gmachu Biblioteki Głównej Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie*; organizacja: Biblioteka Główna Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie); zakres problemowy: droga Biblioteki Głównej ZUT w Szczecinie do własnej sie-

dziby, współpraca bibliotek naukowych Szczecina w ramach Zachodniopomorskiego Systemu Informacji Regionalnej i Naukowej, bx Hot Articles – jako narzędzie przydatne naukowcom, bibliotekarzom i studentom – firma Ex Libris; miejsce i termin: Szczecin, 19, czerwca 2012 r.

VII Forum Wielkopolskich Konserwatorów Papieru i Skóry: Dokumenty pergaminowe, papierowe i zabytkowe oprawy. Ochrona, konserwacja, mecenat (organizacja: Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Archiwum Państwowe w Poznaniu); zakres problemowy: ochrona, konserwacja zabytkowych dokumentów archiwalnych ze zbiorów BU i Archiwum Państwowego w Poznaniu; miejsce i termin: Poznań, 19 czerwca 2012 r.

Sztuka przekładu w „Tyglu Kultury”. Wkład łódzkich tłumaczy w popularyzację wiedzy o regionie i dziedzictwie kulturowym Łodzi; organizacja: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego i „Tygiel Kultury”; cel: popularyzacja wiedzy na temat translatoryki literatury pięknej, promowanie działalności łódzkich tłumaczy oraz upowszechnianie informacji o regionie i dziedzictwie kulturowym Łodzi. Podczas sesji wręczona została nagroda im. Zbigniewa Dominiaka, przyznawana od 2003 r. za przekłady poezji polskiej na języki słowiańskie; miejsce i termin: Łódź, 21 czerwiec 2012 r.

LIPIEC

Czasopisma Elektroniczne, ogólnopolski kurs dokształcający specjalny – 2 edycja: 2-4 lipca 2012 r. (szczegółowe informacje – kwiecień).

SIERPIEŃ

Satellite meeting IFLA „Bibliography in the Digital Age (Bibliografia w epoce cyfrowej)” (organizator: Biblioteka Narodowa, Sekcja Bibliografii i Sekcja Katalogowania IFLA); konferencja miała status wydarzenia towarzyszącego ogólnoświatowemu kongresowi Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (IFLA) Helsinki 2012 i po raz pierwszy w historii odbyła się w Polsce. W spotkaniu uczestniczyło blisko 100 osób z całego świata. Tematem konferencji była kontynuacja dyskusji, rozpoczętej publikacją dokumentu National Bibliographies in the Digital Age: Guidance and New Directions (Bibliografie narodowe w epoce cyfrowej: wskazówki i nowe kierunki), wydanego w 2009 r. przez Sekcję Bibliografii IFLA. Podstawowym podejmowanym problemem były wytyczne dotyczące opracowania bibliografii narodowych w świecie zdominowanym przez Internet i media elektroniczne, wobec których tradycyjna bibliografia jest coraz bardziej bezradna. Spotkanie połączonych Sekcji miało charakter przygotowawczy, a jego celem była wymiana opinii i doświadczeń oraz sformułowanie i doprecyzowanie kwestii, które dyskutowane były później na kongresie w Helsinkach; miejsce i termin: Biblioteka Narodowa, 9 sierpnia 2012 r.

WRZESIEŃ

Ekologia informacji w środowisku regionalnym; (organizatorzy: Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej w Słupsku, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Oddział Słupsk oraz Okręg Pomorski). Zakres problemowy: ekologia informacji, zagrożenia w cyberprzestrzeni, jakość informacji. Była to pierwsza w Polsce konferencja naukowa poświęcona ekologii informacji; miejsce i termin obrad: Słupsk, 20 września 2012 r.

Prawne i organizacyjne uwarunkowania funkcjonowania bibliotek pogranicza polsko-niemieckiego (Rechtliche und organisatorische Bedingungen für das Funktionieren der Bibliotheken deutsch-polnischen Grenze). Konferencja międzynarodowa: polsko-niemiecka; (organizacja: Zachodniopomorskie Porozumienie Bibliotek – reprezentowane przez dyrektorów bibliotek ze: Szczecina, Koszalina, Kołobrzegu). Zakres problemowy: aktualne problemy funkcjonowania bibliotek publicznych oraz naukowych w Polsce i Niemczech, kierunki współpracy bibliotek polskich i niemieckich, m.in. wymiana personalna bibliotekarzy, organizowanie konferencji tematycznych, wspólnych wystaw, współpraca w zakresie metod opracowywania standardów funkcjonowania bibliotek; miejsce i termin konferencji: Szczecin, 20-21 września 2012 r.

PAŹDZIERNIK

Open Access – Kurs na otwartą naukę; (organizacja: Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego); cel: uroczyste otwarcie Repozytorium UŁ oraz propagowanie idei OA wśród społeczności akademickiej Uniwersytetu Łódzkiego; miejsce i termin: Łódź, 23 października 2012 r.

Długoterminowa archiwizacja polskiego dziedzictwa cyfrowego. II Krakowska Konferencja Bibliotek Naukowych / Long term archiving of Polish digital heritage. The Second Conference of Cracow Academic Libraries; (organizacja: Biblioteka Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego); zakres problemowy: światowe standardy i wzorce w archiwistyce cyfrowej; techniczne, ekonomiczne oraz prawne zagadnienia związane z organizacją i funkcjonowaniem trwałych i wiarygodnych archiwów cyfrowych; potrzeba utworzenia narodowego programu ochrony cyfrowego zasobu polskiej nauki i kultury; miejsce i termin: Kraków, 24-25 października 2012 r.

GRUDZIĘŃ

Historia Informatyki Polskiej. III Seminarium Sekcji Historycznej PTI; (organizacja: Polskie Towarzystwo Informatyczne i Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej); zakres problemowy: historia informatyki w kraju w XX w.; miejsce i termin konferencji: Gliwice, 10 grudnia 2012 r.

ZMIANY KADROWE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej:
dr inż. H e n r y k S z a r s k i – dyrektor BG i OINT PWr do 30.09.2012 r.
(przejście na emeryturę).

Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej:
O l g a G i w e r – zastępca dyrektora od 1 marca 2012 r.

Biblioteka Narodowa
mgr M i k o ł a j B a l i s z e w s k i – zastępca dyrektora BN do spraw rozwoju od 1 stycznia 2012 r.

mgr E l ż b i e t a S t e f a ń c z y k – pełnomocnik dyrektora BN do współpracy z bibliotekami publicznymi od 1 stycznia 2012 r.

Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu:
Aleksander Gniot – zastępca dyrektora ds. zasobów, od 1 września 2012 r.

Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej w Słupsku:
dr Beata Taraszkiewicz – dyrektor od 1 października 2012 r.
mgr Anna Kubacka – zastępca dyrektora od 1 października 2012 r.

ODZNACZENIA, NAGRODY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Maria Adamkiewicz-KroczaK (BPP) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Krystyna Adamowicz-Daniłowicz (BU UWM w Olsztynie) –
Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Agnieszka Alberska (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”

Krzysztof Alberski (BN) – dyplom uznaniowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Anna ArkuszeWska (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

Zuzanna Barna (Biblioteka i Ośrodek Informacji Instytutu Architektury
i Urbanistyki PWR) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Urszula Błaszczak (BPP) – Nagroda im. Andrzeja Wojtkowskiego

Marek Boryczko (BUWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Barbara Budyńska (BN) – Srebrny Krzyż Zasługi

Krystyna Całka (BG i OINT PWR) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Teresa Chutnik (BU UJK w Kielcach) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Henryk Citko (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”

Monika Cornell (BN) – dyplom uznaniowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Olga Dawidowicz-Chymkowska (BN) – odznaka „Zasłużony dla
kultury polskiej”

Lucyna Dec (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Bożena Dobrzyńska (BN) – Złoty Krzyż Zasługi

Krzysztof Doliński (BG i OINT PWR) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Jolanta Domańska (BUWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Jolanta Drążyk (BU UJK w Kielcach) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Barbara Dudek (BG PW) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

- Adam Dziurzyński (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Grażyna Federowicz (BN) – Srebrny Krzyż Zasługi
- Barbara Folcik (BN) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Agata Fornalczyk (BPP) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Urszula Franasz-Mirowska (FBU w Piotrkowie Trybunalskim, UJK w Kielcach) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Hanna Fronczak (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Teresa Gastoń (BG AGH w Krakowie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Zofia Głowicka (BN) – Brązowy Krzyż Zasługi
- Anna Gołuzd (BU UJK w Kielcach) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Małgorzata Guldón (BU UJK w Kielcach) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę
- Krzysztof Hertel (BUWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Barbara Hnydka (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Alina Iwanik (BU w Białymstoku) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Małgorzata Jakimiuk (BG ZUT w Szczecinie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Elżbieta Jankowska (BG ZUT w Szczecinie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Jolanta Jurewicz (BU w Białymstoku) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Małgorzata Maria Kapica – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Magdalena Karciarz (BDSW w Krakowie) – Nagroda Prezydenta Miasta Wrocławia
- Joanna Kędzielska (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Zbigniew Kędziński (BUWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Hanna Kęsicka (BN) – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski
- Anna Klimaszewska (BU UJK w Kielcach) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Marzena Klincewicz (BN) – dyplom uznaniowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Elżbieta Kluzę (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

Jolanta Kłodnicka (Biblioteka Wydziału Elektrycznego PWr) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

Zbigniew Kolek (BN) – dyplom uznaniowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Beata Kołodziejczyk (BN) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Teresa Koniaszewska (BG i OINT PWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Teresa Konstańciuk (BUWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Agnieszka Kopeć (BU UJK w Kielcach) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

Tatiana Korycka (BUŁ) – Medal „UŁ w Służbie Społeczeństwu i Nauce”

Dorota Kostynowicz-Proszkiewicz (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Bartłomiej Kot (BUWr) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

Urszula Kowalewska (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

Grażyna Krystyna Kruszevska (BU w Białymstoku) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Stefan Kubów (BDSW w Krakowie) – Złoty Krzyż Zasługi; Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Tadeusz Kuczapski (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”

Jolanta Kudrawiec (BU w Białymstoku) – tytuł Zasłużony dla Uniwersytetu

Artur Kulikowski de Nałęcz (BUWr) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

Aleksandra Lach (BUŁ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Alicja Liwczycska (BUWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Irena Łabiszewska (BUŁ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Joanna Łaszcz (BUWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

Joanna Łybyk-Cebula (BUWr) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

Jan Mazgiewski (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

Iwona Maziarz (BN) – Złoty Krzyż Zasługi

Władysława Mazurek (Biblioteka Wydziału Chemicznego PWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

- Janina Mech (Biblioteka Wydziału Inżynierii Środowiska PWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Barbara Michalska (BUŁ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Małgorzata Michalska (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”
- Jadwiga Miedzinska (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego
- Mariusz Mieszkałski (BG i OINT PWr) – Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski
- Teresa Mikucka (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”
- Daniel Milczarski (Biblioteka Wydziału Mechanicznego PWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Elżbieta Mirowska (BUWr) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę
- Joanna Nowak (BU UJK w Kielcach) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Bogusław Okrzejski (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Artur Omachel (BG i OINT PWr) – Złoty Krzyż Zasługi
- Anna Ostafin (BG AGH w Krakowie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Katarzyna Ostenda (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”
- Dorota Pajor (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego
- Wojciech Pawlak (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Małgorzata Peitsch (Biblioteka Wydziału Budownictwa Lądowego i Wodnego PWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Anna Pielat (BUŁ) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Bożena Pieróg (BU w Białymstoku) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Tomasz Piestrzyński (BUŁ) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę
- Maria Pietras (BU w Białymstoku) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Danuta Pietrulewicz (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”
- Zofia Płonka (BG AGH w Krakowie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Joanna Podurgiel (BN) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Anita Polakowska (BUWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Czesława Pomianowska (BN) – Złoty Krzyż Zasługi
- Piotr Puchowski (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego

- Katarzyna Raczkowska (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Anna Ratusińska (BG UP w Krakowie) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę
- Maria Remisz (BN) – dyplom uznaniowy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- Izabella Beata Rokita (BG PW) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Ewa Rutkiewicz (BU UJK w Kielcach) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Jolanta Rygiel (BUWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Barbara Sadowska (BG ZUT w Szczecinie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Włodzimierz Sebastyański (BU UWM w Olsztynie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Teresa Sieniacka (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Andrzej Siry (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Iwona Elżbieta Socik (BG PW) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Elżbieta Stępień (BUŁ) – Medal „UŁ w Służbie Społeczeństwu i Nauce”
- Krystyna Szczerbaniewicz (Biblioteka Wydziału Mechanicznego PWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Beata Szczygieł (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”
- Tadeusz Szpineter (Biblioteka i Ośrodek Informacji Instytutu Historii Architektury Sztuki i Techniki PWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Ewa Ściegosz (BUWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Barbara Tołścik (BU UWM w Olsztynie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Bogusław Walicki (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Henryk Walo (BU w Białymstoku) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Hanna Wiejacz (BN) – odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”
- Maria Wieśniak (BG ZUT w Szczecinie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę
- Tomasz Wilkoń (BUŁ) – Złota Odznaka Uniwersytetu Łódzkiego
- Jadwiga Wojtczak (BG i OINT PWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę
- Katarzyna Wolff (BN) Srebrny Medal „Zasłużony Kulturze – Gloria Artis”
- Joanna Wójcik (Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania PWr) – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę

M a r i a W r e d e (BN) – Złoty Krzyż Zasługi

R y s z a r d Z a l e w s k i (BUWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

H a n n a Z a w a d o (BN) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

H a n n a W a n d a Z d u n e k (BG PW) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

M a ł g o r z a t a Z y g m u n t (BG ZUT w Szczecinie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

E w a Z y s e k - N o c k o w s k a (Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania PWr) – Srebrny Medal za Długoletnią Służbę

S t a n i s ł a w a Ż a k i e w i c z (BU UWM w Olsztynie) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

G r a z y n a Ż o ł n i e r k i e w i c z (BUWr) – Złoty Medal za Długoletnią Służbę

Z o f i a Ż u r a w i ń s k a (BN) – Srebrny Krzyż Zasługi

NEKROLOGI

(porządek alfabetyczny osobowy)

Prof. dr hab. M a r c i n D r z e w i e c k i (1948-2012), kierownik Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Prof. Drzewiecki był absolwentem Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego (1971). Doktoryzował się również na Uniwersytecie Warszawskim (1979). Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej uzyskał na Uniwersytecie Wrocławskim (1990). W 2002 r. otrzymał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. Był autorem ponad stu publikacji, prowadził aktywną działalność dydaktyczną, udzielał się w licznych stowarzyszeniach bibliotekarskich – krajowych i zagranicznych. W latach 1990-2008 był dyrektorem Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego (IBIN UW), przemianowanego w 1997 r. na Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW (IINiSB UW). W latach 1993-1996 sprawował funkcję prodziekana Wydziału Historycznego UW ds. rozwoju naukowego. W latach 1997-2008 był dyrektorem Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie. Instytutem Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej kierował od 2009 r. Zmarł 4 marca 2012 r.

M g r B o ż e n a D z i u r s k a (1947-2012), absolwentka Wydziału Metalurgicznego Politechniki Częstochowskiej, długoletni pracownik Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej. Starszy kustosz zajmujący się przez wiele lat opracowaniem rzeczowym zbiorów Biblioteki Politechniki Częstochowskiej. Zmarła 4 maja 2012 r.

J o l a n t a G a d o m s k a – R o b a s z k i e w i c z (1947-2012), ukończyła studia w Instytucie Filologii Polskiej UAM w Poznaniu i Międzywydziałowe Studium Bibliotekoznawstwa na UAM. W latach 1970-1974 pracowała jako nauczyciel. Od 1974 do 2007 r. zatrudniona w bibliotekach wydziałowych oraz Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w Oddziale Opracowania Zbiorów Nowych oraz Oddziale Udostępniania, szczególnie w bibliotekach domów studenckich.

Mgr **M a r i a G r o m a l a - R u c k a** (1946-2012), germanistka, emerytowany kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Od 1993 r. pracowała w Oddziale Opracowania Rzeczowego.

W a n d a K a c z m a r s k a (1941-2012), starszy bibliotekarz, całe życie zawodowe związała z Biblioteką Uniwersytetu Łódzkiego, w której pracowała w latach 1961-2001. Ukończyła kilka kursów bibliotekarskich. Początkowo pracowała w Oddziale Magazynów i Konserwacji Zbiorów, a następnie od 1973 r. w Sekcji Muzykaliów Oddziału Zbiorów Specjalnych BUŁ. W 1990 r. została powołana na stanowisko kierownika Muzykaliów, które piastowała do przejścia na emeryturę (10 lipca 2001 r.). Specjalizowała się w problematyce zbiorów muzycznych, zajmując się ich opracowaniem i udostępnianiem. Prowadziła szkolenia biblioteczne dla studentów I roku studiów, zajęcia dla praktykantów studiów bibliotekoznawczych i wychowania. Członkini SBP. Była cenionym i sumiennym pracownikiem, wiele razy nagradzanym za swą pracę. Dziesięciokrotnie otrzymała Nagrodę Rektora UŁ. W 1982 r. otrzymała Złotą Odznakę UŁ, w 1992 r. Medal „Uniwersytet Łódzki w Służbie Społeczeństwu i Nauce”, a w 1996 r. uhonorowana została Medalem Jubileuszowym 50-lecia UŁ. Zmarła 20 marca 2012 r. w Łodzi (oprac. Małgorzata Roszkowska).

Mgr **K r y s t y n a K o z ł o w s k a** (1968-2012), starszy bibliotekarz, pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku od 2005 r. Ukończyła studia magisterskie w zakresie filologii polskiej (1992) oraz studia wyższe zawodowe w zakresie nauczania języka angielskiego (1994). Zmarła 10 marca 2010 r. w Białymstoku.

B e n e d y k t K r y s t e k (1930-2012), bibliotekarz, długoletni pracownik Biblioteki Głównej Uniwersytetu Łódzkiego. Ukończył Studium Nauczycielskie. W 1956 r. został zatrudniony w BUŁ w Wypożyczalni Miejskowej, a od 1963 r. w Sekcji Obsługi Czytelniczej Oddziału Magazynów i Konserwacji Zbiorów. Był aktywnym działaczem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Autorem wierszy i fraszek publikowanych m.in. w „Głosie Nauczycielskim”, „Odgłosach”, „Nad Wartą”, „Kamienie”. Za nienaganną pracę i zaangażowanie otrzymał odznaczenia: Złotą Odznakę UŁ (1976), Brązowy Krzyż Zasługi (1989), Medal UŁ w Służbie Społeczeństwu i Nauce (1993). W 1995 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 12 kwietnia 2012 r. (oprac. Anna Pielat).

M a r e k R o m a n K u c h a r s k i (1953-2012) były pracownik Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej, wykładowca w Instytucie Matematyki i Informatyki Politechniki Wrocławskiej. W Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej pracował w okresie 15.01.1982 – 26.05.1985 r. na stanowisku bibliotekarza w charakterze dokumentalisty w Oddziale Opracowania Druków Zwartych. Zajmował się opracowaniem przedmiotowym polskiej i obcojęzycznej literatury naukowej. Jego wiedza oraz zaangażowanie wydatnie wpłynęło na poziom opracowania zbiorów oraz zawartość katalogów, a tym samym ułatwiało użytkownikom dotarcie do najcenniejszych i najbardziej poszukiwanych pozycji literaturowych. Praca w bibliotece nie spowodowała przerwy w kontaktach z nauczaniem matematyki na poziomie wyższym. Od 27.05.1985 r. ponownie został zatrudniony w Instytucie Matematyki PWr kolejno na stanowisku samodzielnego referenta ds. administracyjnych, asystenta dyrektora i wykładowcy. Zmarł 17 sierpnia 2012 r. we Wrocławiu.

Mgr **J o a n n a M a d e j** (1977-2012), filolog klasyczny, kodykolog, pracownik Oddziału Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu od 2001 r. Aktywna redaktorka Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego, autorka metadanych w projekcie MASTER, dokumentalistka zasobów rękopiśmiennych BUWr. Zmarła tragicznie 15 lipca 2012 r.

Mgr Z b i g n i e w M r o w i ń s k i (1929-2012), kustosz i wykładowca, dyrektor Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej w latach 1962-1984, następnie przez kilka lat pełnił funkcję zastępcy dyrektora. Redaktor publikacji *Politechnika Częstochowska 1949-1989*. Wykładowca Politechniki Częstochowskiej. Zmarł 19 lipca 2012 r.

H a l i n a R y b a r c z y k (1943-2012), pracownik Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1967-2003. Ukończyła dwuletnie pomaturalne Państwowe Studium Kulturalno-Oświatowe i Bibliotekarskie w Łodzi. W BUŁ rozpoczęła pracę 1 października 1967 r. w Oddziale Gromadzenia Zbiorów, jako młodszy bibliotekarz. W 1971 r. awansowała na stanowisko bibliotekarza, a w 1979 r. – na starszego bibliotekarza. W tym czasie (1977 r.) podjęła zaoczne studia wyższe na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, kierunek bibliotekoznawstwo. Studiów nie ukończyła z przyczyn rodzinnych. Pracując w BUŁ, prowadziła zakup nowych wydawnictw krajowych i antykwaryczny. W 1987 r. została kierownikiem Sekcji Wydawnictw Krajowych w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Jako przewodnicząca NSZZ „Solidarność” w BUŁ angażowała się w sprawy pracownicze zawsze starając się rozwiązywać trudne problemy. Była członkinią Kolegium Dyrektorskiego Biblioteki UŁ. Za sumienną pracę wielokrotnie nagradzana i odznaczana, m.in. Złotą Odznaką UŁ (1988 r.), Medalem UŁ w Służbie Nauki i Społeczeństwu (1991 r.), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1996 r.). Od 2002 r. kierowała Sekcją Egzemplarza Obowiązkowego, Darów i Dubletów w Oddziale Gromadzenia. W grudniu 2003 r. przeszła na emeryturę. Zmarła w lutym 2012 r. (oprac. Irena Łabiszewska).

Mgr M a r t a S a m o c k a - L i p i ń s k a (1942-2012), filolog klasyczny, emerytowany starszy kustosz dyplomowany Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Długoletni kierownik Oddziału Starych Druków BUWr. Autorka inwentarza biblioteki łańcuchowej w Oleśnicy. Zmarła 29 maja 2012 r.

Dr W a n d a S u l i k o w s k a (1925-2012), historyk-mediawista, doktor nauk humanistycznych, bibliotekarz, starszy kustosz dyplomowany. W 1945 r. została słuchaczką Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Łódzkiego i uczestniczyła w wykładach Sesji Historycznej i Pedagogicznej. W BUŁ rozpoczęła pracę 1 października 1947 r. w charakterze pracownika kontraktowego w Dziale Katalogowania. W 1951 r. uzyskała dyplom magisterski i podjęła obowiązki młodszego asystenta w Katedrze Historii Polski Średniowiecznej na UŁ pod kierunkiem prof. dr. St. Zajączkowskiego, a następnie (1954-1955) w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN pod kierunkiem doc. A. Nadolskiego i doc. R. Kiersnowskiego. W 1956 r. pracowała w BUŁ na stanowisku bibliotekarza w Dziale Opracowania Czasopism. Jednocześnie, w 1957 r. została zatrudniona w Katedrze Historii Powszechnej Starożytnej i Średniowiecza w charakterze starszego asystenta. Od 1964 r. rozpoczęła pracę w Oddziale Gromadzenia Zbiorów Biblioteki UŁ. W tym okresie opublikowała kilka artykułów w „Zeszytach Naukowych UŁ”. Wygłaszała pogadanki z historii dla klas licealnych i opracowywała scenariusze wystaw. Rozpoczęła także rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. dr. M. H. Serejskiego *Roła kłątwy w Polsce Piastowskiej na tle stosunków zachodnio-europejskich (teoria i praktyka)*, którą obroniła w 1966 r. uzyskując tytuł naukowy doktora nauk humanistycznych. W tym samym roku zaczęła pracować w Oddziale Informacji Naukowej. Ukończyła kurs szkoleniowy z zakresu informacji naukowej zorganizowany przez Ośrodek Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN. Po zdanym egzaminie państwowym (1972 r.) awansowała na stanowisko kustosa dyplomowanego BUŁ. Od 1971 r. pracowała w Oddziale Prac Naukowych, Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych, w którym prowadziła zajęcia z przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku studiów w UŁ, organizowała praktyki wakacyjne dla studentów bibliotekoznawstwa.

Równoległe z pracą zawodową pisała prace naukowo-historyczne współpracując z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN, jak również prace bibliograficzno-dokumentacyjne. W okresie pracy zawodowej aktywnie uczestniczyła w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, Polskim Towarzystwie Historycznym oraz w PTTK. Za sumienną pracę była wielokrotnie nagradzana i odznaczana (Złota Odznaka UŁ w 1974 r., Złoty Krzyż Zasługi w 1977 r.). W 1990 r. otrzymała Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski. W grudniu 1990 r. przeszła na emeryturę. Zmarła w lutym 2012 r. (oprac. Irena Łabiszewska).

Dr **K r z y s z t o f Z i e l n i c a** (1936-2012), afrykanista, historyk, emerytowany kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Absolwent studiów etnograficznych na Uniwersytecie Wrocławskim. W latach 1993-2001 pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu w sekcji wymiany Oddziału Gromadzenia Zbiorów. Autor prac monograficznych i licznych artykułów naukowych na temat ludów afrykańskich, kontaktów Aleksandra Humboldta z Polską i Polakami oraz historii ziemi sycowskiej. Zmarł 1 maja 2012 r.

Na podstawie nadesłanych materiałów
oprac. *Dorota Grabowska*
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 17 września 2013 r.

